

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ

สารนิพนธ์

ของ

เลิศลักษณ์ กมลเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ตุลาคม 2549

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ

สารนิพนธ์

ของ

เลิศลักษณ์ กมลเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ตุลาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ

บทคัดย่อ

ของ

เลิศลักษณ์ กมลเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ตุลาคม 2549

เลิศลักษณ์ กมลเพชร. (2549). *คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน*

โรงเรียนแย้มวิทยการ. สารนิพนธ์ ก.ศม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ:

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ สำหรับครูที่รับผิดชอบในการสอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมฝึกให้นักเรียนเกิดทักษะในการดำเนินชีวิต การจัดทำคู่มือได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางและหลักการเขียนคู่มือ ขั้นตอนที่ 2 วางแผนในการดำเนินการจัดทำและเขียนโครงร่างคู่มือ ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการจัดทำและพัฒนาคู่มือ โดยนำโครงร่างคู่มือไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พิจารณา แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง และดำเนินการจัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์ ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือว่ามีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพียงใด โดยนำคู่มือฉบับสมบูรณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 5 คน นักวิชาการ 5 คน และครูผู้ปฏิบัติการสอน 5 คน ประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

คู่มือการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ ประกอบด้วยคำชี้แจงในการใช้คู่มือ สารแนะนำสำหรับผู้จัดกิจกรรม รูปแบบของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักตนเอง ด้านการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการทำงานเป็นทีม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 โครงสร้างของกิจกรรมประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์ ระยะเวลา วิธีดำเนินการ สื่อ อุปกรณ์ การประเมินผล และข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าจะสามารถนำไปปฏิบัติได้ในระดับ
($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.56)

A HANDBOOK FOR STUDENT LIFE SKILL DEVELOPMENT
AT YAMVITAYAGARN SCHOOL

AN ABSTRACT

BY

LERDLUK KAMOLPECH

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

October 2006

Lerdluk Kamolpech. (2549). *A Handbook for student life skill development at Yamvitayagarn school*. Master 's Project, M.Ed. (Educational Administration). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Asst.Prof. Dr. Thasana Swaengsakdi.

The purpose of this study was to develop a handbook for student life skill development at Yamvitayagarn school. The handbook was developed as a guideline for the teacher responsible for the instructions of student life skill development in managing training activities on student life skill development. Three steps were implemented in developing this handbook. Step 1: Studying guidelines and principles regarding writing handbooks. Step 2: Planning on making and writing a draft of the handbook. Step 3: Implementing and developing the handbook which included having 5 experts considered the handbook; then improvements were made to complete the handbook. Step 4: Examining the appropriateness of the usage possibilities in which 15 experts including 5 school administrators, 5 academic personnel, and 5 teachers involved in the examination.

The handbook for student life skill development at Yamvitayagarn school consisted of usage instructions, knowledgeable content for the teachers, 4 aspects of managing training activities on student life skill development, i.e. self awareness, solving problems thinking and making decisions, creating interpersonal relationships, and team working. The activities were for training students at class level 1 (Prathomsuksa 1-3) and class level 2 (Prathomsuksa 3-6). The structure of the activities consisted of essential content, objective, time duration, implementation methods, media, equipment, evaluation, and suggestions.

The results of the examination on the usage possibilities of the handbook according to the experts' opinions revealed that it could be used at the high level ($\bar{X} = 4.44$, S.D. =0.56).

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการ
สอบได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียน
แย้มวิทยการ ของ เลิศลักษณ์ กมลเพชร ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน
(อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานิธิ)

.....กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์)

.....กรรมการสอบสารนิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ชูชาติ)

วันที่ เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2549

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้ศึกษาได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงวงศ์ดี อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา แนะนำในการจัดทำสารนิพนธ์นี้ทุกขั้นตอน ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเมตตาอย่างสูง และท่านยังเป็นแบบฉบับของครูที่ทุ่มเทให้กับศิษย์อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงวงศ์ดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพบุลย์ อ่อนมั่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์รัตน์ เกษรแพทย์ คณะกรรมการพิจารณาโครงการสารนิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำแนวทางในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงวงศ์ดี คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ แนะนำข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขขั้นสุดท้าย จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณอาจารย์กิตติชาติ พันธ์ภาไพ ผู้อำนวยการโรงเรียนแย้มวิทยการ และคณะผู้เชี่ยวชาญพิจารณาโครงร่างคู่มือ คณะผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำคู่มือไปใช้ ที่ได้เสนอแนะ และพิจารณาตรวจสอบ เพื่อให้คู่มือมีประสิทธิภาพ

ขอขอบคุณสมาชิกทุกคนในครอบครัว และเพื่อนๆ ที่เป็นกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษา และจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าและประโยชน์ของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมระลึกถึงพระคุณของบิดา มารดาและบูรพาจารย์ทุกท่าน ที่มีพระคุณ และได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และอบรมสั่งสอนผู้ศึกษา

เลิศลักษณ์ กมลเพชร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์ของคู่มือ.....	4
ความสำคัญของคู่มือ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะของคู่มือ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแย้มวิทยการ.....	9
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน.....	12
การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต.....	17
บทบาทหน้าที่ของครูต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน.....	42
คู่มือ.....	50
3 ขั้นตอนและวิธีการจัดทำคู่มือ	58
ขั้นตอนที่1 ศึกษาแนวทางในการจัดทำคู่มือ.....	58
ขั้นตอนที่2 วางแผนการดำเนินการจัดทำคู่มือ.....	58
ขั้นตอนที่3 ดำเนินการจัดทำคู่มือและพัฒนาคู่มือ.....	60
ขั้นตอนที่4 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ.....	60
4 คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนของโรงเรียนแย้มวิทยการ	65
ปก.....	66
คำนำ.....	67
สารบัญ.....	68
คำชี้แจงในการใช้คู่มือ.....	70
ประโยชน์ของคู่มือ.....	70
สารบัญสำหรับครูผู้จัดกิจกรรม.....	72
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการรู้จักตนเอง ช่วงชั้นที่ 1	75
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการคิดการแก้ปัญหา และตัดสินใจ ช่วงชั้นที่ 1.....	91

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน ด้านการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ช่วงชั้นที่ 1.....	109
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการทำงานเป็นทีม ช่วงชั้นที่ 1.....	123
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านารู้จักตนเอง ช่วงชั้นที่ 2.....	137
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการคิดแก้การปัญหา และตัดสินใจ ช่วงชั้นที่2.....	151
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการสร้างสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ช่วงชั้นที่ 2	169
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตด้านการทำงานเป็นทีม ช่วงชั้นที่ 2.....	193
หนังสืออ้างอิง.....	210
5 บทสรุป.....	211
บรรณานุกรม.....	213
ภาคผนวก	220
ภาคผนวก ก.....	221
ภาคผนวก ข.....	223
ภาคผนวก ค.....	226
ภาคผนวก ง.....	229
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	231

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	สรุปความคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ ครูผู้สอน เกี่ยวกับการจัด กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ.....	63
2	วิเคราะห์ความรู้สึก.....	144
3	สถานการณ์ปัญหา.....	162
4	รายการวัสดุสิ่งของ.....	166
5	ลำดับที่ถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญหลงทางกลางทะเลทราย.....	168
6	แสดงสถานการณ์ที่กำหนด.....	209
7	ผลการประเมินคุณภาพของคู่มือตามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ ครูผู้สอน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต ของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ.....	230

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	ขั้นตอนการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน.....	58
2	ใบงานข้อมูลส่วนตัวของฉัน.....	77
3	ใบงานที่ 1 การยอมรับความแตกต่าง.....	80
4	ใบงานที่ 2 ประโยชน์ของการที่คนเราแตกต่างกัน.....	81
5	สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (1).....	98
6	สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (2).....	99
7	ใบงานเรื่อง บอลสนามมิตร.....	131
8	ใบงานต้นไม้แห่งความภาคภูมิใจ.....	142
9	ใบงานกิจกรรม ฉันเป็นคนเก่งและคนดี.....	150
10	สื่อภาพหน้าต่าง 6 บาน.....	156
11	ตัวอย่างภาพกิจกรรม กิจกรรมผูกมิตรไว้ด้วยไมตรี.....	190

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตและสังคมซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2542: 51) และในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ การศึกษา และการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาฝึกฝนทักษะการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2542: 13-14)

นอกจากนี้ในส่วนของมาตรฐานการศึกษาชาติ ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้ อย่างชัดเจนว่า มาตรฐานของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น คนเก่งคนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมตามวัย พัฒนาตนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ มีความรู้ คุณธรรม และทักษะที่จำเป็น และเพียงพอในการดำรงชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2547:3) ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาบุคคลให้เกิดการบูรณาการแบบองค์รวม ทั้งองค์ความรู้ตามหลักวิชา วิชาชีวิต และวิชาการ เพื่อให้บุคคลมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม โดยใช้กระบวนการแนะแนวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (กรมวิชาการ. 2545ก: 9) ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 9 ที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาคนไทยให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีศาสนธรรม และวัฒนธรรมในวิถีชีวิต มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประชาคมไทย และประชาคมโลกให้มีความสุข (กรมวิชาการ. 2545ก: 10) และในแผนพัฒนาการแนะแนว ฉบับที่ 9 เป็นแผนที่คำนึงถึงการสร้างความสมดุล และภูมิคุ้มกันให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดี สามารถพึ่งพาตนเอง ได้มีการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพโดยครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนจนสามารถดำเนินชีวิต

อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและเป็นฐานของการพัฒนาชาติ (กรมวิชาการ. 2545ก: 12) และในส่วนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุลให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม การดำรงชีวิตในสังคม การฝึกทักษะการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกัน และแก้ไขปัญหาชีวิต (กรมวิชาการ. 2545ข: 3)

โรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งสิ้น 970 คน ดำเนินการสอนมาเป็นเวลา 50 ปี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาด้านวิชาการ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนนั้น โรงเรียนแย้มวิทยการ ยังขาดคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน สำหรับให้ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนในแนวทางเดียวกัน ตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 คือ การให้นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีทักษะในการดำเนินชีวิต และศักยภาพในการจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ (กรมวิชาการ. 2545ข: 11)

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของโรงเรียนแย้มวิทยการ จากการประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เมื่อปีการศึกษา 2548 พบว่าการใช้หลักสูตรสถานศึกษายังขาดความสมดุลระหว่าง การให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ด้านวิชาการกับการให้ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้นักเรียนมีโอกาสในการรับการฝึกฝนกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตน้อยกว่าที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งส่งผลให้การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2549: 9)

ปัจจุบันวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการสื่อสาร ได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนวัฒนธรรมตะวันตก ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของเยาวชนไทย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพร่างกาย และจิตใจ อีกทั้งมีการแข่งขันกันสูงทั้งด้านการศึกษา การเศรษฐกิจ ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวัน เยาวชนมีความสับสนในการรับและเลือกใช้ค่านิยม ขาดจิตสำนึกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังกระแสพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงตรัสว่า ปัญหาของเยาวชนมีมากขึ้นทุกวัน ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการ สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะไม่ได้รับความเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร และขาดที่พึ่ง ขาดผู้ที่จะให้ความรู้ ให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสม เยาวชนเหล่านั้นจึงต้องกลายเป็นบุคคลที่เป็นปัญหาต่อสังคม (กรมวิชาการ. 2546ก: ปกหลัง)

ด้วยสาเหตุดังกล่าว ทำให้เยาวชนต้องพยายามปรับตัว เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้เยาวชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็ทำให้เกิดความคับข้องใจ ขัดแย้งกับตัวเอง และวิตกกังวล ซึ่งหากปล่อยไว้เป็นเวลานานจะก่อให้เกิดปัญหาที่รุนแรงได้เช่น ปัญหาโรคจิต โรคประสาท โรคเครียดและอื่นๆ โดยธรรมชาติของเด็กวัยประถมศึกษา เป็นวัยที่มีความสับสนในการปรับตัวเพราะเป็นวัยที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น ซึ่งมีสภาวะที่ก่อให้เกิดความเคร่งเครียดทางอารมณ์ และอาจเป็นสาเหตุผลักดันให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น ติดสารเสพติด ทะเลาะวิวาท ลักขโมย เบี่ยงเบนทางเพศ ฆ่าตัวตาย (กรมวิชาการ. 2546ก: 3)

ดังนั้นโรงเรียนแม่มีวิทยการ จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะต้องพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียนควบคู่ไปกับการให้ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ครู คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะการดำเนินชีวิต ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงตรัสว่า การแนะนำอบรมเยาวชน เพื่อให้ดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้อง เป็นหน้าที่โดยตรงของครู และผู้บริหารการศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยความจริงใจ มีเมตตาปราณี และมีความเพียรพยายามที่จะปลูกฝังความคิดที่ถูกต้องให้กับเยาวชน (กรมวิชาการ.2545ข: ปกหลัง) และดังที่พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในเรื่องนี้ว่า มนุษย์ต้องการ การแนะแนวทางเพราะมนุษย์นั้นยังช่วยตนเองไม่ได้ เราจึงต้องช่วยให้เขาช่วยตัวเองให้ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์. 2545: ปกหลัง)

ฉะนั้นการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแม่มีวิทยการ ให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ครูคือผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด ทั้งนี้ครูผู้สอนนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิดกับนักเรียนมากกว่าพ่อแม่ และครูมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การคิด การสร้างทัศนคติ ค่านิยม ความประพฤติของนักเรียนเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ซึ่งนักเรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง แต่ก็ไม่สามารถจะช่วยพัฒนานักเรียนได้ครบทุกด้าน ดังพระดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงตรัสไว้ว่า ในการสอนนักเรียนนั้น ครูเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะการอบรมนิสัยคนแต่ละคนนั้น ต้องใช้คนสอน ยิ่งเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากแค่ไหน ครูก็ยังต้องมีความสามารถมากขึ้นเท่านั้น เพื่อจะสามารถอบรมบ่มนิสัยคนในยุคใหม่ได้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2548: 4)

ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นผู้บริหารสถานศึกษา มีความตระหนักในบทบาท และหน้าที่ ตลอดจนเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนให้มีคุณภาพ ต้องการให้โรงเรียนแม่มีวิทยการพัฒนานักเรียนให้มีประสิทธิภาพครบทุกด้าน คือด้านวิชาการ และด้านความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ให้ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ ขั้นตอน วิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต และสามารถ

ปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาจึงได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ เพื่อเป็นแนวทางให้กับครูในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียนของโรงเรียนแย้มวิทยการ

ขอบเขตในการจัดทำคู่มือ

การจัดทำคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตในการจัดทำคู่มือ คือการศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ของโรงเรียนแย้มวิทยการ คู่มือนี้ผู้ศึกษาได้จัดทำเป็นกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะในการดำเนินชีวิต โดยครอบคลุมทักษะชีวิต 4 ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้แก่

1. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง
2. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และตัดสินใจ
3. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
4. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม

ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาทักษะแต่ละด้านได้กำหนดสาระสำคัญไว้ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนสามารถเกิดทักษะด้านความรู้สึกต่อตนเองในเชิงบวก ความสนใจความถนัดในการศึกษา สามารถปรับตัว และดำรงชีวิตให้อยู่รอดและปลอดภัย สามารถเห็นคุณค่าในตนเอง รู้จัก และยอมรับจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง และรู้เป้าหมายชีวิต โดยรูปแบบของกิจกรรมประกอบด้วยการเล่านิทาน ร้องเพลง ปฏิบัติใบงาน และการเล่าประสบการณ์

2. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และตัดสินใจ เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเพื่อลดความขัดแย้ง ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ฝึกการคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการตัดสินใจ มีเหตุผล และสามารถสรุปประเด็นของปัญหาได้ โดยรูปแบบของกิจกรรมประกอบด้วยการปฏิบัติใบงาน การแสดงบทบาทสมมุติ การจำลองสถานการณ์

3. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น สามารถสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนเองด้วยภาษาถ้อยคำ ภาษาท่าทางให้ผู้อื่นเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ปฏิบัติตนตามกฎหมายของสังคม รู้จักการให้ และการรับ ตลอดจนสามารถแสดงออกที่เหมาะสมตามวัย โดยรูปแบบของกิจกรรมประกอบด้วยการปฏิบัติใบงาน ใบความรู้ การเล่นเกมส์ การแสดง บทบาทสมมุติ

4. กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนสามารถเกิดทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักการวางแผน การแบ่งงาน การเสนอผลงานและการสรุปประเมินผลงาน โดยรูปแบบของกิจกรรมประกอบด้วย การจำลอง สถานการณ์ การฝึกปฏิบัติงานตามใบงาน

โดยศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการใน โครงสร้างของกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. สาระสำคัญ
2. จุดประสงค์
3. ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม
4. วิธีดำเนินการ
5. สื่อ อุปกรณ์
6. การประเมินผล
7. ข้อเสนอแนะ

ความสำคัญของการจัดทำคู่มือ

การจัดทำคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน สำหรับครูโรงเรียน แย้มวิทยการ มีประโยชน์ต่อครูโรงเรียนแย้มวิทยการคือ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหลักการ รูปแบบของกิจกรรม วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ การประเมินผล และข้อเสนอแนะในการ นำคู่มือไปใช้ เพื่อพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนช่วงชั้นที่1 และช่วงชั้นที่2 ของโรงเรียน แย้มวิทยการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะ สำหรับคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน โรงเรียนแย้มวิทยการ มีดังนี้

1. คู่มือ หมายถึง เอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แก่ผู้ใช้โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่าน หรือผู้ใช้เข้าใจ และสามารถดำเนินการในเรื่องนั้นด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง

2. การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต หมายถึง กระบวนการฝึกฝน แนะนำนักเรียนเป็นรายกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจชีวิตของตนเอง และผู้อื่น สามารถพัฒนา นักเรียนให้เกิดทักษะการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัย และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยกำหนดการพัฒนาทักษะเป็น 4 ด้าน คือ

2.1 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนมีประสบการณ์ด้านความรู้สึกต่อตนเองในเชิงบวก รู้ความสนใจความถนัดในการศึกษาของตนเอง สามารถปรับตัว และดำรงชีวิตให้อยู่รอด และปลอดภัย สามารถเห็นคุณค่าในตนเอง รู้จัก และยอมรับจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง ตลอดจน รู้เป้าหมายชีวิต โดยการฝึกปฏิบัติตามใบงาน การเล่าประสบการณ์ การเล่านิทาน และการร้องเพลง

2.2 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และตัดสินใจ เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาเพื่อลดความขัดแย้ง ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ฝึกคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการตัดสินใจ มีเหตุผล และสามารถสรุปประเด็นของปัญหาได้ โดยการฝึกปฏิบัติใบงาน การแสดงบทบาทสมมติ การจำลองสถานการณ์

2.3 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น สามารถสื่อสารความคิดด้วยภาษาถ้อยคำ ภาษาท่าทาง ให้ผู้อื่นเข้าใจความต้องการของตนเอง สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม รู้จักการให้ และการรับ ตลอดจนสามารถแสดงออกที่เหมาะสมตามวัย โดยใช้การฝึกปฏิบัติตามใบงาน ใบความรู้ การเล่นเกมส์ การแสดงบทบาทสมมติ

2.4 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนสามารถเกิดทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักการวางแผน การแบ่งงาน การเสนอผลงาน และการสรุปประเมินผลงาน โดยใช้การจำลองสถานการณ์ การฝึกปฏิบัติงานตามใบงาน

3. คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นสำหรับครูโรงเรียนแย้มวิทยการ ใช้ในการสอน เพื่อให้นักเรียนรู้จักตนเอง สามารถคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจได้ สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และรู้จักการทำงานเป็นทีม

4. ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในโรงเรียนแย้มวิทยการ

5. นักเรียน หมายถึง นักเรียนช่วงชั้นที่1 และช่วงชั้นที่ 2 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่1-6 ของโรงเรียนแย้มวิทยการ

6. โรงเรียนแย้มวิทยการ หมายถึง สถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ซึ่งจัดการศึกษาระดับปฐมวัย และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ตั้งอยู่ที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดทำคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน เพื่อประโยชน์ในการจัดทำคู่มือให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยแยกนำเสนอเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแย้มวิทยการ
 - 1.1 ประวัติโรงเรียนแย้มวิทยการ
 - 1.2 บทบาทและหน้าที่ของครูโรงเรียนแย้มวิทยการ
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน
 - 2.1 ความหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
 - 2.2 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
 - 2.3 ความสำคัญ และความจำเป็นของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
 - 2.4 แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
3. การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
 - 3.1 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง
 - 3.2 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และตัดสินใจ
 - 3.3 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 - 3.4 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม
4. บทบาทหน้าที่ของครูต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน
 - 4.1 คุณลักษณะของครู
 - 4.2 จรรยาบรรณของครู
5. คู่มือ
 - 5.1 ความหมายของครู
 - 5.2 ประเภทของคู่มือ
 - 5.3 องค์ประกอบของคู่มือ
 - 5.4 ลักษณะที่ดีของคู่มือ
 - 5.5 แนวทางการจัดทำคู่มือ
 - 5.6 เอกสารเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือ

1. การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแย้มวิทยการ

1.1 ประวัติโรงเรียนแย้มวิทยการ

โรงเรียนแย้มวิทยการ สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่เลขที่ 114 ถนนโพธาราม – บ้านเลือก ตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี รหัสไปรษณีย์ 70120 โทรศัพท์ 032-231336 โทรสาร 032-354585 จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2498 โดยขุนวิทยการประเสริฐ โพธารามิก ต่อมาได้ขายกิจการให้แก่ นางรัตนา พันธุ์ภาไพ ปัจจุบันผู้รับใบอนุญาต และผู้จัดการคือนางกมลทิพย์ ภู่อ่าง และครูใหญ่ คือ นายกิตติชาติ พันธุ์ภาไพ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ ช่วงชั้นที่ 1 – 2 โรงเรียนแย้มวิทยการมีปรัชญาโรงเรียน คือ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำวิชา พละนาถัย สมบูรณ์ และสืประจาโรงเรียน คือ สีน้าเงิน และสืชมพู (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2546ข: 7-8) และมี อัตรากาลัง ข้อมูลจำนวนนักเรียนและหลักสูตร ดังนี้

1.1.1 อัตรากาลังของสถานศึกษา คน (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2548 : 2)

ปัจจุบันโรงเรียนแย้มวิทยการมีบุคลากรจำนวน 54 คน ประกอบด้วย

ครูระดับอนุบาล	15	คน
ครูระดับประถม	23	คน
ครูจ้างสอน	4	คน
ครูสนับสนุนการสอน	2	คน
เจ้าหน้าที่ธุรการ-การเงิน	2	คน
นักการภารโรง	8	คน

1.1.2 ข้อมูลจำนวนนักเรียน (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2548 : 5-6)

ในปีการศึกษา 2548 โรงเรียนแย้มวิทยการมีจำนวนนักเรียนจำแนกตามระดับชั้น ดังนี้

ระดับอนุบาล	จำนวน	330 คน	จำนวนห้องเรียน	9 ห้อง
ระดับประถมศึกษา	จำนวน	620 คน	จำนวนห้องเรียน	17 ห้อง
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	950 คน	จำนวนห้องเรียน	26 ห้อง

1.1.3 หลักสูตรสถานศึกษา (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2546: 14-16)

โรงเรียนแย้มวิทยการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1.1.3.1 หลักสูตรปฐมวัย (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2547: 8-12)

โรงเรียนแย้มวิทยการจัดหลักสูตรปฐมวัย 3 ปี ได้แก่

อนุบาลปีที่ 1 อายุ 3 ปี

อนุบาลปีที่ 2 อายุ 4 ปี

อนุบาลปีที่ 3 อายุ 5 ปี
โดยมีโครงสร้างของหลักสูตร ดังนี้

1. ประสบการณ์สำคัญ ประกอบด้วย

- 1.1 ด้านร่างกาย
- 1.2 ด้านอารมณ์และจิตใจ
- 1.3 ด้านสังคม
- 1.4 ด้านสติปัญญา

2. สาระที่ควรเรียนรู้

- 2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับวัยเด็ก
- 2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล และสถานที่แวดล้อมเด็ก
- 2.3 ธรรมชาติรอบตัว

1.1.3.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (โรงเรียนแม่วิทยการ. 2546: 3-6)

โรงเรียนแม่วิทยการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น 2 ช่วงชั้น ได้แก่

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

โดยมีโครงสร้างของหลักสูตร ดังนี้

1. สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนเป็น 8 กลุ่มดังนี้

- 1.1 กลุ่มสาระภาษาไทย
- 1.2 กลุ่มสาระคณิตศาสตร์
- 1.3 กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์
- 1.4 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 1.5 กลุ่มสาระภาษาอังกฤษ
- 1.6 กลุ่มสาระศิลปะ
- 1.7 กลุ่มสาระการงานอาชีพ และเทคโนโลยี
- 1.8 กลุ่มสาระสุขศึกษา และพลศึกษา

2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมส่งเสริม และพัฒนาความสามารถของนักเรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเองเสริม สร้างทักษะการดำเนินชีวิต ภูมิภาวะของอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะได้แก่

2.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของนักเรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง เสริมสร้างทักษะการดำเนินชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่สอน และให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษา และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ

2.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร โดยเน้นการทำงานร่วมกันในกลุ่มได้แก่ ลูกเสือ และเนตรนารี

โรงเรียนแย้มวิทยการดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยยึดนโยบาย หลักการ และแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 แต่เนื่องจากโรงเรียนแย้มวิทยการเป็นสถานศึกษาเอกชน นโยบายด้านการจัดการศึกษามุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ ทำให้ครูผู้ปฏิบัติงานการสอนดำเนินการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้ยังขาดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนได้นำไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่2) พ.ศ.2545

1.2 บทบาทหน้าที่ของครูโรงเรียนแย้มวิทยการ

โรงเรียนแย้มวิทยการได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครูไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของครู อีกทั้งเพื่อให้ครูตระหนักถึงการให้ความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้ครูต้องเป็นผู้แนะแนวทางให้กับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของคำว่าครู ซึ่งหมายความว่าบุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐบาล และเอกชน (กรมวิชาการ. 2547: 3) และครูคือผู้สั่งสอนให้แก่ศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 225) นอกจากนี้นักวิชาการบางท่านยังได้ให้ความหมายของครูว่า ครูคือ ผู้ที่เข้าใจเด็กตามสภาพที่เขาเป็นอยู่จริงโดยไม่คิดจะปั้นแต่งให้เขาเป็นไปตามอุดมคติที่เราคิดว่าเขาควรจะเป็น ครูที่ดีจะช่วยให้เด็กสังเกต และทำความเข้าใจว่าตัวตนสัมพันธ์กับสรรพสิ่งรอบๆตัวอย่างไร (กฤษณมูรติ. 2548: 33-39) และไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาญ (2546: 43) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการให้การศึกษาว่า ครูมีหน้าที่ 2 ด้าน คือ

1. หน้าที่ถ่ายทอดศิลปะวิทยา คือ การให้ Information , Knowledge
2. หน้าที่ในการชี้แนะทางให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดำรงถูกต้อง และการฝึกฝนพัฒนาคนจนถึงความสมบูรณ์

โรงเรียนแย้มวิทยการ ได้อธิบายหน้าที่ของครูไว้ดังนี้ (โรงเรียนแย้มวิทยการ. 2544: 25)

1. ดูแลให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมประจำวันเช่น กิจกรรมหน้าเสาธง
2. จัดกิจกรรมโฮมรูม
3. มอบรางวัลแก่นักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนดไว้
ปฏิบัติตามวินัยมีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม
4. เป็นที่ปรึกษาของนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ
5. เป็นผู้แนะแนวทางในด้านการเรียน การดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตนในสังคม
6. ติดตามนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์
7. ติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองในการร่วมกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน
8. หน้าที่อื่นๆที่ได้รับมอบหมาย

ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของครูโรงเรียนแย้มวิทยการ จึงไม่ใช่เป็นเพียงผู้ให้ความรู้ด้านวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผู้แนะแนวทางให้นักเรียนได้รับองค์ความรู้อย่างสมดุล คือความรู้ด้านวิชาการ และความรู้ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนที่สมบูรณ์

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน

2.1 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543: 2) ได้อธิบายความหมายของกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน คือกระบวนการฝึกฝน แนะนำนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจชีวิตของตนเอง และผู้อื่น กิจกรรมดังกล่าวสามารถพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต ให้นักเรียนสามารถมีทักษะการอยู่รอดปลอดภัย และปรับตัวในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งได้จัดแบ่งไว้เป็น 9 ทักษะดังนี้

1. ทักษะด้านการรู้จักตนเอง
2. ทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
3. ทักษะด้านการกล้าเสี่ยง
4. ทักษะด้านการมีวิสัยทัศน์
5. ทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และตัดสินใจ
6. ทักษะด้านการวางแผน และการจัดการ
7. ทักษะด้านการทำงานเป็นทีม
8. ทักษะด้านการปรับตัว
9. ทักษะด้านการแสวงหา และใช้ข้อมูล

จากความหมายของกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนซึ่งครอบคลุมทักษะ 9 ด้านดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนิน

ชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ โดยให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งครอบคลุมทักษะ 4 ด้าน ได้แก่

1. ทักษะด้านการรู้จักตนเอง
2. ทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
3. ทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
4. ทักษะด้านการทำงานเป็นทีม

2.2 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 10-12)

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง
2. เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ
3. เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
4. เพื่อให้นักเรียนมีทักษะ และกระบวนการโดยเฉพาะทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. เพื่อให้นักเรียนรักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม

ทั้งนี้แผนพัฒนาการแนะแนวกระทรวงศึกษาธิการ ระยะที่2 (พ.ศ. 2540 - 2544) (กรมวิชาการ. 2540: 24) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการแนะแนวด้านชีวิต และสังคมไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนานักเรียนทุกระดับได้รู้จักตนเอง
2. เพื่อพัฒนานักเรียนได้รู้จักคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม
3. เพื่อให้นักเรียนสามารถวางแผน และจัดการชีวิตการเรียน การงาน และอาชีพอย่างมีคุณภาพ
4. เพื่อให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนทักษะการพัฒนาตนสู่ความเป็นสากลบนพื้นฐานของความเป็นไทย
5. เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม และสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในครอบครัว และสังคม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขปรับปรุง (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 กำหนดว่า การศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคน มีความสามารถเรียนรู้

และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2542: 13)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน คือให้นักเรียนรู้จักตนเอง และเข้าใจผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนากระบวนการคิด เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ มีเหตุผลในการคิดตัดสินใจ เรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นจนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.3 ความสำคัญ และความจำเป็นของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

โรงเรียนแย้มวิทยการได้จัดให้มีกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ ในการที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังที่นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนไว้ดังนี้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538: 3-5) ได้กล่าวถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องจัดให้มีการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตไว้ดังนี้

1. โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันแรกของชีวิตนักเรียนต่อจากครอบครัว เด็กจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานที่ ครู เพื่อน กฎระเบียบ ของสังคมในโรงเรียน
2. นักเรียนวัยประถมศึกษาเป็นวัยที่ต้องการพัฒนาทุกด้าน หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องเหมาะสมจะพัฒนาศักยภาพของตนจนถึงขีดสุด มีวุฒิภาวะเหมาะสมกับวัย
3. สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ต่างก็ดิ้นรนออกไปทำงานนอกบ้าน จึงไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กในวัยนี้ขาดความอบอุ่น ถ้าไม่ได้รับการทดแทนในจุดนี้จะทำให้เกิดปัญหาทางด้านอารมณ์ และจิตใจส่งผลให้การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ช้า
4. สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้นักเรียนเกิดความสับสน ถ้าขาดการแนะแนวทางที่ถูกต้องอาจเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การเบี่ยงเบนทางเพศ การติดยาเสพติด โสเภณีเด็ก ฯลฯ ซึ่งจะเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อการศึกษา

ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 1-6) ที่มุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาตนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลกตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยสาระพื้นฐาน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้แบ่งเป็น 2 กิจกรรม ได้แก่กิจกรรม

แนะแนว และกิจกรรมนักเรียน ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน คือ กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตาม ความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต ภูมิภาวะทางอารมณ์ การสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนวให้ คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเอง

จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่มี ความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องดำเนินการสอนไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอน ด้านวิชาการ เพื่อให้ให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และรู้จักการดำเนิน ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสมานฉันท์อันนำไปสู่ความสงบสุขในสังคม

2.4 แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนจะประสบความสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับ เทคนิควิธีการของครูในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งการที่นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ในการทำสิ่ง ต่าง ๆ นอกจากจะต้องอาศัยแรงจูงใจ ความคิดรวบยอด การแก้ปัญหา ความคิดวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเจตคติแล้วยังต้องอาศัยทักษะในการดำเนินชีวิต ทักษะเป็นเรื่องที่สำคัญที่ ช่วยให้การทำงานคล่องแคล่วมีประสิทธิภาพ การเรียนทักษะมีลักษณะเป็นการลงมือทดลองซึ่ง นักเรียนจะต้องเป็นผู้กระทำเอง โดยครูเป็นผู้แนะนำวิธีช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ มี นักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเทคนิคการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะไว้ดังนี้

พรณี ชูทัย เจนจิต (2538: 539-541) ได้เสนอแนวทางในการสอนทักษะไว้ดังนี้

1. บอกให้นักเรียนรู่ว่าจะทำอะไร ชี้แจงให้เห็นความสำคัญ เพื่อเร้าให้นักเรียนเกิดความ สนใจ และกระตุ้นให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีความจำเป็นสำหรับตนอย่างไร จากนั้นจึงสาธิตให้ดูเพื่อให้ นักเรียนจัดระบบสิ่งที่จะเรียนเป็นเรื่องเป็นราว อธิบายให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง ต่าง ๆ เน้นจุดที่สำคัญ

2. ให้โอกาสนักเรียนฝึกหัดทำทันทีหลังจากการสาธิต สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือการทำซ้ำ และการเสริมแรง

3. ในขณะที่ฝึกหัดครูควรให้คำแนะนำ เพื่อช่วยให้เด็กทำกิจกรรมนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง

4. ให้คำแนะนำในลักษณะที่อยู่ในบรรยากาศที่สบายๆ ไม่วิจารณ์นักเรียน พยายาม ควบคุมบรรยากาศไม่ให้ตึงเครียด

5. ในการฝึกหัด การเน้นสิ่งที่ถูกเป็นสิ่งที่มิประโยชน์แต่บางครั้งการทำสิ่งที่ผิดพลาดจน เกินกว่าเหตุ ก็จะช่วยแก้ไขข้อผิดพลาดได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2543: ง-จ) ได้แนะนำวิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนิน ชีวิตนักเรียนไว้ว่า เป็นการเริ่มจากทักษะการรู้จักตนเอง และตามด้วยทักษะด้านอื่นๆ วิธีการสอน

หรือการจัดกิจกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากกว่าการบรรยาย ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเองต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน หรือผู้ดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการขยายตัวของความรู้ และประสบการณ์ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวางโดยอาศัยการแสดงออกภายนอก ได้แก่ การพูด การเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ นอกจากนั้นยังได้ให้แนวทางในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตว่าครู และนักเรียนควรมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. แนวทางการปฏิบัติของครูขณะจัดกิจกรรม

- 1.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นก่อน แล้วจึงแสดงความคิดเห็นตาม หรือแสดงความคิดเห็นในกรณีไม่เห็นด้วยพร้อมเหตุผลประกอบ
- 1.2 ไม่ด่วนตัดสินคำตอบหรือเจตคติของผู้เรียนว่าถูกหรือผิด แต่พยายามให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลของเขา เขาย่อมมีเหตุผลในคำตอบหรือเจตคติของเขา
- 1.3 ใช้อารมณ์ขัน หรือแสดงท่าทีด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรทั้งคำพูด น้ำเสียง และท่าทาง
- 1.4 สังเกต และบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่มขณะจัดกิจกรรมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออก และความรู้สึก
- 1.5 ฟัง และสะท้อนความรู้สึก และเรื่องราว (ความคิด) ของคำตอบของผู้เรียนแต่ละคน
- 1.6 ใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเพื่อแก้ปัญหา และหาคำตอบด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล และประเมินความรู้สึกด้วย
- 1.7 กล่าวแสดงความรู้สึกชื่นชมพร้อมทั้งเหตุผลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง
- 1.8 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานกลุ่มร่วมกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ให้มีการเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และให้แสดงความคิดเห็นด้วยการใช้เหตุผล
- 1.9 สะท้อนค่านิยมของผู้เรียน จากคำตอบที่เป็นเหตุผลของผู้เรียน
- 1.10 ถ้าผู้เรียนค้นหาคำตอบไม่ได้หรือแก้ปัญหาบางอย่างไม่ได้ ครูอาจยกตัวอย่างคำตอบของตนนำทางได้
- 1.11 เตรียมอุปกรณ์ ศึกษาเนื้อหา วิธีดำเนินกิจกรรม ทุกครั้งก่อนจัดกิจกรรม
- 1.12 ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับทราบข้อควรปฏิบัติในการร่วมกิจกรรม

2. แนวทางการปฏิบัติของนักเรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม

- 2.1 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

- 2.2 ผู้เรียนพูดได้ครั้งละ 1 คน
- 2.3 ขณะที่เพื่อนแสดงความคิดเห็น ถ้าผู้เรียนจะแสดงความคิดเห็นในทางตรงข้าม ต้องให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นเสร็จเสียก่อน
- 2.4 ผู้เรียนไม่ใช้คำพูดดูถูกซึ่งกัน และกัน รู้จักแสดงความรู้สึกชื่นชมกัน และกัน
- 2.5 ผู้เรียนไม่ใช้คำพูดดูถูกตนเอง และรู้จักแสดงความรู้สึกชื่นชมตนเอง
- 2.6 ผู้เรียนไม่พูดสอดแทรก ขัดจังหวะ ขณะที่เพื่อนพูด หรือแสดงความคิดเห็นยังไม่เสร็จ
- 2.7 ผู้เรียนไม่วิพากษ์วิจารณ์คำตอบของเพื่อน ๆ
- 2.8 ผู้เรียนแสดงออกด้วยความจริงใจ

สรุปได้ว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนขึ้นอยู่กับเทคนิค และวิธีการของครูในการสอนทักษะ ซึ่งมีขั้นตอน และวิธีการที่ครูจะต้องศึกษาทำความเข้าใจอย่างละเอียดก่อนนำไปปฏิบัติ โดยครูต้องตระหนักถึงวัยวุฒิและศักยภาพของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์

3. การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

3.1 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง

3.1.1 ความสำคัญของการศึกษาเพื่อการรู้จักตนเอง

มนุษย์ทุกคนทุกสมัยให้ความสำคัญกับการศึกษาตนเอง และถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะไม่มีอะไรใกล้ชิดกับตัวเรามากไปกว่าตัวเราเอง แต่ดูเหมือนว่าสิ่งที่เรารู้จักน้อยที่สุดก็คือตัวเราเอง นักวิชาการหลายท่านให้แนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักตนเอง ดังนี้ โสกราตีส นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวว่า “ จงรู้จักตนเอง “ (Know thyself) เพราะชีวิตที่ไม่รู้จักตนเองนั้นเป็นชีวิตที่ปราศจากคุณค่า “An unexamined life is not worth living “ คุณค่าของชีวิตอยู่ที่การสำรวจตนเองคือ ตระหนักรู้ว่าชีวิตคืออะไร กำลังทำอะไรอยู่ และดำรงอยู่เพื่ออะไร (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. 2546: 2 ;อ้างอิงจาก Socrates. 469-399 B.C) และจุฑาทิพย์ อุมะวิชนี (2546: ปกหลัง) ได้กล่าวว่าการศึกษามีคุณค่าหลายประการ ประการหนึ่งคือการศึกษามีส่วนร่วมให้เราเข้าใจชีวิต รู้จักดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า การที่จะดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่านั้น การศึกษาเพื่อให้รู้จักตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การรู้จักตนเองนับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการเข้าใจผู้อื่น สังคม และโลก

เลียวนาร์ด เอ. บูลเลน (2521: 15) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักตนเองว่า การรู้จักตนเองทำให้บุคคลเข้าใจชีวิต เป็นเรื่องของการก้าวไปเป็นลำดับสู่ความหยั่งรู้ และชื่นชมต่อมรรควิธีที่คนเรากระทำการ และสนองตอบต่อการกระทำ ความหยั่งรู้นี้เป็นทั้งทางการคิดคำนึงด้วยเหตุผล และเป็นทั้งความหยั่งรู้ที่ประจักษ์ขึ้นเองในใจ ส่วนการมีสติรู้เท่าทันเป้าหมาย และกระบวนการต่างๆ

ของจิตเองนั้นก่อให้เกิดความตื่นตัวภายในอย่างลึกซึ้งชนิดหนึ่ง เป็นการตรึงตรองพิจารณาที่มุ่งเข้าสู่ภายใน และวินัยในตนเองเป็นความวิริยพากเพียรที่จะฝึกฝนให้การกระทำ และความคิดเป็นไปอย่างสอดคล้องกับเส้นทางเดินของชีวิตที่ตนเลือกไว้แล้วซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เวอร์นอน โคลเมน (2545: 2) ที่ได้กล่าวว่า คนที่มีความสุข คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตคือ คนที่รู้จักตนเอง ไม่มีการรู้อะไรที่จะยิ่งใหญ่เท่ากับการรู้จักตนเอง เมื่อบุคคลรู้จักตนเองในระดับหนึ่งแล้วก็จะทำให้สามารถปรับปรุงส่วนที่ด้อยให้ขึ้นมาอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ และเสริมสร้างส่วนที่ดีอยู่แล้วให้เด่นยิ่งขึ้นไปอีกได้ โดยได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตดังนี้ ในขั้นตอนแรกให้ศึกษาตนเองในทุกแง่มุมคือ เข้าใจตนเองในทุกๆ ด้าน หลังจากนั้นจึงยอมรับตนเองทั้งในแง่ดี และแง่เสีย เพื่ออาจปรับปรุงตนเองในทุกส่วน ขั้นตอนต่อไปคือจงยอมรับ และเข้าใจผู้อื่นซึ่งเป็นผลดีที่เกิดจากการที่เราเข้าใจตนเอง และสุดท้ายจึงใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติของตนเองอย่างมีความสุข

ดังนั้นการศึกษา เพื่อการรู้จักตนเองเป็นการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะบุคคลที่ไม่รู้จักตนเอง จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในสังคม และการรู้จักตนเองเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะที่สำคัญในด้านอื่นเช่น การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น อันจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกันทำให้สังคมมีคุณภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์

ในการศึกษา เพื่อการรู้จักตนเองนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ว่า “มนุษย์คือใคร” นักวิชาการได้ให้แนวคิดหลายแนวคิดที่พยายามจะบอกให้รู้ว่า “เราคือใคร”

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี (2546: 4-10) ได้กล่าวว่า เราคือใคร มนุษย์เป็นเช่นไร เราปฏิเสธไม่ได้ว่าเรามีร่างกายที่พัฒนาได้ เรามีการเรียนรู้จากภายนอก และมีความสำนึกรู้ภายใน แต่ความรู้ที่เราได้เกี่ยวกับตนเองอย่างแท้จริงจำต้องอาศัยเวลาพิเคราะห์สังเกตอย่างลึกซึ้งในตนเอง และต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการไตร่ตรอง โดยได้จำแนกมนุษย์ไว้ได้ 3 ลักษณะคือ ประการแรกมนุษย์มีลักษณะเป็นสสารนิยมโดยแนวคิดนี้มองว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์มีเพียงร่างกายที่ประกอบด้วยเซลล์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับวัตถุต่าง ๆ แต่แตกต่างกันที่มนุษย์มีความซับซ้อนด้านอารมณ์ความรู้สึก และแสดงออกเป็นพฤติกรรม โดยมนุษย์มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสัตว์อื่นก็คือ มนุษย์มีความสำนึก ความรู้ตัว ความเข้าใจ และสติปัญญา ลักษณะที่สองคือ มนุษย์เป็นจิตนิยมโดยแนวคิดนี้เห็นว่ามนุษย์นอกจากมีร่างกายแล้วยังมีจิต (mind) ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น จิตเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์คิด มีความรู้สึก มีความต้องการ

ฟรอยด์ (Sigmund Freud. 1939) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับจิตของมนุษย์ซึ่งมีอิทธิพลต่อตัวตน (Ego) ของแต่ละคน โดยเน้น 2 ส่วนได้แก่ จิตใต้สำนึก (unconscious) โดยเชื่อว่าพฤติกรรมที่ผิดปกติหลาย ๆ อย่างที่บุคคลแสดงออกได้แก่ สัญชาตญาณของมนุษย์ที่บุคคลได้รับมา

ตั้งแต่แรกเกิด โดยเน้นประสบการณ์ที่เป็นเรื่องปวดร้าว เลวร้าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดเป็นกระบวนการเก็บกดลงสู่จิตใต้สำนึก ซึ่งดูเหมือนกับบุคคลได้ลืมเหตุการณ์หรือความรู้สึกเหล่านั้นไปแล้ว แต่ความเป็นจริงยังคงอยู่และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างชัดเจน ดังนั้นบุคคลจึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับจิตใต้สำนึกได้ชัดเจน และส่วนที่2 คือเหตุผลของจิต (Super Ego) เป็นพลังงานทางจิตที่ก่อตัวขึ้นจากการเรียนรู้ระเบียบ กฎเกณฑ์ ศีลธรรมของสังคม เป็นส่วนที่จะเตือนบุคคลให้รู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด บุคคลแต่ละคนมีส่วนนี้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนจากสังคม จากแนวคิดดังกล่าวของฟรอยด์ สรุปได้ว่ามนุษย์อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมโดยที่เขาไม่มีทางหลีกเลี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาของเด็กวัยแรกเกิด ประสบการณ์ในช่วงแรกของเด็กย่อมมีผลกระทบต่อ การเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ผู้ที่ได้รับความเก็บกดในวัยเด็กจะส่งผลให้เป็นบุคคลที่มีปัญหาในตอนโต

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ สามารถสรุปได้ว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคนนั้นเกิดจากการควบคุมของจิต ดังนั้นครูผู้สอนทักษะการดำเนินชีวิตจำเป็นจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ชัดเจนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาการดำเนินชีวิตของนักเรียน

3.1.3 ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature)

ธรรมชาติของมนุษย์นับเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาเพื่อนำไปสู่การรู้จักตนเอง ซึ่งคมเพชร ฉัตรศุภกุล (2547: 17-44) ได้สรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์จากทฤษฎีต่างๆดังนี้

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Theory of Personality) ของฟรอยด์ ซึ่งได้สรุป ถึงข้อตกลงเบื้องต้นที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า บุคลิกภาพของมนุษย์เป็นที่รวมของพลังต่าง ๆ ซึ่งพลังเหล่านี้จะเป็นแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณด้านชีววิทยา โดยจะนำไปสู่การลดความเครียดทางด้านร่างกาย การเจริญเติบโตทางด้านจิตใจมีผลจากความสามารถที่จะเผชิญต่อความขัดแย้งของสัญชาตญาณ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยจะเติบโตไปตามลำดับขั้นของการพัฒนามนุษย์ โดยจะต้องตอบสนองความต้องการของแต่ละขั้นก่อนที่บุคคลจะก้าวไปสู่ขั้นต่อไปของการพัฒนา และพฤติกรรมของมนุษย์ถูกกำหนดขึ้นมาจากจิตใต้สำนึกและจิตรู้สำนึก โดยพฤติกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้นจะไม่เกิดอย่างเสรีหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ทั้งนี้จิตใต้สำนึกจะมีอิทธิพลต่อความคิด และพฤติกรรมมากกว่าจิตสำนึก ซึ่งถ้าหากพลังต่าง ๆ ในร่างกายมีการแข่งขันกันมากก็จะมีผลต่อสุขภาพของความสุขในร่างกาย ความเจริญเติบโตจะหยุดชะงักลงไป สภาพความปกติทั้งหลายก็จะเกิดขึ้นได้ยาก

2. ทฤษฎีจิตวิทยาเอกัตบุคคล (Individual Psychology) ของอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler. 1870) มีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ดังนี้

1. มีลักษณะที่แบ่งแยกไม่ได้ (Indivisible) กล่าวคือจะต้องมองมนุษย์ในส่วนรวมความคิดนี้เสนอว่า ควรจะมองการกระทำของคนเราในรูปของการที่มนุษย์เลือกแบบแผนของชีวิต สิ่งที่มีมนุษย์จัดการกับชีวิตของคนนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่เขาตอบโต้กับโลกภายนอก

2. ความสนใจในสังคม (Social Interest) แอดเลอร์เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Beings) คือความสามารถที่จะพัฒนาความสนใจในสังคม ซึ่งหมายถึงความเต็มใจที่จะร่วมมือกับบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดผลดีทั่วไป

3. การมีจุดหมายหมาย (Goal - directed) แอดเลอร์เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นจะมีจุดหมาย หมายความว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้ตัดสินใจในพฤติกรรมของตนเอง และไม่ใช่เพราะได้รับประสบการณ์จากวัยเด็ก

4. การแสวงหาปมเด่น (Significance or Superiority) แอดเลอร์มีความเห็นว่า บำบัดเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญแห่งแรกที่บุคคลจะแสวงหาปมเด่นให้กับตนเอง ซึ่งการที่บุคคลจะแสวงหาปมเด่นนั้น จะเริ่มต้นจากการที่บุคคลมีประสบการณ์ที่เป็นปมด้อย

5. การรับรู้แบบอัตนัย (Subjective perception) มนุษย์จะรับรู้เรื่องตนเองและโลกภายนอกตั้งแต่เยาว์วัย การรับรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำ ไม่ใช่การมีคนอื่นกระทำ

6. เสรีภาพในการเลือก (Freedom of choice) หมายถึงการที่มนุษย์สามารถเลือกสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง มนุษย์จะไม่ตกอยู่ภายใต้ความกรุณาปราณีของแรงขับที่ซ่อนเร้นอยู่

7. แบบแผนแห่งชีวิต (Style of life) แอดเลอร์เชื่อว่า มนุษย์มีความจำเป็นที่จะสร้างกรอบแห่งชีวิตด้วยความหมายต่าง ๆ ความหมายในที่นี้เป็นสิ่งที่มนุษย์จะประยุกต์ใช้กับชีวิตโดยการแปลความหมายที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล

3. ทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบอารมณ์และเหตุผล (Rational – Emotive Therapy) ของอัลเบิร์ต เอลลิส (Albert Ellis) นักจิตวิทยาชาวสหรัฐ เป็นผู้คิดทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบอารมณ์ และเหตุผล มีความเชื่อว่า

1. มนุษย์ทั้งหลายก็เป็นแต่เพียงมนุษย์ ซึ่งจะไม่เป็นนางฟ้าหรือปีศาจ หรือเป็นสัตว์ที่โง่ มนุษย์มีข้อจำกัดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ บางครั้งมนุษย์อาจจะเอาชนะข้อจำกัดนั้นได้บ้าง

2. มนุษย์จะต้องตายทุกคน ไม่มีเหตุการณ์อะไรเลยที่จะแสดงให้เห็นว่ามนุษย์จะไม่ตาย หรือมีชีวิตหลังจากตายไปแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์

3. จุดมุ่งหมายที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนคือ การมีชีวิตรอดที่มีความสุข สำหรับจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อาจจะเลือกได้ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์มักจะมีแนวโน้มเอียงไปในด้านตอบสนองความต้องการของร่างกายเพื่อให้มีชีวิตรอดอย่างมีความสุข

4. ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนเลือก และเป็นการเลือกที่ถูกต้อง สำหรับจุดมุ่งหมายที่จะให้ได้มาซึ่งความสุขนั้นน่าจะเป็นจุดมุ่งหมายในระยะยาว ซึ่งจะเป็นการฉลาดกว่า

จุดมุ่งหมายระยะสั้น หรือเป็นการเลือกที่มีเหตุผลมากกว่า

5. พฤติกรรมของมนุษย์ในระดับหนึ่งได้รับอิทธิพลจากพลังทางด้านร่างกาย และสังคมแต่มนุษย์มีความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลเหล่านั้น เพราะมนุษย์มีอิสรภาพ ซึ่งเขาสามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมได้

6. ทฤษฎีมีความเชื่อสอดคล้องตามกลุ่มเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (Existentialism) กล่าวคือ มนุษย์จะสร้างโลกแห่งตนเอง และเขาก็จะมองโลกของเขาด้วยความรู้สึที่เป็นของเขาเอง

7. เมื่อมนุษย์เกิดมาจะมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งภายในตนเอง เขามีแนวโน้มที่รุนแรงที่จะมีเหตุผล และพยายามจะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ แต่ในขณะเดียวกันเขามักจะถูกชักนำให้แสดงพฤติกรรมโดยไม่มีเหตุผล และทำลายความเจริญงอกงามของตนเองได้เช่นเดียวกัน

8. แนวโน้มที่สำคัญที่ติดตัวมาของมนุษย์ประการหนึ่งคือ การได้รับอิทธิพลจากครอบครัวผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและวัฒนธรรม

9. มนุษย์ที่ปกติทั่วไปจะคิด รู้สึกและแสดงออก ความคิดของเขาจะมีผลต่อความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง และรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมา ในขณะเดียวกัน ความรู้สึกจะมีผลต่อความคิดและพฤติกรรม พฤติกรรมจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก

10. ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า ความรบกวนทางอารมณ์ที่รุนแรงจะเกิดจากการที่บุคคลมองสิ่งเหล่านั้น ไม่ใช่เกิดจากเหตุการณ์ หรือประสบการณ์ที่บุคคลได้พบเห็น

สรุปได้ว่า ในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเองของนักเรียนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องเข้าใจธรรมชาติของนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะซึ่งนำไปสู่การพัฒนาด้านการรู้จักตนเอง สามารถเข้าใจผู้อื่นซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของนักเรียนวัยประถมศึกษาอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ทั้งนี้การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเองนับว่าเป็นทักษะแรกที่นักเรียนควรได้รับการเรียนรู้ เพื่อให้เขามีความรู้สึกลึกซึ้งต่อตนเองในเชิงบวก เห็นคุณค่าในตัวเอง รู้จัก และยอมรับจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง สามารถรู้ว่าตนสนใจการศึกษาด้านใด รู้เป้าหมายของชีวิตตลอดจนความเป็นตัวตนที่แท้จริงซึ่งมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคม ตลอดจนสามารถปรับตัว และดำรงชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยได้ในสังคมอันจะทำให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนทำให้สังคมแวดล้อมมีความสุข

3.2 การคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ

การดำเนินชีวิตของทุกคนพบว่าสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำ และไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงได้ สิ่งนั้นคือปัญหา ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหาก็อยู่ที่ตัวบุคคลนั้นจะสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างไร ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญคือการรู้จักการคิดหาทางเลือก และตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุดที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา

3.2.1 การคิด

3.2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดของบุคคล

คันธนีย์ ฉัตรคุปต์; และ อุษา ชูชาติ (2544 : 10 -11) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการคิด ว่า “มนุษย์ใช้สมองสำหรับคิดวิเคราะห์นานพอ ๆ กับที่ใช้กระเพาะอาหารสำหรับย่อยอาหาร” หมายความว่า สมองมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์โดยอาศัยข้อมูลความจำเกี่ยวกับประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ผ่านมาเป็นพื้นฐานให้เกิดความคิด หรืออาจกล่าวได้อีกแง่หนึ่งว่า การคิดเป็นการ ทำงานของสมองที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเพียงแต่เราจะต้องจัดการเรียนรู้หรือจัดสิ่งกระตุ้นให้มากพอ ที่สมองจะได้คิด ทักษะการคิดสามารถพัฒนาและฝึกฝนกันได้ และคนที่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในโลกยุคข้อมูลข่าวสารได้จะต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ และที่สำคัญ ต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

มนัส บุญประกอบ ; และ คนอื่นๆ (2546: 37) ได้ให้ความหมายของการคิดไว้ดังนี้ การคิดเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงมาก และเป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่าง ไปจากสัตว์โลกอื่น ๆ ตั้งแต่อดีตมนุษย์ที่มีความสามารถในการคิดในแต่ละยุคแต่ละสมัยซึ่งต่างก็ พยายามคิดค้นหาคำอธิบายเกี่ยวกับการคิด ซึ่งแฝงอยู่ในเรื่องของการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้อย่าง หลากหลายได้แก่ การรู้จักคิดหรือคิดเป็นเรียกว่าการคิดที่ถูกจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ซึ่ง จะต้องมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารแล้วจึงนำมาคิดไตร่ตรองกลั่นกรองสู่การพูด และการกระทำต่อไปโดย ในแง่ของการกระทำ ความคิดเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การแสดงออกทางกาย และวาจาที่เรียกว่า การพูด และการกระทำ และเป็นศูนย์บัญชาการที่กำหนดหรือสิ่งบังคับให้พูดจา และทำการไปตามที่ คิดหมาย ในแง่ของการรับรู้ ความคิดเป็นจุดรวมของข่าวสารข้อมูลทั้งหมด เพื่อการพินิจพิจารณา และนำข่าวสารข้อมูลเหล่านั้นไปปรุงแต่งสร้างสรรค์ และใช้การต่าง ๆ ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่าง ทั้ง สองแง่ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ความคิดเป็นศูนย์กลางโดยเป็นจุดประสานเชื่อมต่อระหว่างการรับรู้กับ การกระทำ กล่าวคือ เมื่อรับรู้เข้ามาโดยทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ และเก็บรวบรวมประมวลข้อมูล ข่าวสารมาคิดปรุงแต่ง แล้วสั่งการโดยการแสดงออกเป็นการกระทำทางกายหรือวาจา คือ พูดจาและ ทำการต่าง ๆ

จึงกล่าวได้ว่า การคิดถูกต้อง การรู้จักคิด หรือคิดเป็นเป็นศูนย์กลางที่บริการการดำเนินชีวิต ให้ถูกต้องทั้งหมด เพราะว่าเป็นหัวหน้าที่ชี้นำทาง และการปฏิบัติถูกต้องในแง่อื่น ๆ ทั้งหมด เมื่อคิด เป็นแล้วก็ช่วยให้พูดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนทำทุกอย่าง การรู้จักคิด หรือคิดเป็น เป็น ตัวนำที่ชักพาไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

3.2.1.2 มิติของการคิด

ทิสนา แหมมณี; และ คนอื่น ๆ. (2543: 68) ได้กล่าวถึงสาระที่เกี่ยวข้องกับ การคิดหรือมิติของการคิดไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. มิติด้านข้อมูล หรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด

ในการคิด บุคคลไม่สามารถคิดโดยไม่มีเนื้อหาของการคิดได้ การคิดเป็นกระบวนการ ในการคิดจึงต้องมีการคิดอะไรควบคู่ไปกับการคิดอย่างไร ข้อมูลที่มนุษย์ใช้ในการคิดพิจารณาแก้ปัญหาแบ่งออกเป็น 3 ด้านด้วยกันคือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลทางวิชาการ บุคคลต้องพิจารณาข้อมูลทั้งสามส่วนควบคู่กันอย่างผสมกลมกลืน จนกระทั่งพบทางออกในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

2. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด

ในการคิดพิจารณาเรื่องใด ๆ โดยอาศัยข้อมูลต่าง ๆ นั้นคุณสมบัติส่วนตัวบางประการมีผลต่อการคิด และคุณภาพของการคิด เช่น คนที่ใจกว้างย่อมยินดีที่จะรับฟังข้อมูลจากหลายฝ่าย จนอาจจะได้ข้อมูลมากกว่าคนที่ไม่รับฟัง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะมีผลต่อการคิดช่วยให้คิดพิจารณาเรื่องต่าง ๆ รอบครอบขึ้น คุณสมบัติส่วนตัวจึงมักจะส่งเสริมการคิดให้มีคุณภาพมากขึ้น

3. มิติด้านทักษะการคิด

ในการคิดบุคคลจำเป็นต้องมีทักษะพื้นฐานหลายประการในการดำเนินการคิด เช่น ความสามารถในการจำแนกความเหมือนและความต่างของสิ่งสองสิ่ง หรือมากกว่า และความสามารถในการจัดกลุ่มของที่มีลักษณะเหมือนกันเป็นทักษะพื้นฐานในการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งนั้นความสามารถในการสังเกต รวบรวมข้อมูล และการตั้งสมมติฐานเป็นทักษะพื้นฐานในกระบวนการคิดแก้ปัญหาเป็นต้น ทักษะที่นับเป็นทักษะการคิดขั้นพื้นฐานจะมีลักษณะเป็นทักษะย่อยซึ่งมีกระบวนการ หรือขั้นตอนในการคิดไม่มากนัก ทักษะที่มีกระบวนการ หรือขั้นตอนมาก และซับซ้อนส่วนใหญ่ต้องใช้ทักษะพื้นฐานหลายทักษะผสมผสานกันซึ่งเรียกว่า ทักษะการคิดขั้นสูง

4. มิติด้านลักษณะการคิด

คำจำนวนมากเหล่านี้มีใช้กันอยู่ทั้งในชีวิตประจำวัน และในวงวิชาการ นับเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า คนเรามีลักษณะการคิดหลายแบบ ลักษณะการคิดที่มีผู้ศึกษาไว้มากได้แก่ การคิดแก้ปัญหา การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ที่กล่าวมาแล้วเป็นการคิดที่ใช้ทักษะการคิดจำนวนมากและการคิดจำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน มีกระบวนการที่ชัดเจนลักษณะที่เป็นหัวใจของการคิดก็คือ เป้าหมายของการคิด ไม่ว่าจะคิดสิ่งใด การตั้งเป้าหมายของการคิดให้ถูกต้องเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะการคิดนั้นหากเป็นไปในทางที่ผิด แม้การคิดจะมีคุณภาพเพียงใดก็จะก่อให้เกิดความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ส่วนรวมได้ ยิ่งความคิดมีคุณภาพสูง ความเดือดร้อนเสียหายก็จะยิ่งสูงตามไปด้วย ดังนั้นหากไม่มีทิศทางที่ถูกต้องคอยกำกับควบคุมแล้ว การคิดนั้นก็ไร้ประโยชน์ การคิดถูกต้องจึงเป็นการคิดที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์ระยะยาว

5. มิติด้านกระบวนการคิด

กระบวนการคิด เป็นการคิดที่ต้องดำเนินการไปเป็นลำดับขั้นตอน ที่จะช่วยให้การคิดนั้นประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของการคิดนั้น ๆ ซึ่งในแต่ละลำดับขั้นตอนต้องอาศัยทักษะการคิด หรือลักษณะการคิดจำนวนมาก กระบวนการที่สำคัญมีหลายกระบวนการได้แก่

1. กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่ ลำดับขั้นตอนของการคิดที่จะช่วยให้ได้ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรอง และประเมินมาอย่างรอบคอบแล้วว่าเป็นความคิดที่มีเหตุผล เชื่อถือได้

2. กระบวนการคิดแก้ปัญหาได้แก่ ลำดับขั้นตอนของการคิด และการดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้แก่ ลำดับขั้นตอนของการคิด เพื่อให้ได้สิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์

4. กระบวนการตัดสินใจได้แก่ ลำดับขั้นตอนของการคิด เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

6. มิติด้านการควบคุม และประเมินการคิดของตนเอง

การควบคุมการรู้คิดของตนเองหมายถึง การรู้ตัวถึงความคิดของตนเอง ในการทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการประเมินการคิดตนเอง และใช้ความรู้นั้นในการควบคุม หรือปรับการกระทำของตนเอง มีผู้เรียกการคิดในลักษณะนี้ว่า การคิดอย่างมียุทธศาสตร์ซึ่งครอบคลุม การวางแผน การควบคุมกำกับกับการกระทำของตนเอง การตรวจสอบความก้าวหน้า และการประเมินผล

ในการคิดใด ๆ ก็ตาม มิติทั้ง 6 ประการนี้จะปรากฏเกิดขึ้นในกระบวนการคิด ซึ่งหากเกิดอย่างครบถ้วน และอย่างมีคุณภาพก็จะส่งผลให้การคิดนั้นมีคุณภาพตามไปด้วย บุคคลทั่วไปทุกคนมักมีทักษะการคิดพื้นฐาน และคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิดเป็นทุนอยู่แล้วแต่จะแตกต่างกัน เมื่อบุคคลรับข้อมูลมีอยู่อย่างหลากหลายเข้ามา และต้องการคิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย บุคคลนั้นก็จะใช้ทักษะที่มีอยู่เป็นเครื่องมือในการคิด ปฏิบัติการกับข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการคิดนั้น

3.2.2 การคิดแก้ปัญหา

3.2.2.1 ความหมายของปัญหา

ปัญหาเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการเผชิญแต่ในชีวิตประจำวัน แต่ละบุคคลก็ต่างต้องเคยประสบปัญหามาแล้วบ้างน้อยบ้าง ซึ่งเป็นทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นจากตนเอง และปัญหาที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ซึ่งสามารถสรุปความหมายของปัญหาได้ดังนี้ (วสันต์ ทองไทย. 2546: 56) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายของปัญหาว่าเป็นคำถาม แปลว่า ข้อสงสัย ข้อขัดข้อง คำถาม ข้อที่ต้องพิจารณาแก้ไข (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 687) และพระพรหมคุณาภรณ์ (2545: 23) นักปราชญ์ทางพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ปัญหา

คือทุกข์ สภาวะ หรือสภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่องไม่สมบูรณ์ ขาดความสมดุล ซึ่งสภาวะต่าง ๆ เหล่านี้เรียกว่า ปัญหา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของปัญหาได้ว่าเป็นช่องว่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ เป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปภาพได้ดังนี้

3.2.2.2 แนวทางการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา

ในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหานั้นมีขั้นตอนที่นักวิชาการได้เสนอเป็นแนวทางการปฏิบัติดังนี้

พงษ์เทพ บุญศรีโรจน์ (2543: 13-18) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คิดกำหนดปัญหาให้ชัดเจน ทุกคนล้วนแต่ประสบปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีทั้งปัญหาเล็ก ๆ ที่ดูเหมือนไม่สำคัญไปจนถึงปัญหาใหญ่ ซึ่งทุกปัญหาย่อมต้องการคำตอบ เพื่อคลี่คลายทั้งสิ้น การกำหนดปัญหาให้ชัดเจนนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วยให้กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาเป็นไปอย่างถูกต้องทิศทาง เป็นการกำหนดเป้าหมายของการคิดที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 คิดหาคำตอบที่หลากหลาย เมื่อประเด็นปัญหาชัดเจนแล้วให้นักเรียนคิดหาคำตอบที่น่าจะเป็นไปได้มาหลาย ๆ คำตอบให้ได้มากที่สุด โดยครูไม่สกัดกั้นความคิดเหล่านั้น

ขั้นตอนที่ 3 คิดพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และสมเหตุสมผล เพื่อดูว่าในหลาย ๆ คำตอบจากขั้นตอนที่ 2 นั้น คำตอบใดน่าจะเป็นคำตอบที่ดีที่สุด คำตอบใดน่าจะตัดทิ้งไปได้ การคิดในขั้นนี้จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์เด่น หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุด เพื่อประกอบการพิจารณาอย่างสมเหตุสมผล การคิดในขั้นนี้เรียกว่า เป็นการคิดแบบวิจารณ์ (Critical Thinking)

ขั้นตอนที่ 4 ตัดสินใจว่าจะใช้คำตอบ หรือแนวทางใดในการแก้ปัญหา บางครั้งอาจจะต้องมีการทดลองเพื่อพิสูจน์

กรมวิชาการ (2545: 10) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. สร้างความเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ เช่น หมั่นถามตนเอง

ว่า “ทำไมไม่เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส”

2. มีความตั้งใจแน่วแน่ในการเอาชนะอุปสรรคหรือปัญหา
3. มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ และกล้าลงมือทำ
4. ปรับตนเองกับสถานการณ์ใหม่ได้
5. ใช้ความผิดพลาดเป็นบทเรียนในการเอาชนะอุปสรรค หรือแก้ปัญหา
6. เพิ่มพลังใจในการเอาชนะอุปสรรค และปัญหาโดยการปรึกษาผู้รู้

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นแนวทางสำหรับผู้ศึกษาที่นำไปสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านการคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจ โดยเชื่อว่ากระบวนการดังกล่าวทั้ง 4 ขั้นตอนจะช่วยให้นักเรียนเป็นคนที่คิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งล้วนมีคุณค่าต่อตนเอง และต่อสังคม

3.2.2.3 ประเภทของปัญหา

มนัส บุญประกอบ; และ คนอื่นๆ (2546: 56-58) ได้แบ่งประเภทของปัญหาตามความเป็ยเบนของสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับความต้งการที่เกิดขึ้น โดยยึดความแตกต่างของช่วงเวลาเป็นหลัก ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ปัญหาขัดข้อง หมายถึง ปัญหาที่เป็ยเบนไปจากสิ่งหรือมาตรฐานที่เราต้องการซึ่งเกิดขึ้นในอดีต และในปัจจุบันก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่ และยังคงจะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตหากปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไข หรือมีการแก้ไขปัญหาล้แล้ว แต่มาตรการที่แก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ผล
2. ปัญหาการป้องกัน หมายถึง ปัญหาที่ส่อเค้าว่าอาจจะเกิดความเป็ยเบนขึ้นได้ในอนาคต เนื่องจากในปัจจุบันมีเครื่องชี้ หรือสิ่งที่บอกเหตุ หรือมีสถานการณ์บางอย่างที่บอกให้เราทราบว่าหากไม่บริหารจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปเพื่อเป็นการป้องกันแก้ไขแล้วปัญหานั้นย่อมเกิดขึ้นมาอย่างแน่นอน
3. ปัญหาพัฒนา หมายถึง ปัญหาที่หลายๆ คนอาจมองว่าไม่เป็นปัญหาก็ได้ ซึ่งที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจากสภาพเหตุการณ์ของสิ่งที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ได้เกิด และสะสมมานานจนกระทั่งรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาทั่วๆไปไม่เห็นผลเสียหยาอะไร แต่ปัญหาการพัฒนานี้มีจุดเน้นอยู่ที่ว่าหากเราเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงพัฒนาตนเอง เพื่อผลดีในอนาคตดีกว่าที่จะปล่อยให้ทุกสิ่งเป็นไปเอง ซึ่งแม้ไม่มีวิ้วว่าจะเกิดปัญหาอะไร แต่การพิจารณาตนเองไว้ก่อนจะทำให้เกิดผลได้ดีกว่า

3.2.2.4 รูปแบบ และวิธีการแก้ปัญหา

ในการพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะในการแก้ปัญหานั้น การศึกษาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ และวิธีการแก้ปัญหาคือสิ่งสำคัญยิ่ง นักการศึกษาได้เสนอแนะแนวทาง เพื่อการนำไปปฏิบัติดังนี้

รศนา อัสชะกัจ.(2537: 12-13) ได้กล่าวถึงรูปแบบการแก้ปัญหาไว้ 4 ประการดังนี้

1. การแก้ปัญหาเป็นการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ฝึกฝน ดังนั้นจุดมุ่งหมายสำคัญในการเรียนระดับชั้นต่าง ๆ จึงระบุให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ โดยการจัดกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง และเกิดทักษะในการแก้ปัญหาได้

2. การแก้ปัญหาเป็นการคิด ในการแก้ปัญหานั้นผู้แก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องพิจารณาไตร่ตรอง พินิจวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์เพื่อที่จะทำความเข้าใจปัญหา หาสาเหตุของปัญหา การคิดประเมินทางเลือกและการตัดสินใจในการเลือก เพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดมาแก้ปัญหา

3. การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการ การแก้ปัญหานั้นต้องกระทำเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ ตั้งแต่ขั้นแรกไปจนกระทั่งสามารถแก้ปัญหานั้นได้ลุล่วงในที่สุด

4. การแก้ไขปัญหามาตามธรรมชาติของสามัญชน เป็นการแก้ปัญหาย่อยๆ เป็นธรรมชาติของคนทั่วไป ที่มักคิดแก้ปัญหาโดยไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนที่แน่นอน ได้แก่

- 4.1 อาศัยความรู้ความชำนาญ หรือประสบการณ์
- 4.2 ทำตามสามัญสำนึก หรือสัญชาตญาณ
- 4.3 ปฏิบัติตามแนวเดิมที่เคยประสบผลสำเร็จมาแล้ว
- 4.4 จดจำแบบอย่างของผู้อื่นมาปฏิบัติ
- 4.5 วิธีการเลือกการปฏิบัติขึ้นอยู่กับอารมณ์ หรือความรู้สึกในขณะนั้น
- 4.6 ปฏิบัติตามคำทำนายของหมอดู หรือลางสังหรณ์
- 4.7 ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้อื่น
- 4.8 ยอมรับสภาพโดยไม่ดำเนินการอื่นใดทั้งสิ้น
- 4.9 หันเหความสนใจไปในเรื่องอื่น เพื่อลดความตึงเครียด

วคิน สินธุภิญโญ (2541: 81) ได้กล่าวถึงการดำเนินการ เพื่อแก้ปัญหาให้บรรลุเป้าหมายไว้ดังนี้

1. การระบุปัญหาจะต้องชัดเจน ไม่ใช่ระบุปัญหาแต่เพียงผิวเผิน และเพื่อความถูกต้องจะต้องระมัดระวังในสิ่งต่อไปนี้ เช่น

1.1 ไม่นำอาการมาระบุเป็นปัญหาเช่น ไม่ระบุว่าปัญหาคือ การทำรายงานส่งอาจารย์ล่าช้า เพราะล่าช้าเป็นเพียงอาการจะต้องระบุให้ชัดเจนว่างานอะไรที่ล่าช้า เช่น การค้นคว้า การพิมพ์ เป็นต้น

1.2 ไม่นำอดีตมาระบุเป็นปัญหา แม้ว่าปัญหาในอดีตยังคงปรากฏอยู่บ้าง แต่เมื่อเทียบแล้ว ปัจจุบัน และอนาคตมีปัญหาคือสำคัญกว่า จึงควรคำนึงถึงสภาพในปัจจุบัน และ

อนาคตมากกว่า

- 1.3 ไม่นำทางเลือกมาเป็นปัญหา
2. พยายามแบ่งปัญหาออกเป็นปัญหาย่อยหลายปัญหา โดยพยายามสังเกตและไวต่อปัญหา
3. ไม่ด่วนสรุปลงความเห็น เพราะปัญหาอย่างเดียวกัน อาจมีสาเหตุต่างกันได้
4. ระมัดระวังหลุมพรางในระหว่างหาสาเหตุของปัญหา และขณะหาทางเลือก เช่น หลงประสบการณ์ หลงวิชาการ
5. พยายามหาข้อมูลให้มากที่สุดไม่ควรยุติการค้นหาสาเหตุหรือทางเลือก เมื่อคิดค้นได้เพียงจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้เพราะในระยะแรกสาเหตุ หรือทางเลือกที่พบมักเป็นสิ่งที่มองเห็นหรือค้นพบได้โดยง่าย แต่อาจจะไม่ใช่สาเหตุ หรือทางเลือกที่แท้จริง เพราะบางครั้งสาเหตุ หรือทางเลือกที่แท้จริงอาจซ่อนเร้นอยู่ก็ได้
6. ในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ใช้เหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ หรือความรู้สึกของตนเองเป็นสำคัญ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อดีตอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เป็นนักการศึกษาไทยผู้มีชื่อเสียง และมีประสบการณ์สูงมากในวงการศึกษา ท่านเป็นผู้ริเริ่มจุดประกายความคิดในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในกระบวนการแก้ปัญหา โดยประยุกต์หลักอริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้ควบคู่กับ “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วย ปริยญา (การกำหนดรู้) ปหานะ (การละ) สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง) และภาวนา (การเจริญหรือลงมือปฏิบัติ) จากหลักการทั้งสอง ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เสนอแนะกระบวนการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมติฐาน
3. ขั้นทดลอง และเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการทดลอง เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน และเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล (ขั้นมรรค) คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป (ทิสนา เขมมณี. 2547: 300)

นิพล รัตนพันธ์ (2542: 53) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกนักเรียนให้รู้จักวิธีการคิดแก้ปัญหา ดังนี้

1. การหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อดัวเราอย่างไร

3. จากปัญหาที่นักเรียนประสบ นักเรียนมีแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร
4. แนวทางที่นักเรียนเลือกปฏิบัติว่าดีที่สุด และสามารถแก้ปัญหาได้ลุล่วงไปด้วยดีเป็นอย่างไร
5. แนวทางที่ดีที่สุดนั้นมีขั้นตอน หรือรายละเอียดปลีกย่อยอะไรบ้าง เพื่อจะได้ลงมือแก้ปัญหานั้นได้ง่ายและสะดวก

3.2.2.5 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหา

ประเวศ วะสี (2542: 59) ได้ให้ข้อเสนอแนะวิธีการดำเนินการแก้ปัญหาให้บรรลุเป้าหมายไว้ดังนี้

1. ฝึกสังเกต ให้นักเรียนมีโอกาสสังเกตสิ่งต่าง ๆ ให้มาก ให้รู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว
2. ฝึกบันทึก ให้นักเรียนสังเกตสิ่งต่าง ๆ และจดบันทึกรายละเอียดที่สังเกตเห็น
3. ฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุม เมื่อนักเรียนได้ไปสังเกต หรือทำอะไร หรือเรียนรู้อะไรมา ให้ฝึกนำเสนอเรื่องนั้นต่อที่ประชุม
4. ฝึกการฟัง การฟังผู้อื่นช่วยให้ได้ความรู้มาก นักเรียนจึงควรได้รับการฝึกให้เป็นผู้ฟังที่ดี
5. ฝึกปุจฉา-วิสัชนา ให้นักเรียนฝึกการถาม-การตอบ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดความแจ่มแจ้งในเรื่องที่ศึกษา รวมทั้งได้ฝึกการใช้เหตุผล การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์
6. ฝึกตั้งสมมติฐาน และตั้งคำถาม ให้นักเรียนฝึกคิด และตั้งคำถาม เพราะคำถามเป็นเครื่องมือสำคัญในการได้มาซึ่งความรู้ ต่อไปจึงให้นักเรียนฝึกตั้งสมมติฐานและหาคำตอบ
7. ฝึกการค้นหาคำตอบ เมื่อมีคำถาม และสมมติฐานแล้ว ควรให้นักเรียนฝึกค้นหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา อินเทอร์เน็ต หรือไปสอบถามจากผู้รู้ เป็นต้น
8. ฝึกการวิจัย การวิจัยเป็นกระบวนการหาคำตอบที่จะช่วยให้นักเรียนค้นพบความรู้ใหม่
9. ฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ ให้เห็นความเป็นทั้งหมด และเห็นตัวเอง เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้อะไรมาแล้ว ควรให้นักเรียนเชื่อมโยงให้เห็นความเป็นทั้งหมด และเกิดการรู้ตัวเองตามความเป็นจริงว่าสัมพันธ์กับความเป็นทั้งหมดอย่างไร อันจะทำให้เกิดมิติทางจริยธรรมขึ้น ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
10. ฝึกการเขียนเรียบเรียงทางวิชาการ หลังจากที่ได้เรียนรู้เรื่องใดแล้ว ควรให้นักเรียน ฝึกเรียบเรียงความรู้ที่ได้ การเรียบเรียงจะช่วยให้ความคิดประณีตขึ้น ทำให้ต้องค้นคว้าหา

หลักฐานที่มาของความรู้ให้ถึถ้วนแม่นย้าขึ้น การเรียบเรียงทางวิชาการเป็นวิธีการสำคัญในการพัฒนาปัญญาของตน และเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้อื่นในวงกว้างออกไป

ทิตนา แชมมณี (2547: 312-313) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนด้วยทักษะกระบวนการแก้ปัญหาว่า เป็นกระบวนการที่ต้องการให้นักเรียนได้เกิดความคิดหาวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. สังเกตโดยให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูลรับรู้ และทำความเข้าใจในปัญหา จนสามารถสรุป และตระหนักในปัญหานั้น
2. วิเคราะห์ให้นักเรียนอธิบายหรือแสดงความคิดเห็น เพื่อแยกแยะประเด็นปัญหาสภาพสาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา
3. สร้างทางเลือกให้นักเรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาย่างหลากหลาย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำกิจกรรมกลุ่ม
4. เก็บข้อมูลประเมินทางเลือก นักเรียนปฏิบัติตามแผนงาน และบันทึกการปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
5. สรุป นักเรียนสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง

การคิดแก้ปัญหาของบุคคลเป็นผลมาจากการพัฒนาฝึกฝนการคิดอย่างเป็นขั้นตอน การฝึกฝนตั้งแต่วัยเยาว์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับชีวิตทั้งของตนเอง เราพบว่านักเรียนที่ไม่มีความสุข ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน หรือการดำเนินชีวิตประจำวันส่วนหนึ่งสาเหตุมาจากการที่นักเรียนไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ซึ่งปัญหาของแต่ละคนนั้นก็แตกต่างกันซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องมีทักษะการแก้ปัญหาที่ต่างกัน ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่นักเรียนจะต้องได้รับการฝึกฝนด้วยกระบวนการเรียนบ่อย ๆ จนเกิดเป็นทักษะในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.3 การตัดสินใจ (Decision Making)

การตัดสินใจหมายถึง การที่บุคคลต้องเลือกกระทำเมื่อบุคคลมีตัวเลือก หรือเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือการพิจารณาเลือกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ (รศนา อักษรกิจ, 2537: 12) สาระสำคัญของการตัดสินใจสามารถจำแนกได้ดังนี้

3.2.3.1 ประเภทของการตัดสินใจ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2540: 19) ได้แบ่งประเภทของการตัดสินใจไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจภายใต้สภาวะที่แน่นอน (Certainly) ผู้ตัดสินใจมีข้อมูลที่แน่นอนชัดเจนสมบูรณ์เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ กำหนดได้ว่าสถานการณ์ใดจะเกิด และเกิดอย่างไร แต่ในความเป็นจริงนั้น การตัดสินใจภายใต้สภาวะที่แน่นอนมีโอกาสเป็นไปได้น้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย จึงได้มีการนำกลวิธีในการตัดสินใจทั้งหลายมาพัฒนาในรูปของการตัดสินใจภายใต้สภาวะที่แน่นอน โดยกำหนดข้อสมมติฐานไว้ว่าสถานการณ์ใดจะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามความเชื่อถือได้ของการ

ตัดสินใจภายใต้สภาวะที่แน่นอนเช่นนี้ขึ้นอยู่กับกลวิธี และประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการตัดสินใจ วิธีการที่อยู่ในความนิยม ได้แก่การปฏิบัติการวิจัย วิธีทางสถิติ และวิธีการทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

2. การตัดสินใจภายใต้สภาวะที่ไม่แน่นอน (Uncertainty) ในชีวิตประจำวันของเรามีโอกาสที่จะต้องตัดสินใจในสภาวะที่ไม่แน่นอนมากที่สุด ผู้ตัดสินใจจะต้องอาศัยข้อมูล หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจ

3.2.3.2 ขั้นตอนการตัดสินใจ

รศนา อชชะกิจ (2538: 85) ได้กำหนดเกณฑ์ประกอบการตัดสินใจไว้ดังนี้

1. นโยบาย ทางเลือกแต่ละวิธีจะต้องสอดคล้องสนองนโยบายทั่วไป และนโยบายเฉพาะเรื่อง

2. กลวิธี กลวิธีของทางเลือกที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดย่อมรวมหมายถึงว่า อัตราเสี่ยงต่อการล้มเหลวที่น้อยที่สุด ฟังก์ชันกำไรเสมอว่า กลวิธีแต่ละอย่างย่อมจะมีข้อดีและข้อบกพร่องที่แตกต่างกันไป วิธีหนึ่งอาจดีสำหรับสถานการณ์หนึ่งเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปวิธีการอื่นอาจจะดีกว่าก็ได้

3. ค่าใช้จ่าย ทางเลือกที่ดีที่สุด ย่อมหมายความว่า สามารถนำไปปฏิบัติได้ผลดีที่สุด และเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

4. ระยะเวลา สำหรับการแก้ไขปัญหาในเรื่องเดียวกัน ทางเลือกที่ปฏิบัติสำเร็จ ล่วงหน้าในเวลาอันสั้นย่อมเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

5. วิธีปฏิบัติ ในบางกรณีทางเลือกที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติได้หลายวิธี ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันมิใช่ปฏิบัติวิธีหนึ่งแล้วประสบความสำเร็จในตัวเอง ดังนั้นจึงต้องสำรวจและปฏิบัติให้ครบถ้วนกระบวนการ

6. อุปสรรค เป็นเรื่องสำคัญที่พึงระมัดระวัง สำรวจ ตรวจสอบหาข้อบกพร่องอย่างถี่ถ้วนหลีกเลี่ยง เพื่อมิให้วิธีปฏิบัติที่เลือกนั้นก่อให้เกิดปัญหาเพิ่มเติม หรือซ้ำร้ายยิ่งกว่าเก่า

3.2.3.3 สาเหตุการตัดสินใจผิดพลาด

วรภา ชัยเลิศวนิชกุล (2538: 37) ได้กล่าวถึงการตัดสินใจของบุคคลที่ผิดพลาดนั้นเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับข้อมูล อันเนื่องมาจาก

1. ไม่มีข้อมูล ทำให้เกิดความเสี่ยงสูงในการตัดสินใจ
2. มีข้อมูลไม่เพียงพอ ถ้ารอเก็บข้อมูลทันทีอาจช้าไม่ทันการ และหากข้อมูลที่มีอยู่ก็มีสภาวะความเสี่ยงสูงเช่นเดียวกัน

3. ใช้ข้อมูลเฉพาะที่ใกล้ตัว ง่าย ๆ อาจเนื่องมาจากความเกียจคร้าน ความ

มักง่ายของผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล อันมีผลทำให้ข้อมูลนั้นขาดคุณภาพ

4. ข้อมูลถูกบิดเบือน เพื่อประโยชน์ของคน หรือกลุ่มคนบางกลุ่มลักษณะ
เช่นนี้ จะทำให้การตัดสินใจผิดพลาดได้มาก

5. การหาข้อมูลจากพวกเดียวกัน ทำให้ข้อมูลไม่เพียงพอ ขาดข้อมูลที่
เป็นประโยชน์ การใช้วิจารณญาณก็ผิดพลาด

6. การหาข้อมูลเพียงเพื่อสนับสนุนความคิดเดิม ลักษณะเช่นนี้เท่ากับการ
การได้ตัดสินใจมาก่อนแล้ว

2. ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ตัดสินใจ

1. ขาดความรู้ทางวิชาการในงานนั้น ๆ การตัดสินใจในปัญหาบางเรื่อง
จำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ในด้านนั้น ๆ จึงจะสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และไม่ถูกตบตาจาก
ผู้เสนอข้อมูลที่ต้องการจะบิดเบือน เพื่อประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ

2. ขาดความชำนาญ ในการคาดคะเนเหตุการณ์ซึ่งต้องอาศัยความรู้
และการจำประวัติเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเป็นเครื่องโยง และชี้ให้เห็นแนวโน้มที่น่าจะเกิดขึ้นได้ใน
อนาคตมากที่สุด

3. ขาดการคำนึงถึงผลสะท้อน จะมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ประสบให้
เสร็จ ๆ ไป โดยลืมนึกถึงผลกระทบในทางลบที่จะสะท้อนมาภายหลัง

4. ขาดการใช้เหตุผลไตร่ตรอง อันเนื่องมาจากอารมณ์ ความหุนหัน
พลันแล่น ความรีบร้อน หรือความลำเอียง

5. ขาดการเป็นตัวของตัวเอง เห็นด้วยกับคนนั้นที่ คนนี้ที่ ครุ่นหนึ่งก็คิด
ไปอย่างหนึ่ง เมื่อมีใครมาพูดก็เปลี่ยนใจไปอีกอย่างหนึ่ง

6. ระมัดระวังมากเกินไปไม่กล้าเสี่ยงกลัวผิดพลาด รอให้ข้อมูลสมบูรณ์
เสียก่อน ซึ่งเป็นไปได้ยาก กลัวโน่นกลัวนี่จนไม่กล้าออกมานอกกรอบ หรือไม่กล้านำความคิดใน
ทางสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งการระมัดระวังมากเกินไป ก็มีโอกาสทำให้การตัดสินใจ
ผิดพลาดได้เช่นเดียวกัน

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมาย

1. ผู้ตัดสินใจขาดทักษะในการสื่อความหมาย ทั้งคำพูด และข้อเขียนไม่
ชัดเจน

2. ผู้รับคำสั่งขาดทักษะในการสื่อความหมาย โดยเฉพาะการฟัง และการทำ
ความเข้าใจ

3. มีการสื่อความหมายทางเดียว

ดังนั้นเมื่อนักเรียนได้รับการฝึกฝนจนสามารถเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเอง

ได้แล้ว บางครั้งทางเลือกของการแก้ปัญหาก็มีหลายทาง ซึ่งทำให้ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกทางใดจึงจะดีที่สุด เมื่อถึงเวลานั้นการตัดสินใจจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาการคิดตัดสินใจของนักเรียนนั้นนับว่า เป็นการคิดที่ซับซ้อนซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตที่อาจจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ดังนั้นการฝึกให้นักเรียนพัฒนาทักษะการตัดสินใจจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหาและการตัดสินใจเป็นกิจกรรมที่ครูผู้สอนนำมาใช้ เพื่อพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหา เพื่อลดความขัดแย้ง ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน จำแนกแจกแจงข้อมูล เพื่อนำไปสู่การกำหนดทางเลือกของปัญหา และมีเหตุผลสามารถสรุปประเด็นอันนำไปสู่การคิดตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาได้อย่างรอบครอบ และชาญฉลาดซึ่งจะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

3.3 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship)

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีจะก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ให้ความใส่ใจต่อกัน เกิดความอบอุ่นใจตลอดจน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือ และร่วมมือกันของบุคคลอันนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน ความสุขในชีวิตครอบครัว มิตรภาพ และความเป็นเพื่อน (เทพ สงวนกิตติพันธุ์. 2539: 7)

3.3.1 ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม (กรมวิชาการ. 2545: 85) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเดมส์คีย์ คทวณิช (2546: 320) ที่กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหมายถึง กลุ่มใดก็ตามที่สมาชิกภายในกลุ่มมีความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น หรือมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันแล้วสมาชิกภายในกลุ่มจะคล้อยตามกันได้ง่ายกว่ากลุ่มที่มีความขัดแย้ง หรือไม่ลงรอยกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เพราะความขัดแย้งไม่ลงรอยกันนั้นจะก่อให้เกิดการต่อต้านคัดค้านซึ่งกันและกัน

3.3.2 แนวทางในการพัฒนาทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การพัฒนาทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่นักเรียนจะต้องได้รับการฝึกฝน ซึ่งกรมวิชาการ (2545: 17-18) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของนักเรียนระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยการฝึกรับรู้อารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ มุมมองของผู้อื่นตามที่เป็นอยู่จริง และแสดงให้เห็นผู้อื่นรับรู้ได้หรือระหว่างทำงานร่วมกัน
2. การรับผิดชอบสังคม โดยการฝึกให้ปฏิบัติตามกฎกติกาของชั้นเรียน โรงเรียน ครอบครัว และสังคม

3. การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยการฝึกแสดงออกทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และการกระทำอย่างเหมาะสมต่อบุคคลและกาลเทศะ

4. การจัดการกับความขัดแย้ง โดยการฝึกให้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด การกระทำที่ไม่เหมาะสมทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ตลอดจนฝึกจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล และสันติวิธี

5. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยฝึกการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นโดยใช้คำพูด กิริยา ท่าทาง อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และการกระทำอย่างเหมาะสมต่อบุคคล และกาลเทศ และฝึกให้นำทักษะที่ได้ไปใช้ในการทำงานร่วมกัน และในชีวิตประจำวัน

3.3.3 องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น องค์ประกอบที่สำคัญที่สนับสนุนให้นักเรียนเกิดทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้แก่

1. มนุษย์สัมพันธ์ (Human Relation)

1.1 ความหมายของมนุษย์สัมพันธ์

วิจิตร อวระกุล (2542: 26) ได้ให้ความหมายของคำว่า มนุษย์สัมพันธ์ว่า หมายถึงการติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์อันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชนมิตร และจงใจคน รวมทั้งการสร้าง หรือพัฒนาตนเองให้เป็นที่รู้จักรักใคร่ชอบพอกันคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่ายเป็นการสร้างตนให้เป็นคนดีของสังคม ในทำนองเดียวกัน

ทรงศักดิ์ สิงหาด (2531: 1) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงการแสวงหาผู้ทางเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างขวัญกำลังใจ การทำให้เกิดบรรยากาศเอื้อเพื่อเกื้อหนุนซึ่งกัน และกัน นอกจากนี้นิพนธ์ คันธเสวี (2530: 1) ได้นิยามในเชิงวิชาการว่า หมายถึงสภาพของความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างราบรื่น หรือทำงานด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ และทุกฝ่ายได้รับความพึงพอใจในทุก ๆ ด้าน และในด้านความหมายของการสอนมนุษย์สัมพันธ์ นิพล รัตนพันธ์ (2542: 50-52) ได้กล่าวว่าคือการสอนเนื้อหาที่บรรจุไว้ให้ผู้เรียนได้ประพฤตินชั้นเรียน ที่บ้าน หรือในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ พฤติกรรมความสัมพันธ์ของนักเรียนจะเน้นมากที่สุดในห้องเรียนที่นักเรียนอยู่ร่วมกัน แสดงความรู้สึก ความต้องการจึงมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน การนำเอาพฤติกรรมดังกล่าวมาสอน อธิบาย และแก้ปัญหาจะเป็นการปลูกฝังความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันได้อย่างดี

1.2 ประโยชน์ของมนุษย์สัมพันธ์

การฝึกฝนให้นักเรียนเป็นคนที่มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีนั้นนับว่าเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นอย่างมากก่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล ซึ่งนิพนธ์ คันธเสวี (2530: 2) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เรื่องมนุษย์สัมพันธ์จะช่วยให้ผู้เรียนใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย และประสบความสำเร็จได้

อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในส่วนตัวและในการประกอบอาชีพ สามารถทำให้ผู้เรียนมีความสุขในชีวิตส่วนตัว มีส่วนสร้างสรรค์ความสงบความเรียบร้อย และความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่คณะ สังคม และประเทศชาติ ในทำนองเดียวกัน วิจิตร อาวะกุล (2542: 29) ได้มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์มีประโยชน์ในแง่ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างมนุษย์ ก่อให้เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคม มีความเชื่อถือไว้วางใจกัน และก่อให้เกิดความพอใจ อันนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานจนเกิดความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ

1.3 การสร้างมนุษย์สัมพันธ์

ในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ควรเริ่มต้นที่ตัวเองก่อนโดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สำหรับนักเรียนวัยประถมเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นวัยที่ต้องการเพื่อนมากที่สุด วิจิตร อาวะกุล (2542: 174-178) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้ดังนี้

1. ทักทายหรือเข้าหาผู้อื่นก่อน
2. มีความจริงใจต่อผู้อื่น
3. หลีกเลี่ยงการนินทา
4. อย่าขัดทอดความผิดให้ผู้อื่น
5. ยกย่องชมเชยผู้อื่นในสิ่งที่สมควร
6. ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆด้วยความเต็มใจ
7. ฟังความเห็นของผู้อื่น
8. หลีกเลี่ยงการทำตัวเหนือผู้อื่น
9. ทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย
10. ใจกว้างและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น

ดังนั้นจะเห็นว่าการสร้างมนุษย์สัมพันธ์เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเข้ากับผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ล้มเหลวในการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเข้ากับคนอื่นไม่ได้ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความรู้ ความสามารถมากสักเพียงใด แต่ถ้าไม่สามารถเข้ากับผู้คนในสังคมได้ ชีวิตก็จะไร้คุณค่า

2. การสื่อสาร (Communication)

2.1 ความหมายของการสื่อสาร

วิจิตร การกลาง (2546: 38) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารหมายถึง การนำเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น หรือความรู้สึก โดยอาศัยเครื่องนำไปโดยวิธีใดวิธีหนึ่งให้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ จนทำให้เกิดการกำหนดรู้ ความหมายแห่งเรื่องราวนั้นร่วมกันได้ การติดต่อสื่อสาร จะต้องมีการบวนการของการถ่ายทอดสาร

(Message) จากบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) ในทำนองเดียวกัน มณฑล ไบบัว (2536: 1) ได้กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2530: 4) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่าเป็นกระบวนการส่งหรือถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ประสมการณ์ ความคิดเห็น ความรู้สึก อารมณ์ ทศนคติ ค่านิยม และมีผลย้อนกลับมายังผู้ส่งเพื่อให้ได้ทราบปฏิกิริยาของผู้รับสารซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ญักรูพันธ์ เขจรนันท์ ; และ คนอื่นๆ (2545: 98) ซึ่งให้ความหมายของการสื่อสารว่าหมายถึง กระบวนการในการส่งข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันของบุคคลตั้งแต่ 2 ฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ส่งสาร ซึ่งทำหน้าที่ประมวลข่าวสารที่ต้องการเข้ารหัสเพื่อส่งไปยังผู้รับสารที่รับทราบ และแปลความข้อมูลเป็นความเข้าใจโดยจะส่งข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ส่งสารว่าแล้วเกิดความเข้าใจ

2.2 ความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคล

การติดต่อสื่อสารมีความจำเป็นแก่ชีวิตทั้งในส่วนบุคคล และในหน่วยการปฏิบัติงาน นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารไว้ดังนี้

บัญชา อิงสกุล (2545: 29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารไว้ว่าการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน เพราะคนเรามีความแตกต่างกันย่อมมองเรื่องต่างๆ ที่แตกต่างกัน ถ้าการติดต่อสื่อสารไม่เข้าใจกัน คนก็จะสร้างกำแพงใจขึ้นต่อต้าน ดังนั้นการสื่อสารที่ดีจะช่วยให้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่นเดียวกับ เทพ สงวนกิตติพันธุ์ (2539: 7) ได้กล่าวไว้ว่า ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของบุคคลนั้น บุคคลจะมีการแสดงออกด้วยภาษาคำพูด (Verbal Language) และภาษาที่ไม่ใช่คำพูด (Non - Verbal Language) เช่น สีหน้า แววตา ท่าทาง น้ำเสียง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นทราบถึงความต้องการความคิดเห็น และความรู้สึกต่างๆ ของตน ทั้งนี้การแสดงออกดังกล่าวจะนำมาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล

2.3 องค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสารมีองค์ประกอบที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา 4 ส่วนได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง หรือสื่อ และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2530: 8) ได้ให้รายละเอียดของแต่ละส่วนไว้ดังนี้

1. ผู้ส่ง (Sender) เป็นผู้ส่งความได้แก่ คน สัตว์ หรือเครื่องมือแทนคน หรือสัตว์
2. สาร (Message) มี 3 ประเภทคือ สารที่เป็นความคิดเห็น สารที่เป็นความรู้สึก อารมณ์ ค่านิยม และทัศนคติ และประเภทสุดท้ายเป็นสารที่มุ่งฝึกทักษะความชำนาญ
3. ช่องทาง หรือสื่อ (Channel or Medium) เป็นตัวกลาง หรือพาหนะ หรือ

ทางเดินของสารอาจเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง โสตทัศนูปกรณ์ สื่อมวลชนประเภทต่างๆ

4. ผู้รับสาร (Receiver) เป็นผู้รับการสื่อสาร

ในทำนองเดียวกัน มณฑล ไบบัว (2536: 33-44) ได้ให้รายละเอียดที่สอดคล้องกันคือ

1. ผู้ส่งสาร (Sender) คือบุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้าง และส่งสารไปยังผู้อื่น
2. สาร (Message) คือเรื่องราวอันมีความหมาย และแสดงออกมาโดยอาศัยภาษา หรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้
3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or Medium) คือช่องทางการสื่อสาร ประกอบด้วย การเข้ารหัสและการถอดรหัส สิ่งที่น่าสารและพาหนะของสิ่งที่น่าสาร เช่นอากาศ
4. ผู้รับสาร (Receiver) ได้แก่ผู้ฟัง ผู้รับการสื่อสาร

2.4 หลักสำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคล

การติดต่อสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพต้องมีหลักสำคัญในการสื่อสารซึ่ง วิจิตร อวระกุล (2542: 119-120) ได้ให้แนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. ใช้วิธีการที่มนุษย์ใช้ติดต่อกัน โดยคำนึงถึงธรรมชาติของมนุษย์
2. สารต้องเหมาะสมกับผู้รับ
3. ใช้ภาษาที่ผู้รับเข้าใจได้
4. เหมาะสมกับเวลา และสถานที่
5. มีลักษณะของการแสดงออกที่ดี
6. ใช้วิธีการสื่อสารสัมพันธ์แบบทางคู่ (two way communications) คือต้อง

ตรวจสอบความเข้าใจของผู้รับด้วย

7. มีความอดทน กล้าเผชิญกับความจริง และข้อเท็จจริง
8. มีการย้ำหรือซ้ำสารอีกครั้งถ้าจำเป็น
9. พยายามให้มีการติดต่อสื่อสารทุกๆด้านอย่างผสมกลมกลืน

ในทำนองเดียวกัน มณฑล ไบบัว (2536: 78-79) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการสื่อสารไว้ดังนี้

1. การทำความเข้าใจกับเรื่องที่จะสื่อ (Imfrom yourself fully)
2. การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้สื่อสาร (Establish a mutual trust in each other)
3. การศึกษาหาประสบการณ์อันเป็นพื้นฐานร่วมระหว่างคู่สื่อสาร (Find a common ground)

4. การเลือกใช้ถ้อยคำซึ่งคู่สื่อสารต่างเข้าใจ (Use mutually know words)
5. การให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของความหมายทุกทางในการสื่อสาร
(Have Regard for context)
6. การทำให้ผู้รับสารมีความตั้งใจในการรับสาร (Secure and hold
receivers attention)
7. การมีตัวอย่างประกอบ (Employ examples and visual aids)
8. การฝึกกระดปฏิกิริยาโต้ตอบ หรือการควบคุมอารมณ์และการแสดงออก
(Practice delaying reaction)

2.5 อุปสรรคของการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล

การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในบางครั้งพบว่ามีปัญหาอุปสรรคซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายอย่างซึ่งนักวิชาการได้รวบรวมประเด็นของปัญหาไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2530: 20-21) ได้สรุปประเด็นของอุปสรรคที่ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลมีปัญหาได้แก่

1. ความจำกัดด้านความสามารถในการรับสาร
2. การถูกรบกวนจากสภาพแวดล้อม
3. ความหมายของถ้อยคำ ประโยคไม่ชัดเจน
4. ภาพนึกไม่ตรงกัน
5. การขาดช่องทางสำหรับสื่อสาร
6. ประสบการณ์เดิมของผู้ส่ง และผู้รับ
7. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่ง และผู้รับ
8. อารมณ์ ความวิตก ความกลัวของผู้ส่ง และผู้รับ
9. จุดมุ่งหมายการสื่อสาร และความเข้าใจของผู้ส่ง และผู้รับไม่ตรงกัน
10. ตำแหน่งฐานะที่แตกต่างกัน

การสื่อสารเป็นทักษะอย่างหนึ่ง และการสื่อสารก็มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ คือสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ประโยชน์ของการสื่อสารนั้นกว้างไกล และยิ่งใหญ่ ส่งผลครอบคลุมทั้งสัมพันธภาพภายในครอบครัว ความก้าวหน้าในการทำงาน การเพิ่มความมั่นใจเมื่ออยู่ในสังคม และความมั่นใจในการที่จะต้องแสดงออกต่อหน้าสาธารณชน การสื่อสารมีความสำคัญต่อทุกคนจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการสื่อสาร

3. การแสดงออกที่เหมาะสม (Assertion)

เป็นทักษะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

3.1 ความหมายของการแสดงออกที่เหมาะสม

เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2539: 14-18) ได้ให้ความหมายของการแสดงออกที่เหมาะสมไว้ดังนี้ การแสดงออกที่เหมาะสมเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมกันในด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์ สามารถที่จะกระทำในสิ่งดี ๆ ที่ตนเองสนใจ ป้องกันสิทธิของตนเองโดยปราศจากความวิตกกังวลเกินควร มีความรู้สึกสบายที่จะแสดงออกซึ่งความรู้ต่าง ๆ อย่างจริงใจ และใช้สิทธิของตนเองโดยไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น และการไม่แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวมากหรือน้อย แต่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นมิตร มีเมตตา และมีความรู้สึกลึก ๆ ที่ไม่กังวลใจเป็นความสามารถที่จะติดต่อสื่อสารความรู้สึกความคิดเห็น และความต้องการต่าง ๆ ในลักษณะที่ตรงไปตรงมา จริงใจ และเหมาะสม โดยไม่รบกวนสิทธิของผู้อื่น

สรุปได้ว่า การแสดงออกที่เหมาะสมหมายถึง การแสดงสิทธิที่พึงมีของบุคคลอย่างถูกต้อง และเหมาะสมโดยไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น เป็นความสามารถที่จะติดต่อสื่อสารความรู้สึก ความคิดเห็น และความต้องการต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจ เป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นมิตร ทั้งยังก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลอีกด้วย

3.2 ลักษณะของการแสดงออกที่เหมาะสมของบุคคล

การแสดงออกที่เหมาะสมของบุคคลมีหลายลักษณะซึ่งปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2539: 18) ได้ให้แนวทางไว้ดังนี้

1. ลักษณะของการแสดงออกโดยทั่วไป เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ที่ตรงกับความเป็นจริงและเหมาะสมตามสถานการณ์ ตรงไปตรงมา เชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงสิทธิและความต้องการของตนเองโดยไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น
2. ลักษณะของภาษาที่ไม่ใช่คำพูด มีการสบสายตาดีเป็นธรรมชาติ แต่ไม่จ้องหน้า มีท่าทีที่มั่นคง พูดเสียงหนักแน่น สม่ำเสมอ ทำยิ้มสมดุสสบาย ๆ
3. ลักษณะของความรู้สึกของผู้แสดงออก รู้สึกเชื่อมั่นตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่น ทั้งในเวลานั้นและเวลาต่อมา
4. ลักษณะของความรู้สึกของผู้อื่นที่มีต่อผู้แสดงออก รู้สึกเข้าใจ ยอมรับนับถือ และมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้แสดงออก

3.3 ประโยชน์ของการแสดงออกที่เหมาะสม

การแสดงออกที่เหมาะสมของบุคคลเป็นประโยชน์ต่อบุคคลผู้นั้น ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้จนเกิดเป็นบุคลิกภาพประจำตัวที่แสดงออกให้ปรากฏต่อสาธารณชน เทพ สงวนกิตติพันธ์(2539: 34) ได้ให้แนวคิดว่าคนที่บุคคลแสดงออกที่เหมาะสมนั้น จะเพิ่มการยอมรับนับถือตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้นสามารถลดการพึ่งพาความคิดเห็นจากผู้อื่น และลดความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัย และไม่มั่นคงลงได้ นอกจากนี้ยังมีความกล้าที่จะเผชิญหน้า และจัดการกับ

ความขัดแย้งได้อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา ซึ่งทำให้ได้รับผล และความพึงพอใจตลอดจนสื่อสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ากิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการเชื่อมโยงการฝึกฝนนักเรียนด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการสื่อสาร และด้านการแสดงออกที่เหมาะสมของนักเรียนเข้าด้วยกัน ทำให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น สามารถสื่อสารความคิด ความรู้สึกด้วยคำพูด ท่าทาง เพื่อให้ผู้อื่นรู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง รู้จักการให้ และการรับตลอดจนการแสดงออกที่เหมาะสมกับผู้อื่นสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งครูจะใช้กิจกรรมนี้ เพื่อพัฒนาให้นักเรียนสามารถถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกความต้องการที่แท้จริงของตนไปสู่ผู้อื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การมีสัมพันธภาพที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขมีประสิทธิภาพ

3.4 การทำงานเป็นทีม

3.4.1 ความหมายของการทำงานเป็นทีม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมไว้ดังนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546: 24) ได้ให้ความหมายของการทำงานเป็นทีมว่าคือ กลุ่มบุคคลที่มีการแบ่งสรรหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างกันและกัน แต่ยังทำงานอย่างประสานสอดคล้องกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งร่วมกัน โดยที่ต่างคนต่างมีพันธะ ความผูกพันต่อกันซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ ลุคซ์; และ ริชาร์ด (Richard Lucke. 2548: 18) ที่ได้กล่าวถึงความหมายของการทำงานเป็นทีม หมายถึง การมีจุดมุ่งหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การร่วมมือกันตลอดจนความเท่าเทียมกันของสมาชิกในทีม ในทำนองเดียวกัน นิภา แก้วศรีงาม (2547: 81) ได้กล่าวว่า การทำงานเป็นทีมเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่มีสุข สร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์

3.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม

การฝึกให้บุตรหลานเป็นคนช่างสังเกต และรับรู้อารมณ์ ความสำนึกคิด ตลอดจนความต้องการของผู้อื่นจะช่วยให้เข้าใจ เห็นใจ สามารถช่วยเหลือ และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เหมาะสม อันจะเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดี (กรมวิชาการ. 2545 : 88) นอกจากนี้ นักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมได้แก่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546: 12) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมไว้ว่า เป็นการทำให้เกิดความรอบคอบในการตัดสินใจ ทำให้สามารถมองเห็นข้อผิดพลาด ที่คนเดียวอาจมองไม่เห็น

3.4.3 หลักปฏิบัติในการฝึกทักษะทำงานเป็นทีม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546: 82) กล่าวว่าการทำงานเป็นทีมที่ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีหลักปฏิบัติในการทำงานที่ทุกคนในทีมจะต้องทราบและถือปฏิบัติ ดังนี้

1. ทีมต้องมีอุดมการณ์ที่แน่นอน และสมาชิกทุกคนต้องยอมรับ
2. ถือความถูกต้อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องถูกใจ
3. ประนีประนอมกัน โดยมีน้ำใจของความร่วมมือ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

อันเดียวกัน

4. อภัยซึ่งกันและกัน
5. อย่าพยายามเอาเปรียบกัน
6. ถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน
7. เคารพในสิทธิและเสรีภาพส่วนตัวของผู้อื่น
8. อย่าเด่นแต่ผู้เดียว ต้องเด่นกันทั้งทีม
9. ถือว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นของธรรมดา
10. เมื่อมีปัญหาหรือไม่พอใจ อย่าเก็บไว้หรือนำไปพูดลับหลัง ให้นำปัญหานั้นมาพูดกันให้เข้าใจ

นั้นมาพูดกันให้เข้าใจ

11. รู้จักแบ่งงานและประสานงานกัน
12. มีความเป็นอิสระในการทำงานเป็นทีมพอสมควร
13. ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของทีมอย่างเคร่งครัด
14. ยอมรับผิด เมื่อกระทำผิด
15. เมื่อมีการขัดแย้งกันในกลุ่ม ให้ถือว่าเป็นการมองปัญหากันคนละด้าน

ณัฐพันธ์ เขจรันนท์ ; และคนอื่นๆ (2545: 23-25) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ

ของทีมงานที่ประสบความสำเร็จว่า ควรคำนึงถึงเป้าหมายที่ทุกคนมีส่วนร่วม การแสดงออกของสมาชิกโดยสมาชิกแต่ละคนในทีมงานจะต้องเต็มใจรับหน้าที่เป็นผู้นำตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ กล่าวที่จะแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้อง และเป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งยังต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และร่วมกันระดมความคิดในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

จากการศึกษาพบว่า การทำงานเป็นทีมมีความยืดหยุ่นมากกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำงานตามหน้าที่ ความรับผิดชอบ และความชำนาญของตน การทำงานเป็นทีมยังเป็นวิธีการที่ดีในการส่งเสริมบรรยากาศในการทำงานที่เป็นประชาธิปไตยกลุ่ม และทีมงานจะช่วยกระตุ้นให้สมาชิกทำงานของตนเต็มความสามารถ โดยสมาชิกจะต้องเข้าใจภารกิจ วัตถุประสงค์ และปฏิบัติตามกฎพื้นฐานของกลุ่มตลอดจนแบ่งความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่อย่างยุติธรรม เพื่อช่วยให้การทำงานประสานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จึงสรุปได้ว่ากิจกรรมพัฒนาด้านการทำงานเป็นทีมเป็นกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา

นักเรียนให้สามารถมีทักษะในการกระทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพทั้งนี้การทำงานเป็นทีมเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้นักเรียนมี

ความรับผิดชอบในหน้าที่ มีการวางแผนที่ดี รู้จักขั้นตอนในการทำงาน การกำหนดข้อตกลงในการทำงาน การเสนอผลงาน และการสรุปประเด็นผลงาน เพื่อให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

4. บทบาทหน้าที่ของครูต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

4.1 คุณลักษณะของครู

คุณลักษณะของครูที่ดีนั้นเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของครูทุกคน เพราะการเป็นครูนั้นไม่ใช่ว่ามีความรู้หรือมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือก็จะเป็นครูได้ อาชีพครูเป็นอาชีพเฉพาะตัวต้องมีการเพาะบ่ม อบรม ฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ดังเช่น นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีไว้ดังนี้

มาลินี จุฑะรพ (2537: 250 - 252) กล่าวถึงบทบาทของครูในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนไว้ดังนี้

1. ครูมีบุคลิกภาพที่ดี ครูควรแต่งกายสะอาด สุภาพ เรียบร้อย มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้สึกรักเด็ก เข้าใจเด็กและเป็นกันเองกับเด็ก พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เพื่อให้เด็กรักครู ชอบครู ศรัทธาในตัวครู นิยมชมชอบในตัวครู ไว้วางใจในตัวครูและเป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับนักเรียน

2. ครูสนใจในตัวนักเรียน ครูควรจะเอาใจใส่ และดูแลนักเรียนทุกคนให้ทั่วถึง พยายามให้ความสนใจเสมอหน้ากัน จัดที่นั่งให้เหมาะสม แนะนำให้รู้จักกัน จัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ อย่างง่ายปฐมนิเทศชี้แจง และแนะนำเกี่ยวกับสถานที่ ระเบียบข้อบังคับ และการใช้ชีวิตในโรงเรียน ครูควรทำความรู้จักกับนักเรียน และผู้ปกครองทุกคน เพื่อให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ และได้รับความอบอุ่นจากครู

3. การเตรียมความพร้อมสำหรับครู ครูจะต้องขยันหมั่นเพียร พยายามศึกษาหาความรู้ ให้ทันสมัย ทันโลก และทันเหตุการณ์ ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร เตรียมการสอน และวางแผน การสอนตลอดภาคเรียน จัดหาหรือผลิตตำราเรียน คู่มือครู คู่มือนักเรียน และเอกสารประกอบการเรียนการสอน เลือกลำดับวิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา จัดหาหรือผลิตสื่อการสอนที่สอดคล้องกับบทเรียน สร้างและพัฒนาเครื่องมือสำหรับวัด และประเมินผลการเรียนการสอนโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ตามลักษณะครูดีในทศวรรษของเด็ก

4. การจัดห้องเรียน ห้องเรียนเป็นเสมือนบ้านที่สองของนักเรียน ดังนั้นครูควรจัดห้องเรียนให้สะอาด เรียบร้อย สวยงาม สนับสนุนการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าห้องเรียนเป็นศูนย์การเรียน ในห้องเรียนควรจัดให้มีอุปกรณ์การเรียนในมุมต่าง ๆ เช่น มุมห้องสมุด มุมวิทยาศาสตร์ มุมสังคมศึกษา เป็นต้น และควรตกแต่งผนังห้องเรียนด้วยนิทรรศการทางวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ และควรเปลี่ยนในช่วงเวลาที่เหมาะสม

5. การสร้างบรรยากาศ ครูควรสร้างบรรยากาศที่ดีให้นักเรียน นำศึกษาและความเป็นกันเองให้มากที่สุด ให้นักเรียนรู้สึกว่าเป็นเพื่อนกันหรือเป็นเครือญาติกัน อาจจัดที่นั่งเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่ และมีชื่อกลุ่มหรือหมู่ พร้อมชื่อหัวหน้าและสมาชิกและควรเขียนแผนผังที่นั่งของนักเรียนไว้ที่โต๊ะครูด้วย

6. การจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องเตรียมการสอนให้พร้อม และดำเนินการสอนตามแผนการสอน หรือโครงการสอนที่กำหนดไว้ ทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนสอนทุกครั้ง ครูจะต้องนำเข้าสู่บทเรียนใช้สื่อการสอนหลาย ๆ รูปแบบ เช่น ของจริง วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์ แผ่นใส โพรทัศน์ เพื่อการศึกษา วิชิตูเพื่อการศึกษา เทปเพื่อการศึกษา รูปภาพ หนังสือ สิ่งพิมพ์ ของจำลองและหุ่น เป็นต้น และใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีผสมผสานกันและเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เช่น ฝึกให้นักเรียน รู้จักสังเกต รู้จักคิดทำการทดลอง อภิปราย และแสดงความคิดเห็น ศึกษาค้นคว้าและทำรายงาน จัดบอร์ดแสดงนิทรรศการ รายงานส่วนบุคคล และรายงานกลุ่ม แสดงละคร แสดงบทบาทสมมติ จัดศูนย์การเรียนรู้ จัดทัศนศึกษา ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เป็นต้น

7. การจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อม ครูจะต้องพยายามจัดให้มีกิจกรรม และสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนเช่น จัดกิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี ยุวกาชาด ชมรม การเข้าค่ายพักแรม การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน การแข่งขันกีฬาประเพณีระหว่างโรงเรียน การจัดสัปดาห์ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง จัดห้องน้ำและโรงอาหารให้สะอาด จัดทางเดิน และบันไดให้มีลูกศรชี้ ถ้าเดินขึ้นลงชิดซ้ายเสมอเพื่อเป็นการฝึกระเบียบวินัยได้ทางหนึ่งด้วย

8. การอบรมบ่มนิสัย ครูจะต้องสอดแทรกการอบรมบ่มนิสัยเป็นประจำทุกครั้งที่เข้าทำการสอนให้ผสมกลมกลืนกับเนื้อหาวิชาที่สอน

นิรมล คชวุฒิ (2548: 86) ได้กล่าวถึงครูที่ดีไว้ว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้อคือ ครูที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตได้ การที่จะทำให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ก็ต่อเมื่อนักเรียนมีความต้องการ มีความเต็มใจ และมีแรงจูงใจที่จะเรียน การที่จะทำให้ นักเรียนมีความเต็มใจที่จะเรียนก็คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนตามความสนใจ เห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้แต่ไม่ได้หมายความว่า ครูจะปล่อยให้ นักเรียนเลือกเรียนอะไรก็ได้ตามใจชอบ ครูต้องมองการณ์ไกลถึงสิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้ และจะนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต และช่วยจูงใจให้นักเรียนมองเห็นสิ่งที่ควรรู้ และเห็นประโยชน์เหล่านั้นด้วยโดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับให้เรียน ไม่รู้สึกเบื่อ และไม่รู้สึกต่อต้าน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 14) กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของครูในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนไว้ว่าครูนับว่าเป็นตัวจักรกลที่สำคัญ นอกจากคุณสมบัติด้านวิชาการคือมีความรู้ ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอนแล้ว ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความ

กระตือรือร้น มีความตั้งใจและปรารถนาที่จะเห็นการพัฒนาของนักเรียน ความเจริญก้าวหน้าของนักเรียน เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละวิชา และเข้าใจเป้าหมายของการศึกษาว่าต้องการให้นักเรียนไปในทิศทางใด มีวิธีการอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายได้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547: 64) ได้กำหนดบทบาทของครูไว้ว่า ครูเป็นผู้ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเข้าใจ และรู้วิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะและกระบวนการคิด และการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเองต่อไปในอนาคต

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ ; และ อุษา ชูชาติ (2544: 5) ได้กล่าวถึงบทบาท และหน้าที่ของครูไว้ดังนี้ ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพของสมอง ครูต้องทำหน้าที่มากกว่าสอนคน ต้องทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ที่ไม่สร้างความเครียดให้กับนักเรียน เป็นผู้คอยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสุขกับการเรียนกระตุ้นนักเรียนให้เกิดกระบวนการคิดที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ดี คอยประสานอำนวยความสะดวก และชี้แนะการเรียนรู้โดยเสนอประสบการณ์หลาย ๆ ด้านให้ผู้เรียนได้คิด จัดกิจกรรมกลุ่มในรูปแบบที่หลากหลายเหมาะสมกับความต้องการ ความถนัดในการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งรูปแบบการเรียนรู้ด้วยการดู การฟัง การสัมผัส และการเคลื่อนไหว ตลอดจนเสริมสร้างความสำเร็จของผู้เรียนแต่ละคน

เฮลซอม; และวีคส์ (Hessomg and Weeks.1987: 452-457) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being Knowledge able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็นอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร
2. เป็นผู้มีความอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันหรือทำให้การสอนสนุกสนาน
3. เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจำเป็นต้องรู้จักการยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอน สามารถปรับแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี
4. เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงขีดสุด (Being Upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในภารกิจทางการสอน จะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้นแต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ทำอย่างเต็มที่
5. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์จริงใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อถือไว้วางใจและมั่นใจที่จะปฏิบัติหรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู

6. เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and Concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้แบบรวบรัดชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่การงานใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการ และระเบียบแบบแผนของราชการ

7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับ เจ้าเล่ห์หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเอง

8. เป็นผู้มีความอดทน (Being Patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายามหรือขยันขันแข็ง สำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่น ๆ แล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของศิษย์อีกด้วย

9. เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

10. เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ให้เกิดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น บางครั้งสภาพการจริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียนมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้เหมาะสม

11. เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) การกล้าตัดสินใจ โดยสามารถเลือกวิถีทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือวิถีทางที่ดีที่สุดในการกระทำต่าง ๆ ครูต้องสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

12. เป็นผู้มีความสามารถในศิลปวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้ และความสามารถในวิทยาการอื่นๆ ด้วยความรู้พิเศษ เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้ เพื่อช่วยให้งานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

13. เป็นผู้แต่งกายเหมาะสม และมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพ หรือเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครู หรือแต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้สุขอนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจสุขภาพของครูจึงมีผลให้การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี

โจเอนส์ ; และ โคลเวอร์ (Goens & Clover. 1991: 268-269) กล่าวว่าครูที่ดีจะ

ทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพราะมีคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในระดับจิตใจ ดังนี้

1. สนใจรางวัลที่เกิดจากความภาคภูมิใจมากกว่าการรับรางวัลจากผู้อื่น
2. ชอบการเปลี่ยนแปลง และเสนอความคิดใหม่เสมอ
3. พัฒนาความรู้ ความสามารถอยู่เสมอ
4. ฐานะของครูขึ้นกับความรู้ความชำนาญ
5. ครูแต่ละคนจะมีเป้าหมายในการทำงานที่ไม่เหมือนกัน
6. ทีมงานเกิดจากผลของการกระทำ การประเมินมีความสำคัญมาก
7. ภาวะผู้นำมีพื้นฐานจากการดลใจ และความรู้ความสามารถ

คลาร์ค (Clark. 1995: 4-6) ได้เสนอคุณลักษณะครูที่ดีในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการสอน โดยพิจารณาจากกระบวนการสอน และผลการสอน โดยได้กล่าวว่านักเรียนจะได้ผลการเรียนที่ดี ถ้าครูใช้เวลาในการทำงานกับเพื่อนครูมากกว่าทำคนเดียว จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน ทั้งสามส่วนที่สำคัญคือ การให้ความรู้ การตั้งคำถาม และการตอบสนองต่อนักเรียน เมื่อนักเรียนตอบคำถาม

2. ด้านการคิดของครู มีความสำคัญมากในการสอน และเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากของครู เพราะเกี่ยวข้องกับการวางแผน การตัดสินใจ และจะมีผลต่อพฤติกรรมอื่น ๆ เพราะครูต้องเป็นนักสังเกต นักวิเคราะห์ สามารถจัดลำดับการปฏิบัติงานที่มีผลต่อเนื่องสัมพันธ์กันได้

3. ด้านความรู้ของครู ความรู้ที่จำเป็นของครูคือ

- 3.1 มีความรู้ในเนื้อหาวิชา
- 3.2 มีความรู้ในความเป็นครูทั่วไป
- 3.3 มีความรู้ในเรื่องหลักสูตร
- 3.4 มีความรู้ในวิธีสอนตามเนื้อหา
- 3.5 มีความรู้ในเรื่องนักเรียน และคุณลักษณะของนักเรียน
- 3.6 มีความรู้ในบริบททางการศึกษา
- 3.7 มีความรู้ในเป้าหมายการศึกษา และค่านิยมต่าง ๆ

ฮอย ; และ มิสเกล (Hoy & Miskel. 1996: 328-329) กล่าวว่าการสอนเป็นงานระดับมืออาชีพ ซึ่งคุณลักษณะในความเป็นครูนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการคือ

1. ด้านความรู้ (Knowledge) เป็นพื้นฐานที่จำเป็นมาก ความรู้ได้มาจากการศึกษา และการฝึกฝน ซึ่งความรู้จะต้องจัดอย่างเป็นระบบในตัวเอง และมีความเข้าใจในระบบ จะมีความจำเพาะเจาะจง สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และลึกซึ้งได้

2. ด้านความเป็นระเบียบ และการควบคุม (Regulations and Control) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการควบคุมตนเอง เพราะจะเป็นผู้ที่สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้เอง

ตามกรอบความรู้ที่ตนมีความชำนาญการ และรับการตรวจสอบจากมืออาชีพด้วยกันได้

3. มีระบบการนึกคิดที่ดี (Ideology) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเกิดค่านิยมครูอาชีพเช่น การคำนึงถึงการพัฒนานักเรียน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น

4. ความสัมพันธ์ร่วมกัน (Association) กลุ่มมืออาชีพมักมีความสัมพันธ์อย่างเพื่อนในการที่ครูอาชีพเต็มใจปฏิสัมพันธ์กันจะทำให้ผลการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพมาก

ฮาร์กรีฟ; และ กูดสัน (Green .1998: 203; citing Hargreave & Goodson. 1996: 2) ได้เสนอหลัก 7 ประการ ในความสามารถของครูอาชีพยุคใหม่คือ

1. มีความรอบคอบในการจัดโอกาสในการจัดการเรียนตามหลักสูตร และดูแลนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. มีความตั้งใจและมีค่านิยมในการสอน และการประเมินสอดคล้องกับหลักสูตร
3. เต็มใจในการทำงานอย่างมีส่วนร่วม สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้ความชำนาญในการแก้ปัญหา และการปฏิบัติงานในกลุ่ม ด้วยวัฒนธรรมอันผสมผสานระหว่างครูอาชีพด้วยกัน มากกว่าการถูกกระตุ้นหรือสั่งจากภายนอก

4. เชื่อมั่นในความหลากหลายในความเป็นอิสระในการทำงาน มีความรู้สึกที่สามารถทำงานด้วยความมีอำนาจอย่างเปิดเผย และร่วมมือกับผู้อื่นในสังคมที่กว้างออกไปได้

5. มีความเต็มใจในการเอาใจใส่ (Care) ไม่ใช่เพียงบริการ (Service) ความเป็นครูมืออาชีพต้องมีความรู้สึกในการยอมรับการยกย่อง (Sense acknowledgment) และมีความชัดเจนในทักษะ และทุกสิ่งทุกอย่างจะมุ่งเน้นที่ประสิทธิผลเป็นสำคัญ

6. มีการค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามมาตรฐานความชำนาญในกรอบงานของตนมากกว่าการกระทำตามความต้องการของผู้อื่น

7. มีการสร้างสรรค์ และรู้จักงานในระดับสูง ชับซ้อน

ไวแกนส์ (สมชาย วงษ์คล้าย. 2530: 10 ; อ้างอิงจาก Weigand. 1977: 6)

มีความเห็นว่า ครูจะมีคุณภาพหรือสมรรถภาพได้ จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นฐาน 7 ประการคือ

1. ทักษะในการประเมินลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก
2. ทักษะในการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. ทักษะในการสร้างแรงจูงใจ
4. ทักษะในการใช้คำถาม
5. ทักษะในการจัดลำดับขั้นการสอน
6. ทักษะในการวัดและการประเมินผล
7. ทักษะในด้านมนุษยสัมพันธ์

อาเรนด (Arends. 1997: 5) กล่าวว่าครูที่มีความสามารถ และประสิทธิภาพควรจะมีความปฏิสัมพันธ์กับบุคคลตามสภาพที่เป็นจริง สามารถตัดสินใจสั่งการจากฐานของความรู้ และใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างได้ผลตลอดจนการนำผลย้อนกลับมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

เพิ่มรุช บุปผามาตะนัง (2543: 51) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูไทยในสหัสวรรษใหม่ ว่าครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี และสื่อการเรียนการสอน เป็นคนทันสมัยมีหัวใจนักปราชญ์ สามารถเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง อีกทั้งยังต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมและมีความสามารถในการวัด และประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

สายสมร ยุวนิมิ (2544: 13-15) กล่าวถึงลักษณะของการเป็นครูที่ดีว่า ครูต้องเป็นผู้กระตุ้นให้เด็ก ฝึกให้คิด สะกิดให้ปฏิบัติ ฝึกหัดจนชำนาญ และจัดการอย่างเป็นระบบโดยใช้กิจกรรมวิธีการให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความคำตอบอย่างมีเหตุผลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ รู้จักการวางแผนจัดกระบวนการในการทำงาน และประเมินผลงานของตน

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544: 75) ได้สรุปทักษะคุณลักษณะที่ดีของครูเป็นลักษณะสำคัญ ๆ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านภูมิรู้ ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการที่จะสอนตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดีและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยเป็นต้น

2. ด้านภูมิธรรม ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจาและใจ นอกจากนี้ครูต้องมีจรรยาบรรณ และคุณธรรมสูง ซื่อสัตย์เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทนเป็นต้น

3. ด้านภูมิฐาน ลักษณะของครูที่ดีในด้านนี้ ได้แก่ บุคลิกภาพดี รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำเป็นต้น นอกจากนี้ครูยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

สรุปคุณลักษณะของครูที่ดี ต้องเป็นผู้มีความเข้าใจแม่นยำในเนื้อหาวิชาที่สอน สามารถใช้ศิลปะวิทยาการหลาย ๆ ด้าน มีเทคนิควิธีสอนที่ดี สอนสนุก ชัดเจน ใช้สื่อเทคโนโลยีในการสอนที่ทันสมัย รู้จักปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนได้ตามความเหมาะสม เป็นผู้มีความรับผิดชอบ เปิดเผยรู้จักยืดหยุ่น ผ่อนปรน เชื่อมมั่นในตนเอง ขยัน อดทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับอาชีพ ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม รัก และศรัทธาต่ออาชีพ มุ่งมั่นในการพัฒนา

ตนเอง นักเรียนวิธีการเรียนการสอนและเพื่อนร่วมอาชีพ รวมถึงชุมชน

4.2 จรรยาบรรณของครู

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 43 กำหนดให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพควบคุม และต้องได้รับใบประกอบวิชาชีพ และในมาตรา 48 กำหนดไว้ว่าผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาตต้องประพฤติตนตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ ตามที่กำหนดในข้อบังคับของคุรุสภา โดยผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงมาตรา 49 (3) มาตรฐานการปฏิบัติตน ซึ่งได้กำหนดไว้ชัดเจนในมาตรา 50 กำหนดเป็นข้อบังคับว่าด้วย จรรยาบรรณของวิชาชีพประกอบด้วย

1. จรรยาบรรณต่อตนเอง
2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ
3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ
4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
5. จรรยาบรรณต่อสังคม

ทั้งนี้จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ นับว่ามีความสำคัญต่อนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะครูเป็นอาชีพที่ให้บริการแก่สังคมโดยวิธีการแห่งปัญญา เป็นผู้นำความรู้ไปอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคุรุสภาได้มีเป้าหมายในการพัฒนาผู้ประกอบอาชีพครู เพื่อให้มีความรู้เท่าทันกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี และขณะเดียวกันยังคำนึงถึงคุณภาพในวิชาชีพครูโดยมีจรรยาบรรณของวิชาชีพครูเป็นแนวปฏิบัติ

จรรยาบรรณครูได้เริ่มปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุลเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้กำหนดจรรยาบรรณครู 9 ประการ (สุจิตรา ชื่นอาภรณ์. 2546: 17) ดังนี้

1. ครูต้องรักเมตตาศิษย์โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า
2. ครูต้องอบรมสั่งสอน ฝึกฝนสร้างเสริมความรู้ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ครูจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา ใจ
4. ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์
5. ครูต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์ในการปฏิบัติตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์ให้กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตน

6. ครูย่อมพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และมีวิสัยทัศน์ให้ทัน
การพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจสังคมและการเมือง

7. ครูย่อมรัก และศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู

8. ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครู และชุมชนในการสร้างสรรค์

9. ครูพึงปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์พัฒนาภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

สำหรับครูซึ่งทำหน้าที่จัดกิจกรรม เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิตนั้น
ย่อมต้องทำหน้าที่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติงานการสอนด้านวิชาการเพราะต้องทำหน้าที่แนะนำ
ช่วยเหลือในด้านการดำเนินชีวิตของนักเรียน จึงจำเป็นต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณ นอกเหนือจากที่
กล่าวมาข้างต้น ซึ่งนักวิชาการได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับจรรยาบรรณของครู ซึ่งเป็นผู้แนะนำแนวทางใน
การดำเนินของนักเรียน ไว้ดังนี้

รวิวรรณ ชินะตระกูล (2539 : 187) ได้กล่าวถึงจรรยาบรรณของครูว่า ครูควรมีความ
สุจริตจริงใจต่อนักเรียน รักษาความลับของนักเรียน เป็นผู้มีความรอบคอบรับฟังความคิดเห็นของ
นักเรียน มีความรับผิดชอบงานในหน้าที่สูง มีความ پاکเพียรในการศึกษาหาความรู้ทางวิชาชีพ
ยอมรับในความสามารถของตนเองว่า สามารถให้คำปรึกษาแนะนำนักเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดของ วิลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2533: 4-5) ซึ่งได้กล่าวว่าครูควรเป็นผู้รักษาความลับ
ของศิษย์อย่างเคร่งครัด มีความตระหนักในการพิทักษ์ และปกป้องผลประโยชน์ของศิษย์ เป็นผู้อุทิศ
เวลาเพื่องานและให้ความช่วยเหลือจนเต็มความสามารถ

จะเห็นได้ว่าครู เป็นบุคคลสำคัญที่ส่งผลกระทบต่ออนาคตของนักเรียนอย่างมากโดยเฉพาะการเป็น
แบบอย่างที่นักเรียนจะนำไปประพฤติปฏิบัติตาม ดังนั้นครูจึงต้องกระทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี สร้าง
ความเชื่อถือศรัทธาเลื่อมใส และไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับศิษย์โดยอาศัยหลักของจรรยาบรรณแห่ง
วิชาชีพครูในการปฏิบัติงาน และการดำเนินชีวิตส่วนตัว

5. คู่มือ

5.1 ความหมายของคู่มือ

นักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของคู่มือไว้ดังนี้ ปรีชา ช้างขวัญยืน ; และคน
อื่น ๆ (2539: 127) ได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของคู่มือ ว่าเป็นหนังสือที่ใช้ควบคู่ไปกับการกระทำ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ทำให้แนวทางปฏิบัติให้กับผู้สามารถกระทำสิ่งนั้นให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ใน
ทำนองเดียวกัน อนุชิต เจริญเนียร (2545: 22) ได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของคู่มือว่าเป็น
หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใ้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจ และง่ายต่อการปฏิบัติตามได้
ในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุด และทำให้นักเรียนนักศึกษา มี
ความรู้ความสามารถและทักษะที่ใกล้เคียงกันซึ่งมีความหมายคล้ายกับแนวคิดของซอร์ส

(Shores. 1960: 50) ซึ่งได้ให้ความหมายของคู่มือว่า คู่มือเป็นเครื่องมือที่ ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายกัน และกันเป็นแหล่งรวบรวมเนื้อหา กิจกรรมและวัสดุประกอบการสอนที่เกี่ยวข้อง

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคู่มือ ซึ่งนักวิชาการได้อธิบายมาแล้วพอสรุปได้ว่า คู่มือเป็นเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้ใช้โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจและสามารถดำเนินการในเรื่องนั้นด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง

5.2 ประเภทของคู่มือ

ในการจัดทำคู่มือได้นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายประเภทของคู่มือดังนี้
ปรีชา ช้างขวัญยืน ; และคนอื่น ๆ (2539: 127-132) อธิบายเกี่ยวกับประเภทของคู่มือโดยทั่ว ๆ ไปว่าคู่มือมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. คู่มือครู (Teacher's manual or handbook) เป็นหนังสือที่ให้แนวทาง และคำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับสาระ วิธีการ กิจกรรม สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และแหล่งข้อมูลอ้างอิงต่าง ๆ ปกติมักใช้ควบคู่กับตำราเรียนหรือหนังสือเรียน

2. คู่มือผู้เรียน (Student's Manual or Workbook) คือหนังสือที่ผู้เรียนใช้ควบคู่ไปกับตำราที่เรียนปกติจะประกอบด้วยสาระ คำสั่ง แบบฝึกหัด ปัญหาหรือคำถาม ที่ว่างสำหรับเขียนคำตอบและการทดสอบ ปัจจุบันคู่มือผู้เรียนไม่เพียงแต่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับหนังสือตำราเท่านั้น แต่อาจจะใช้เป็นคู่มือสำหรับการศึกษาค้นคว้าไปกับสื่ออื่นๆที่ทำหน้าที่แทนครู เช่นบทเรียนทางไกล บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3. คู่มือทั่วไป เป็นหนังสือที่ให้ข้อความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อ่าน โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจสามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง ซึ่ง อำนวย เกาตระกูล (2541: 8-10) ได้อธิบายเกี่ยวกับประเภทของคู่มือว่าคู่มือมี 3 ประเภทได้แก่ ประเภทที่หนึ่งคือ คู่มือหลักสูตร เป็นเอกสารที่มีรายละเอียดและข้อเสนอแนะแก่ผู้ใช้หลักสูตรให้สามารถเข้าใจแนวทางการใช้และข้อพึงปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้ตรงตามเจตนารมณ์นั้น ๆ ประเภทที่สองคือ คู่มือฝึกงานเป็นเอกสารที่เสนอแนวทางการปฏิบัติการฝึกงานของผู้เรียนทั้งในสถานศึกษา หรือสถานประกอบการรวมทั้งให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการฝึกงานได้มีแนวทางในการปฏิบัติ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประเภทที่สามคือ คู่มือนักเรียนเป็นเอกสารแนะนำการปฏิบัติตนของนักเรียนที่อยู่ในสถานศึกษาแห่งนั้น โดยเสนอแนะเกี่ยวกับข้อมูลของสถานศึกษา อาคารที่ตั้ง กฎระเบียบ วิธีปฏิบัติสิทธิประโยชน์ที่เป็นบริการ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆที่นักเรียนจะได้รับ

จากแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับประเภทของคู่มือดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่า คู่มือแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นคู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม

กลุ่มสาระต่าง ๆ ที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิค วิธีการสอน การใช้สื่อ หรือนวัตกรรมที่สัมพันธ์กัน เช่น คู่มือรายวิชา คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้

2. คู่มือการปฏิบัติกิจกรรม เป็นเอกสารที่เสนอแนวทางการปฏิบัติการฝึกงานของผู้เรียนทั้งในสถานศึกษา หรือสถานประกอบการรวมทั้งให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการฝึกงานได้มีแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเป็นคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้เช่น คู่มือการประกอบเครื่องคอมพิวเตอร์ระดับชั้นปวส.

3. คู่มือทั่วไป เป็นหนังสือที่ให้ข้อความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อ่านโดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้เข้าใจสามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง เช่น คู่มือประกอบอาหาร

5.3 องค์ประกอบของคู่มือ

ในการจัดทำคู่มือนั้นมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติงานได้ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของคู่มือไว้ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน ; และคนอื่น ๆ (2539: 154 -156) ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดทำคู่มือว่าต้องประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระการเตรียมการสอน กระบวนการวิธีการและกิจกรรม การเขียนคู่มือต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ การคาดคะเนล่วงหน้าว่าผู้ใช้อาจจะประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องอะไร แล้วจัดทำข้อมูลที่จะช่วยเสริมความรู้ อันจะทำให้ผู้ใช้สามารถแก้ปัญหาได้ คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ปัญหาโดยปกติผู้เขียนคู่มือควรเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องที่เขียนมากพอสมควร ซึ่งจะช่วยให้รู้ว่าการดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ มักจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้าง และจุดอ่อนมีอะไรบ้าง ผู้เขียนคู่มือสามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันวิธีแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือได้ คู่มือที่ดีควรให้แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านหรือผู้ใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ เอกวุฒิ ไกรมาก (2541: 54) อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของคู่มือว่าจะประกอบด้วยคำชี้แจงการใช้คู่มือ เนื้อหาที่จะสอน การเตรียมการสอน กระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลความรู้เสริมปัญญา คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ปัญหา แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิง ส่วนดักลาส (Douglass. 1965: 162) อธิบายว่าคู่มือควรประกอบด้วย เนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์การเรียนการสอน การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การเสนอเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับรายวิชา การนำหลักการและข้อเท็จจริงของเนื้อหาวิชาไปใช้และการแนะนำแหล่งความรู้อื่น ๆ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาคิดว่า องค์ประกอบของคู่มือที่ดีนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปใช้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยประกอบไปด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เนื้อหาเหมาะสม

กับวัยของนักเรียน และครอบคลุมทุกด้าน วิธีนำไปใช้ และการแนะนำแหล่งความรู้อ้างอิงต่าง ๆ ตลอดจนการเสนอสื่ออุปกรณ์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาหรือกิจกรรม

5.4 ลักษณะของคู่มือที่ดี

คู่มือที่ดีควรเป็นคู่มือที่ผู้ใช้นำไปใช้แล้วสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้องและเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ นักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของคู่มือไว้ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน ; และคนอื่น ๆ (2539 : 159-160) ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของคู่มือว่าต้องมีความชัดเจนและให้รายละเอียดครอบคลุม เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถูกต้อง การเขียน คู่มือต้องครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น ควรระบุให้ชัดเจนว่าคู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใครและใครเป็นผู้ใช้ กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้ใช้ได้อะไรบ้าง คู่มือนี้ช่วยผู้ใช้อย่างไร ได้ประโยชน์อะไรบ้าง ควรมีส่วนที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้เพื่อให้การใช้คู่มือเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับการเตรียมตัว การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ มีส่วนที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีคำถามหรือกิจกรรมให้ผู้ใช้อ่านคู่มือทำเพื่อตรวจสอบความเข้าใจในการอ่านหรือการปฏิบัติตามขั้นตอนที่เสนอแนะ และเว้นที่ว่างสำหรับผู้ใช้อ่านคู่มือในการเขียนคำตอบรวมถึงคำถามหรือแนวในการตอบ ใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการช่วยให้ผู้ใช้คู่มือได้โดยสะดวก เช่น การจัดทำรูปเล่ม ขนาดการเลือกตัวอักษร การใช้คำ การใช้ภาพ การเน้นข้อความบางตอนและการใช้แหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นบรรณานุกรม รายชื่อชมรมรายชื่อสื่อ รายชื่อสถาบัน และรายชื่อบุคคล ในทำนองเดียวกัน เอกวุฒิ ไกรมาก (2541: 57) ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของคู่มือว่า สามารถเข้าใจลักษณะเนื้อหา ขอบข่ายหรือสิ่งที่จะสอนได้อย่างกระจ่างชัด มองเห็นโครงร่างของการสอนทั้งหมด ช่วยให้สามารถดำเนินตามแนวทางและขั้นตอนต่าง ๆ ได้ ในทำนองเดียวกัน บุญเกื้อ ควรหาเวช (2531: 77) ได้อธิบายเกี่ยวกับคู่มือที่ดีว่าจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ ใช้ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย ใคร่ครวญถึงปัญหาและสถานการณ์อย่างทะลุปรุโปร่งเพื่อให้ผู้ใช้คู่มือใช้ได้เป็นอย่างดี ควรออกแบบคู่มือให้สวยงามน่าหยิบอ่าน มีรูปภาพ หรือการ์ตูนประกอบเพื่อให้น่าสนใจ หากเป็นเล่มควรทำปกให้สวยงามและทนทานต่อการใช้ เขียนหน้าปกให้เด่นชัด ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์; และ มาเรียม นิลพันธ์ (2542: 17-18) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะคู่มือที่ดีว่าแบ่งเป็น 3 ด้านได้แก่ ด้านแรกคือด้านเนื้อหา รายละเอียดในคู่มือควรตรงกับเนื้อหาที่ศึกษาและไม่ยากเกินไปจนทำให้ไม่มีผู้สนใจหยิบอ่าน การนำเสนอเนื้อหาควรให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้ที่จะศึกษา ข้อมูลที่มีอยู่ในคู่มือนั้น ผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้ได้เนื้อหาควรเหมาะสมที่จะนำไปใช้อ้างอิง ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่องเพื่อทำความเข้าใจง่าย และควรมีการปรับปรุงให้ทันสมัยเสมอ ด้านที่สองคือ รูปแบบตัวอักษรที่ใช้ควรมีขนาดตัวโตและรูปแบบที่ชัดเจนอ่านง่ายเหมาะสมกับผู้ใช้ ควรมีรูปภาพตัวอย่างประกอบลักษณะการจัดรูปเล่มทำให้น่าสนใจ ใช้ภาษาไทยให้เข้าใจง่ายเหมาะสมกับผู้ใช้ ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปหายากเป็นเรื่อง ๆ ให้ชัดเจน ด้านที่สาม

คือ ด้านการนำไปใช้ ควรระบุขั้นตอนวิธีการใช้ให้ชัดเจน มีแผนภูมิ มีตารางมีตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ มีข้อมูลสามารถใช้เพื่อการประสานงานต่าง ๆ ได้สะดวก บอกสิทธิประโยชน์ และข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

จากแนวคิดและผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของคู่มือ ซึ่งนักวิชาการได้อธิบายมาแล้ว ผู้ศึกษาคิดว่า ลักษณะที่ดีของคู่มือ จะต้องมีการเรียงลำดับขั้นตอนการใช้ให้ชัดเจนและง่ายต่อการทำความเข้าใจ เมื่ออ่านแล้วต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องไม่สับสน ต้องเน้นแนวปฏิบัติที่สำคัญ ควรแสดงแผนภาพ แผนภูมิ แผนผัง เพื่อช่วยให้ปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้ง่ายและรูปแบบของคู่มือ ควรจะมีรูปแบบที่น่าสนใจ สวยงาม น่าอ่าน และทนทานต่อการใช้

5.5 แนวทางการจัดทำคู่มือ

เพื่อให้การจัดทำคู่มือมีความถูกต้อง ชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาการจัดทำคู่มือจากหน่วยงานองค์การและบุคคล ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน; และคนอื่น ๆ (2539 : 132-134) ได้กล่าวว่า การเขียนคู่มือนั้น จะต้องเป็นแนวปฏิบัติเป็นสำคัญ ส่วนวิธีการจัดกิจกรรมนั้นจะต้องเขียนให้ละเอียดที่สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ และควรแสดงแผนภาพ แผนภูมิ แผนผัง เพื่อช่วยให้ปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้ง่าย การเขียนคู่มือ ผู้อ่านได้รับความรู้ทางภาษาเขียน แต่ไม่มีโอกาสซักถามผู้เขียนในประเด็นที่สงสัยได้ คู่มือจึงต้องมีความชัดเจน และมีรายละเอียดครอบคลุมประเด็นที่น่าสงสัยไว้ทั้งหมดเพื่อที่ผู้อ่านจะได้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน การเขียนคู่มือต้องครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1. ควรระบุให้ชัดเจนว่า คู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใคร ใครเป็นผู้ใช้
2. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ต้องการให้ผู้ใช้ได้อะไรบ้าง
3. คู่มือควรมีส่วนจะช่วยให้ผู้ใช้ได้อย่างไร มีประโยชน์อะไรบ้าง
4. ควรมีส่วนที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้ในการใช้เครื่องมือ เพื่อให้การใช้คู่มือเกิดประสิทธิภาพสูงสุด
5. มีส่วนที่แนะนำให้ผู้ใช้เกี่ยวกับการเตรียมตัว เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งที่จำเป็นตามคู่มือแนะนำ
- 6.. ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำผู้ใช้เกี่ยวกับขั้นตอนหรือกระบวนการในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
7. เนื้อหาสาระควรมีความถูกต้อง สามารถช่วยให้ผู้ใช้คู่มือทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ ได้แก่
 - 7.1 มีข้อมูลรายละเอียดที่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้ใช้สามารถทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ
 - 7.2 ต้องเรียงลำดับขั้นตอนอย่างเหมาะสมจึงจะช่วยให้ผู้ใช้ทำสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ประหยัด

7.3 สามารถใช้ภาษาสื่อให้ผู้ใช้เข้าใจตรงกับผู้เขียน ไม่คลุมเครือหรือทำให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจผิด ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หากสิ่งใดยุ่งยากซับซ้อนควรใช้เทคนิคอื่น เช่น ภาพ ตารางการ

ยกตัวอย่าง การใช้สีจำแนก เป็นต้น

7.4 ควรแนะนำเคล็ดลับ หรือเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้ใช้กระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ซึ่งข้อมูลนี้จะมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน

7.5 ควรมีคำถามหรือกิจกรรมให้ผู้ใช้คู่มือทำ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจจากการอ่าน หรือปฏิบัติตามขั้นตอนที่เสนอแนะ

8. ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการช่วยให้ผู้ใช้คู่มือได้สะดวก เช่น การจัดรูปเล่ม ขนาด การเลือกตัวอักษร ขนาดของตัวอักษร การใช้ตัวดำ การใช้สี การใช้ภาพ การใช้การตีกรอบการเน้น ข้อความบางตอน เป็นต้น

9. ควรใช้แหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบรรณานุกรม รายชื่อ ชมรม รายชื่อสื่อ รายชื่อสถาบัน รายชื่อบุคคลสำคัญ เป็นต้น

5.6 เอกสารเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือ

เพื่อให้การจัดทำคู่มือมีความถูกต้องชัดเจน จึงได้ศึกษาการจัดทำคู่มือจากหน่วยงาน องค์การและบุคคล ดังนี้

กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 (2548: 1 - 79) ได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับให้โรงเรียนได้นำไปใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมรักการอ่าน และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บทคือบทที่ 1 ความสำคัญของการอ่าน บทที่ 2 กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ บทที่ 3 เป็นแนวดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ในโรงเรียน บทที่ 4 กล่าวถึงกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ บทที่ 5 เป็นกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 17 กิจกรรม

อรวิไล สว่างคำ (2548: 1-180) คู่มือการปฏิบัติงานการบริการการแนะแนวระดับ ประถมศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดปทุมธานี จุดประสงค์เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อครูที่ทำหน้าที่แนะแนว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ วิธีการปฏิบัติงานการจัดบริการ แนะแนวได้ชัดเจนสามารถจัดบริการแนะแนวอย่างมีประสิทธิภาพ บทที่ 1 บทนำประกอบด้วยภูมิหลัง วัตถุประสงค์ขอบเขตเนื้อหา ความสำคัญของการจัดทำคู่มือ นิยามศัพท์ บทที่ 2 กล่าวถึงแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย โรงเรียนระดับประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชนการแนะแนวในโรงเรียน การจัดบริการแนะแนว บทที่ 3 กล่าวถึงขั้นตอน และวิธีการจัดทำ คู่มือบทที่ 4 เป็นคู่มือการปฏิบัติงานการบริการการแนะแนวระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยคำชี้แจง การใช้คู่มือ การจัดบริการแนะแนวระดับประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

วิสวรรณ พลเสน (2547: 1 - 218) ได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงใน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดราชบุรี โดยมีจุดประสงค์ เพื่อเป็นแนวทางให้ครูฝ่ายปกครอง ครูที่ปรึกษา ครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการนิเทศติดตามผลงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 5 บทคือ บทที่ 1 บทนำโดยได้กล่าวถึงภูมิหลัง ความมุ่งหมายของการศึกษา ขอบเขตและความสำคัญของการศึกษา บทที่ 2 กล่าวถึงกิจกรรมนักเรียน ความหมาย วัตถุประสงค์ ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ความหมาย ประเภท สาเหตุและลักษณะของยาเสพติด บทที่ 3 กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการจัดทำคู่มือ บทที่ 4 เป็นคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือและเนื้อหาทั้งสองด้านคือ 1. ด้านยาเสพติด 2. ด้านการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินการจัดทำคู่มือ

ภัทรกร เฟื่องฟู (2548: 1-147) ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน การรับงานการคำสำหรับครู-อาจารย์ในวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ครูหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่รับงานการคำของวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี มีความเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงานการรับงานการคำ และเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้และสามารถปฏิบัติงานการรับงานการคำได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดเวลาและถูกต้องตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บทคือบทที่ 1 บทนำโดยกล่าวถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ ขอบเขตในการจัดทำคู่มือ ประโยชน์ของการจัดทำคู่มือ นิยามศัพท์เฉพาะ บทที่ 2 กล่าวถึงวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานการรับงานการคำ บทที่ 3 กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการจัดทำคู่มือ บทที่ 4 เป็นคู่มือการปฏิบัติงานการรับงานการคำสำหรับครู-อาจารย์ในวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี ซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจงการใช้คู่มือ คำแนะนำการใช้คู่มือ เนื้อหาประกอบด้วย การปฏิบัติงานการรับงานการคำสำหรับครู-อาจารย์ในวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี การรับงาน การควบคุม การจัดการด้านการเงิน รายงานผลการปฏิบัติงาน ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการรับงานการคำ

มนตรี ชมชื่น (2548: 1-181) ได้จัดทำคู่มือการทอหลอดลายผ้าตีนจกไทยยวน จังหวัดราชบุรี โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะและการทอหลอดลายผ้าตีนจกไทยยวน ในจังหวัดราชบุรีและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอหลอดลายผ้าตีนจกไทยยวน ในโรงเรียน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บทคือ บทที่ 1 บทนำโดยกล่าวถึงภูมิหลัง วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการจัดทำคู่มือ ความสำคัญของการจัดทำคู่มือ นิยามศัพท์เฉพาะ บทที่ 2 กล่าวถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยยวนในจังหวัดราชบุรี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าตีนจก ลักษณะของหลอดลายหลักและหลอดลายประกอบ การใช้สีหลอดลายหลักและหลอดลายประกอบ วิธีการถอดแบบผ้าตีนจกไทยยวน วิธีการจกของไทยยวน บทที่ 3

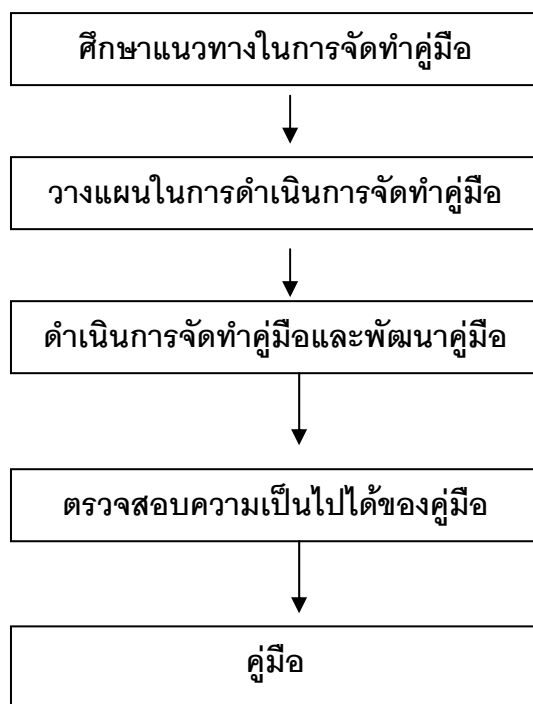
กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการจัดทำคู่มือ บทที่ 4 เป็นคู่มือการทอลวดลายผ้าตีนจกไทยยวน จังหวัดราชบุรี ประกอบด้วยคำชี้แจงการใช้คู่มือ เนื้อหาประกอบด้วย การทอลวดลายผ้าตีนจกไทยยวน จังหวัดราชบุรี ได้แก่ ลักษณะของลวดลายหลักและลวดลายประกอบ การใช้สีลวดลายหลักและลวดลายประกอบ วิธีการถอดแบบผ้าตีนจกไทยยวน และวิธีการจกของไทยยวน

จากแนวคิดซึ่งนักวิชาการได้อธิบายมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดทำคู่มือนั้นต้องมีแนวทางที่แน่นอนเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญ มีความชัดเจนในเนื้อหา มีความถูกต้องเที่ยงตรง กิจกรรมนั้นต้องมีความละเอียด สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ ได้ง่าย มีความครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ในการศึกษาหาข้อมูลหรือปฏิบัติกิจกรรมที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

ขั้นตอนและวิธีการจัดทำคู่มือ

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ มีวิธีการสร้าง และตรวจสอบความเป็นไปได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ขั้นตอนการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน

ขั้นตอนในการจัดทำคู่มือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางในการจัดทำคู่มือ

1.1 ศึกษาจุดประสงค์ของการจัดทำคู่มือให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

1.2 ศึกษาหลักการเขียนคู่มือจากหนังสือ เอกสารงานวิจัย และเอกสารทางวิชาการหลายฉบับเพื่อให้การเขียนคู่มือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ศึกษาการจัดทำคู่มือจากหน่วยงาน องค์กร และบุคคล เพื่อให้การจัดทำคู่มือมีความชัดเจนถูกต้องและเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนในการดำเนินการจัดทำคู่มือ

2.1 เขียนโครงร่างคู่มือประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 ปก

2.1.2 คำนำ

2.1.3 สารบัญ

2.1.4 คำชี้แจงในการใช้คู่มือ

1. คำแนะนำการใช้คู่มือ
2. วัตถุประสงค์
3. ประโยชน์ของคู่มือ

2.1.5 สารบัญสำหรับผู้จัดกิจกรรม

1. แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต
2. ข้อควรปฏิบัติระหว่างการจัดกิจกรรมของครู
3. ข้อควรปฏิบัติระหว่างกร่วมกิจกรรมของนักเรียน
4. การบันทึกพัฒนาการของผู้เรียน
5. พื้นฐานแนวคิดการดำเนินชีวิตทั้ง 4 ด้าน ได้แก่
 - 5.1 ด้านการรู้จักตนเอง
 - 5.2 ด้านการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
 - 5.3 ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 - 5.4 ด้านการทำงานเป็นทีม
6. การประเมินผล

2.1.6 การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 1 และ 2

1. กิจกรรมการพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง
2. กิจกรรมการพัฒนาทักษะด้านการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
3. กิจกรรมการพัฒนาทักษะด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
4. กิจกรรมด้านพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม

2.2 เสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาโครงร่างคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ จำนวน 5 คนดังมีรายชื่อต่อไปนี้

2.2.1 นายกิตติชาญ พันธ์ภาไพ	ผู้อำนวยการโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
2.2.2 นายกิตติ กลสินธรา	ศึกษานิเทศก์ 8 เขตพื้นที่การศึกษา นครปฐมเขต 1 จังหวัดนครปฐม
2.2.3 นางมณฑนา เพ็งหนู	ศึกษานิเทศก์ 8 เขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 จังหวัดราชบุรี

- 2.2.4 อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานิธิ อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
กรุงเทพมหานคร
- 2.2.5 นางมณีนีรัตน์ โชติวุฒฒนการ ศึกษาพิเศษ 8 เขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี
เขต 2 จังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการจัดทำคู่มือและพัฒนาคู่มือ

3.1 จัดทำโครงร่างคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
โรงเรียนแย้มวิทยการ โดยกำหนดกรอบเนื้อหาของกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
ไว้ 4 ด้านได้แก่ กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตด้านการรู้จักตนเอง กิจกรรมพัฒนาทักษะการ
ดำเนินชีวิตด้านการคิด การแก้ปัญหาและตัดสินใจ กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตด้านการ
สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตด้านการทำงานเป็นทีม

3.2 นำโครงร่างคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
โรงเรียนแย้มวิทยการจากข้อ 3.1 ไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญพิจารณาโครงร่างคู่มือ จำนวน 5 คน
ดังรายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ได้เสนอไว้ในข้อ 2.2

3.3 นำโครงร่างคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
โรงเรียนแย้มวิทยการ มาแก้ไขปรับปรุงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญข้อ 3.2

3.4 ดำเนินการจัดทำคู่มือฉบับสมบูรณ์โดยได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่
ปรึกษาสารนิพนธ์

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

4.1 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

เป็นการตรวจสอบว่าคู่มือที่ได้จัดทำขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้เพียงใด
ผู้ศึกษาจึงได้นำคู่มือฉบับสมบูรณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเป็นไปได้ โดยตรวจสอบจาก
ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 15 คน เพื่อขอความคิดเห็น และความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือโดยได้ขอ
หนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน
15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 5 คน นักวิชาการ จำนวน 5 คน ครูผู้ปฏิบัติการ
สอน จำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือดังต่อไปนี้

ผู้บริหารสถานศึกษา

1. นายกิตติชาติ พันธ์ภาไพ ผู้อำนวยการโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอ โพธาราม
จังหวัดราชบุรี

2. นายภิรมย์ โชติแดง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
3. นางจรรพวรรณ คุณาพันธุ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนเจริญศิลป์ศึกษา อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร
4. นายอภิชาติ คุณาธาร	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตลุง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี
5. นางอุไร เขี่ยมสอาด	ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภณศิริราษฎร์ อำเภอวัดเพลง
จังหวัดราชบุรี

นักวิชาการ

1. นางมณีนรัตน์ โชติวุฒาภกร	ศึกษานิเทศก์ 7 เขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2
จังหวัดราชบุรี
2. นางสาวกาญจนา หลวงจอก	ครู คศ.2 หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียน
บางแพปฐมพิทยา อำเภอบางแพ จังหวัด ราชบุรี
3. นางสาวศรินาถ สนต์ุ่น	ครู คศ.2 หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียน
เฉลิมพระเกียรติศรีนครินทร์กาญจนบุรี อำเภอท่าม่วง
จังหวัดกาญจนบุรี
4. นางอัมพวัน อัมพรศิลป์	อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
5. นางสาวเสาวณีย์ เก่งตรง	ครู คศ. 2 หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียน
เบญจมาชฐทิศ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ครูผู้ปฏิบัติงานการสอน

1. นางสาวยุพดี แยมทรัพย์	ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแยมวิทยการ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
2. นางสาววรลักษณ์ เสลาหอม	ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแยมวิทยการ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
3. นางสาววันทนา เชื้อเกตุ	ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแยมวิทยการ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
4. นางจำเรียง ศรีประเสริฐ	ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแยมวิทยการ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

5. นางสาวกฤษณา ภูระหงษ์ ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

4.2 เกณฑ์การตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

เกณฑ์การตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ กำหนดเกณฑ์การตรวจสอบโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น ตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง/สามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด เห็นด้วย/สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก ไม่แน่ใจ/สามารถนำไปปฏิบัติได้ปานกลาง ไม่เห็นด้วย/สามารถนำไปปฏิบัติได้น้อย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/นำไปปฏิบัติได้น้อยที่สุด โดยให้คะแนนตามลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง/สามารถนำไปปฏิบัติได้ มากที่สุด	เท่ากับ 5 คะแนน
เห็นด้วย/สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก	เท่ากับ 4 คะแนน
ไม่แน่ใจ/สามารถนำไปปฏิบัติได้ปานกลาง	เท่ากับ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย/สามารถนำไปปฏิบัติได้น้อย	เท่ากับ 2 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/นำไปปฏิบัติได้น้อยที่สุด	เท่ากับ 1 คะแนน

4.3 สรุปความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลจากการตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนของโรงเรียนแย้มวิทยการ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น และทำการสรุปวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00	แปลความหมายว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง/สามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49	แปลความหมายว่า เห็นด้วย/สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49	แปลความหมายว่า ไม่แน่ใจ/สามารถนำไปปฏิบัติได้ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49	แปลความหมายว่า ไม่เห็นด้วย/นำไปปฏิบัติได้น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49	แปลความหมายว่า ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง/นำไปปฏิบัติได้น้อย

4.4 ผลการตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำคู่มือไปใช้

จากการตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำคู่มือไปใช้จากผู้เชี่ยวชาญ 15 คน นำมาสรุปเป็นผลการประเมิน ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 สรุปความคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ ครูผู้ปฏิบัติการสอนเกี่ยวกับคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ

ข้อที่	รายการความคิดเห็นต่อคุณภาพของคู่มือ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	เนื้อหาสาระมีความเหมาะสม ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.53	0.48	เห็นด้วยอย่างยิ่ง / สามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด
2	รูปแบบของคู่มือมีความเหมาะสม	4.53	0.60	เห็นด้วยอย่างยิ่ง / สามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด
3	รายละเอียดที่กำหนดในคู่มือมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ	4.20	0.60	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
4	คู่มือมีความสอดคล้องและความเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม	4.27	0.66	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
5	การจัดลำดับหรือขั้นตอนของกระบวนการฝึกทักษะมีความเป็นไปได้	4.47	0.48	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
6	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเองมีความเป็นไปได้	4.47	0.48	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
7	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิดการแก้ปัญหาและการตัดสินใจมีความเป็นไปได้	4.40	0.69	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
8	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความเป็นไปได้	4.47	0.60	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
9	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีมมีความเป็นไปได้	4.47	0.60	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก
10	คู่มือมีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน สามารถนำไปใช้ได้	4.60	0.47	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด
	รวมค่าเฉลี่ย	4.44	0.56	เห็นด้วย / สามารถนำไปปฏิบัติได้มาก

จากตาราง 1 แสดงว่าการตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ มีระดับความคิดเห็นความเป็นไปได้ของคู่มือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง และสามารถนำไปปฏิบัติได้มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง และสามารถนำไปปฏิบัติได้มากที่สุด เรียงลำดับดังนี้ คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 เนื้อหาสาระมีความเหมาะสม ชัดเจน เข้าใจง่าย และรูปแบบของคู่มือมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ส่วน ข้ออื่น ๆ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย และสามารถนำไปปฏิบัติได้มาก เรียงลำดับดังนี้ การจัดลำดับ หรือขั้นตอนของกระบวนการฝึกทักษะ กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จัดตนเอง และกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิดการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 คู่มือมีความสอดคล้องและความเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 และรายละเอียดที่กำหนดในคู่มือมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20

ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ วิธีการดำเนินกิจกรรม ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รูปแบบของกิจกรรมควรเรียงลำดับหัวข้อตามความสำคัญก่อน หลัง และควรมีรายละเอียดของสื่อ เช่น วิธีการเล่นเกม เป็นต้น

บทที่ 4

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน ของโรงเรียนแย้มวิทยการ

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ การศึกษาที่สร้างเสริมคุณภาพชีวิต และสังคม บูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยโดยมุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองได้ (มาตรฐานการศึกษาของชาติ. 2547:1) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2533: 16) ที่ตรัสว่า การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ตลอดจนความประพฤติ และคุณงามความดีของบุคคล ให้บุคคลสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกอย่างมั่นคง และมีความสงบสุขร่มเย็นได้ ทั้งนี้ พระองค์ทรงเน้นความสำคัญของการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ ทั้งนี้ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมควรจะสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการแก้ปัญหา ซึ่งครูมีบทบาทอย่างมากในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะทั้งในด้านวิชาการ และการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่กำหนดให้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของหลักสูตร และเพื่อให้ครูที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนมีความเข้าใจในเนื้อหา ขั้นตอนการดำเนินการสอนอย่างชัดเจน

ศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้ปฏิบัติการสอนนำไปสอนนักเรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจหาทางเลือกอย่างชาญฉลาด มีสัมพันธภาพอันดีกับผู้อื่น ตลอดจนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

คู่มือ

การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน

โรงเรียนแย้มวิทยการ

ของ

นางเลิศลักษณ์ กมลเพชร

คำนำ

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจ ทำให้บุคคลต้องพยายามปรับตัวเพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

นักเรียนวัยประถมศึกษาเป็นวัยที่มีความสับสนในตนเอง เพราะเป็นวัยที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น ซึ่งมีสภาวะที่ก่อให้เกิดความเคร่งเครียดทางอารมณ์ และอาจเป็นสาเหตุผลักดันให้แสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ อันนำไปสู่ปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น การติดสารเสพติด การทะเลาะวิวาท เป็นต้น ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคม และประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดให้จัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุลโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาเองได้ ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนความรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข โดยให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกัน และแก้ไขปัญหา

ผู้ศึกษาเห็นว่าการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคนให้สมบูรณ์จะต้องรวมไปถึงการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต จึงได้จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนขึ้นตั้งแต่ช่วงชั้นที่ 1 ถึงช่วงชั้นที่ 2 เพื่อให้ครูโรงเรียนแย้มวิทยการได้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับครูในการพัฒนานักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการให้มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

เลิศลักษณ์ กมลเพชร

ตุลาคม 2549

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

คำชี้แจงในการใช้คู่มือ.....	1
วัตถุประสงค์.....	1
ประโยชน์ของคู่มือ.....	1
สาระน่ารู้สำหรับครูผู้จัดกิจกรรม.....	3
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการรู้จักตนเอง ช่วงชั้นที่ 1.....	6
กิจกรรม ฉันคือใคร.....	7
กิจกรรม วาดภาพคน.....	9
กิจกรรม ก้อนหินของฉัน.....	14
กิจกรรม ค้นหาส่วนดี.....	17
กิจกรรม หนูเก่งก้าวไกล.....	20
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ช่วงชั้นที่ 1.....	22
กิจกรรม จำแล้วจับ.....	23
กิจกรรม เราเลือกได้.....	27
กิจกรรม คิดให้ดี บอกให้ได้.....	31
กิจกรรม คิดทั้งที คิดทำได้.....	34
กิจกรรม ปัญหาทุกอย่างมีทางแก้.....	38
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ช่วงชั้นที่ 1.....	40
กิจกรรม กล่องวิเศษ.....	41
กิจกรรม หัวใจสลาย.....	44
กิจกรรม กระชิบกระชาบ.....	47
กิจกรรม สร้างบ้านด้วยไฟ.....	50
กิจกรรม เส้นทางแห่งอารมณ์.....	52
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการทำงานเป็นทีม ช่วงชั้นที่ 1.....	54
กิจกรรม ช้อนหา.....	55
กิจกรรม ผู้นำผู้ตาม สำคัญไฉน.....	57
กิจกรรม สามัคคีคือพลัง.....	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กิจกรรม ชีวิตไม่มีแพ้ตลอดไป.....	63
กิจกรรม ตะเกียบสามัคคี.....	65
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการรู้จักตนเอง ช่วงชั้นที่ 2.....	68
กิจกรรม ชีวิตนี้มีความหมาย.....	69
กิจกรรม คุณค่าของชีวิต.....	71
กิจกรรม กำลังใจ.....	74
กิจกรรม มีปัญญาพาเพิ่มพูน.....	76
กิจกรรม ฉันเป็นคนเก่งและคนดี.....	79
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ช่วงชั้นที่ 2.....	82
กิจกรรม หน้าต่างสันติภาพ.....	83
กิจกรรม ยืนแบบไหน.....	88
กิจกรรม เชือกแสนกล.....	90
กิจกรรม ปัญหาที่แก้ได้.....	92
กิจกรรม หลงทางในทะเลทราย.....	94
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ช่วงชั้นที่ 2.....	100
กิจกรรม ผู้ไกล่เกลี่ย.....	101
กิจกรรม สื่อสารสร้างมิตรภาพ.....	105
กิจกรรม เขียนไขข้อข้องใจ.....	111
กิจกรรม ฟังหน่อยนะ.....	113
กิจกรรม ผูกมิตรไว้ด้วยไมตรี.....	117
กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้านการทำงานเป็นทีม ช่วงชั้นที่ 2.....	124
กิจกรรม อะไรรออยู่.....	125
กิจกรรม ทุกคนล้วนสำคัญ.....	128
กิจกรรม วางแผนดีมีประโยชน์.....	132
กิจกรรม ทำงานเป็นทีม.....	134
กิจกรรม ทีมเดียวกันใจเดียวกัน.....	138
หนังสืออ้างอิง.....	141

คำชี้แจงในการใช้คู่มือ

คำแนะนำในการใช้คู่มือ

เพื่อให้คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ของโรงเรียนแย้มวิทยการ มีประสิทธิภาพผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนแย้มวิทยการจึงควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจขั้นตอนในการทำกิจกรรมอย่างละเอียด โดยครูสามารถดัดแปลงขั้นตอนกิจกรรมให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่กำหนดในการจัดกิจกรรมทั้งนี้ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละแผนกิจกรรมเป็นสำคัญ
2. แผนการจัดกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้นเป็นเพียงกรอบกิจกรรมเบื้องต้น ครูควรพิจารณาเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย และศักยภาพของนักเรียน
3. ครูสามารถดัดแปลงเนื้อหา และวิธีการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่นักเรียนคุ้นเคย และสามารถประยุกต์ใช้สื่ออุปกรณ์อย่างอื่นที่หาได้ง่าย ควรคำนึงถึงสาระสำคัญ และวัตถุประสงค์ของแต่ละแผนกิจกรรม
4. สื่อและอุปกรณ์ ในคู่มือเป็นเพียงตัวอย่าง เพื่อประกอบความเข้าใจและความชัดเจนในกิจกรรม สำหรับการนำไปใช้จริงนั้นในบางกิจกรรมครูผู้สอนต้องหาสื่อและอุปกรณ์ ที่เหมาะสมเพิ่มเติม
5. กิจกรรมมีความยืดหยุ่นในการจัดลำดับ ครูสามารถนำกิจกรรมใดในด้านใดมาจัดก่อนหลังอย่างไรก็ได้ แต่ควรจัดกิจกรรมให้ครบทุกด้านในแต่ละช่วงชั้น

วัตถุประสงค์

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูเห็นเป็นแนวทางในการนำไปจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ และเพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ประโยชน์ของคู่มือ

ในการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนของโรงเรียนแย้มวิทยการมีประโยชน์ดังนี้

1. เป็นประโยชน์ต่อครูในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ของโรงเรียนแย้มวิทยการ

2. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของนักเรียนวัย
ประถมศึกษาของโรงเรียนแย้มวิทยการ

ดังนั้นคู่มือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูในการนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาให้นักเรียนได้เรียนรู้
ด้านการดำเนินชีวิตและสังคม สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างชาญฉลาด
และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างมีความสุข เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์
สังคมและจิตใจ

สารนํารู้อํานวยการบํารุงการจํากัดกิจกรรม

1. แนวการจํากัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดําเนินชีวิต

การจํากัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดําเนินชีวิตควรจะเริ่มจากทักษะการรู้อักตนเอง และตามด้วยทักษะด้านอื่น ๆ วิธีการจํากัดกิจกรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากกว่า การบรรยาย นักเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง จะต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันและระหว่างนักเรียนกับครูผู้ดําเนินกิจกรรม ทำให้เกิดการขยายตัวของความรู้ ประสบการณ์ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกภายนอกได้แก่ การพูด การเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้และประสบการณ์

นอกจากนี้ การจํากัดกิจกรรมจะเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางให้นําศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองมาใช้ให้มากที่สุดด้วยการฝึกทักษะการดําเนินชีวิตให้นักเรียนทุกคนเพื่อให้รู้จัก เข้าใจและใช้ศักยภาพของตนเอง กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตั้งประสบการณ์ของตนเองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ให้สำรวจทางเลือกปฏิบัติอย่างเสรี พิจารณาผลจากทางเลือก ตัดสินใจเลือกโดยเสรี มีความสุข ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้เลือก เต็มใจยึดมั่นในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย ปฏิบัติตามสิ่งที่เลือกโดยแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำตามสิ่งที่เลือก

2. ข้อควรปฏิบัติระหว่างการจํากัดกิจกรรมของครู

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นก่อนแล้วจึงแสดงความคิดเห็นตาม หรือแสดงความคิดเห็นในกรณีที่ไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผลประกอบ
2. ไม่ด่วนตัดสินคำตอบหรือเจตคติของผู้เรียนว่าถูกหรือผิด แต่พยายามให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลของเขา
3. ใช้อารมณ์ขันหรือแสดงท่าทีด้วยการยิ้มแย้ม แจ่มใสเป็นมิตรทั้งคำพูด น้ำเสียงและท่าทาง
4. สังเกต และบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่ม ขณะที่จํากัดกิจกรรม ทั้ง พฤติกรรมที่แสดงออก และความรู้สึก
5. ฟัง และสะท้อนความรู้สึก และเรื่องราวของคำตอบของผู้เรียนแต่ละคน
6. ใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เพื่อแก้ปัญหาและหาคำตอบด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล และประเมินความรู้สึกด้วย
7. กล่าวแสดงความรู้สึกชื่นชมพร้อมทั้งเหตุผล เมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือตอบคำถามได้ถูกต้อง

8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานกลุ่มร่วมกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย และให้แสดงความคิดเห็นด้วยการใช้เหตุผล
9. สะท้อนค่านิยมของผู้เรียนจากคำตอบที่เป็นเหตุผลของผู้เรียน
10. ถ้าผู้เรียนค้นหาคำตอบไม่ได้หรือแก้ปัญหาบางอย่างไม่ได้ ครูอาจยกตัวอย่างคำตอบของ ตนนำทางได้
11. เตรียมอุปกรณ์ ศึกษาเนื้อหา วิธีการดำเนินกิจกรรมทุกครั้งก่อนจัดกิจกรรม
12. ให้นักเรียนทุกคนได้ทราบข้อควรปฏิบัติในการร่วมกิจกรรม

3. ข้อควรปฏิบัติระหว่างการร่วมกิจกรรมของนักเรียน

1. นักเรียนทุกคนควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. นักเรียนพูดได้ครั้งละ 1 คน
3. ขณะที่เพื่อนแสดงความคิดเห็น ถ้าผู้เรียนจะแสดงความคิดเห็นในทางตรงข้าม ต้องให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นเสร็จเสียก่อน
4. นักเรียนไม่ใช้คำพูดดูถูกซึ่งกันและกัน รู้จักแสดงความชื่นชมซึ่งกันและกัน
5. นักเรียนไม่ใช้คำพูดดูถูกตนเอง และรู้จักแสดงความรู้สึกชื่นชมตนเอง
6. นักเรียนไม่พูดสอดแทรกขัดจังหวะ ขณะที่เพื่อนพูด หรือแสดงความคิดเห็นยังไม่เสร็จ
7. นักเรียนไม่วิพากษ์วิจารณ์คำตอบของเพื่อนในเชิงลบ
8. นักเรียนได้แสดงออกด้วยความจริงใจ

4. การบันทึกพัฒนาการของนักเรียน

ในการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียน ครูควรให้นักเรียนจัดทำ “แบบบันทึกพัฒนาการของนักเรียน” ทั้งนี้เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น ทั้งจะช่วยให้ครู ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนด้านความคิด ความรู้สึก เจตคติ ความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ลักษณะเด่นและอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการให้คำปรึกษาช่วยเหลือและพัฒนา นักเรียนแบบบันทึกพัฒนาการของผู้เรียนนี้ได้รวบรวมมาจาก “ใบงาน” ของแต่ละกิจกรรมและมีส่วนสรุปในภาพรวมของนักเรียน ซึ่งครูเป็นผู้วิเคราะห์ลงความคิดเห็น รวมทั้งติดตามผล โดยครูอาจทำการสัมภาษณ์นักเรียน ครูผู้สอน เพื่อน ผู้ปกครองหรือสังเกตนักเรียนในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือและพัฒนาการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง แล้วสรุปจุดเด่นหรือศักยภาพด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

5. พื้นฐานแนวคิดการดำเนินชีวิตทั้ง 4 ด้าน

1. ด้านการรู้จักตนเอง เป็นทักษะพื้นฐานที่นักเรียนควรได้รับการเรียนรู้เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้สึกต่อตนเองในเชิงบวก เห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักและยอมรับจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง รู้ความสนใจของตนเองในด้านการศึกษา รู้เป้าหมายของชีวิตตลอดจนรู้จักความเป็นตัวตนที่แท้จริงซึ่งมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองและการดำเนินชีวิตในสังคม ตลอดจนสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยได้ตามวัย อันจะทำให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนทำให้สังคมแวดล้อมมีความสุข

2. ด้านการคิด การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ เป็นการคิดหาทางเลือกในการแก้ปัญหา เพื่อลดความขัดแย้ง ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน นักเรียนสามารถจำแนกแจกแจงข้อมูลเพื่อนำไปสู่การกำหนดทางเลือกของปัญหาและมีเหตุผล สามารถสรุปประเด็นอันนำไปสู่การคิดตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาได้อย่างรอบครอบและชาญฉลาดซึ่งจะทำให้ นักเรียนประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

3. ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นการเชื่อมโยงการมีมนุษยสัมพันธ์ การสื่อสาร และการแสดงออกที่เหมาะสมของนักเรียนมาหลอมรวมกัน เพื่อให้ นักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น สามารถยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น สามารถสื่อสารความคิด ความรู้สึก ด้วยคำพูด ท่าทาง เพื่อให้ผู้อื่นรู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเองด้วยการแสดงออกที่เหมาะสมทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การมีสัมพันธภาพที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. ด้านการทำงานเป็นทีม เป็นการเสริมสร้างพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งคนทุกคนจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งนักเรียนควรเรียนรู้จักการรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักขั้นตอนในการทำงาน การกำหนดข้อตกลงในการทำงาน การเสนอผลงานให้ผู้อื่นได้รู้ และเข้าใจตลอดจนการสรุปประเด็นผลงาน เพื่อให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

6. การประเมินผล

ครูผู้จัดกิจกรรมควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมตามจุดประสงค์ของกิจกรรม ซึ่งครูสามารถประเมินผลได้จากการสังเกต การตอบคำถาม การแสดงออกทั้งทางการกระทำ คำพูดสีหน้า ท่าทางน้ำเสียง อารมณ์และความรู้สึก

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
ด้านการรู้จักตนเอง
ช่วงชั้นที่ 1

กิจกรรม ฉันคือใคร

กิจกรรม วาดภาพคน

กิจกรรม ก้อนหินของฉัน

กิจกรรม ค้นหาส่วนดี

กิจกรรม หนูเก่งก้าวไกล

กิจกรรม ฉันคือใคร

สาระสำคัญ

การรู้จักตนเองเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ทำให้เราเข้าใจตนเอง และรู้ว่าตนเองมีคุณค่าอย่างไรกับผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ทำให้เราเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น

จุดประสงค์

1. นักเรียนสามารถบอกข้อมูลของตนเอง และบุคคลในครอบครัวได้
2. รู้จัก เข้าใจ และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูนำนักเรียนร้องเพลงสวัสดีเธอจ้า พร้อมทั้งทำท่าประกอบ
2. ครูแนะนำตัวเองให้กับนักเรียน
3. สุ่มนักเรียนจำนวน 2-3 คน ออกมาขณะแนะนำตนเองในหัวข้อสำคัญเช่น ชื่ออะไร มีพี่น้องกี่คน ชอบเรียนวิชาอะไร เพราะอะไร อนาคตอยากเป็นอะไร เป็นต้น
4. ครูแจกแบบบันทึกข้อมูล และอธิบายวิธีการกรอกข้อมูล
5. ครูรวบรวมข้อมูลของนักเรียนที่มีปัญหาเพื่อหาทางช่วยเหลือต่อไป เช่น
 - 5.1 ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา
 - 5.2 ฐานะยากจน

สื่อ / อุปกรณ์

แบบกรอกข้อมูล

การประเมินผล

สังเกตพฤติกรรมในการร่วมมือทำกิจกรรม

ใบงาน ข้อมูลส่วนตัวของฉัน

วันเกิดของฉัน
วันที่.....
เดือน.....
ปี.....

ฉันเป็นลูกใคร
พ่อชื่อ.....
แม่ชื่อ.....

พี่น้องของฉัน
พี่.....คน
น้อง.....คน
ฉันเป็นลูก.....

ฉันชื่อ.....
นามสกุล.....

สิ่งที่ฉันภูมิใจ
.....
.....
.....

วิชาที่ชอบเรียน
.....
.....
.....

ฉันอยากเป็นอะไร
.....
.....
.....

ฐานะทางบ้าน
☐ ยากจน
☐ พอเพียง
☐ ร่ำรวย

ฉันเคยทำอะไรและทำไม
☐ ช่วยแม่บ้าน
☐ ขายผัก
☐ ทำขนม
☐ ทำเสื้อผ้า

ภาพประกอบ 2 ใบงานข้อมูลส่วนตัวของฉัน

กิจกรรม วาดภาพคน

สาระสำคัญ

คนเรามีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ คือ บุคลิกภาพ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ประสบการณ์ ความคิด อารมณ์ความรู้สึกและค่านิยม ความแตกต่างนี้จะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละบุคคล การรับรู้ความแตกต่างจะช่วยให้เราเข้าใจ และพร้อมที่จะยอมรับผู้อื่นที่แตกต่างจากเรา

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ให้นักเรียนเห็นความสำคัญว่าความแตกต่างของแต่ละคนเป็นประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. นักเรียนรับกระดาษคนละ 1 แผ่น ครูบอกให้นักเรียนวาดภาพคน โดยให้วาดครั้งละ 1 อวัยวะ (ใช้สื่อทางเดียวห้ามชักถาม) เริ่มจาก วาดศีรษะ วาดตา 2 ตา วาดคิ้ว 2 คิ้ว หู 2 หู วาดเส้นผม คอ ไหล่ ลำตัว แขน 2 ข้าง ขา 2 ข้าง เท้า 2 ข้าง ใส่เสื้อผ้า รองเท้า เครื่องประดับ
2. นักเรียนเปรียบเทียบภาพวาดของตัวเองกับเพื่อน
3. ครูตั้งคำถามว่า ภาพของใครต่างกันบ้าง เพราะเหตุใดจึงแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่ครูสั่งด้วยคำสั่งเดียวกัน
4. ครูถามว่าภาพของตนเองต่างจากเพื่อนในด้านใดบ้าง ให้เขียนบันทึกในใบงานที่ 1
5. นักเรียนเข้ากลุ่มละ 5 – 6 คน ระดมความคิด ถึงประโยชน์ของการที่คนเรามีความแตกต่างกัน ให้เขียนในใบงานที่ 2
6. ตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น
7. ครูสรุปว่าการที่นักเรียนแต่ละคนวาดรูปออกมาไม่เหมือนกัน ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร เพราะคนเราย่อมมีความสนใจ มีความถนัด ความชอบ ความเข้าใจในการรับรู้ หรือความคิด หรือประสบการณ์ที่เรียนรู้แตกต่างกัน แต่ถ้าเรานำความแตกต่างนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เราก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่นบางคนเก่งคำนวณ บางคนชอบวาดภาพ บางคนชอบร้องเพลง เราก็สามารถพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือ

8. ครูเล่านิทานเรื่องเต่ากับกระต่ายภาค 3
9. ให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ว่าเต่ากับกระต่ายมีความสามารถและความถนัดอย่างไร
10. สุ่มนักเรียน 2-3 คนเล่าประสบการณ์ที่แสดงถึงความสามารถ ความถนัด ที่นักเรียนสามารถช่วยเหลือเพื่อนได้

สื่อ อุปกรณ์

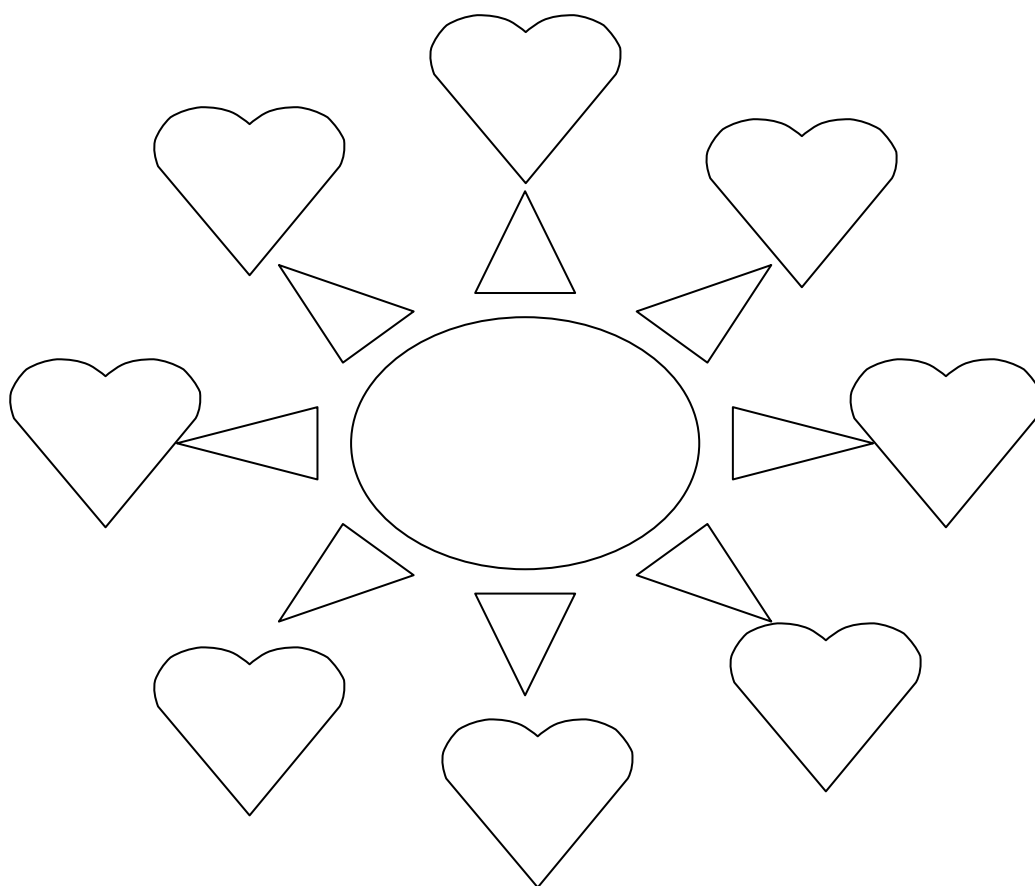
1. กระดาษเปล่า
2. ใบงาน
3. นิทานเรื่องเต่ากับกระต่าย ภาค 3

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจในการทำงาน
2. การแสดงความคิดเห็นตามใบงาน

ใบงานที่ 1

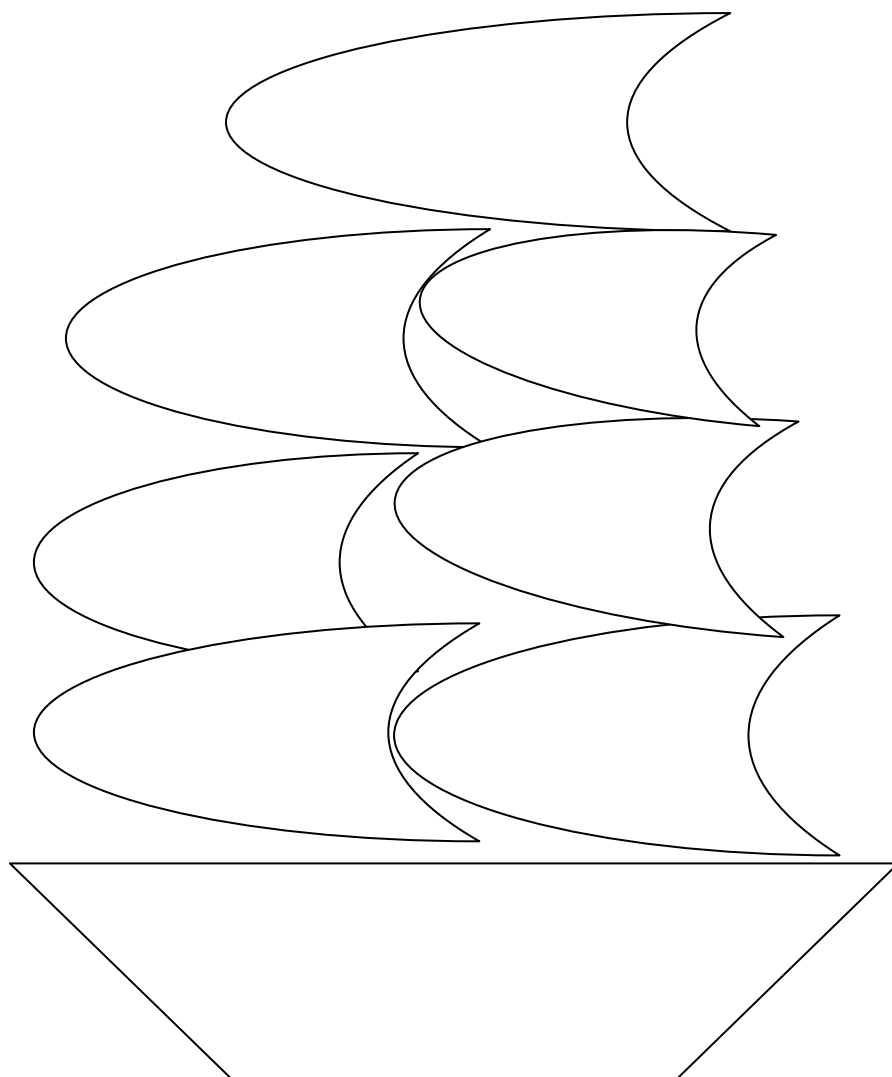
การยอมรับความแตกต่าง

ภาพประกอบ 3 ใบงานการยอมรับความแตกต่าง
 ลองทบทวนดูซิว่านักเรียนมีความแตกต่างจากเพื่อนในด้านใดบ้าง

ใบงานที่ 2

ประโยชน์ของการที่คนเราแตกต่างกัน

ภาพประกอบ 4 ใบงานประโยชน์ของการที่คนเราแตกต่างกัน

ลองช่วยกันมองซิ ว่าการที่คนเรามีความต่างต่างกันนั้นมีประโยชน์อย่างไร

นิทานประกอบกิจกรรมวาดภาพคน

เรื่อง กระต่ายกับเต่า ภาค 3

เต่ากับกระต่ายได้รับฉายานามว่าเป็นคู่แข่งกัน และภาคที่ 1 เต่าชนะกระต่าย แต่กระต่ายไม่ยอมเพราะเหตุที่แพ้คือตนนอนหลับไป ทั้งที่จริง ๆ แล้วตนมีความสามารถมากกว่ากระต่าย จึงเดินไปทำเดินอีกครั้ง เอ่ยว่า “ เจ้าเต่าตัวมด็ยมเอ๋ย วันนี้เรามาลองแข่งขันกันอีกครั้งดีไหม “ เต่าบอก”ได้ แต่สนามต้องเปลี่ยนไป เจ้าแข่งทางพื้นดิน ข้าแข่งทางพื้นน้ำ ไปพร้อม ๆ กันถ้าเจ้าแน่จริงข้าก็ยินดี “ กระต่ายได้ฟังดังนั้นโกรธมาก ร้องรับคำท้า เมื่อแข่งขันกันจริง ๆ ทั้งสองตัวก็เข้าเส้นชัยพร้อมกัน เมื่อลองแข่งขันกันใหม่ก็ครั้ง ๆ ก็เสมอกันทุกครั้งไป จนทั้งคู่ต่างเหนื่อยล้า กระต่ายจึงปรึกษาเต่าว่า “ เอาอย่างนี้ไหมล่ะ ถ้าไปไหนทางบนพื้นดินฉันจะให้เธอขี่หลังฉัน “ เต่าบอกว่า “ เมื่ออยู่ในน้ำ เธอก็ขี่หลังฉัน เราจะได้เป็นผู้ชนะทั้งคู่ “ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เต่ากับกระต่าย ก็ไม่วิ่งแข่งกันอีกเลย ต่างช่วยเหลือเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันเสมอมา

กิจกรรม ก้อนหินของฉัน

สาระสำคัญ

การรู้จักจดจำ ใส่ใจ เรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะเด่นของตนเอง ที่ต่างจากคนอื่นจะทำให้เข้าใจ ลักษณะบุคลิกภาพ ความสามารถ ความถนัด ความชอบ ของตนเอง ที่แตกต่างจากผู้อื่นจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจตนเอง และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และสามารถนำจุดเด่นที่แตกต่างของตนเองแสดงออกในทางสร้างสรรค์ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจ ลักษณะเด่น ของตนเอง

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน โดยแต่ละคนเลือกก้อนหินคนละ 1 ก้อน จากที่ครู ได้เตรียมไว้ให้และให้จำลักษณะของก้อนหินของตนเองให้แม่นยำ ให้เวลาพิจารณา 1 นาที
2. ให้นักเรียนส่งก้อนหินของตนเองไปให้เพื่อนที่นั่งทางซ้ายมือโดยให้เพื่อนพิจารณา ลักษณะก้อนหินที่ได้ใหม่ และส่งก้อนหินให้เพื่อนที่นั่งทางซ้ายมือไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งทุกคนได้ พิจารณาก้อนหินของตนเองและเพื่อนครบทั้งกลุ่ม
3. ให้นักเรียนทุกคนวางก้อนหินไว้ตรงกลางกลุ่ม แล้วให้นักเรียนหยิบก้อนหินของตนเอง กลับคืนทีละคนจนครบ
4. ครูถามนักเรียนว่าเพราะอะไรนักเรียนจึงหยิบก้อนหินของตนเองได้ถูกต้องให้นักเรียน อธิบายลักษณะก้อนหินของตนเอง ให้เพื่อน ๆ ฟัง
5. ครูให้นักเรียนนำก้อนหินมารวมกัน แล้วให้แต่ละคนเลือกหยิบก้อนหินของเพื่อน 1 ก้อนส่งคืนเจ้าของให้ถูกต้องพร้อมทั้งสำรวจว่าใครหยิบคืนเจ้าของได้ถูกต้อง ใครหยิบไม่ถูกต้อง
6. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 6.1 นักเรียนหยิบก้อนหินถูกเพราะอะไร ไม่ถูกเพราะอะไร
 - 6.2 นักเรียนคิดว่าตัวนักเรียนมีจุดเด่นอะไรที่แตกต่างจากเพื่อน เช่น รูปร่างหน้าตา ความสามารถ บุคลิกภาพ

6.3 ถ้าเพื่อนคิดไม่เหมือนเรา นักเรียนจะยอมรับเหตุผลของเพื่อนได้หรือไม่ เพราะอะไร

7. ครูสรุปเชื่อมโยงดังนี้ ก้อนหินมีลักษณะเป็นก้อน ๆ คล้าย ๆ กัน ถ้าเราเป็นเจ้าของ เราจะรู้ว่าของเรามีจุดเด่น หรือต่างจากของเพื่อนอย่างไร แต่เมื่อเราต้องไปหยิบก้อนหินของเพื่อน เราไม่ทราบจุดเด่น หรือจำลักษณะพิเศษของก้อนหินไม่ได้ เพราะเราไม่รู้จักหรือคุ้นเคย ทำให้เราจำไม่ได้เปรียบเสมือนกับตัวเราเป็นคนเหมือน ๆ กัน แต่ทำไมจึงมีหน้าตา นิสัย ความชอบ ความสามารถ ไม่เหมือนกัน แต่เราจะรู้จักจุดเด่นของตัวเองมากกว่าคนอื่น บางครั้งเพื่อนไม่เข้าใจเราเพราะเขาไม่รู้จักเรา เพราะฉะนั้นถ้านักเรียนจะอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากการรู้จักตัวเองแล้ว นักเรียนต้องรู้จักและยอมรับความแตกต่างของเพื่อนด้วยเช่นกัน

8. ครูเล่านิทาน เรื่องสวาย ประกอบความเข้าใจมากขึ้น

9. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปจากนิทานเรื่องสวายว่า การที่เรามีความแตกต่างจากคนอื่นไม่ใช่เรื่องผิดแปลกหากเรารู้จักนำจุดที่แตกต่างมาสร้างประโยชน์ให้กับกลุ่ม กับเพื่อน เหมือนกับสวานั่นเอง

10. ให้นักเรียนบันทึกจุดเด่นของตนเองที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่นได้

สื่อ / อุปกรณ์

1. ก้อนหินรูปลักษณะหลากหลายจำนวนเท่ากับจำนวนนักเรียน
2. นิทานเรื่องสวาย

การประเมินผล

1. สังเกตจากความสนใจ และส่วนร่วมในกิจกรรมของนักเรียน
2. นักเรียนสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับจุดเด่นของตนเองได้

นิทานประกอบกิจกรรมก่อนหินของฉันทัน

เรื่อง สวาย

สวายเป็นปลาเล็กตัวจ้อยสีดำเป็นที่รังเกียจของฝูงปลาสีแดง ด้วยสีที่แตกต่างจากปลาทั้งปวง จึงมักได้รับการรังเกียจและดูถูกจากเพื่อน ๆ เสมอ ไม่มีใครยอมเป็นเพื่อนเล่นกับสวาย เป็นประจำที่ฝูงปลาสีแดงและสวายจะถูกรังควานจากปลาหน้าใจร้ายซึ่งว่ายมาไล่จับกิน ทำให้ต้องหนีกระเจิดกระเจิงไปอยู่ตามซอกหลืบต่าง ๆ บางตัวว่ายหนีไม่ทัน ก็ต้องตกเป็นเหยื่ออันโอชะของปลาหน้าใจร้าย แต่สวายเอาตัวรอดได้เสมอ เพราะว่ายน้ำเร็ว วันหนึ่งสวายจึงคิดแผนการขึ้นเพื่อให้ฝูงปลาสีแดง ไม่ต้องว่ายหนีอีกต่อไป โดยบอกปลาสีแดงว่า เพราะเราเป็นปลาตัวเล็ก ๆ ไม่มีกำลังพอไปต่อสู้กับปลาหน้าใจร้าย แต่ถ้าเราช่วยกันว่ายต่อตัวเป็นปลาสีแดงตัวใหญ่ 1 ตัว และสวายซึ่งมีสีดำจะว่ายไปต่อตัวเป็นลูกตาให้ เพื่อลวงเจ้าปลาหน้าใจร้ายให้ไม่กล้ามาอีก ปลาทั้งฝูงเห็นด้วยกับสวาย

เช้าวันต่อมาเจ้าปลาหน้าใจร้ายก็ว่ายริ้วมารังควานเช่นเดิม แต่คราวนี้ต้องตกใจสุดขีดเมื่อพบกับปลาสีแดงตัวใหญ่กว่ามันมาก ซึ่งก็คือฝูงปลาสีแดงที่สามัคคีและร่วมมือกันว่ายต่อตัวกัน เจ้าปลาหน้าใจร้ายหนีไปอย่างรวดเร็ว สวายได้รับการยกย่องจากเพื่อน ๆ เพราะความเป็นปลาสีดำที่แตกต่างของมันที่ช่วยชีวิตของเพื่อน ๆ ไว้ในที่สุด หลังจากนั้นสวายก็ไม่ต้องเป็นปลาที่เดียวดายไร้เพื่อนฝูงอีกต่อไป

กิจกรรม ค้นหาส่วนดี

สาระสำคัญ

การรู้จักรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น แล้วนำคุณค่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ จะทำให้บุคคลเป็นคนมองโลกในแง่ดี

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
2. ให้นักเรียนรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ในทางบวก
3. ให้นักเรียนรู้จักนำคุณค่าของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูนำเสนอภาพ หรือแสดงภาพเกี่ยวกับฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว จบแล้วดำเนินการต่อไปคือ
 - 1.1 ให้นักเรียนบอกข้อดีของฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว ให้ได้มากที่สุด
 - 1.2 ให้นักเรียนร่วมกันสรุปว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ต่างล้วนมีข้อดีมากมายถ้านักเรียนพยายามหา
2. ให้นักเรียนจับคู่กันทำกิจกรรมดังต่อไปนี้
 - 2.1 ผลัดกันบอกข้อดีของตนเองให้เพื่อนฟัง
 - 2.2 ผลัดกันบอกข้อดีของเพื่อนให้เพื่อนฟัง
3. นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น
 - 3.1 นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรขณะที่นักเรียนพูดถึงความดีของตนเองและเพื่อนพูดถึงความดีของเพื่อน
 - 3.2 นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรขณะที่นักเรียนพูดถึงความดีของเพื่อนและเพื่อนพูดถึงความดีของตนเอง
4. ให้นักเรียนลองนึกถึงคนที่นักเรียนไม่ชอบ โดยไม่ต้องเอ่ยชื่อ ให้บอกข้อไม่ดีว่านักเรียนไม่ชอบเขาเพราะอะไร จากนั้นให้นักเรียนลองหาข้อดีของคน ๆ นั้น ว่าเขา “มีดีบ้างไหม”

5. ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่า นักเรียนจะนำการมองความดีของตนเองและผู้อื่นไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไรบ้าง

6. ครูสรุปเพิ่มเติมว่า การมองโลกในแง่ดี จะทำให้บุคคลพอใจในคุณค่าที่ตนมี รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งการรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางบวก และนำคุณค่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

สื่อ / อุปกรณ์

ภาพฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว

การประเมินผล

การสังเกตจาก

1. การตอบคำถามข้อดีของฤดูต่าง ๆ
2. การมองเห็นส่วนดีของตนเองและเพื่อนในห้อง
3. การมองเห็นข้อดีของคนที่ไม่ชอบได้
4. การสรุปความคิดเห็นของนักเรียนในการนำการมองข้อดีของตนเองและเพื่อนไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะ

ครูอาจปรับเปลี่ยนสถานการณ์ในชั้นนำกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม เช่น ข้อดีของอดีต น้ำท่วม เป็นต้น

ใบความรู้สำหรับครู

กิจกรรมค้นหาส่วนดี

คนทุกคนไม่มีใครสมบูรณ์แบบ ทุกคนมีส่วนที่ดีและไม่ดีในตัวเองทั้งสิ้น การคอยจ้องจับผิดเมื่อคนอื่นพูดเหลว ทำผิด ดูจะเป็นการเสียเวลาเปล่า เป็นความจริงที่คนบางคนมีคำพูดและการกระทำบางอย่างที่ทำให้เราเบื่อหน่าย ทนไม่ได้ อยากหลีกเลี่ยงออกไปให้ห่าง ๆ

แต่เรารู้สึกตัวหรือไม่ว่า เราเองก็อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้คนอื่นเกลียดชังไม่ชอบใจได้เหมือนกัน และถ้าคนเราจะมองเฉพาะสิ่งที่เราไม่ชอบในกันและกัน โลกนี้คงไม่มีใครเป็นเพื่อนใครได้เลย

ดังนั้น ถ้าเราเป็นคนที่ชอบมองจุดอ่อน หรือจุดไม่ดี ข้อด้อยของผู้อื่นละก็ เราอาจจะลองปรับการมองใหม่ โดยหันไปมองจุดเด่น ข้อดีของผู้อื่นบ้าง ก็จะทำให้เราเป็นคนที่มีเพื่อนได้มากขึ้น โลกก็คงจะสดใสกว่าเดิม และคนอื่นที่เป็นเพื่อนกับเราก็จะเป็นเพื่อนกันได้อย่างยืนนานอีกด้วย

กิจกรรม หนูเก่งก้าวไกล

สาระสำคัญ

การรู้จักจุดเด่นของตนเอง และการรู้จักจุดด้อยของตนเอง

จุดประสงค์

1. นักเรียนรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
2. นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ และต่อยอดความรู้เพิ่มเติม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. นักเรียนเล่นเกมใครคือคนเก่งในวันนี้ โดยครูแจกใบงานให้นักเรียนทุกคน นักเรียนอ่านคำถามพร้อมกันและเขียนคำตอบตามความคิดของนักเรียน
2. นักเรียนและครูช่วยกันตรวจคำตอบและหาผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดและรองอันดับ 1-2
3. ให้นักเรียนที่ได้คะแนนสูงสุดและอันดับรองออกมานำเสนอวิธีการคิดหาคำตอบให้เพื่อนได้รู้ถึงวิธีการคิด
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปเป็นแผนผังความคิดเรื่อง คนเก่งต้องทำอะไรบ้าง
5. ให้นักเรียนไปเขียนบรรยายถึงความเก่งของตนเองเป็นการบ้าน

สื่อ /อุปกรณ์

ใบงาน

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมนักเรียนในการแสดงความภาคภูมิใจของตนเอง
2. ตรวจสอบผลงาน

ข้อเสนอแนะ

ควรให้ผู้เรียนได้พบเห็นแบบอย่างที่เป็นแบบอย่างที่ดีโดยสม่ำเสมอ

ใบงาน

เกมค้นหาคนเก่ง

1. อะไรเอ๋ย.....มีปากไม่มีฟัน กินข้าวทุกวัน ได้มากกว่าคน
2. อะไรเอ๋ย.....หน้าเหมือนม้า แต่ขาไม่มี ว่ายน้ำได้ดี อยู่ในทะเล
3. ชิงกี๊รา ขำก็แรง หมายถึงอะไร
4. จับปลาสองมือ หมายถึงอะไร
5. สัตว์อะไรที่อยู่บนบกก็ได้ ในน้ำก็ได้
6. สัตว์อะไรที่ว่ายน้ำก็ได้ เดินก็ได้
7. สัตว์ชนิดใดไม่มีหาง
8. สัตว์อะไรที่เราไม่เคยได้ยินเสียงร้องเลย
9. ปลาอะไรถามแล้วไม่ยอมตอบ
10. พรอคอะไรไม่เข้าสภา

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินของนักเรียน
ด้านการคิดการแก้ปัญหา และตัดสินใจ
ช่วงชั้นที่ 1

กิจกรรม จำแล้วจับ

กิจกรรม เราเลือกได้

กิจกรรม คิดให้ดี บอกให้ได้

กิจกรรม คิดทั้งที่ คิดทำได้

กิจกรรม ปัญหาทุกอย่างมีทางแก้

กิจกรรม จำแล้วจับ

สาระสำคัญ

ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์และนำไปสู่ปัญหา การแก้ไขปัญหาบางครั้งต้องอาศัยความร่วมมือและความสามัคคีกับผู้อื่น

จุดประสงค์

1. นักเรียนบอกได้ว่าความขัดแย้งและปัญหาเป็นเรื่องเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่
2. นักเรียนสามารถร่วมมือกับผู้อื่นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนยืนเป็นวงกลม หันหน้าเข้าในวง บอกให้นักเรียนจำหน้าเพื่อนที่อยู่ข้าง ๆ ทั้งซ้ายและขวาไว้ให้ดี
2. ทำกิจกรรม ให้นักเรียนได้เปลี่ยนตำแหน่งที่ยืน โดย เล่นเกมลมพัดประมาณ 2-3 ครั้ง
3. เมื่อนักเรียนยืนเป็นวงกลมในตำแหน่งที่เปลี่ยนจากครั้งแรกแล้ว ให้นักเรียนขยับเข้ามาใกล้กันมากที่สุด
4. บอกให้นักเรียนมองหาเพื่อนคนที่เคยยืนอยู่ข้าง ๆ ทั้งซ้ายและขวาในตอนแรก (ก่อนที่จะเล่นลมพัด) แล้วใช้มือซ้ายของตนจับมือเพื่อนที่เคยยืนอยู่ด้านซ้าย และใช้มือขวาจับมือเพื่อนที่เคยยืนอยู่ด้านขวาของตน ช่วงนี้แขนนักเรียนแต่ละคนจะพันกันไปมาเป็นกระจุก
5. ให้นักเรียนทั้งหมดเคลื่อนไหวร่างกายอย่างไรก็ได้ จะขยับร่างกายอย่างไรก็ได้ เพื่อคลายแขนที่จับพันกันเป็นกระจุกออกโดยที่ไม่ให้มือที่จับกันไว้หลุดออกจากกันและให้กลับมายืนเป็นวงกลม โดยทุกคนหันหน้าเข้าหาวงกลมเช่นเดิม
6. ครูจับเวลาที่นักเรียนใช้ในการแก้กลุ่มก้อนที่แขนพันกัน เมื่อนักเรียนกลับมายืนเป็นวงกลมแล้วครูบอกให้ทราบนักเรียนใช้เวลาไปเท่าไร ถ้าไม่เกิน 10 นาทีนับว่าใช้เวลาไม่มาก

7. ครูให้นักเรียนเล่าว่าแก๊ซที่พ่นกันจนกลับมาเย็นเป็นวงกลมเหมือนเดิมได้อย่างไรและคิดว่าได้อะไรจากการทำกิจกรรมนี้

8. นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสรุปผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

9. ครูกระตุ้นให้นักเรียนคิดตามแนวทางดังนี้

9.1 บางครั้งสถานการณ์ก็บังคับไม่ให้เราทำในสิ่งที่ต้องการได้ จึงเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจ เช่น จากการเล่นเกมกิจกรรม ครูสั่งให้นักเรียนจับมือเพื่อนที่เคยยืนอยู่ใกล้ทั้งชายและขวา แต่ขณะที่นักเรียนสับเปลี่ยนตำแหน่งที่ยืนไปแล้วนั้น นักเรียนไม่ได้ยืนอยู่ใกล้เพื่อนในตำแหน่งเดิม จึงต้องเอื้อมมือข้ามไปจับ ซึ่งไม่ถนัด และเมื่อทุกคนในกลุ่มต่างทำเช่นนั้น จึงเกิดภาวะความสับสนและขัดแย้งของมือมากมายที่พ่นกันไปมา

9.2 ในการแก้ไขปัญหาเช่นนี้ บางครั้งเราต้องตั้งสติดูให้ดีว่าควรทำอย่างไรก่อน ใครควรเป็นคนเริ่มต้นแก้ไข เพราะถ้าต่างคนก็ต้องถามตัวหันกลับมาเย็นเป็นวงกลมตามที่ครูบอก แก๊ซก็จะยิ่งพ่นกันมากขึ้น เราอาจจะต้องร่วมมือกันดูว่าควรเริ่มจากใครใจเย็น ๆ อดทน รอคอยก็จะแก้ปัญหาได้

สื่อ/ อุปกรณ์

เนื้อเพลง “ ลมเพลมพัด “

เกม ลมเพลมพัด

การประเมินผล

สังเกตวิธีการแก้ไขปัญหาของนักเรียนขณะทำกิจกรรมตามคำสั่ง

เพลงประกอบกิจกรรมจำแล้วจับ

เพลง ลมเพลมพัด

ลมเพลมพัด ลมพัดโบกสะบัด พัดมาไว ๆ

ลมเพ ลมพัดอะไร ลมเพลมพัดอะไร

ฉันจะบอกให้ พัดคนที่.....

เกมประกอบกิจกรรมจำแล้วจับ

เกม ลมเพลมพัด

วิธีการเล่นเกม

1. ให้นักเรียนยืนเป็นวงกลม
2. ครูพูดประโยคว่า “ ลมเอยลมพัด “
3. นักเรียนถามพร้อมกันว่า “ ลมพัดอะไร “
4. ครูตอบว่า “ ลมพัดคนที่ใส่แว่น ” นักเรียนคนใดที่ใส่แว่นจะต้องเปลี่ยนตำแหน่งที่อยู่

ทันที

ทั้งนี้ครูสามารถเปลี่ยนคุณสมบัติของคนที่ถูกลมพัดไปเรื่อย ๆ เช่นลมพัดคนที่ผูกโบว์สีขาว, คนที่เป็นผู้หญิง เป็นต้น

กิจกรรม เราเลือกได้

สาระสำคัญ

เมื่อนักเรียนรู้สึกไม่พอใจ โกรธ โมโห เนื่องจากความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ นักเรียนสามารถหาวิธีลดความขัดแย้งหรือแก้ไขปัญหาได้หลายวิธี การที่จะเลือกวิธีการใดนั้นควรคิดถึงสิ่งที่จะตามมาหรือผลที่จะเกิดขึ้นในการตัดสินใจเลือกนั้น ๆ และควรเลือกการกระทำในวิธีการที่ไม่ทำให้เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

จุดประสงค์

1. ฝึกคิดถึงสิ่งที่จะเกิดตามมาจากการกระทำ เพื่อลดความขัดแย้ง
2. ฝึกคิดหาทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน ดูภาพเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ 1 ซึ่งมีทางเลือก 3 ทาง ให้นักเรียนปรึกษากันว่าในกลุ่มจะเลือกแนวทางใด
2. ครูถามแต่ละกลุ่ม แล้วให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าแต่ละทางเลือกนั้นถ้าทำแล้วจะเกิดผลอย่างไรตามมา
3. ครูสรุปให้นักเรียนฟังเกี่ยวกับผลที่ตามมาของการเลือกแต่ละทาง (3 ทาง)
4. ครูให้นักเรียนดูภาพเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ 2-4 ครั้งละ 1 สถานการณ์ จากนั้นให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไร (ภาพที่ให้อุบัติการณ์ไม่มีทางเลือกให้เลือก)
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปแนวทางการเลือกแก้ไขความขัดแย้งเพื่อไม่ให้เกิดผลเสีย คือ
 - 5.1 เมื่อมีคนขัดใจเรา ไม่ให้เราทำในสิ่งที่อยากทำ หรือขัดความสุขของเรา ไม่ควรโมโหโต้ตอบทันที หรือคิดที่จะเอาชนะทันที
 - 5.2 พยายามคิดในทางที่ดีว่า เขาคงอยากเล่นเหมือนกัน เขาไม่ได้คิดแกล้งเรา เขาคงนึกสนุกโดยไม่รู้ว่าทำลายความสุขของเรา หรือทำให้เราไม่พอใจ
 - 5.3 ควรบอกให้เขารู้ว่าเราต้องการอะไร เช่น เมื่อน้องจะแย่งดูทีวีก็บอกว่าพี่ขอดูให้จบก่อนนะแล้วจะให้น้องดูต่อ คอยก่อนนะ

5.4 ให้ประนีประนอม ถ้าเขาไม่ยอมอาจจะหาทางออกที่ได้ความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย พยายามอย่าเอาชนะกัน

สื่อ/อุปกรณ์

1. สถานการณ์ที่ 1 นักเรียนถูกเพื่อนปฏิเสธไม่ให้เล่นฟุตบอลด้วย แบ่งเป็น 3 ทางเลือก
 1. ไม่ยอม ต่อกว่าเพื่อน ทะเลาะกัน
 2. ไม่เป็นไร ไปเล่นกับเพื่อนคนอื่น / เล่นกับคนอื่นก็ได้
 3. นั่งคอยข้างสนาม คอยสลับตัว
2. สถานการณ์ที่ 2 นักเรียนขอเพื่อนเล่นชิงช้าในสนามเด็กเล่น แล้วเพื่อนไม่ให้เล่น นักเรียนรู้สึกอย่างไร และจะอย่างไร
3. สถานการณ์ที่ 3 นักเรียนกำลังดูหนังในทีวี น้องเดินมาเปลี่ยนช่องจะดูการ์ตูน นักเรียนรู้สึกอย่างไร และจะอย่างไร
4. สถานการณ์ที่ 4 ถูกเพื่อนล้อชื่อพ่อแม่ นักเรียนรู้สึกอย่างไร และจะอย่างไร

การประเมินผล

1. สังเกตการณ์แสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกลุ่ม
2. นักเรียนบอกได้ว่าผลที่ตามมาในการแสดงพฤติกรรมต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างไร

ข้อเสนอแนะ

ครูใช้เทคนิคการนำกิจกรรมเด็กให้น่าสนใจขึ้น โดยคงวัตถุประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรมไว้ โดย

1. ครูอาจใช้สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงกับเด็กในชั้นเรียนหรือในโรงเรียนเป็นกิจกรรมให้เด็กหาทางเลือกก็ได้
2. ครูแสดงภาพสถานการณ์และการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการหาอาสาสมัครเล่นบทบาทสมมติ หรือ นำสื่อหุ่นมือต่าง ๆ บอกเล่าเรื่องราวแทนการพูดบรรยายจะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจมากขึ้น

สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (1)

ภาพสถานการณ์ที่ 1

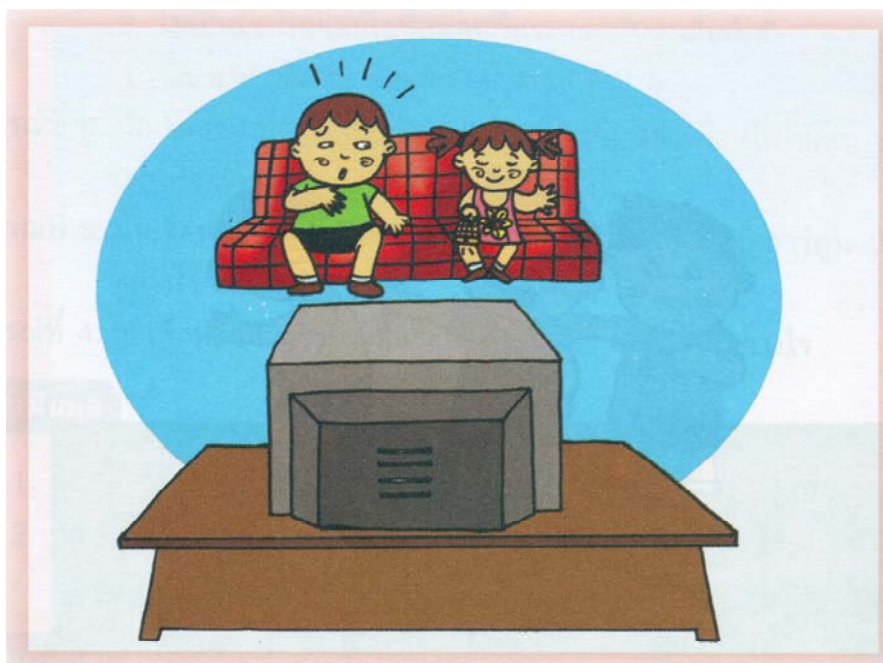
ภาพสถานการณ์ที่ 2

ภาพประกอบ 5 สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (1)

สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (2)

ภาพสถานการณ์ที่ 3

ภาพสถานการณ์ที่ 4

ภาพประกอบ 6 สื่อกิจกรรมเราเลือกได้ (2)

กิจกรรม คิดให้ดี บอกให้ได้

สาระสำคัญ

ชีวิตประจำวันย่อมพบกับสถานการณ์ที่ชอบและไม่ชอบ ในสถานการณ์อย่างเดียวกันบางคนชอบ บางคนอาจไม่ชอบ การฝึกให้คิดและรู้จักผลกระทบที่เกิดจากการชอบและไม่ชอบเป็นพื้นฐานในการคิดอย่างมีเหตุผล และรู้จักตัดสินใจเลือกกระทำในโอกาสต่อไป

จุดประสงค์

1. ระบุสถานการณ์ที่ชอบและไม่ชอบได้
2. บอกเหตุผลของสถานการณ์ที่ชอบและไม่ชอบได้
3. บอกผลกระทบที่เกิดจากการชอบและไม่ชอบได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูยกตัวอย่างสถานการณ์ให้นักเรียนเช่น กินผัก ไปโรงเรียน นั่งรถไฟ เทียวสวนสัตว์ เข้าส้วมโรงเรียน ถูกทำโทษ พี่แย่งขนม
2. ครูสนทนากับนักเรียนว่าวันหนึ่ง ๆ นักเรียนพบกับสถานการณ์ทั้งที่ชอบและไม่ชอบอยู่เสมอ บางคราวพบว่า สิ่งที่ตนเองชอบ แต่พ่อแม่ พี่น้อง หรือคนอื่น ๆ ไม่ชอบ
3. ครูสรุปว่า เรื่องอย่างเดียวกัน คนหนึ่งชอบ อีกคนอาจไม่ชอบเกิดขึ้นเสมอ ๆ และต่างมีเหตุผลของตน ดังนั้นการคิดของคนจึงไม่เหมือนกัน คนไม่ได้ชอบเรื่องไม่ดีเสมอไป บางเรื่องดี ๆ คนไม่ชอบก็มี (ครูยกตัวอย่างประกอบ เช่น การแปรงฟัน การรับประทานผัก การงดกินของหวาน/น้ำอัดลม การกินยา การไปโรงเรียน)
4. ครูซักถามให้นักเรียนช่วยกันสรุปให้ได้ว่า
 - 4.1 ถ้านักเรียนชอบเรื่อง/สถานการณ์ที่ดี ก็มีประโยชน์แก่ตัวนักเรียนเอง
 - 4.2 ถ้านักเรียนไม่ชอบเรื่อง / สถานการณ์ที่ดี ก็เกิดโทษต่อตัวนักเรียนเอง
 - 4.3 นักเรียนอยากให้มีสิ่งดี ๆ เกิดแก่ตัวนักเรียนเอง ก็ควรเลือกตัดสินใจทำสิ่งดีมีประโยชน์เท่านั้น

5. ครูยกตัวอย่าง เด็กไม่ชอบแปรงฟัน ไม่แปรงฟันหลาย ๆ วัน เกิดอาการปวดฟันจนแสบ บวม กินอาหารไม่ได้ คุณแม่ต้องพาไปหาหมอฟัน แม่ต้องเสียเงินค่ารักษาและเสียเวลาในการทำงาน ที่สำคัญคือเสียใจที่ลูกป่วย ตัวนักเรียนก็ได้รับความเจ็บปวด ทรมาน กินอะไรก็ไม่ได้

6. ครูสรุปว่า ถ้ารู้ว่าสิ่งใดดีมีประโยชน์ นักเรียนควรทำ แม้จะไม่ชอบ เพราะถ้าไม่ทำจะเกิดผลเสียแก่ตัวเอง และนำความยุ่งยากให้กับคนอื่น

7. ให้นักเรียนแต่ละคนคิดเรื่องที่ดีแต่ตัวเองไม่ชอบทำ 1 เรื่อง ที่ตนคิดว่าต่อไปจะเป็นปัญหา และตั้งใจจะเปลี่ยนแปลงทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในเวลาข้างหน้า เล่าให้เพื่อนในกลุ่มฟัง

8. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป ฝึกคิดอย่างมีเหตุผล รู้ประโยชน์และโทษของสิ่งที่เราชอบและไม่ชอบ จะทำให้เราเปลี่ยนความรู้สึกชอบในสิ่งที่ไม่เคยชอบมาก่อน หรือเปลี่ยนความรู้สึกไม่ชอบในสิ่งที่เคยชอบมาก่อนได้ในชีวิตประจำวัน เราจะพบทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบบางครั้งเราก็ต้องทำในสิ่งที่ไม่ชอบเพราะมีประโยชน์ หรือไม่ทำสิ่งที่ชอบเพราะไม่มีประโยชน์หรือมีโทษที่เป็นเช่นนี้เพราะเราจะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้จักอดทน อดกลั้น ไม่ทำตามใจตนเอง

9. ครูนำร้องเพลง แปรงฟัน

สื่อ / อุปกรณ์

เพลง “ แปรงฟัน ”

การประเมินผล

1. สังเกตจากการตอบคำถามและการให้เหตุผลจากกิจกรรม
2. สังเกตจากความสนใจและความร่วมมือในการร่วมกิจกรรม
3. ความคิดที่จะปรับปรุงตนเองและติดตามผล

ข้อเสนอแนะ

การแสดงความคิดเห็นของเด็ก ครูต้องยอมรับด้วยสีหน้า แววตา ท่าทาง การพูดให้สอดคล้องกัน ชมเชยด้วยความจริงใจ เหมาะสมกับโอกาส จังหวะ พยายามค้นหาศักยภาพหรือสิ่งที่ดีในตัวเด็กแต่ละคนให้พบ และหยิบยกนำมาให้เด็กได้แสดงจุดเด่น เพื่อให้เกิดการยอมรับของเพื่อนในชั้น ผู้ที่เห็นว่าตนเองมีคุณค่า ย่อมมองเห็นคุณค่าของผู้อื่นด้วย ครูจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเด็กเป็นรายบุคคล คือจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะ

เพลงประกอบกิจกรรมคิดให้ดี บอกให้ได้

เพลง แปร่งฟัน

ตื่นเช้า ล้างหน้าแปร่งฟัน แปร่งทุกวันฟันจะสวยดี
แปร่งขึ้นแปร่งลงเข้าซี ๆ วันละ 2 ที แปร่งฟันแปร่งฟัน

กิจกรรม คิดทั้งที คิดทำได้

สาระสำคัญ

ในชีวิตของคนมีปัญหาให้ต้องขบคิด และตัดสินใจอยู่เสมอ การคิดและตัดสินใจอย่างเหมาะสมจะทำให้คนสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความราบรื่น เยาวชนได้รับการฝึกทักษะในการคิดแก้ปัญหาชีวิตประจำวันเพื่อให้เผชิญโลกด้วยความมั่นใจ เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม

จุดประสงค์

1. นักเรียนสามารถแยกแยะได้ว่าปัญหาใดสำคัญ ปัญหาใดแก้ไขได้เอง และปัญหาใดต้องให้ผู้อื่นช่วย
2. เสนอทางเลือกการแก้ปัญหา ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือกได้
3. ตัดสินใจเลือกทางเลือกได้ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น คุณธรรม จริยธรรม
4. รู้ขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหา

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูเล่านิทานเรื่อง เรือแตก ให้นักเรียนฟัง
2. ครูถามนักเรียนว่า สมมติว่านักเรียนเป็นเจ้าแกแวง จะตัดสินใจให้ใครดื่ม น้ำ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 5 คน ช่วยกันระดมความคิดว่าเจ้าแกแวงควรให้ใครดื่ม น้ำ โดยวิธี
 - ให้เสนอทางเลือกมากที่สุด พร้อมเหตุผล
 - ให้ช่วยกันอภิปรายทางเลือกเหล่านั้นในแง่ผลดี/ ผลเสีย เปรียบเทียบกัน
 - ตัดทางเลือกที่มีความสำคัญน้อยที่สุดออกด้วยความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่ม จนเหลือ 2-3 ทางเลือกที่กลุ่มเห็นว่าสำคัญ
 - ให้พิจารณาทางเลือกที่เหลืออีกครั้ง ในแง่ผลดี / ผลเสีย มาสนับสนุน
 - ตัดสินใจจัดลำดับทางเลือกที่สำคัญที่สุดก่อน พร้อมเหตุผลประกอบและให้กลุ่มส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้น

3. ผู้แทนกลุ่มรายงานทางเลือกกลุ่ม ครูเขียนลงบนกระดาน
4. นักเรียนทั้งชั้นรับฟังเหตุผลและร่วมอภิปรายทางเลือกเหล่านั้น ครูชักถามให้นักเรียนคิดและตอบทั้งในแง่เหตุผล ความรู้สึก ผลกระทบ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม
5. ครูให้นักเรียนจัดลำดับคำตอบของแต่ละกลุ่มใหม่โดยให้คำนึงถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสีย ความคาดหวัง ผลกระทบ คุณธรรม จริยธรรมก่อน แล้วตัดสินใจร่วมกัน
6. ครูสรุปว่า คำตอบลำดับที่หนึ่งเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด สำหรับแก้แค้นที่จะเลือกปฏิบัติตามมติของกลุ่ม
7. ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายอีกครั้ง ในหัวข้อ
 - 7.1 ประโยชน์สูงสุดที่จะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจคืออะไร
 - 7.2 ความรู้สึกของแก้แค้นที่ได้ตัดสินใจทำเช่นนั้น
8. ครูสนทนาซักถามให้ได้ข้อสรุปดังนี้
 - 8.1 ปัญหาเกิดแก่ทุกคน การแก้ปัญหา คือ การตัดสินใจทำบางอย่าง
 - 8.2 ก่อนตัดสินใจแก้ปัญหาต้องศึกษาทำความเข้าใจกับปัญหาให้ถ่องแท้
 - 8.3 คิดวิธีแก้ปัญหาให้หลาย ๆ ทาง และวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย คุณโทษ ผลกระทบ ต่อตนเอง/ ส่วนรวม ความเป็นไปได้ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ของแต่ละทางเลือก เพื่อจัดลำดับวิธีแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ถึงประสิทธิภาพต่ำสุด ทั้งนี้จะทำเพียงคนเดียวเพราะเป็นเรื่องส่วนตัว หรือให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดระดมพลังสมองก็ได้ สิ่งควรระวังคือการตัดสินใจมิให้เข้าข้าง หรือเพื่อประโยชน์ส่วนตน และบางครั้งก็ต้องยอมเสียประโยชน์ส่วนตนเพื่อให้การตัดสินใจแก้ปัญหาเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมด้วย
9. ครูให้นักเรียนช่วยกันบอกขั้นตอนการแก้ปัญหาโดย
 - 9.1 รู้ปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
 - 9.2 คิดทางเลือกแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง วิเคราะห์ข้อมูลย่อยของแต่ละทางเลือกทั้งผลดี ผลเสีย
 - 9.3 วิเคราะห์ทางเลือกแต่ละทางเลือก จัดลำดับทางเลือกที่ดีมีประสิทธิภาพ
 - 9.4 ตัดสินใจเลือกทางเลือก
 - 9.5 ลงมือปฏิบัติ
 - 9.6 ประเมินผล
10. กระบวนการแก้ปัญหา เป็นวิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ นักเรียนควรฝึกแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้ จนเป็นนิสัย จะเกิดประโยชน์แก่ตัวนักเรียน และสังคมรอบ ๆ ตัว

สื่อ / อุปกรณ์

นิทานเรื่อง เรือแตก

การประเมินผล

1. การใช้ความคิดหลากหลาย
2. ความสามารถในการสื่อสารความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจ
3. ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล ความรอบคอบ ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ฯลฯ
4. ความสามารถในการสรุปขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหา
5. ผู้แทนกลุ่มรายงานทางเลือกกลุ่ม ครูเขียนลงบนกระดาน
รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

ครูอาจใช้นิทานหรือเรื่องราวอื่น ๆ ที่ใกล้ตัวนักเรียน หรือเป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนได้ประสบ
มาโดยตรง มาให้นักเรียนฝึกคิดอย่างรอบคอบ

นิทานประกอบกิจกรรมคิดทั้งที่คิดทำได้

เรื่อง เรือแตก

เจ้าแกแสดได้ว่าจ้างเรือบรรทุกสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เจ้าแกแสดเห็นเป็นโอกาสอันดี จึงพาครอบครัว ซึ่งมี พ่อ แม่ ภรรยา ลูก 1 คน และคนรับใช้ 1 คน นั่งเรือเที่ยวไปด้วยกัน ขณะที่เรือแล่นมาถึงกลางทะเล ได้เกิดอุบัติเหตุเรือชนหินโสโครก เรือแตก กัปตันจึงให้ครอบครัวของเจ้าแกแสดลงเรือเล็ก และคนพายเรือ 1 คน พร้อมด้วยอาหารและน้ำดื่มเพียงเล็กน้อยพอประทังชีวิต

ลูกเจ้าแกแสดทำน้ำดื่มตกลงไปในทะเลหลายขวด สูดวิสัยที่จะคว้าไว้ทัน ซึ่งกว่าจะถึงฝั่งคงใช้เวลาอย่างน้อย 2 วัน ทุกคนกระหายน้ำมาก จะทำอย่างไรกับน้ำดื่มที่เหลืออยู่เพียง 1 ขวด

กิจกรรม ปัญหาทุกอย่างมีทางแก้

สาระสำคัญ

ชีวิตของคนเรามีปัญหาต้องขบคิดและตัดสินใจอยู่เสมอ การคิดและการตัดสินใจอย่างเหมาะสมทำให้คนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างราบรื่น หากเราได้รับการฝึกทักษะในการคิดแก้ปัญหา จะช่วยให้เราตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์

นักเรียนเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหาได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. นักเรียนฟังนิทานเรื่อง “หนูแก้วืมเงิน”
2. ครูถามนักเรียนว่า สมมติว่านักเรียนเป็นหนูแก้วนักเรียนจะแก้ปัญหาอย่างไร จึงจะมีเงินกินอาหารกลางวัน
 3. นักเรียนแบ่งกลุ่มช่วยกันระดมความคิดว่าถ้านักเรียนเป็นหนูแก้วจะทำอย่างไร
 - 3.1 เสนอทางเลือกมากที่สุดพร้อมบอกเหตุผล
 - 3.2 นักเรียนในกลุ่มตัดสินใจ เลือกว่าจะใช้วิธีใด เพราะเหตุใดจึงใช้วิธีนั้น
 4. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้น
 5. นักเรียนทั้งหมดช่วยกันสรุปว่าจะเลือกวิธีแก้ปัญหา วิธีใด เพราะเหตุใด
 6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป “ ทุกคนต้องมีปัญหาแต่ปัญหาทุกอย่างต้องมีทางแก้ไข”

สื่อ / อุปกรณ์

นิทานเรื่อง “ หนูแก้วืมเงิน “

การประเมินผล

1. สังเกตจากการเกิดความคิดหลากหลายของผู้เรียน
2. สังเกตความสามารถในการสื่อสารความคิดความเข้าใจของผู้เรียน
3. สังเกตความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล

นิทานประกอบกิจกรรมปัญหาทุกอย่างมีทางแก้

เรื่อง หนูแก้วลืมเงิน

หนูแก้วเป็นนักเรียนชั้น ป.1 วันนี้หนูแก้วตื่นสาย จึงรีบทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัวอย่างรีบร้อน พอรถรับนักเรียนมาถึงหน้าบ้าน จึงทำให้ลืมหยิบเงินที่แม่วางไว้ให้เป็นค่าอาหารกลางวัน เมื่อมาถึงโรงเรียนหนูแก้วไม่มีเงินซื้ออาหารกลางวัน

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
ช่วงชั้นที่1

กิจกรรม กล้องวิเศษ

กิจกรรม หัวใจสลาย

กิจกรรม กระซิบกระซาบ

กิจกรรม สร้างบ้านด้วยไฟ

กิจกรรม เส้นทางแห่งอารมณ์

กิจกรรม กล่องวิเศษ

สาระสำคัญ

การฝึกฝน และยอมรับ ความคิดเห็นของผู้อื่น แม้ว่าจะเป็นความคิดหรือเหตุผลที่แตกต่าง จะทำให้นักเรียนไม่ยึดติดกับเหตุผลของตนเองแต่เพียงผู้เดียว เปิดมุมมองเปิดความคิดใหม่จากการรับฟังผู้อื่นซึ่งจะช่วยลดปัญหาความคิดขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน ช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

จุดประสงค์

ให้นักเรียนรับฟังและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูเตรียมสิ่งของ เช่น วิตามินซี หวี ดินสอ แบ่ง น้ำใส่ขวด ไม้แขวนเสื้อ (หรือสิ่งของอะไรก็ได้) ใส่กล่องที่เตรียมไว้
2. แบ่งนักเรียน เป็นกลุ่ม ๆ ละ 6-7 คน ให้ส่งตัวแทนมาหยิบของวิเศษในกล่องกลุ่มละ 1 อย่างแล้วนำไปปรึกษาเพื่อนในกลุ่มและช่วยกันคิดหาเหตุผล คำพูด โฆษณาสรรพคุณของวิเศษที่กลุ่มหยิบได้
3. นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอ โฆษณาสรรพคุณของวิเศษที่กลุ่มตนเองจับได้
4. เมื่อนักเรียนฟังสรรพคุณของวิเศษทั้งหมดแล้ว ครูแจกสติ๊กเกอร์รูปเหรียญให้กับนักเรียนคนละ 1 ดวง ให้นักเรียนลงคะแนนเลือกของวิเศษที่ตนเองสนใจคนละ 1 อย่าง ด้วยการติดสติ๊กเกอร์ให้แต่ละกลุ่ม
5. ครูสุ่มถามเหตุผลของนักเรียนในการตัดสินใจเลือกของวิเศษชิ้นนั้น ๆ
6. ครูสรุป การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น จะช่วยให้เราเข้าใจเหตุผลของผู้อื่น และสามารถนำมาปรับใช้กับตนเอง ทำให้ไม่เป็นคนยึดติดกับความคิดของตนเอง สังเกตได้ว่าบางครั้งของวิเศษที่เพื่อนนำมาเสนอนั้น ก็น่าสนใจ บางคนตัดสินใจเลือกของวิเศษที่ไม่ใช่ของกลุ่มตัวเอง เพราะคิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์มากกว่า จะเห็นได้ว่าการยอมรับฟังเหตุผลของกันและกันจะช่วยให้เราอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สื่อ/อุปกรณ์

1. กล้องที่ตกแต่งสวยงาม
2. สิ่งของต่าง ๆ เช่น วิตามินซี/หวี/ดินสอ/แป้ง/น้ำใส่ขวด/ไม้แขวนเสื้อ
3. สติกเกอร์รูปเหรียญ หรือรูปดาว
4. ใบความรู้

การประเมินผล

1. นักเรียนร่วมกันหาเหตุผลโฆษณาของวิเศษได้
2. นักเรียนบอกรับว่าชอบของวิเศษชิ้นใด เพราะอะไร
3. นักเรียนสามารถบอกประโยชน์จากการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้

ใบความรู้

ตัวอย่าง ข้อความสำหรับโฆษณา

- วิตามิน ซี เป็นยาวิเศษ เมื่อรับประทานแล้วจะไม่เจ็บป่วยไปตลอดชีวิต
- หวี เป็นหวีวิเศษ เมื่อนำไปหวีผมคนที่หัวล้าน ผมจะขึ้นขนาดกดำทันที
- ดินสอ เป็นดินสอวิเศษ คนที่ลายมือสวย เมื่อใช้ดินสอนี้เขียน ลายมือจะสวย
- แป้ง เป็นแป้งวิเศษสามารถทาหน้าให้สวยใส และสามารถนำมาทำขนมปังได้ อร่อยมาก
- ไม้แขวนเสื้อ เป็นไม้แขวนเสื้อวิเศษ สามารถทำให้เสื้อที่สกปรก สะอาดเหมือนผ่านการซัก

กิจกรรม หัวใจสลาย

สาระสำคัญ

คำพูดของคนทุกคนมีอิทธิพลต่อผู้ที่เราพูดด้วย คำพูดบางครั้งสามารถทำให้ผู้ฟังมีกำลังใจ แต่บางครั้งคำพูดที่ไม่สร้างสรรค์ก็ทำให้ผู้ฟังเป็นทุกข์ ดังนั้นควรฝึกที่จะพูดเพื่อทำให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนตระหนักถึงการเคารพและให้เกียรติคนอื่น
2. ให้นักเรียนระมัดระวังในการแสดงพฤติกรรมและคำพูดที่ไม่ดีต่อผู้อื่น
3. ให้นักเรียนเห็นว่า การพูดชมเชยให้กำลังใจและให้เกียรติยกย่องเพื่อน เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างห้องเรียนให้มีความสุข

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนนั่งล้อมวงกัน
2. ครูแนะนำเกมบอกรัก โดยการหันไปทางด้านขวามือให้พูดว่า “น่ารัก” ส่วนการหันไปทางด้านซ้ายให้พูดว่า “บ้า”
3. เมื่อนักเรียนคนแรกเริ่มหันไปทางใด คนถัดมาก็ต้องรับช่วงต่อ จะหันไปทางซ้ายหรือทางขวาต่อ ๆ กันหรือสลับกันก็ได้(หันซ้าย พูดคำว่า “บ้า” หันขวาพูดคำว่า “น่ารัก”)
4. ให้นักเรียนช่วยกันคิดคำพูดต่าง ๆ ที่ทำให้เพื่อนรู้สึกแย่มากที่สุด ครูเขียนบน

กระดาน

5. ครูนำแลกเปลี่ยนทัศนะว่า คำพูดใดที่นักเรียนรู้สึกแย่เมื่อได้ยิน
6. ครูให้นักเรียนคิดคำพูดด้านดี ต่าง ๆ ให้มากที่สุดแล้วให้นักเรียนเปรียบเทียบความรู้สึกเมื่อได้ยินคำพูดที่ดีและคำพูดที่ไม่ดี
7. ครูแจกกระดาษสีชมพูรูปหัวใจแก่นักเรียนคนละ 1 ดวง
8. ครูอ่านคำพูดที่ไม่ดีบนกระดานไปเรื่อย ๆ หากนักเรียนรู้สึกหัวใจกระทบกระเทือนกับคำใด (อาจมากกว่า 1 คำก็ได้) ก็ให้พับหัวใจนั้นตรงมุมใดมุมหนึ่ง ซึ่งกว่าครูจะอ่านจบหัวใจกระดาษของนักเรียนบางคนก็อาจจะยับย่นไปหมด ให้นักเรียนโชว์หัวใจของตนเองให้เพื่อน ๆ ดู

9. ครูอ่านคำพูดด้านบวกบนกระดาน เมื่อครูอ่านคำพูดด้านบวก ก็ให้นักเรียนคลายรอยพับกระดาษคืนที่ ครูต้องอ่านคำชมครบ 7 คำ นักเรียนจึงจะคลายรอยพับได้ 1 รอย ครูต้องอ่านคำพูดดี ๆ จำนวนมากกว่านักเรียนจะคลายรอยพับได้ทั้งหมด

10. ครูสรุปให้นักเรียนเห็นว่า เมื่อนักเรียนคลายรอยพับได้หมดแล้ว อย่างไรก็ตามหัวใจดวงนี้ก็ไม่เหมือนเดิม คือไม่เรียบร้อยและไม่สวยงามเหมือนเดิม

11. ครูเล่านิทานเรื่อง “ ตะปู ” ให้นักเรียนฟัง

12. ให้นักเรียนสรุปว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมและนิทาน

13. ครูสรุปว่า คำพูดและการกระทำไม่ดีนั้นมีผลต่อความรู้สึกของผู้อื่นมากมาย

การกระทำที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ หรือคำพูดที่ทำร้ายจิตใจของผู้อื่น จะทำให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจ และฝังลึกในความรู้สึก ซึ่งแม้ว่าเราจะทำดีภายหลังอย่างไร ก็ยากจะลบเลือนได้สนิท และทำให้เกิดความกินแหนงแคลงใจกันได้ ดังนั้นทางที่ดีเราควรระมัดระวังคำพูดและการกระทำของเราที่จะทำร้ายจิตใจผู้อื่น และคิดถึงใจเขาใจเราว่าเมื่อเราไม่ชอบสิ่งใดเพื่อนก็ย่อมไม่ชอบสิ่งเดียวกัน

สื่อ/อุปกรณ์

1. กระดาษสี่รูปหัวใจ เท่าจำนวนนักเรียน
2. นิทานเรื่อง “ ตะปู ”

การประเมินผล

1. ความร่วมมือของนักเรียนในการทำกิจกรรม
2. นักเรียนสามารถเปรียบเทียบความรู้สึกต่อคำพูดที่ดีและไม่ดี

นิทานประกอบกิจกรรมหัวใจสลาย

เรื่องตะปู

มีเด็กน้อยคนหนึ่งที่มีสีหน้าแสดงอารมณ์ไม่ค่อยจะดีนัก พ่อของเขาจึงให้ตะปูกับเขา 1 ถู และบอกกับเขาว่า “ ทุกครั้งที่เขารู้สึกโมโห หรือโกรธใครสักคนให้ตอกตะปู 1 ตัวเข้าไปกับรั้วที่หลังบ้าน ” วันแรกผ่านไป เด็กน้อยคนนั้นตอกตะปูเข้าไปที่รั้วหลังบ้านถึง 37 ตัว และก็ค่อย ๆ ลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ในแต่ละวันที่ผ่านไป ก็ลดจำนวนลง น้อยลง น้อยลง เพราะเขารู้สึกว่า การรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองให้สงบง่ายกว่าการตอกตะปูตั้งเยอะ และแล้วหลังจากที่เขาสามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น ใจเย็นมากขึ้น เขาก็เข้าไปพบกับพ่อ และบอกกับพ่อเขาว่า เขาสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้แล้วไม่มั่วหะลุเหมือนแต่ก่อนที่เคยเป็นมา พ่อยิ้ม และบอกกับลูกชายของเขาว่า “ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริงเจ้าต้องพิสูจน์ให้พ่อรู้ โดยทุก ๆ ครั้งที่เขาสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ให้ถอนตะปูออกจากรั้วหลังบ้าน 1 ตัวทุกครั้ง ” วันแล้ววันเล่า เด็กน้อยคนนั้นก็ค่อย ๆ ถอนตะปูออกทีละตัว จาก 1 เป็น 2 ... จาก 2 เป็น 3 จนในที่สุดตะปูทั้งหมดก็ถูกถอนออก จนหมดเด็กน้อยดีใจมาก รีบวิ่งไปบอกกับพ่อเขาว่า “ ฉันทำได้ ในที่สุดฉันก็ทำจนสำเร็จ ” พ่อไม่ได้พูดอะไร แต่จู่มือลูกของเขาออกไปที่รั้วหลังบ้านและบอกกับลูก “ ทำได้ดีมาก ลูกพ่อ ” เจ้าเห็นหรือไม่ว่า รั้วมันไม่เหมือนเดิม ไม่เหมือน.. กับที่มันเคยเป็น จำไว้นะลูก เมื่อใดก็ตามที่เจ้าทำอะไรไปโดยใช้อารมณ์ สิ่งนั้นจะเกิดเป็นรอยแผล เหมือนกับการเอามีดที่แหลมคมไปแทงใครสักคน ต่อให้ใช้คำพูดว่า “ ขอโทษ ” สักกี่หนก็ไม่อาจลบรอยแผลที่เกิดขึ้นกับคนนั้นได้ฉันใดก็ฉันนั้น “ กับเพื่อน ” เพื่อนเปรียบเสมือนอัญมณีอันมีค่าที่หายาก เป็นคนที่ทำให้เรายิ้ม เป็นคนที่คอยให้กำลังใจ และยินดีเมื่อเราพบกับความสำเร็จ เป็นคนที่คอยปลอบใจเราเมื่อยามเศร้า ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเราและจริงใจกับเราเสมอ แสดงให้เห็นว่าเขาห่วงใยเขามากแค่ไหน และระวังสิ่งที่เราทำไป ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการกระทำ และจงจำไว้เสมอว่า “ คำขอโทษ ” ไม่ว่าเขาจะยกโทษให้เราหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งที่มันเกิดขึ้นคือ รอยร้าวที่เขาคงไม่อาจลืมมันได้ทั้งหมด

หวังว่านิทานนี้จะช่วยให้พวกเราอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน คบกันด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกันขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดไป

กิจกรรม กระซิบกระซาบ

สาระสำคัญ

การฟังอย่างใส่ใจมีผลทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและแปลความหมายได้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งการฟังที่เกิดจากทั้งผู้ส่งสารให้ข้อมูลไม่ผิดพลาดและผู้รับสารฟังอย่างใส่ใจจะทำให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จุดประสงค์

1. นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการตั้งใจฟัง
2. ฝึกทักษะการสื่อความหมาย

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 7 คน ให้นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มเข้าแถวเรียงกัน
2. ครูให้นักเรียนคนแรกของแต่ละแถวออกมายืนห่างจากกลุ่ม ครูกระซิบข้อความให้คนแรกของกลุ่มฟัง จากนั้นนักเรียนคนแรกบอกข้อความนี้ต่อ ๆ ให้เพื่อนที่ละคน โดยไม่ให้คนอื่นได้ยิน บอกต่อกันไปจนถึงคนสุดท้ายของแถว
3. ครูถามนักเรียนคนสุดท้ายว่าเพื่อนกระซิบบอกอะไร และถามนักเรียนคนหัวแถวว่าข้อความตรงกันหรือไม่
4. ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายว่า สาเหตุใดที่ทำให้ข้อความสุดท้ายแตกต่างไปจากข้อความแรก เช่น พูดเบาไป ฟังไม่ถนัด รีบเร่งเกินไป โดยครูสรุปให้นักเรียนฟังว่า การสื่อสารข้อความผ่านจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความใส่ใจในการฟัง
5. ครูแจกข้อความให้นักเรียนแต่ละกลุ่มใหม่ ให้ทำกิจกรรมซ้ำอีกรอบ แล้วสังเกตว่ามีความแตกต่างจากครั้งแรกหรือไม่ (หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้ปัญหาการสื่อสารในครั้งแรกแล้ว นักเรียนจะสามารถสื่อข้อความได้ถูกต้องมากขึ้น)
6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้
 - 6.1 ข้อความที่ชัดเจน เช่น เขียนถูกต้อง พูดถูกต้อง ฟังชัด จะช่วยให้ผู้รับสารได้รับสารที่ถูกต้อง

6.2 ความผิดพลาดในการสื่อสารกิจกรรมนี้อาจเกิดจากการที่คนฟัง ฟังไม่ถูกต้อง และไม่มีการตรวจสอบ ถามให้แน่ใจ หรือรีบร้อนเกินไปจึงสื่อข้อความผิด

6.3 ความผิดพลาดในการสื่อสารเกิดขึ้นได้เสมอทุกที่แม้ในห้องเรียน หากบรรยากาศไม่เอื้อต่อการฟัง เช่น มีเสียงดังรบกวน ไม่มีสมาธิที่จะฟัง ผู้พูดพูดไม่ชัดเจน ความผิดพลาดบางครั้งก็เป็นเรื่องเล็ก ๆ แต่บางเรื่องก็ทำให้เกิดความเสียหายได้ เช่น กรณีตัวอย่างในนิทานอีสปเรื่องกระต่ายตื่นตูม เป็นต้น

สื่อ/อุปกรณ์

ข้อความสำหรับกระซิบ

การประเมินผล

1. นักเรียนบอกสาเหตุที่ทำให้ข้อความที่ได้รับฟังจากการกระซิบต่างจากข้อความจริง
2. ผลการทำกิจกรรมในครั้งที่ 2 ที่มีการพัฒนาดีกว่าครั้งแรก
3. ข้อคิดเห็นของนักเรียนต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ใบงาน

ตัวอย่างข้อความสำหรับการกระชิบ

1. เข้ากินข้าวกับผัดผัก
2. กระจกกับกระแตวิ่งอยู่บนต้นไม้
3. ผู้ชายเป็นช่างทำหน้า
4. กระจกชอบกินหญ้า
5. คนเลี้ยงม้าไม่ชอบกินข้าว

กิจกรรม สร้างบ้านด้วยไฟ

สาระสำคัญ

คำพูดที่ดีสร้างสัมพันธภาพและกำลังใจ

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) มีผลทั้งในทางบวกและทางลบ
2. ฝึกทักษะการให้คำแนะนำที่สร้างสรรค์ และให้กำลังใจ

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูอธิบายว่าการวิจารณ์แบบสร้างสรรค์จะช่วยให้อะไรดีขึ้น แต่การวิจารณ์แบบไม่สร้างสรรค์จะเป็นการทำลายกำลังใจและบั่นทอนมิตรภาพ พร้อมกับยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจนเช่น “เธอแต่งชุดสีแดงแบบนี้ไม่เข้ากับผิวเธอ” “ไม่ใช่” เธอแต่งตัวทุเรศจัง เหมือนอีกาคาบพริก “ เป็นต้น
2. ให้อาสาสมัคร 1 คน ออกมาสร้างบ้านด้วยไฟ นักเรียนที่เหลือมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ครูเขียนคำแนะนำที่นักเรียนพูดกับเพื่อนบนกระดาน เช่น “สร้างฐานก่อนสิ” หรือ “เฮ้ย นายนี้ช้าเป็นบ้า เร็ว ๆ หน่อย” ๔ ปลอ่ยให้อาสาสมัครลองสร้างอยู่นานประมาณ 3-5 นาที แล้วให้หยุดสร้าง ครูถามอาสาสมัครว่ารู้สึกอย่างไรกับคำแนะนำหรือคำวิจารณ์ คำพูดของเพื่อนบนกระดานประโยคใดที่ช่วยให้ทำงานได้ดีขึ้น ประโยคใดที่ทำให้บ้านพังได้
3. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน ให้ทำงานร่วมกันโดยสร้างบ้านด้วยไฟ 1 หลัง ร่วมกัน ขณะที่ทำไม่ให้พูดกันเลย หลังจากผ่านไป 5 นาที สั่งให้หยุด และถามความรู้สึกนักเรียนว่า เป็นอย่างไร อึดอัดไหม ถ้าไม่มีการสื่อสารกันจะทำให้งานยากขึ้นไหม ถ้าจะให้ง่ายต้องเป็นอย่างไร
4. ให้นักเรียนสร้างบ้านด้วยไฟต่อ โดยครูอนุญาตให้นักเรียนพูดคุยกันได้ แล้วถามนักเรียนว่าแบบใดที่ทำงานเร็วขึ้นและเข้าใจกันได้ดีกว่า ผลของงานแบบใดดีกว่ากัน
5. ครูสรุปเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับว่า
การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ดีช่วยให้เกิดกำลังใจ มองเห็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข หรือหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ชัดเจน ในทางตรงกันข้ามคำวิจารณ์แบบตำหนิติเตียนจะทำให้คนท้อถอยและล้มเลิกกลางคันได้ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการทำงานและการอยู่ร่วมกัน

อารมณ์ มีความคิดเชิงบวก มีเหตุมีผล มีความนับถือตนเองสูง ย่อมมีความคิดและส่งผ่านข้อความไปในทางที่เป็นบวกเสมอ จึงสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ มีความเข้าใจ ส่วนผู้รับสารก็จะถอดรหัสได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ การสื่อสารที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพนี้ช่วยรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลคนทุกคนย่อมต้องการได้รับฟัง หรือได้ยินแต่คำพูดที่ดี การให้ข้อมูลย้อนกลับหรือ feedback ควรชื่นชมส่วนที่ดี และบอกว่าส่วนใดที่บกพร่องควรแก้การแก้ไขอย่างไร ถ้าจะพูดตำหนิให้ตำหนิที่พฤติกรรม แต่อย่าพูดตำหนิตัวบุคคล เช่น ควรพูดว่า “ เธอคิดเลขข้อนี้ผิด “ ไม่ควรพูดว่า “ เธอมันหัวขี้เลื่อย “ หรือ “ วันนี้เธอไม่ส่งการบ้าน “ แทนที่จะพูดว่า “ เธอมันคงขี้เกียจ “ เป็นต้น

สื่อ/อุปกรณ์

ไฟ 3 ลำรับ

การประเมินผล

1. สังเกตการณ์มีส่วนร่วมกิจกรรม
2. นักเรียนสามารถสรุปผลการทำกิจกรรม “ สร้างบ้านด้วยไฟ “ ได้

กิจกรรม เส้นทางแห่งอารมณ์

สาระสำคัญ

การฝึกหัดการควบคุมอารมณ์ผ่านกิจกรรมการแสดงออกและบทบาทสมมุติจะสร้างความพร้อมให้นักเรียนเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ได้

จุดประสงค์

1. ฝึกให้นักเรียนได้มีโอกาสทบทวนอารมณ์ของตนเอง
2. ฝึกให้นักเรียนรู้จักอารมณ์และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างถูกต้องเหมาะสม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูชวนนักเรียนคุยถึง เหตุการณ์ที่ประทับใจในชีวิต
2. ให้นักเรียนนึกถึงเหตุการณ์ “ ที่สุดในชีวิต ” เช่น ดีใจที่สุด เศร้าที่สุด หรือสนุกที่สุด
3. ครูแจกกระดาษโปสเตอร์ให้นักเรียนวาดรูป ภาพเหตุการณ์ที่สูงสุดในชีวิต
4. แบ่งกลุ่มนักเรียน เป็นกลุ่มละ 5-7 คน แล้วพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ “ ที่สุดในชีวิต ” ตามที่ได้วาดไว้
5. ให้นักเรียนจับฉลากอารมณ์ กลุ่มละ 3 อารมณ์ เช่น กลัว เศร้า ตกใจ เครียด เพลิดเพลิน เป็นต้น
6. ให้นักเรียนสร้างสถานการณ์สมมติว่านักเรียนทั้งหมดเป็นเพื่อนรักกัน แล้วลองปาได้เจอเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ตามที่นักเรียนจับฉลากได้ ให้นักเรียนทั้งกลุ่มช่วยกันแต่งเรื่องราวที่มีอารมณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นและแสดงอารมณ์เหล่านั้นโดยแสดงออกทางสีหน้า ท่าทางให้เพื่อนเห็นเด่นชัดจนสามารถบอกได้ว่า กำลังอยู่ในอารมณ์ใด
7. กำหนดเวลาให้นักเรียนคิดเรื่องและซ้อมประมาณ 5 นาที
8. แต่ละกลุ่มผลัดกันออกมาแสดงให้เพื่อนชม
9. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มคุยกันว่าแต่ละสถานการณ์มีวิธีควบคุมอารมณ์ได้อย่างไรบ้าง (เช่น สูดหายใจให้ลึก ๆ เมื่อโกรธ ยิ้มสู้เมื่อกลัว) และวิธีการแสดงออกที่เหมาะสม ควรเป็นอย่างไร จากนั้นให้นักเรียนออกมาแสดงให้เพื่อนดู

10. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปว่า “ อารมณ์เกิดจากสิ่งแวดล้อม หรือ เหตุการณ์ที่มากระทบตัวเรา ถ้าเรามีสติก็จะสามารถเผชิญสถานการณ์ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี และเราก็จะมีความสุข

สื่อ/อุปกรณ์

1. กระดาษขนาดโปสเตอร์/อุปกรณ์สีวาดรูปต่าง ๆ

การประเมินผล

1. นักเรียนสามารถบอกเล่าความรู้สึกต่อเรื่องราวที่สุดในชีวิตผ่านการวาดภาพและการเล่าเรื่องราวได้
2. นักเรียนสามารถเล่าเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับฉลากอารมณ์ที่จับได้
3. นักเรียนแสดงออกได้ในวิธีการควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสม

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
ด้านการทำงานเป็นทีม
ช่วงชั้นที่ 1

กิจกรรม ซ่อนหา

กิจกรรม ผู้นำ ผู้ตาม สำคัญไหน

กิจกรรม สามัคคีคือพลัง

กิจกรรม ชีวิตไม่มีแพ้ตลอดไป

กิจกรรม ตะเกียบสามัคคี

กิจกรรม ค้นหา

สาระสำคัญ

การเล่นหรือทำงานร่วมกันเป็นทีมจะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล การเคารพผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน การนำความสามารถของตนเองมาใช้ในการทำงานร่วมกัน เกิดประสบการณ์การสัมผัสปัญหาและการร่วมกันแก้ไขปัญหา เรียนรู้ทักษะทางสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้กำลังใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียน เรียนรู้การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น
2. ให้นักเรียน รู้จักการรับฟังความคิดเห็น และมองเห็นคุณค่าของผู้อื่น

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 8-10 คน แจกกระดาษขนาด 2 X 4 นิ้ว ให้นักเรียนคนละ 1 แผ่น
2. ให้นักเรียนเขียนข้อดีซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของตนเองคนละ 1 ข้อลงในกระดาษ เช่น เล่นกีฬาเก่ง ร้องเพลงเก่ง ไม่แก๊งเพื่อน ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ฯ
3. นักเรียนนำกระดาษที่เขียนข้อความไว้พับแล้วนำไปซ่อนในที่ที่คิดว่าลับมากที่สุดแล้วกลับมาที่กลุ่ม
4. ครูให้นักเรียนทั้งกลุ่มจับมือประสานกันเป็นวงกลม แล้วให้กลุ่มนักเรียนไปค้นหาข้อความที่ซ่อนไว้ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม โดยมีข้อแม้ว่าแต่ละคนภายในกลุ่มต้องจับมือกัน ห้ามปล่อยมือ ห้ามใช้เสียง ห้ามพูด
5. เมื่อนักเรียนค้นหาข้อความครบทุกคนแล้ว ครูให้นักเรียนกลับมานั่ง กล่าวชมเชยที่ทุกคนสามารถหาข้อความครบ แล้วถามว่านักเรียนมีวิธีการอย่างไรในการค้นหาข้อความได้ที่ไม่พูดคุยกัน
6. ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มอ่านข้อความในกระดาษของกลุ่มตนเองให้กลุ่มอื่นฟัง
7. ครูถามนักเรียนว่า การที่ได้รู้ข้อดีของเพื่อนแต่ละคนมีประโยชน์อย่างไรต่อนักเรียนบ้าง

8. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปโดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับช่วงแรกของเกมนักเรียนจะมุ่งไปในทิศทางที่ตนเองชอบของไว้ ทำให้เกิดการเย้ยหยันและล่าช้า อีกทั้งการถูกบังคับห้ามใช้เสียงทำให้ยากยิ่งขึ้น แต่นักเรียนก็ตกลงกันได้ เป็นหนึ่งเดียว ไปไหนไปกัน ก็จะทำให้ง่ายต่อการหากระดาษข้อความ และทำให้รวดเร็ว จากข้อความที่เขียนจะเห็นได้ว่าแต่ละคนก็จะมีข้อดีที่เป็นจุดแข็งของตนเอง ซึ่งแต่ละคนไม่เหมือนกัน เมื่อเรานำข้อดีของแต่ละคนมารวมกัน กลุ่มของเราก็จะมีพลังทำอะไรก็จะสำเร็จ

สื่อ อุปกรณ์

กระดาษเปล่า ขนาด 2X4 นิ้ว จำนวนแผ่นเท่ากับจำนวนนักเรียน

การประเมินผล

1. สังเกตจากความสนใจ และร่วมกิจกรรมของนักเรียน
2. นักเรียนบอกประโยชน์จากการรับรู้ข้อดีของผู้อื่น
3. นักเรียนรับรู้ข้อดีของผู้อื่น

กิจกรรม

ผู้นำ ผู้ตาม สำคัญไฉน

สาระสำคัญ

สังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขนั้น สมาชิกจะต้องทราบบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่ายในการทำงานร่วมกัน และรู้จักเลือกบุคคลได้เหมาะสมกับ

จุดประสงค์

1. เรียนรู้บทบาทของประธาน เลขานุการ และสมาชิกในการทำงานกัน
2. ฝึกการเลือกประธาน และเลขานุการในการทำงานร่วมกัน

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูนำเสนอว่า ในการอยู่ร่วมกันในสังคมขนาดใหญ่ จำเป็นต้องมีผู้นำ แล้วให้นักเรียนตอบคำถาม เช่น ในระดับประเทศ เรามีใครเป็นผู้นำ ในระดับโรงเรียน ครูมีใครเป็นผู้นำ นักเรียนมีใครเป็นผู้นำ และในห้องเรียนมีใครเป็นผู้นำ
2. ครูสุ่มถามนักเรียนว่า ในการเลือกหัวหน้าห้อง นักเรียนเลือกโดยพิจารณาจากอะไรบ้าง
3. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน โดยให้นักเรียนศึกษาใบความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประธาน เลขานุการ และสมาชิก พร้อมทั้งอภิปรายสรุปหน้าที่ คุณสมบัติของประธาน เลขานุการและสมาชิก
4. ครูสุ่มถามนักเรียนเกี่ยวกับคุณสมบัติหน้าที่ของประธาน เลขานุการ และสมาชิก พร้อมทั้งอภิปรายเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจตรงกัน
5. นักเรียนเลือกประธาน เลขานุการ ในกลุ่มของตนเอง
6. นักเรียนแต่ละกลุ่มรายงานชื่อประธาน เลขานุการ พร้อมเหตุผลในการเลือก
7. ครูสรุปให้นักเรียนทราบว่าในการปฏิบัติงานกลุ่ม จำเป็นต้องเลือกประธาน เลขานุการ ให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานนั้น ๆ เพื่อการประสพผลสำเร็จของงาน

สื่อ/อุปกรณ์

ใบความรู้เรื่อง บทบาทหน้าที่ของประธาน เลขานุการและสมาชิก

การประเมินผล

สังเกตจากการรายงานผลการเลือก พร้อมเหตุผล

ใบความรู้

หน้าที่ที่ประธาน เลขานุการ และสมาชิกในกลุ่ม

หน้าที่ของประธาน

- ☺ เป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมให้สำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้
- ☺ เป็นผู้ประสานงานระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
- ☺ กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นออกมา
- ☺ เป็นผู้สรุปผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

หน้าที่ของเลขานุการ

- ☞ บันทึกการประชุม
- ☞ เตรียมรายงานการประชุม
- ☞ เตรียมระเบียบวาระการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกับประธาน
- ☞ นัดและเตือนการเข้าร่วมกิจกรรม

หน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม

- ⌘ เป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี
- ⌘ เตรียมความรู้และข้อมูลในการเข้าร่วมกิจกรรม
- ⌘ ให้ข้อคิดเห็นและความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม
- ⌘ ร่วมมือกันกำหนดข้อตกลงและทำตามข้อตกลง
- ⌘ ช่วยกลุ่มดำเนินการตามกิจกรรมที่วางไว้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กิจกรรม สามัคคีคือพลัง

สาระสำคัญ

ในการทำงานร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จ และเจริญก้าวหน้าได้นั้น ต้องมีความสามัคคีและความรักหมู่คณะ เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

จุดประสงค์

ฝึกความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูเล่านิทานเรื่อง นกกระจาบ
2. ครูถามนักเรียนว่า นิทานเรื่องนี้สอนในเรื่องอะไร
3. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 6-7 คน
4. ครูแจกใบงานเรื่อง “บอลสมานมิตร” ให้นักเรียนศึกษาและวางแผนการทำงาน
5. ครูขออาสาสมัคร 2 คน ไว้บันทึกผล ครูให้สัญญาณการแข่งขัน โดยกำหนดเวลา

การแข่งขัน คู่ละ 5 นาที

6. ครูถามสมาชิกดังนี้

กลุ่มชนะมีวิธีการทำงานอย่างไร

ใครบ้างที่ทำลูกบอลไม่ลงตะกร้า เพราะอะไร และรู้สึกอย่างไร

กลุ่มแพ้บอกสาเหตุของการแพ้ เพราะอะไร

7. ครูสรุปว่า การทำงานร่วมกันนั้น ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ สามัคคีกัน รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

8. ครูนำให้นักเรียนร้องเพลงพร้อมกัน

สื่อ/ อุปกรณ์

1. นิทาน
2. ใบงาน
3. เพลง

การประเมินผล

สังเกตการณ์ร่วมกิจกรรม และการรายงานกลุ่ม

นิทานประกอบกิจกรรมสามัคคีคือพลัง

เรื่อง นกกระจาบ

นกกระจาบฝูงหนึ่งไปกินข้าวในนาของชาวนา เผอิญไปติดตาข่ายนายพรานที่ดักไว้ นกทุกตัวตกใจจึงบินขึ้นพร้อมกัน นำตาข่ายขึ้นไปบนต้นไม้ นกทุกตัวจึงรอดชีวิตได้อย่างปลอดภัย แต่ละตัวคิดว่าที่ฝูงนกรอดมาได้เพราะความสามารถของตนเอง ต่อมาฝูงนกนั้นไปติดตาข่ายอีกครั้งหนึ่ง นกแต่ละตัวจึงเกียวก้นบิน พอดีนายพรานมาพบ จึงจับนกฝูงนั้นไว้ นกจึงเป็นอาหารของนายพรานหมดทั้งฝูง

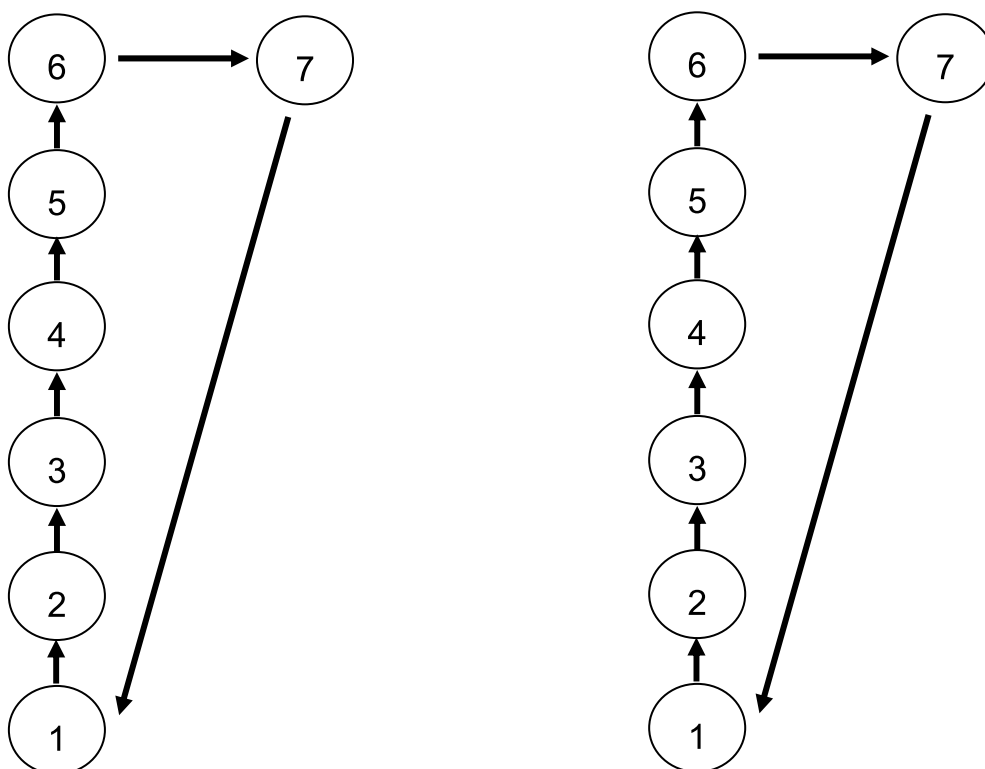
เพลงประกอบกิจกรรมสามัคคีคือพลัง**เพลง ช่วยกัน**

งานสิ่งใด งานสิ่งใด แม้ใครจะเลยทิ้งปล่อย
มัวแต่คอย เฝ้าแต่คอย
หวังคอยแต่เกียจโงนกลอง ไม่มีเสร็จ ไม่มีเสร็จรับรอง
จำไว้ทุกคนต้องทำงาน
เราต้องช่วยกัน ช่วยกัน ช่วยกัน

ใบงาน

เรื่อง บอลสमानมิตร

เกมบอลสमानมิตร เป็นการแข่งขันโยนลูกบอลลงตะกร้าครั้งละ 2 ทีม แต่ละทีมมีสมาชิก 7 คน แต่ละคนยืนในตำแหน่งดังในแผนผัง แต่ละทีมมีลูกบอล 2 ลูก อยู่ที่คนที่ 1 และอยู่ที่คนที่ 2 ในตำแหน่งดังในแผนผัง

ภาพประกอบ 7 ใบงานเรื่องบอลสमानมิตร

- สมาชิกคนที่ 1 มีลูกบอลอยู่ในมือ มีหน้าที่ส่งลูกบอลไปให้คนที่ 2 เมื่อคนที่ 2 ส่งบอลไปให้คนที่ 3 แล้ว
- สมาชิกคนที่ 2 เมื่อสัญญาณการแข่งขันเริ่มขึ้น จะส่งลูกบอลไปให้สมาชิกคนที่ 3
- สมาชิกคนที่ 3 ได้รับลูกบอลจากคนที่ 2 ส่งต่อไปให้คนที่ 4
- สมาชิกคนที่ 4 ได้รับลูกบอลจากคนที่ 3 ส่งต่อไปให้คนที่ 5 โยนลูกบอลลงตะกร้าซึ่งถือโดยสมาชิกคนที่ 6
- สมาชิกคนที่ 7 เก็บลูกบอลจากตะกร้า วิ่งไปให้สมาชิกคนที่ 1

ให้การแข่งขันดำเนินไปประมาณ 5 นาที ทีมใดลูกบอลลงตะกร้าได้มากจะเป็นฝ่ายชนะ

กิจกรรม ชีวิตไม่มีแพ้ตลอดไป

สาระสำคัญ

การรู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นและสามารถพึ่งตนเองได้ การที่คนเราจะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขต้องรู้จักการปรับตัวให้เหมาะสมตามบทบาทและหน้าที่ ปฏิบัติตามระเบียบและกติกาของสังคม

จุดประสงค์

1. นักเรียนบอกวิธีการและปฏิบัติตนเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีได้
2. นักเรียนเห็นคุณค่าของการมีระเบียบวินัย

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูแบ่งนักเรียนในชั้นออกเป็น 2 แถวๆ ละเท่ากัน ให้แต่ละแถวยื่นมือจับกันไว้ให้แน่นและให้นับจากหัวแถวเป็น 1-2-3-4 ให้แต่ละคนจำหมายเลขที่ตนนับไว้ เมื่อครูเรียกเลขเรียงกัน 2 จำนวน เช่น 3-4, 6-7 ฯ ให้นักเรียนที่มีหมายเลขที่ครูเรียกชูแขนคู่ตั้งให้สูงขึ้น ส่วนที่เหลืออยู่ทั้งหัวและท้ายวิ่งจับมือกันมาลอดช่องแขนหมายเลขที่ชูนั้น โดยไม่ให้หลุดออกจากกัน เมื่อแถวใดทำสำเร็จโดยวิ่งกลับมาถึงที่หมายเลขของตนแล้ว ให้นั่งลงพร้อมร้อง “ไชโย” แถวชนะให้ 1 คะแนน และเริ่มใหม่

2. ครูเลือกตัวแทนกลุ่มที่ชนะกลุ่มที่แพ้ มาบอกความรู้สึก สาเหตุของการชนะและแพ้ โดยครูตั้งคำถามให้นักเรียนวิเคราะห์ตามประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 รู้สึกอย่างไรที่ต้องวิ่งลอดแขนเพื่อนและต้องวิ่งไปทางหัวแถวและท้ายแถว
- 2.2 รู้สึกอย่างไรเมื่อมือจับหลุดออกจากกันขณะวิ่ง
- 2.3 เพราะเหตุใดจึงแพ้
- 2.4 การอยู่ร่วมกันให้มีความสุขต้องปฏิบัติอย่างไร

3. ให้นักเรียนช่วยกันสรุปผลการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมถ้าจะให้ประสบความสำเร็จได้ดีควรมีวิธีการและการปฏิบัติของคนในกลุ่มอย่างไร

สื่อ อุปกรณ์

บัตรหมายเลข

การประเมินผล

1. สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนที่ปฏิบัติตามกติกา
2. ติดตามความเป็นระเบียบของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงแก้ไขอย่างใกล้ชิด

กิจกรรม ตะเกียบสามัคคี

สาระสำคัญ

เราทุกคนควรใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมโดยจะต้องรู้จักช่วยเหลือกัน ให้อภัยและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสถานการณ์ได้

จุดประสงค์

6. นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้
7. นักเรียนสามารถปรับตนเองตามสถานการณ์ตามสังคมได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 6-8 คน (แต่ละกลุ่มสมาชิกต้องเท่ากัน) แบ่งกลุ่มเป็นตัวเลขคู่ จะได้ทีมเข้าแข่งขัน ให้แต่ละกลุ่มส่งผู้สังเกตการณ์ได้กลุ่มละ 1 คน

2. เมื่อได้ทีมแล้วให้แข่งขันกันทีละคู่โดยจับฉลากผู้ชนะแต่ละคู่จะมาชิงกันจนได้คู่สุดท้ายชิงชนะเลิศ

3. ให้แต่ละทีมยืนเรียงแถวหน้ากระดานมีตะเกียบถืออยู่ในมือคนละคู่ คนหัวแถวใส่ตะกร้าถือลูกปิงปอง 6 ลูก คนท้ายแถวถือตะกร้าอีกใบ ระยะแถวตั้งแต่ใบแรกถึงใบสุดท้ายห่างกัน 5 เมตร

4. กติกา ทุกคนในทีมจะต้องใช้ตะเกียบคีบลูกปิงปอง ส่งให้คนต่อไปโดยคนต่อจะคีบลูกปิงปองโดยตะเกียบ ส่งต่อกันไปให้ถึงคนสุดท้าย โดยทุกคนจะต้องยืนอยู่กับที่ไม่ขยับเท้า ถ้าลูกปิงปองตกอยู่ระหว่างทางจะต้องเริ่มต้นจากคนที่ 1 ใหม่ ทีมชนะคือทีมที่มีลูกปิงปองในตะกร้าที่อยู่ปลายแถวมากที่สุดภายในเวลา 5 นาที

5. ในขณะที่ทำการแข่งขันให้ผู้สังเกตการทำงานของแต่ละทีม เมื่อแข่งเสร็จให้งานเกี่ยวกับ การทำงานแต่ละกลุ่ม แต่ละทีมมีพฤติกรรมอย่างไรจึงแพ้ชนะได้

6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปแนวคิดจากการทำกิจกรรม โดยเน้นการทำงานร่วมกัน

สื่อ/ อุปกรณ์

1. ตะเกียบ 16 คู่
2. ลูกปิงปอง 12 ลูก
3. นาฬิกาจับเวลา

การประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
2. การนำเสนอของผู้สังเกตการณ์

ใบประกอบความรู้ของครู ประกอบการสอนกิจกรรม ตะเกียบสามัคคี

การอยู่ร่วมกันในสังคมหรือการทำงานกับผู้อื่นได้ประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ
สิ่งต่อไปนี้

1. มีการวางแผนร่วมกัน
2. สมาชิกทุกคนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. สมาชิกทุกคนรับผิดชอบงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ
4. รู้จักให้อภัย
5. ยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคลในสังคม
6. สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสถานการณ์ได้
7. มีความอดทน

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
 ด้านการรู้จักตนเอง
 ช่วงชั้นที่ 2

กิจกรรม ชีวิตนี้มีความหมาย

กิจกรรม คุณค่าของชีวิต

กิจกรรม กำลังใจ

กิจกรรม มีปัญญา พาเพิ่มพูน

กิจกรรม ฉันเป็นคนเก่งและคนดี

กิจกรรม ชีวิตนี้มีความหมาย

สาระสำคัญ

การวางแผนในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ทำให้บรรลุซึ่งความสำเร็จในทุกด้าน

จุดประสงค์

นักเรียนสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตนเองและปัจจัยสนับสนุนเพื่อวางแผนชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูร่วมสนทนากับนักเรียนถึงการทำงานในชีวิตประจำวันของนักเรียนว่ามีขั้นตอนและระบบการทำงานอย่างไร
2. ให้นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมในใบงานที่มอบหมายให้
3. ให้นักเรียนรายงานที่ละคน
4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปว่า การวางแผนที่ดีย่อมทำให้สิ่งที่คิดไว้บรรลุผลสำเร็จ คนเราควรมีการวางแผนชีวิตให้เหมาะสม มีขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อการดำรงชีวิตจะได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จในงานทุกด้าน

สื่อ/ อุปกรณ์

ใบงาน

การประเมินผล

1. ประเมินผลจากใบงานของนักเรียน
2. สังเกตจากการเขียนบันทึก การบอกเล่า และการสนทนาซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

1. วันที่กำหนดในใบงาน ครูอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
2. สามารถสอดแทรกในสาระสังคมศึกษา ฯ

ใบงาน

กิจกรรม ชีวิตมีความหมาย

คำชี้แจง

ให้นักเรียนตอบคำถาม

1. นักเรียนจะทำอะไรในวันหยุด

ตอบ.....

2. นักเรียนจะทำอะไรในวันปิดภาคเรียน

ตอบ

3. นักเรียนคิดว่าจะสำเร็จมากน้อยเพียงไร

ตอบ

4. นักเรียนคิดว่ามีปัจจัย / สิ่งสนับสนุนอะไรที่จะช่วยให้งานนั้นสำเร็จ

ตอบ.....

กิจกรรม คุณค่าของชีวิต

สาระสำคัญ

ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นรากฐานการทำความดีและวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

จุดประสงค์

บอกสิ่งที่ตนเองภาคภูมิใจได้และนำมาเป็นฐานการดำเนินชีวิตประจำวัน

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูนำเสนอประกาศนียบัตรหรือภาพนักเรียนหรือภาพบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับโล่รางวัลหรือประกาศนียบัตร แล้วสนทนาโดยเน้นให้เห็นถึงความดี ความสำเร็จ
2. ให้นักเรียนเล่าเรื่องความภาคภูมิใจของตนให้เพื่อนฟัง
3. ให้นักเรียนเขียนความภาคภูมิใจในใบงานต้นไม้แห่งความภาคภูมิใจ
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นแนวทางให้นักเรียนดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย และตั้งเป้าหมายของชีวิตให้ประสบความสำเร็จสูงสุดต่อไป

สื่อ /อุปกรณ์

1. รูปภาพที่แสดงถึงการกระทำที่เกิดความภาคภูมิใจ เช่น
 - 1.1 ภาพรับโล่ รางวัล ประกาศนียบัตร
 - 1.2 ภาพชนะเลิศด้านกีฬา ดนตรี ด้านภาษา ฯลฯ
2. ใบงานต้นไม้แห่งความภาคภูมิใจ

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความภาคภูมิใจของนักเรียนขณะตอบคำถาม
2. ตรวจสอบจากคำตอบของนักเรียนเกี่ยวกับความภาคภูมิใจและการวางแผนใน

อนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ครูควรยกตัวอย่างบุคคลที่ทำความดีต่าง ๆ ให้นักเรียนได้ทราบอยู่เสมอ ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากทำความดี
2. สามารถสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ

ใบงาน

ต้นไม้แห่งความภาคภูมิใจ

I

ภาพประกอบ 8 ต้นไม้แห่งความภาคภูมิใจ

กิจกรรม กำลังใจ

สาระสำคัญ

การเข้าใจตนเองทำให้เราเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และการเสริมกำลังใจให้กับตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

จุดประสงค์

1. วิเคราะห์ความรู้สึกของตนเองทั้งในทางบวกและทางลบ
2. เข้าใจอารมณ์และความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูสนทนากับนักเรียนว่า วันนี้นักเรียนมีความรู้สึกต่อตนเองอย่างไร เช่น ดีใจ เสียใจ เป็นสุขใจ สุ่มนักเรียน 2-3 คน ออกมาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง
2. ครูสนทนากับนักเรียนว่าความรู้สึกที่ดีก่อให้เกิดความสุขและมีกำลังใจ
3. ให้นักเรียนวิเคราะห์ความรู้สึกของตนเองลงในใบงาน
4. นักเรียนออกมารายงานหน้าชั้น
5. ครูพูดย้ำให้นักเรียนแยกแยะความรู้สึกที่ดี ทำให้เกิดความสุข ความรู้สึกที่ไม่ดี ทำให้เกิดความเศร้าหมอง ไม่สบายใจ และเก็บความรู้สึกที่ดีไว้ จัดความเศร้าหมองให้ลืมนั่นไป
6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่าความรู้สึกมีผลต่อการกระทำทั้งในทางลบและทางบวก ถ้าเราสามารถทำให้เกิดพลังใจและมีแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการปรับปรุงตนเองจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองได้

สื่อ / อุปกรณ์

ใบงานวิเคราะห์ความรู้สึก

การประเมินผล

1. สังเกตจากพฤติกรรมของนักเรียนในช่วงต่อไปหลังจากวิเคราะห์ความรู้สึก
2. สังเกตการสนทนาของนักเรียนในเรื่องของความรู้สึกที่ดีและไม่ดี

ใบงาน

วิเคราะห์ความรู้สึก

ตาราง 2 นักเรียนวิเคราะห์ความรู้สึกของตนเอง

ผู้พูด	คำพูด	นักเรียนเกิดความรู้สึก ทางบวก หรือ ทางลบ	ผลต่อพฤติกรรมที่แสดง
(ตัวอย่าง) แม่	“ลูกเป็นคนมี ระเบียบเรียบร้อย”	เกิดความรู้สึกทางบวก	ทำให้ลูกชอบความเป็น ระเบียบเรียบร้อย
(ตัวอย่าง) พ่อ	“ลูกเกียจคร้าน”	เกิดความรู้สึกทางลบ	ทำให้ลูกไม่ยอมทำ การบ้านไม่อ่านหนังสือ

3. นักเรียนอภิปรายกับเพื่อนว่าประโยคคำพูดใดทำให้คนรู้สึกมีกำลังใจในการทำดีต่อไป
หรือประโยคคำพูดใดทำให้ตนเกิดความท้อทลายในการพัฒนาตนเอง

.....

.....

.....

กิจกรรม มีปัญญา พาเพิ่มพูน

สาระสำคัญ

ทุกคนที่มีสติปัญญา มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด และทุกคนสามารถพัฒนาสิ่งที่เหล่านั้นให้ดีขึ้นได้ตามสติปัญญา ความรู้ ความสามารถของตน เพื่อช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ

จุดประสงค์

นักเรียนสามารถบอกแนวทางปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูแจกกรณีศึกษาเรื่อง สามล้อถูกหวย ให้นักเรียนทุกคนอ่าน
2. นักเรียนตอบคำถามท้ายเรื่อง
3. ครูสุ่มถามคำตอบนักเรียน 2-3 คน และร่วมกันอภิปราย
4. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม
5. ครูแจกใบงานให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำ
6. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน และร่วมกันอภิปราย
7. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมว่า คนเราทุกคนมีความคาดหวัง

อนาคตของตนเอง ว่าจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีฐานะเศรษฐกิจดี มีรายได้เพียงพอ การที่จะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ จำเป็นต้องศึกษาหาวิชาความรู้ แสวงหาข้อมูลข่าวสารรับประสบการณ์ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อนำมาขยายความคิด เพิ่มพูนจินตนาการ รู้ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง

สื่อ / อุปกรณ์

1. กรณีศึกษาเรื่อง สามล้อถูกหวย
2. ใบงาน

การประเมินผล

1. สังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรม
2. สังเกตจากการอภิปราย สรุปผลจากใบงาน

ข้อเสนอแนะ

1. กรณีศึกษา ครูอาจจะให้ตัวแทนนักเรียนที่มีความสามารถในการเล่าเรื่อง เป็นผู้เล่าเรื่องให้เพื่อนฟัง หรือครูเป็นผู้เล่าเรื่องเองเพื่อสร้างบรรยากาศ
2. ประเด็นในใบงานอาจเปลี่ยนเป็นหัวข้ออื่น เพื่อฝึกให้นักเรียนกำหนดแนวทางปฏิบัติไปสู่เป้าหมายได้

ใบงาน กรณีศึกษา

เรื่อง สามล้อถูกหวย

เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ กล่าวคือ ชายคนหนึ่งมีอาชีพถีบสามล้อรับจ้างอยู่ในตลาดสด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วันหนึ่งเขาถูกลอตเตอรี่รางวัลที่ 1 ได้รับเงินมา 3 ล้านบาท ด้วยความดีใจอย่างไม่น่าเชื่อในโชคชะตาของตนเอง ที่หาเช้ากินค่ำทุกซีกมาหลายปี จึงใช้เงินที่ได้รับมาซื้อของใช้ต่าง ๆ และนำเงินไปเลี้ยงเพื่อนฝูงอย่างมากมาย

เวลาผ่านไป 1 เดือน เงินที่ได้รับรางวัลมาก็หมดลง จนเขาต้องกลับไปถีบรถสามล้อเหมือนเดิม อยู่จนทุกวันนี้

นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากเรื่องนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ถ้านักเรียนเป็นชายถีบสามล้อ นักเรียนจะอย่างไรกับเงินรางวัลที่ได้รับมา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรม ฉันเป็นคนเก่งและคนดี

สาระสำคัญ

การประกาศความเก่งความดีของตนเองให้ผู้อื่นรู้ ย่อมทำให้เกิดคุณค่าในตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนตระหนักในความหลากหลายของความสามารถด้านต่างๆ

จุดประสงค์

1. นักเรียนสามารถบอกได้ว่าตนเองมีความเก่งและความดี
2. นักเรียนสามารถบอกได้ว่าคนอื่นมีความเก่งและความดี

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันเรื่องทั่วไป เช่น นักกีฬาที่เก่ง ดารานักร้องหรือนักแสดงที่นักเรียนชอบและเคยชมบทบาททางโทรทัศน์ หรืออาชีพที่ประทับใจ
2. ครูแจกกระดาษรูปหัวใจให้นักเรียนทุกคน ให้นักเรียนเขียนชื่อ ความเก่งและความดีของตัวเอง ที่ด้านหน้าของหัวใจ เสร็จแล้วนำไปติดที่กระดานหน้าชั้นเรียนจนครบหมดทุกคน
3. ให้สัญญาณนักเรียนไปหยิบดวงใจของเพื่อน คนละ 1 ดวง จากนั้นนำมาเขียนความเก่งและความดีของเพื่อน เสร็จแล้วส่งคืนเจ้าของ
4. ครูสุ่มนักเรียนให้อ่านข้อความที่อยู่ในหัวใจให้เพื่อนฟัง จะทำให้นักเรียนภาคภูมิใจในความเก่งและความดีของตน ทั้งที่ตนเองมองและที่เพื่อนมอง
5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่า ความเก่งและความดีของคนเรามีด้วยกันทุกคน แต่จะมีมากมีน้อยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเวลา บางครั้งเราไม่ได้บอก แต่คนรอบข้างก็จะมองเห็นความเก่งและความดีของเราจากการกระทำ ดังคำกล่าวที่ว่า “ การทำดีถึงแม้ยังไม่มีใครเห็น แต่พระเจ้าก็รู้นะ ”

สื่อ / อุปกรณ์

1. กระดาษสีรูปหัวใจ รูปผลไม้ หรือรูปอื่นๆ
2. กระดาษขาว

การประเมินผล

1. สังเกตจากพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน
2. จากใบงานที่แสดงพฤติกรรมด้านความดี ความเก่ง ในแผ่นดวงใจของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

ถ้านักเรียนคนใดไม่ได้รับข้อความแสดงความประทับใจจากเพื่อนเลย ครูควรให้เพื่อนทุกคนช่วยหาความเก่ง ความดีของเขา

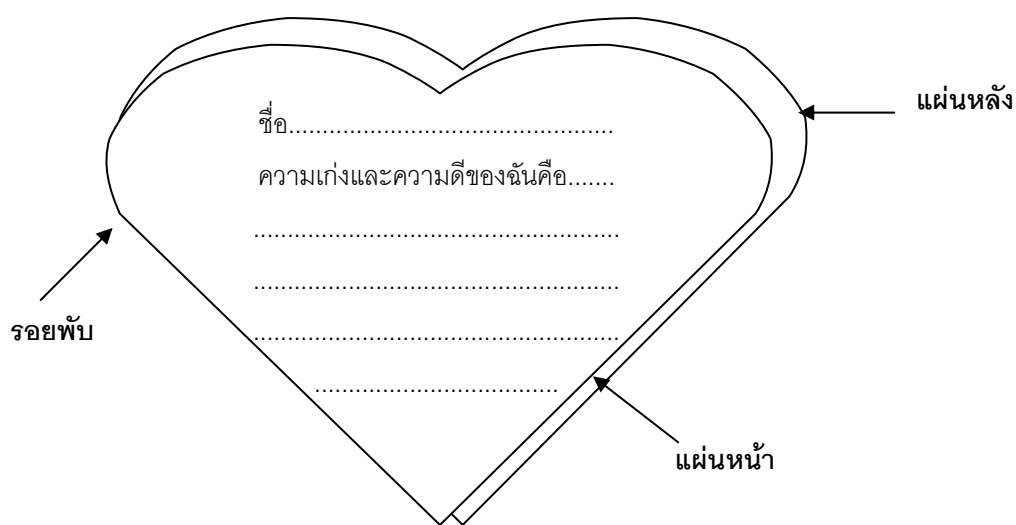
ใบงาน

กิจกรรม ฉันเป็นคนเก่งและคนดี

ให้นักเรียนพับกระดาษสี่ แล้วตัดเป็นรูปหัวใจ

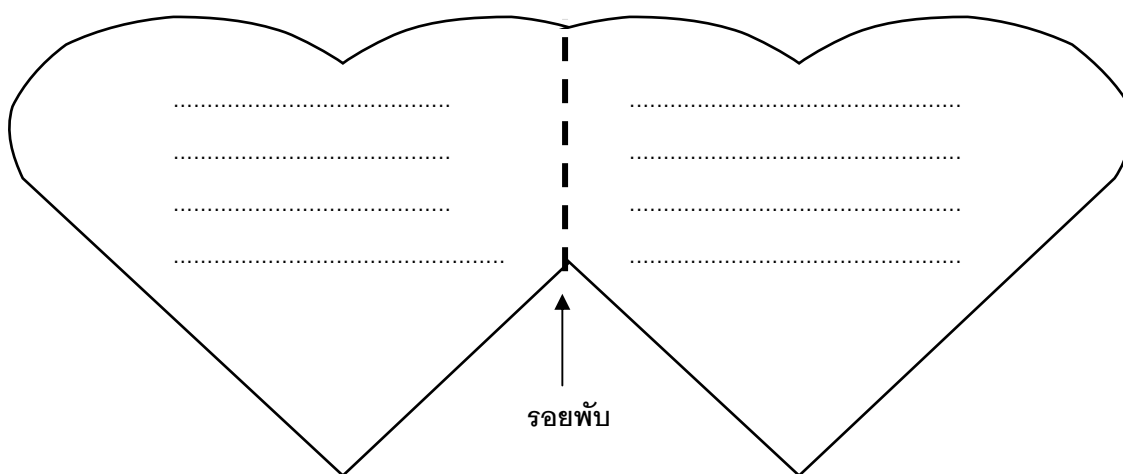
ด้านนอก

ให้นักเรียนเขียนชื่อ และความเก่งความดีของตนเอง

ด้านใน

ให้เพื่อนเขียนความเก่งและความดีของนักเรียน

ภาพประกอบ 9 ใบงานกิจกรรมฉันเป็นคนเก่งและคนดี

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
ด้านการคิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ
ช่วงชั้นที่ 2

กิจกรรม หน้าต่างสันติภาพ

กิจกรรม ยืนแบบไหน

กิจกรรม เชือกแสนกล

กิจกรรม ปัญหาที่แก้ได้

กิจกรรม หลงทางในทะเลทราย

กิจกรรม หน้าต่างสันติภาพ

สาระสำคัญ

ในการลดความรุนแรงบางครั้งทั้ง 2 ฝ่ายไม่สามารถพูดคุย ปรับความเข้าใจกันได้ ก็มีผลให้เสียความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน คนกลางจึงมีความสำคัญที่จะช่วยลดความขัดแย้ง ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา และช่วยให้เกิดความสันติหรือคืนดีกันได้ การลดความรุนแรงประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอน ที่คนกลางหลาย ๆ คน ช่วยกันคิดหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถบอกขั้นตอนการลดความรุนแรงในชีวิตประจำวันได้
2. เพื่อให้นักเรียนฝึกวิธีลดความรุนแรงในชีวิตประจำวัน

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูขออาสาสมัคร 2 คน เตรียมความพร้อมให้แสดงสถานการณ์สมมติที่มีการใช้ความรุนแรง
2. ครูให้นักเรียนที่เหลือในห้องสังเกตการแสดงบทบาทสมมติ
3. ครูให้นักเรียนอาสาสมัครแสดงบทบาทสมมติดังนี้

นักเรียนคนที่ 1 : ยืนเตะ โยนลูกฟุตบอลเล่นอยู่

นักเรียนคนที่ 2 : เข้ามาขอเล่นด้วย

นักเรียนคนที่ 1 : ไม่ให้เล่นด้วย บอกว่า “ มีเพื่อนเล่นด้วยแล้วเดี๋ยวเพื่อนมา ” และทำโยนลูกฟุตบอลเล่น หนีไปทางอื่น

นักเรียนคนที่ 2 : ค่ำลูกฟุตบอลของเพื่อนวิ่งหนี

นักเรียนคนที่ 1 : วิ่งไล่จับตามแย่งคืน

นักเรียนคนที่ 2 : ขว้างลูกบอลไปไกล

นักเรียนคนที่ 1 : ผลัก นักเรียนคนที่ 2 และเกิดการต่อสู้กันขึ้น
4. ครูสั่งให้เลิก และให้นักเรียนทั้ง 2 คน ออกไปข้างนอกห้องเรียน
5. ครูให้นักเรียนในห้องที่นั่งสังเกตการณ์ ช่วยกันคิดหาทางให้ทั้ง 2 ฝ่ายกลับมาเป็นเพื่อนกัน โดยครูบอกว่าเราจะไปเปิดหน้าต่างสันติภาพซึ่งมี 6 บาน และบอกขั้นตอนทางออกการแก้ไขปัญหาไว้

6. ครูหยิบแผ่นโปสเตอร์ ซึ่งตกแต่งอุปกรณ์เป็นภาพหน้าต่าง 6 บานที่เปิดได้จริง ๆ ครูเปิดหน้าต่างบานที่ 1-3 ทีละบาน เมื่อเปิดหน้าต่างแต่ละบานจะพบข้อความเขียนไว้ดังนี้

หน้าต่างบานที่ 1 มีข้อความว่า

“ให้แต่ละคนเขียนความต้องการของนักเรียนคนที่ 1 และคนที่ 2 “

หน้าต่างบานที่ 2 ซึ่งมีข้อความว่า

“ ปัญหาของนักเรียนทั้ง 2 คน คืออะไร

หน้าต่างบานที่ 3 ซึ่งมีข้อความว่า

“ให้นักเรียนช่วยกันบอกว่าควรจะทำปัญหาให้ทั้ง 2 คนอย่างไร “

โดยครูเขียนวิธีแก้ปัญหาที่นักเรียนแต่ละคนเสนอบนกระดาน (เขียนวิธีแก้ปัญหาของนักเรียนทุกคน)

7. **ครูเปิดหน้าต่างบานที่ 4** ซึ่งมีข้อความว่า

“ ช่วยกันหาวิธีทั้ง 2 ฝ่ายจะรับได้ “ ขั้นตอนนี้ครูกระตุ้นให้นักเรียนเลือกวิธีการแก้ปัญหาจากหน้าต่างบานที่ 3 ที่นักเรียนรวบรวมไว้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ วิธีที่ได้รับการคัดเลือกอาจมีมากกว่า 1 วิธี ครูให้นักเรียนช่วยกันลงคะแนนความคิดเห็นเลือกวิธีการที่เพื่อน ๆ เห็นด้วยมากที่สุด

8. **ครูเปิดหน้าต่างบานที่ 5** ซึ่งมีข้อความว่า

“ เชิญนักเรียนทั้ง 2 ฝ่ายเข้ามารับฟังวิธีการแก้ปัญหา” ขั้นตอนนี้ครูให้นักเรียนทั้ง 2 ฝ่ายเข้ามาในห้องและให้นักเรียนอาสาสมัครบอกกับทั้ง 2 ฝ่าย ว่าเพื่อน ๆ ได้ช่วยกันคิดวิธีแก้ไขปัญหามาความขัดแย้งให้ทั้ง 2 คนแล้ว และให้นักเรียนอาสาสมัครบอกวิธีการกับนักเรียนที่ขัดแย้งกัน ครูขอทั้ง 2 คนลองพิจารณา ถ้ายอมรับได้ก็ลองไปปฏิบัติ

9. **ครูเปิดหน้าต่างบานที่ 6** ซึ่งมีข้อความว่า

“โปรดติดตามผลการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่น่าเสนอด้วย “ ขั้นตอนนี้ครูบอกให้นักเรียนทั้ง 2 ฝ่ายนำวิธีการที่เพื่อนบอกไปคิดและลองปฏิบัติ และให้มารายงานผลการปฏิบัติกับเพื่อน ๆ ประมาณ 2-3 วันหลังจากรับข้อตกลง หรือลองปฏิบัติแล้วรู้สึกไม่ดี นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์ทั้งหมดต้องปฏิบัติตามหน้าต่างบานที่ 1 ใหม่

10. ครูถามว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไรในวันนี้ ครูสรุปและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในวิธีการประนีประนอมและการแก้ไขความขัดแย้งตามใบความรู้

สื่อ / อุปกรณ์

1. ลูกฟุตบอล

2. หน้าต่างจำลอง 6 บาน เมื่อเปิดออกมีข้อความปรากฏอยู่
3. สถานการณ์สมมติ

การประเมินผล

ดูจากวิธีการแก้ไขปัญหาที่นักเรียนเสนอความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะ

หากนักเรียนในห้องมีสถานการณ์ความต้องการขัดแย้งเกิดขึ้น ครูอาจนำสถานการณ์นั้นมาพูดคุย และให้นักเรียนทั้งห้องเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ตามขั้นตอนของหน้าต่างหกบานนี้

ใบความรู้

บันไดความขัดแย้ง

ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงนั้นจะเกิดขึ้นเป็นลำดับจากพฤติกรรมของแต่ละฝ่าย จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนบันได ดังตัวอย่าง

การทำความเข้าใจเรื่องความขัดแย้ง

1. พฤติกรรมความขัดแย้งเปรียบเทียบกับบันไดขึ้นได้ ลงได้
2. แต่ละขั้นของพฤติกรรมความขัดแย้งมีอารมณ์ร่วมด้วยเสมอ
3. บันไดความขัดแย้งที่สูงขึ้น อารมณ์จะรุนแรงขึ้นด้วย
4. คนที่กำลังก้าวขึ้นบันไดความขัดแย้งแต่ละขั้นไม่ได้มาตัวเปล่า แต่แบกถุงที่บรรจุสิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งมากมาย เช่น
 - 4.1 สัมพันธภาพกับคนอื่น ๆ
 - 4.2 ความรู้สึกของตนเองขณะนั้น
 - 4.3 ประสบการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งในอดีต
 - 4.4 ความรู้สึกต่อตนเอง
 - 4.5 ความพึงใจ ทัศนคติที่มีอยู่
5. ยิ่งก้าวขึ้นบันไดขั้นสูง ๆ ก็จะลงยาก
6. การมีสติ รู้ตัวและมีทักษะลดความขัดแย้งจะช่วยทำให้ก้าวลงบันไดความขัดแย้งได้ตลอดเวลา

สื่อภาพหน้าต่าง 6 บาน

ภาพประกอบ 10 สื่อหน้าต่าง 6 บาน

ให้แต่ละคน
เขียนความ
ต้องการ
ของเพื่อนคู่กรณี

ปัญหาของ
นักเรียนทั้ง 2 คน
คืออะไร

เราจะแก้ไขปัญห
ความขัดแย้งของ
ทั้ง 2 คนอย่างไร

ช่วยกันหาวิธีที่
ทั้ง 2 ฝ่ายจะ
ยอมรับ
ได้ทั้งคู่

เชิญนักเรียนทั้งสอง
ฝ่ายมารับฟังวิธีการ
แก้ไขปัญห

โปรดติดตามผล
การ
แก้ไขปัญหาด้วยวิธี
ที่น่าเสนอด้วย

กิจกรรม ยีนแบบไหน

สาระสำคัญ

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งมักเกิดขึ้นอยู่เสมอในชีวิตประจำวันของคนที่อยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน ทุกคนควรมีสติในการที่จะร่วมกันแก้ปัญหา ยอมรับฟังซึ่งกันและกันและทำตามเสียงข้างมากตามหลักการประชาธิปไตยซึ่งปัญหาต่างๆก็สามารถคลี่คลายได้ไม่ยาก

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา
2. เพื่อส่งเสริมบทบาทผู้นำ – ผู้ตาม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียน กลุ่มละ 5 คน แจกกระดาษหนังสือพิมพ์กลุ่มละ 1 คู่ (2 แผ่นหรือ 4 หน้า)
2. ให้สมาชิกกลุ่มละ 5 คนนั้น ใช้ผ้าปิดตา 4 คน เหลือเพียง 1 คน
3. กำหนดให้แต่ละกลุ่มเดินรอบกระดาษหนังสือพิมพ์ เมื่อเสียงเพลงดังขึ้นและเมื่อเสียงเพลงหยุดลง ให้ทุกคนในกลุ่มยืนในกระดาษหนังสือพิมพ์โดยไม่ให้เท้าของสมาชิกคนใดคนหนึ่งออกนอกกระดาษหนังสือพิมพ์ โดยสมาชิกของกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ผ้าปิดตาเป็นคนคอยตรวจสอบแทนคนที่ปิดตา ผู้นำกิจกรรมจะต้องคอยสังเกตและจับเวลาเป่านกหวีดอย่าให้นานเกินไป
4. ในรอบที่ 2 พับกระดาษหนังสือพิมพ์เป็นครึ่งหนึ่ง เปิดเพลงเดินวนและยืนในกระดาษหนังสือพิมพ์ให้ได้อีกโดยพับกระดาษหนังสือพิมพ์เสียครึ่งหนึ่งทุกครั้ง และสมาชิกในกลุ่มจะต้องหาวิธีการยืนให้ได้ในกำหนดเวลา ประมาณ 4 ครั้ง จึงสามารถสรุปได้ว่าทีมใดเป็นผู้ชนะ
5. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปกิจกรรม

สื่อ / อุปกรณ์

1. ผ้าปิดตา
2. เทปเพลง
3. กระดาษหนังสือพิมพ์
4. นกหวีด

การประเมินผล

1. สังเกตวิธีการแก้ปัญหาของแต่ละกลุ่ม
2. สรุปผลการแก้ปัญหาของแต่ละกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมนี้อาจจะไม่ใช้ผ้าปิดตาเลยก็ได้

กิจกรรม เชือกแสนกล

สาระสำคัญ

ในการทำงานร่วมกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปย่อมมีปัญหา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกคนต้องช่วยกันคิดหาทางแก้และต้องมีการลองผิดลองถูกโดยทุกคนต้องให้ความร่วมมือตลอดจนมีความอดทนที่จะช่วยกันแก้ปัญหา

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา
2. เพื่อความสนุกสนาน

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนจับคู่กัน แจกเชือกฟางคู่ละ 2 เส้น มีทั้ง 2 สี
2. ให้นักเรียนนำเชือกผูกข้อมือของตนเองทั้งสองข้าง โดยผูกหลวม ๆ และก่อนที่จะผูกปลายข้อมือที่ 2 ให้นำเชือกไปคล้องกับเชือกคู่ของตนเสียก่อน
3. กำหนดให้ทุกคู่ หาวิธีเอาเชือกที่คล้องกันอยู่ให้หลุดออกจากกันให้ได้โดยมีกติกาคือ ห้ามถอดเชือกออกจากข้อมือและห้ามดึงเชือกให้ขาดออกจากกัน กำหนดเวลาประมาณ 5 – 7 นาที คู่ใดทำได้สำเร็จเป็นผู้ชนะ
4. ให้คู่ที่ทำสำเร็จ สาธิตการแก้ปัญหาแก่คู่อื่น ๆ ที่ยังกระทำไม่สำเร็จดูและทดลองปฏิบัติ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปกิจกรรม

สื่อ / อุปกรณ์

เชือกฟางขนาดยาวเส้นละ 1 เมตร จำนวนเท่ากับสมาชิก (ควรมี 2 สี สีละเท่า ๆ กัน)

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมกิจกรรม
2. สังเกตวิธีการแก้ปัญหาของแต่ละคู่

ข้อเสนอแนะ

การแก้ปัญหาในบางปัญหา อาจใช้การลองผิดลองถูก โดยใช้ความรู้และประสบการณ์เดิม แต่บางปัญหาก็จำเป็นต้องมีผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์ มาชี้แนะวิธีการแก้ปัญหานั้นได้

กิจกรรม ปัญหาที่แก้ได้

สาระสำคัญ

ปัญหาต่าง ๆ มีมากมายหลายรูปแบบ ปัญหาของคนหนึ่งอาจจะไม่ใช่ปัญหาของอีกคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามการที่เราได้รู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและเรียนรู้ที่จะฝึกแก้ปัญหา ก็เป็นประสบการณ์สำคัญที่ทุกคนควรเรียนรู้

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดแก้ปัญหา
2. เพื่อส่งเสริมกระบวนการกลุ่ม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูจัดเตรียมใบงานสถานการณ์ปัญหาให้เพียงพอกับกลุ่ม
2. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5 – 6 คน
3. มอบใบงานสถานการณ์ปัญหาให้กับทุกกลุ่ม พร้อมกระดาษสำหรับบันทึก

แนวทางแก้ปัญหา กำหนดเวลา 20 – 30 นาที

4. ให้กลุ่มนำเสนอผลงานด้วยปากเปล่า และแสดงบนป้ายนิเทศ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย และสรุปกิจกรรม

สื่อ / อุปกรณ์

1. ใบงานสถานการณ์ปัญหา
2. กระดาษสำหรับบันทึก

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม
2. ผลการแก้ปัญหา

ใบงาน
สถานการณ์ปัญหา

ตาราง 3 สถานการณ์ปัญหา

ปัญหา เหลือนมพาสเจอร์ไรด์ถุงเดียวสำหรับเด็ก 3 คน ที่ยังไม่ได้กินอะไรเลย	ปัญหา กำลังเลือกของในซูเปอร์มาเก็ต ได้ยินประกาศการปิดประตูห้าง เพื่อสกัดจับคนร้ายที่ขโมยของจากห้าง
ปัญหา มีโทรทัศน์เพียงเครื่องเดียว พอต้องการดูข่าว แม่ต้องการดูวิดีโอ น้องต้องการดูการ์ตูน พี่ต้องการดูเกมโชว์	ปัญหา น้ำประปาหยุดไหล น้ำฝนที่เก็บกักถูกนำมาใช้จนหมดโรงเรียน จำนวนนักเรียนมี 300 กว่าชีวิต มีคนเสนอให้ปิดห้องน้ำห้องส้วม
ปัญหา เดินทางมาถึงคิวรถตู้เที่ยวสุดท้าย เหลือเพียงที่นั่งสุดท้าย เมื่อถึงกระเป๋าเงินออกมา มีเงินไม่พอค่าตัว	ปัญหา เตรียมตัวไปงานเลี้ยงสังสรรค์ กำลังให้ช่างไอร์ผม ไฟฟ้าเกิดดับ ชุดราตรีที่เตรียมไว้ยังไม่ได้รีด
ปัญหา ไฟฟ้าดับหมดทั้งบ้าน ได้รับการแจ้งว่าจะดับอย่างนี้ไปอีก 2 วัน เพิ่งจ่ายตลาดมา ในตู้เย็นมีหมู ไก่ กุ้ง และผักสดมากมาย	ปัญหา แม่ซื้อปากกาให้เป็นของขวัญครบรอบวันเกิด เพื่อนยืมเขียนแล้วยังไม่คืนให้ เมื่อทวงถาม เพื่อนบอกว่าคืนแล้ว
ปัญหา เดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง เมื่อก้าวลงจากรถ รอยผ้าของกระโปรงสั่นด้านหลังเพิ่มการฉีดยาขึ้น	ปัญหา โดยสารรถประจำทางระหว่างจังหวัด นั่งหลับจนเลยสถานีที่จะลง จำเส้นทางเดินรถไม่ได้ เงินในกระเป๋าเหลือ 20 บาท กับกระเป๋าเสื้อผ้าหนึ่งใบ

กิจกรรม หลงทางในทะเลทราย

สาระสำคัญ

ในการคิดแก้ปัญหาและตัดสินใจเลือกทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการที่จะต้องตัดสินใจร่วมกับผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน จำเป็นที่จะต้องฝึกฝนการตัดสินใจด้วยตนเอง

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนทดลองตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง
2. เพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการร่วมพิจารณาตัดสินใจแก้ปัญหา กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อให้นักเรียนยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีการดำเนิน

1. แจกใบงานที่ 1 สถานการณ์หลงทางกลางทะเลทราย ให้นักเรียนอ่านเพื่อทำความเข้าใจ ให้เวลา 10 นาที
2. แจกใบงานที่ 2 รายการวัสดุสิ่งของ ให้นักเรียนตัดสินใจจัดลำดับด้วยตนเอง ให้เวลา 15 นาที
3. แจกใบความรู้ หลักในการพิจารณาร่วมกัน ให้เวลา 2 นาที
4. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 6-8 คน ให้นั่งรวมกันเป็นวงกลม เพื่อพิจารณาดังกล่าวร่วมกัน ให้เวลา 25 นาที
5. เมื่อกลุ่มร่วมกันพิจารณาเสร็จให้นักเรียนกลับเข้าที่เดิม ครูสอบถามหรือสุ่มเอกสารการจัดลำดับของนักเรียนมาเป็นตัวอย่าง แล้วถามถึงเหตุผลส่วนตัวในการตัดสินใจว่าด้วยเหตุผลอะไรจึงตัดสินใจจัดเป็นลำดับที่ดังกล่าว ซึ่งครูอาจจะเลือกนักเรียนมาเป็นตัวอย่างหลายคนก็ได้ ในการสอบถามครั้งนี้เพียงเพื่อต้องการเหตุผล และต้องการอารมณ์ร่วมในการอยากรู้ความถูกต้องของสมาชิกเท่านั้น ครูต้องพิจารณาอารมณ์ร่วมของกลุ่ม เมื่อได้บรรยากาศพอเหมาะครูเฉลยอันดับที่ถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญ และอธิบายเหตุผลให้ทราบด้วย

6. ในขณะที่เฉลย ครูสอบถามนักเรียนด้วยว่า ใครตัดสินใจเลือกลำดับที่ได้ถูกต้อง และใกล้เคียง

7. ให้นักเรียนหาผลต่างของลำดับที่ถูกต้องกับลำดับที่ตนเลือก โดยไม่คิดเครื่องหมาย แล้วลงในช่องของผลต่างที่ 1

8. ให้นักเรียนหาผลต่างของลำดับที่ถูกต้องกับลำดับที่ของกลุ่ม ที่ร่วมกันตัดสินใจ โดยไม่คิดเครื่องหมาย แล้วลงในช่องของผลต่างที่ 2

9. นักเรียนรวมผลต่างของช่องที่ 1 และช่องที่ 2

10. ครูสอบถามผลต่างของกลุ่มกับของตนเองว่า ใครบ้างที่ตัดสินใจเพียงคนเดียว ได้ผลต่างน้อยกว่าที่กลุ่มตัดสินใจ

11. ครูถามว่าใครบ้างที่ได้ผลต่าง 0 – 20 , 21 – 30 , 31 – 40 , 41 - 50 และ 51 ขึ้นไป แล้วแยกประเภทตามความเหมาะสม

12. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายตามประเด็นที่เสนอแนะไว้

สื่อ / อุปกรณ์

1. ใบงานที่ 1 สถานการณ์หลงทางกลางทะเลทราย
2. ใบงานที่ 2 รายการวัสดุสิ่งของ
3. ใบความรู้ หลักในการพิจารณาร่วมกัน

การประเมินผล

1. สาเหตุของลำดับที่ของบุคคลและกลุ่มต่างกัน
2. ประโยชน์และข้อคิดที่ได้รับจากกิจกรรม

ใบงานที่ 1

สถานการณ์หลงทางกลางทะเลทราย

สมมุติว่า นักเรียนเป็นคนหนึ่งในกระบวนการนักทัศนอาจรที่ท่องเที่ยวในทะเลทรายโดยใช้รถยนต์แลนด์โรเวอร์เป็นพาหนะ ในระหว่างที่ผ่านแคว้นสถานที่ต่าง ๆ เกิดหลงทาง และยานพาหนะได้รับอุบัติเหตุพลิกคว่ำไฟไหม้ทั้งคันไม่สามารถใช้ในการเดินทางต่อไปได้ แต่มีสิ่งของอยู่ 15 รายการที่ไม่ได้รับความเสียหาย ซึ่งนักเรียนจะต้องพิจารณาตามลำดับความสำคัญ เพื่อการมีชีวิตรอดของตัวนักเรียนเอง

ภารกิจของนักเรียนก็คือ พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของสิ่งของทั้ง 15 รายการ ที่จะช่วยให้มีชีวิตรอดโดยจัดลำดับของตนเองก่อน และพิจารณาร่วมกับกลุ่มเพื่อนถึงลำดับความสำคัญของสิ่งของดังกล่าวในการพิจารณานั้น จะต้องพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล พยายามหลีกเลี่ยงการลงมติ หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจ อิทธิพลทุกรูปแบบที่จะทำให้สมาชิกยอมตามด้วยความจำใจ แต่ต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะตัดสินใจร่วมกัน ด้วยบรรยากาศแห่งความสมานฉันท์ รายการสิ่งของทั้ง 15 รายการ ตามใบงานที่ 2

ใบงานที่ 2

รายการวัสดุสิ่งของ

ตาราง 4 รายการวัสดุสิ่งของ

รายการสิ่งของ	ลำดับ ที่ ถูกต้อง	ลำดับที่ ท่าน เลือก	ลำดับที่ กลุ่ม เลือก	ผลต่าง 1	ผลต่าง 2	หมายเหตุ
เกลือขัดเม็ด 1 ขวดเล็ก						
ขนมปังกรอบ 1 กล่อง						
ผ้าห่ม						
น้ำดื่ม 1 ถัง (20 ลิตร)						
เครื่องนอนปา 4 ชุด						
เป้ (เปล่าๆ) 3 ใบ						
เหล้า 1 ขวด						
กระจกสำหรับส่องโกนหนวด						
ผ้าพลาสติกขนาด 1 ตร.เมตร						
บุหรี 1 ห่อ						
ผลไม้กระป๋อง 1 หีบ						
ปืนยาวและกระสุน 6 ดับ						
วิทยุทรานซิสเตอร์ขนาดเล็ก						
น้ำมัน 1 ถัง (8 ลิตร)						
ผ้าใบขนาดใหญ่ 1 ผืน						
รวม						

ใบงาน

หลักในการพิจารณาร่วมกัน

1. สมาชิกทุกคนต้องร่วมกันคิด ปรัชษาหารือ และตกลงร่วมกันโดยไม่ต้องใช้การลงคะแนนเสียงเป็นเครื่องตัดสิน แต่ให้ยอมรับกันด้วยเหตุผล
2. อย่าใช้อิทธิพลบีบบังคับกลุ่มให้เชื่อตามหรือยอมตามด้วยความจำใจ หรืออย่าใช้อิทธิพลกดขี่ทางอารมณ์
3. หลีกเลี่ยงการโต้เถียงหรือปะทะคารม แต่จงใช้เหตุและผล และใช้ความรู้หรือความสามารถสร้างความเชื่อถือ และดึงแนวความคิดของเพื่อนในกลุ่ม
4. อย่าตกลงและยอมรับข้อเสนอเพียงเพื่อให้เสร็จ ๆ ไป
5. ระวังเสมอว่า “แนวความคิดที่แตกต่างกันนั้น จะเป็นประโยชน์มากกว่าเป็นอุปสรรค ถ้ารู้จักใช้”
6. ห้ามแก้ไขตัวเลขที่จัดลำดับด้วยตนเอง ตามการตัดสินใจของกลุ่ม

เฉลย

ลำดับที่ถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญลงทางกลางทะเลทราย

ตาราง 5 ลำดับที่ถูกต้องของผู้เชี่ยวชาญลงทางกลางทะเลทราย

ลำดับที่ถูกต้อง	รายการสิ่งของ	เหตุผล
1	น้ำดื่ม 1 ถัง (20 ลิตร)	น้ำเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะร่างกายจะขาดน้ำได้ไม่เกิน 7 วัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทะเลทราย
2	ผ้าพลาสติกขนาด 1 เมตร	เพื่อหาน้ำในทะเลทราย ตามหลักการยังชีพในพื้นที่อันควร
3	ผ้าใบขนาดใหญ่ 1 ผืน	บังแดด
4	กระจกส่องโกนหนวด	สำหรับสะท้อนแสง เป็นสัญญาณให้คนช่วยและใช้จุดไฟ
5	น้ำมัน 1 ถึง 8 ลิตร	ใช้จุดไฟเพื่อเป็นสัญญาณ
6	ผลไม้กระป๋อง 1 หีบ	เป็นอาหาร มีน้ำตาลมาก ช่วยให้เกิดพลังงาน
7	ปืนยาวและกระสุน 6 ตับ	ใช้ล่าสัตว์ หรือเป็นสัญญาณเสียง
8	เครื่องนอนป่า 4 ชุด	กำบังความร้อน
9	ผ้าห่ม	ใช้บังแดด ใช้ห่มกลางคืน
10	ขนมปังกรอบ 1 กล่อง	ใช้เป็นอาหาร แต่เปลี่ยนน้ำดื่ม
11	วิทยุทรานซิสเตอร์ขนาดเล็ก	ใช้ฟังข่าวแก่เหงา
12	เป้ (เปล่าๆ) 3 ใบ	ใช้แทนหมวก
13	เหล้า 1 ขวด	ใช้ฆ่าเชื้อโรค
14	เกลืออัดเม็ด 1 ขวด	ไม่มีประโยชน์ ถ้ากินจะทำให้กระหายน้ำ
15	บุหรี 1 หีบ	สูบทำให้คอแห้ง และกระหายน้ำ

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
 ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
 ช่วงชั้นที่ 2

กิจกรรม ผู้ไกล่เกลี่ย

กิจกรรม สื่อสารสร้างมิตรภาพ

กิจกรรม เขียนไขข้อข้องใจ

กิจกรรม ฟังหน่อยนะ

กิจกรรม ผูกมิตรได้ด้วยไมตรี

กิจกรรม ผู้ไกล่เกลี่ย

สาระสำคัญ

เมื่อเจอสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรง การใช้คำพูดในสถานการณ์นั้นโดยไม่ยับยั้งชั่งใจหรือใช้เหตุผล มักจะก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทหรือการประหัดประหารกัน บางครั้งเมื่อคนสองคนทะเลาะกัน ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ก็จำเป็นต้องหาผู้ไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมเพื่อให้เหตุการณ์นั้นสามารถยุติได้ด้วยสันติวิธี ผู้ประนีประนอมที่มีการสื่อสารที่ดี รับฟังทั้งสองฝ่าย และสามารถให้เหตุผล รวมทั้งการจูงใจที่ดี จะช่วยให้สองฝ่ายสามารถประนีประนอมกันได้และยุติความรุนแรงและความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้น

จุดประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึงการใช้คำพูดและวิธีการในการประนีประนอมและไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งกัน
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้การไกล่เกลี่ยเมื่อเจอเหตุการณ์ที่เสี่ยงต่อการเกิดความขัดแย้ง

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 4 คน ให้ A และ B คนสวมบทบาทเป็นคู่ขัดแย้งกัน C เป็นผู้ไกล่เกลี่ย และ D เป็นผู้สังเกตการณ์ ให้ข้อคิดเห็นว่าการไกล่เกลี่ยนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร ตามเหตุการณ์ความขัดแย้งที่กำหนดให้ ในใบงานกลุ่มละ 1 สถานการณ์
2. ครูสุ่มนักเรียนบางกลุ่มในแต่ละสถานการณ์ ให้แสดงบทบาทสมมติให้เพื่อนดู ให้นักเรียนทั้งห้องช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ โดยครูตั้งคำถามว่า
 - 2.1 สถานการณ์ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร
 - 2.2 คำพูดใดที่สร้างความขัดแย้งบ้าง
 - 2.3 การไกล่เกลี่ยเป็นอย่างไร ประสบผลสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด
 - 2.4 ถ้าการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ นักเรียนคิดว่าควรมีวิธีการไกล่เกลี่ยอย่างไรจึงจะ

ได้ผลดี

3. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปวิธีการไถ่เกลียดที่ได้ผลในแต่ละสถานการณ์
4. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์เดิมอีกครั้งหนึ่ง อาจมีการสลับตำแหน่งเป็น A B C และ D กันบ้าง ให้คนที่ทำหน้าที่ไถ่เกลียด ทดลองฝึกการสื่อสารในการไถ่เกลียดตามที่ได้เรียนรู้มา
5. ครูถามผลการฝึกในแต่ละกลุ่ม แล้วให้นักเรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม

สี่ / อุปกรณ์

ใบงาน สถานการณ์สมมติ

การประเมินผล

1. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ว่าการขัดแย้งเกิดจากการใช้คำพูดแบบใดได้
2. นักเรียนวิเคราะห์ได้ว่าคำพูดไถ่เกลียดแบบใดได้ผลและไม่ได้ผล
3. นักเรียนมีแนวทางในการพูดไถ่เกลียดได้อย่างเหมาะสม

ใบงาน

กิจกรรมผู้ใกล้เกลี่ย

ขอให้นักเรียนรวมกลุ่ม 4 คน เลือก 1 สถานการณ์ต่อไปนี้

ให้ A เป็นนักเรียนคนที่ 1

ให้ B เป็นนักเรียนคนที่ 2

ให้ C เป็นผู้ใกล้เกลี่ย เข้ามาพูดให้ทั้ง A และ B ประนีประนอมกัน

ให้ D เป็นผู้สังเกตการณ์ วิเคราะห์ว่า C ใกล้เกลี่ยได้สำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด

สถานการณ์ความขัดแย้ง (1)

นักเรียนคนที่ 1 : เธอยืมหนังสือของฉันไปยังไม่คืนเลยนะ

นักเรียนคนที่ 2 : ยืมแค่นี้ ทำไมต้องทวง

นักเรียนคนที่ 1 : ไม่ได้ทวงแต่อยากให้อ่านของของฉันซื้อมาราคาแพง

นักเรียนคนที่ 2 : แพงมากนักหรือไง จักรีนี่แหละ (ขว้างออกไปในพุ่มไม้)

นักเรียนคนที่ 1 : ทำไมเธอทำแบบนี้ (วิ่งเข้าไปจะชกหน้า)

ครูชี้แนะผู้ใกล้เกลี่ย : บอกให้เพื่อนเข้าใจถึงการใช้สิทธิของตัวเองในการแสดงความเป็นเจ้าของ และมีสิทธิ์ทวงคืนได้ แต่ต้องใช้คำพูดที่รักษาน้ำใจกันมากกว่าการใช้อารมณ์และเหตุผลที่ไม่สมควร เช่น “เราจำเป็นต้องใช้หนังสือ ไม่รู้ว่าเธอใช้เสร็จหรือยังจะ” เป็นต้นแล้วอาจจะทำให้ผู้ใกล้เกลี่ยถามความรู้สึกของเพื่อนอีกคนว่าชอบคำพูดแบบไหนมากกว่า

สถานการณ์ความขัดแย้ง (2)

นักเรียนคนที่ 1 : (แซงคิวนักเรียนคนที่ 2 ชื่อไอศกรีม)

นักเรียนคนที่ 2 : เธอ ช่วยมาตามคิวหน่อยได้มั๊ย

นักเรียนคนที่ 1 : ฉันรีบมากเลย จะซื้อเอาไปให้น้องที่เขารออยู่

นักเรียนคนที่ 2 : แต่ยังไงก็ต้องตามคิว

นักเรียนคนที่ 1 : ก็น้องรออยู่ไม่ได้ยินหรือไง

นักเรียนคนที่ 2 : (เดินเข้าไปจะผลักให้ล้ม)

ครูชีณะผู้ไกลเกลี่ย : ทั้งสองคนต้องเข้าใจกติกา ในการซื้อขนมและอาหารใครมาก่อนต้องได้ก่อนตามสิทธิ์ ถ้าใครที่แซงคิวอาจทำให้เพื่อนไม่ยอมเล่นด้วยเพราะต่อไปต้องแย่งของเล่นและสิ่งอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน หากเป็นเราที่ถูกแซงคิวบ้างเราจะรู้สึกเช่นไร นอกเสียจากว่ามีเหตุการณ์จำเป็นจริง ๆ เช่นต้องซื้ออาหารเพื่อนำไปให้เพื่อนที่ป่วยอยู่

สถานการณ์ความขัดแย้ง (3)

นักเรียนคนที่ 1 : ฉันหิวมาก ๆ (ทำท่าหยิบขนมในถาดกิน)

นักเรียนคนที่ 2 : แต่ว่า นี่เป็นขนมของพวกเราทั้งหมดนะ แล้วครูก็แบ่งให้คนละชิ้น

นักเรียนคนที่ 1 : ก็ฉันหิวนี่

นักเรียนคนที่ 2 : หิวแล้วไง ฉันก็หิวเหมือนกัน

นักเรียนคนที่ 1 : แต่ฉันหิวมากกว่า

นักเรียนคนที่ 2 : (ร้องไห้)

ครูชีณะผู้ไกลเกลี่ย : การรับประทานอาหาร หรือการหยิบของที่มีของผู้อื่นรวมอยู่ด้วยนั้นเรียกว่าเป็นการเห็นแก่ตัว ดังนั้นควรมีการแบ่งปันกันและมีน้ำใจเช่น ถ้าเหลือขนม 3 ชิ้น และมีคน 2 คน เราควรแบ่งให้กับเพื่อนและให้เพื่อนตัดสินใจก่อนว่าต้องการขนมกี่ชิ้น และแบ่งให้ทุกคนได้กินขนมเท่า ๆ กัน

สถานการณ์ความขัดแย้ง (4)

นักเรียนคนที่ 1 : ฉันคิดว่าเราควรจะได้เล่นชิงช้ากันดีกว่า

นักเรียนคนที่ 2 : ไม่เอา ฉันจะเล่นม้าหมุน

นักเรียนคนที่ 1 : ถ้าเธอเล่นชิงช้า ฉันสัญญาว่าจะเป็นเพื่อนที่ดีของเธอนะ แต่ถ้าเธอไม่เล่น ฉันจะไม่เล่นกับเธอ

นักเรียนคนที่ 2 : ไม่ ฉันจะเล่นม้าหมุน เธอมันชอบสั่งฉันทำโน่นทำนี่ ฉันไม่เล่นกับเธอเด็ดขาด

นักเรียนคนที่ 1 : (ร้องไห้)

ครูชีณะผู้ไกลเกลี่ย : การที่เราเจ้ากี้เจ้าการกับเพื่อนอาจทำให้เพื่อนไม่ชอบและไม่อยากเล่นด้วย ดังนั้นเราควรมีการตัดสินใจร่วมกันก่อนการเล่น “ เราควรมีการยกมือก่อนว่าใครจะเล่นม้าหมุนหรือชิงช้า “ หรือ “ ฉันให้เธอตัดสินใจก่อนว่าอยากเล่นอะไร “

กิจกรรม สื่อสารสร้างมิตรภาพ

สาระสำคัญ

ท่าทีในการสื่อสารของบุคคลมี 3 แบบ คือเป็นฝ่ายยอมตาม (Passive) เป็นฝ่ายเรียกร้อง (Aggressive) และฝ่ายที่ยึดหยุ่นอย่างเหมาะสม (Assertiveness)

สัมพันธภาพที่ดีจะเกิดขึ้นได้หากสามารถประนีประนอมความต้องการของทั้งตัวเองและผู้อื่น คือการเป็นผู้ที่สามารถบอกความรู้สึกความต้องการ และรักษาสិทธิของตนเองได้ ขณะเดียวกันก็ไม่ให้เกียรติผู้อื่น ไม่คุกคามหรือก้าวร้าวล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น นั่นคือ การสื่อสารอย่างเหมาะสม ที่เรียกว่า “Assertiveness” หรือ “Massage” นั่นเอง

จุดประสงค์

1. ฝึกทักษะการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจ
2. สามารถใช้คำพูดและท่าทางที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูอธิบายให้เด็กเข้าใจว่า ท่าทีในการสื่อสารของคนเรามี 3 รูปแบบ คือเป็นฝ่ายยอมตามผู้อื่น (Passive) มีชื่อว่า “คุณหงอ” เป็นฝ่ายเรียกร้องคนอื่น (Aggressive) มีชื่อว่า “คุณระเบิด” และฝ่ายที่ยึดหยุ่นระหว่างความต้องการของตัวเองและผู้อื่นอย่างเหมาะสม (Assertiveness)

2. ครูขออาสาสมัครนักเรียน 3 คน มาสวมบทเป็น “คุณหงอ” “คุณระเบิด” และ “คุณพอดี” (โดยครูทำป้ายแขวนแสดงบทบาทของแต่ละคน) ให้แต่ละคนสวมบทบาทแสดงการพูด 3 แบบ ในสถานการณ์เดียวกัน “ขอให้เพื่อนคืนดินสอที่ยืมไป”

2.1 แบบ Passive ชื่อ “คุณหงอ” พูดว่า “ฉันไม่มีดินสอใช้เลยวันนี้” (ท่าทีกล้า ๆ กลัว ๆ)

2.2 แบบ Aggressive ชื่อ “คุณระเบิด” พูดว่า “ทำไมไม่คืนดินสอของฉันเสียทีเอามาคืนเดี๋ยวนี้” (ท่าทีโกรธและไม่พอใจ)

2.3 แบบ Assertiveness ชื่อ “คุณพอดี” พูดว่า “ช่วยคืนดินสอที่ยืมไปด้วยนะจ๊ะ” (ท่าทียิ้มแย้ม แจ่มใส)

3. ครูถามนักเรียนถึงความรู้สึกเมื่อได้ฟังคำพูดทั้ง 3 แบบและถามนักเรียนว่า
 - 3.1 นักเรียนมีพฤติกรรม ในการสื่อสาร 1 ใน 3 แบบนี้ บ้างหรือไม่ อย่างไร
 - 3.2 นักเรียนอยากจะพูดกับคนใดมากที่สุด เพราะอะไร
4. ครูสรุปให้นักเรียนเห็นว่าวิธีการพูดทั้ง 3 แบบ มีวิธีการพูดที่แตกต่างกันอย่างไรตามใบความรู้
5. หาตัวแทนชั้นเรียนแสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์ต่าง ๆ ในครั้งแรกให้ใช้ท่าที่เป็นคุณหมอ ครั้งที่ 2 ใช้ท่าที่เป็น คุณพระบิด จากนั้นให้เด็กปรึกษาว่าจะใช้ท่าที่เป็นคุณพ่อดี ได้อย่างไร ในสถานการณ์เดียวกัน ตัวอย่างสถานการณ์
 - 5.1 ฉากแรก (คุณหมอ) นักเรียนเล่นชิงช้าอยู่แล้วมีเพื่อนมาแกล้ง ผลักนักเรียนล้มลง เพื่อแย่งเล่นชิงช้า คุณหมอได้แต่ร้องไห้ และยอมให้เพื่อนเล่นชิงช้าโดยดี
 - 5.2 ฉากที่ 2 (คุณพระบิด) เมื่อเพื่อนแกล้งผลักนักเรียนและแย่งเล่นชิงช้า คุณพระบิดโกรธมาก ตรงเข้าชกต่อหน้าเพื่อนคนนั้นทันที
 - 5.3 ฉากที่ 3 (คุณพ่อดี) เมื่อเพื่อนแกล้งผลักนักเรียนและแย่งเล่นชิงช้า คุณพ่อดีพูดกับเพื่อนดี ๆ ว่า “ฉันเจ็บนะ ถ้าเธออยากเล่นชิงช้า เธอก็ควรขอฉันดี ๆ “ แล้วก็เล่นชิงช้าต่อไป โดยไม่ยอมให้เพื่อนแย่งชิงช้า เพื่อนเห็นว่า แกล้งไม่ได้ผล ก็เดินจากไป
6. ครูพูดคุยกับนักเรียนว่ามีวิธีการอื่น ๆ อยู่อีก อาจเปลี่ยนสถานการณ์ แล้วให้นักเรียนลองคิดบทสนทนาในท่าที่ทั้ง 3 แบบเอง โดยอาจให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม คิดกลุ่มละ 1 สถานการณ์ แล้วให้นักเรียนนำเสนอ โดยการแสดงบทบาทสมมติ ตัวอย่างสถานการณ์ เช่น
 - 6.1 นักเรียนเข้าห้องน้ำ แล้วมีรุ่นพี่มาชักชวนให้สูบบุหรี่ นักเรียนจะพูดอย่างไรหากปฏิเสธแล้วยังรบเร้าให้สูบบุหรี่
 - 6.2 มีเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังเล่นกันอย่างสนุกสนาน มีเด็กอีกคนหนึ่งนั่งมอง และสนใจอยากเล่นด้วย เด็กคนนั้นควรจะทำอย่างไร
 - 6.3 นักเรียนกำลังเดินกลับบ้าน มีคนแปลกหน้าเดินเข้ามาหา ชวนคุย ชวนไปกินขนม ทำท่าทางไม่น่าไว้วางใจ เราควรจะได้ตอบเขาอย่างไร
 - 6.4 ขณะที่นักเรียนรวมกลุ่มสอนการบ้านกันอยู่นั้น มีเพื่อนสองสามคนร้องเพลงเต้นกัน ส่งเสียงดังรบกวนจนกระทั่งนักเรียนพูดคุยกันไม่รู้เรื่อง นักเรียนจะแสดงออกกับเพื่อนที่มารบกวนอย่างไร
7. ขณะนักเรียนนำเสนอ ครูให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมแก่นักเรียนในแต่ละสถานการณ์ตามใบความรู้ และให้นักเรียนฝึกคิดคำพูดตามขั้นตอนการสื่อสารในใบความรู้

8. ครูสรุปถึงผลที่จะตามมาเมื่อใช้ท่าทีในการสื่อสารทั้ง 3 แบบ ว่าจะมีผลลัพธ์ที่ตามมาแตกต่างกันอย่างไร และการนำวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อ / อุปกรณ์

1. ใบความรู้
2. สถานการณ์สมมติ

การประเมินผล

1. นักเรียนสามารถแสดงการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม
2. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลที่ตามมาของการสื่อสารแต่ละแบบได้

ใบความรู้

เรื่องทำทีในการสื่อสาร

ทำทีในการสื่อสารมี 3 แบบที่สำคัญ

แบบที่ 1 Passive หรือคุณหงอ เอาแต่ตั้งรับ ยอมตามใจคนอื่นตลอดเวลา ไม่เอาเรื่องเอาราวกับใคร คุณหงอจะสนใจความต้องการของคนอื่นมากกว่าตัวเอง คุณหงอไม่ยืนยันความต้องการของตัวเอง ไม่พยายามทำให้ได้สิ่งที่ตัวเองต้องการได้อย่างจริงจัง แต่ปล่อยให้คนอื่นมีอิทธิพลเหนือตัวเอง แม้จะไม่ขัดแย้งกับใคร แต่ยอมอึดอัดใจ ไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ถูกคนอื่นเอาใจเขามาใส่ใจ และเป็นเบี้ยล่างของคนอื่น

ลักษณะการพูด ไม่กล้าพูด ไม่กล้าบอกความรู้สึกความต้องการของตัวเอง ยอมคล้อยตามคนอื่น ทั้งที่ลึก ๆ ไม่เต็มใจ มักจะเอออออกับผู้อื่นทั้งที่ไม่เต็มใจ ปฏิเสธผู้อื่นไม่เป็น

แบบที่ 2 Aggressive หรือ คุณระเบิด คือคนที่ชอบก้าวร้าว รุกเร้าและบงการผู้อื่น ถ้าตัวเองต้องการอะไรก็จะเอาสิ่งนั้นให้ได้ โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น และใช้วิธีการก้าวร้าวกับผู้อื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ตัวเองต้องการ แม้คนแบบนี้จะเป็นคนที่ได้ในสิ่งที่ตัวเองอยากได้ก็จริง แต่คนอื่นย่อมไม่อยากคบหา ซึ่งจะมีผลร้ายต่อตัวเองทีหลัง

ลักษณะการพูด พูดตำหนิคนอื่น ใช้อารมณ์ ไม่ฟังคนอื่น พูดไม่สุภาพกับคนอื่น

แบบที่ 3 Assertive หรือ คุณพอดี เป็นคนที่รู้ว่าตัวเองอยากได้อะไร และไม่กลัวที่จะบอกความต้องการของตัวเองกับผู้อื่น แต่ก็นึกถึงความรู้สึก ความต้องการและสิทธิของผู้อื่นด้วย คุณพอดีกล้าที่จะบอกผู้อื่นว่าตัวเองต้องการอะไร ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าไม่มีใครได้ทุกอย่างตามต้องการตลอดเวลา จึงสามารถประนีประนอมของความต้องการของตัวเองกับผู้อื่นได้

ลักษณะการพูด ไม่ใช้อารมณ์ บอกความรู้สึกความต้องการของตัวเอง ยืนยันสิ่งที่ตัวเองต้องการได้ โดยไม่ใช้อารมณ์ และใช้คำพูดต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ

ทักษะการพูดอย่างเหมาะสม

ทำทีในการสื่อสารของบุคคลในการสื่อสารทั้ง 3 แบบนั้นแบบ Assertiveness เป็นทักษะที่ควรใช้ในการทำให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับเรา ทำให้โดยการใช้หน้าหนักเสียง ทำทีที่เหมาะสม ซึ่งจะให้ผลดีที่สุดและไม่ทำลายความสัมพันธ์

การรู้จักอ้างสิทธิของตนเองให้เหมาะสมกับวัยนั้น สัมพันธ์กับการตัดสินใจของตัวเอง เมื่อเขาถูกขัดขวางไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่นการถูกเพื่อนชักชวนให้เสพยาเสพติด หรือการตั้งกลุ่มหรือแก๊งที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม

วิธีการพูดแบบ Assertive หรือเรียกว่า I Massge มีขั้นตอนดังนี้

1. การพูดเพื่อบอกความต้องการของตัวเองกับผู้อื่น เช่น การขอให้เพื่อนคืนปากกาที่ยืมไป การขอให้เพื่อนช่วยทำความสะอาดห้องเรียน มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ทำอารมณ์ให้สงบก่อน ไม่พูดขณะที่โกรธรุนแรง

1.2 บอกความรู้สึกและความต้องการของตนเอง กับเพื่อนตามด้วยสิ่งที่เพื่อนทำให้เราไม่สบายใจ หรือสิ่งที่ต้องการให้เพื่อนทำให้ เช่น “ฉันรู้สึกเหนื่อยที่ต้องทำความสะอาดห้องเรียนอยู่คนเดียว ฉันอยากให้พวกเธอมาช่วยกันทำความสะอาดบ้าง เธอว่ายังไง “

1.3 แสดงความขอบคุณ เมื่อคู่สนทนาทำตาม เช่น “ ดีจังเลยที่พวกเธอยินดีมาช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียน ขอขอบคุณมากนะ “

2. การพูดเมื่อมีความขัดแย้งทางความคิด หรือความต้องการไม่ตรงกัน เช่น เพื่อนชวนไปดูหนัง ในขณะที่นักเรียนไม่เห็นด้วย เพราะกังวลใจว่าถ้าไปดูหนัง รายงานกลุ่มที่ครูมอบหมายจะทำได้หรือไม่เสร็จ “ มีขั้นตอนดังนี้

พูดถึงความรู้สึกและปัญหาแล้วแสดงความต้องการอย่างเปิดเผย เช่น “ฉันรู้สึกกังวลใจ ถ้าเราไปดูหนังกัน งานกลุ่มคงจะไม่เสร็จ เราก็ต้องถูกครูดุแน่ ๆ ฉันว่าเราอย่าไปดูหนังเลย “

2.2 ถามความรู้สึกนึกคิดของคู่สนทนา พร้อมทั้งยินดียินร้ายรับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของคู่สนทนา เช่น “พวกเรามีความเห็นยังไงล่ะ“

2.3 เมื่อเพื่อนยอมรับเหตุผลของเราให้แสดงความขอบคุณหรือชื่นชมคู่สนทนา เช่น “ ขอขอบคุณนะที่เธอฟังฉัน “

3. การพูดเมื่อต้องการปฏิเสธสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการกับผู้อื่น ตัวอย่างเช่น เพื่อนชวนไปสูบบุหรี่แต่นักเรียนไม่ต้องการทำเช่นนั้น

3.1 พูดอย่างหนักแน่นถึงความรู้สึกและความต้องการของตัวเองอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา เช่น “ แม่ห้ามไม่ให้ฉันยุ่งเกี่ยวกับกับบุหรี่และสิ่งเสพติดทุกชนิด ฉันไม่สบายใจถ้าต้องทำสิ่งที่ไม่ดี “

3.2 ขอความเห็นใจจากเพื่อน “ เธอคงเข้าใจเรานะ “

3.3 หากเพื่อนยังคะยั้นคะยอให้ยืนยันความต้องการอย่างหนักแน่น แล้วหาทางออกให้พ้นสถานการณ์นั้น “ ยังไง เราก็ไม่ลองสูบ แน่ ๆ เราขอตัวไปแล้ว “ (แล้วรีบเดินจากไป)

คำพูดที่ทำลายมิตรภาพที่ไม่ควรใช้

1. คำพูดตำหนิ ผู้อื่นด้วยถ้อยคำรุนแรง เช่น “ เธอเป็นคนไม่มีน้ำใจ เห็นแก่ตัว “ เพราะไม่มีใครชอบการตำหนิ และคนที่ถูกตำหนิจะยิ่งโกรธ ไม่รับฟังเรา

2. คำพูดดูถูก ล้อเลียน หรือไม่ให้เกียรติ เช่น “ พ่อแม่ไม่สั่งสอนหรือไง ถึงได้กิน

มูมมาม

กิจกรรม เขียนไขข้อข้องใจ

สาระสำคัญ

การสื่อสารโดยการเขียนเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถบันทึกข้อความไว้เพื่อเตือนความทรงจำ และเป็นหลักฐานได้ดี นอกจากนี้การเขียนยังเป็นวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้งได้วิธีหนึ่ง เนื่องจากผู้ส่งสารอาจไม่กล้าเผชิญหน้าและไม่กล้าแสดงความรู้สึกต่อผู้รับสารด้วยการพูดได้ ที่สำคัญการเขียนสามารถอ่านทบทวนเพื่อแก้ไขข้อความที่ไม่เหมาะสม และข้อความที่ทำลายความรู้สึกของผู้อ่านได้

จุดประสงค์

เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าใจถึงวิธีการในการสื่อสารโดยการเขียนเพื่อแสดงความรู้สึก

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนเขียนจดหมายถึงเพื่อนที่เราประทับใจและเขียนถึงในสิ่งดี ๆ อธิบายให้เขารู้ว่าเรารู้สึกอย่างไร และอยากจะพูดสิ่งดี ๆ ที่เขาทำอะไรให้เรา อยากชื่นชมอะไรในตัวเขา เช่น เพื่อนที่ช่วยเราทำเวร เพื่อนที่พาเราไปห้องพยาบาล เพื่อนที่ช่วยตักเตือนและแนะนำเมื่อเราทำในสิ่งไม่ดี
2. ครูยกตัวอย่างให้ตัวแทนมาอ่าน 2-3 ฉบับ โดยอ่านให้ครูและเพื่อน ๆ ฟัง และถามว่า ถ้าคนที่ได้รับข้อความเหล่านี้จะรู้สึกอย่างไร แล้วครูเขียนความรู้สึกเหล่านั้นบนกระดานเช่น ดีใจ ปลื้มใจ
3. ให้นักเรียนเขียนจดหมายถึงเพื่อนที่เคยทำให้เรารู้สึกไม่ดี เช่น ทะเลาะกัน โกรธกัน ไม่พูดกันและเหตุการณ์ใดที่ทำให้เกิดความขัดแย้งที่อยากจะยุติและอยากขอโทษหรือขอร้องเพื่อนโดยในข้อความที่เขียนจะต้องมีคำที่แสดงความรู้สึกที่มีในขณะที่เกิดความขัดแย้ง เช่น โกรธ เสียใจ ไม่สบายใจ และความรู้สึกหลังจากเกิดความขัดแย้งแล้ว เช่น อึดอัดใจ คับข้องใจ กลุ้มใจ
4. ครูสุ่มนักเรียน 4-5 คน อ่านให้ครูและเพื่อน ๆ ฟัง แล้วให้ช่วยกันขัดเกลาว่าประโยคใดที่เขียนแล้วทำให้คนอ่านอาจจะรู้สึกโกรธและไม่พอใจ ประโยคใดที่เขียนแล้วคนอ่านรู้สึกว่าเป็นการขอโทษและตนเองก็รู้สึกผิดและอยากที่จะคืนดีกับเพื่อนเช่นกัน ครูเขียนความรู้สึกเหล่านั้นบนกระดาน
5. ครูแนะนำให้นักเรียนนำจดหมายนั้นไปส่งให้เพื่อนจริง ๆ กรณีที่เพื่อนอยู่ในห้องเรียนด้วย ครูถามความรู้สึกของเพื่อนที่ได้รับจดหมายว่ารู้สึกอย่างไรต่อข้อความในจดหมาย
6. ครูสรุปตามสาระสำคัญของกิจกรรม

สื่อ/ อุปกรณ์

1. กระดาษเขียนจดหมาย
2. ปากกา
3. ซองจดหมาย

การประเมินผล

1. นักเรียนสามารถเขียนข้อความทางบวกกับเพื่อนได้
2. นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลการใช้ข้อความที่ดีและไม่ดีได้

กิจกรรม แปลกใหม่

สาระสำคัญ

การปรับตัวที่ถูกต้องและเหมาะสมของบุคคล จะช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาสนองความต้องการของตนเองในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมได้ ลดความคับข้องใจในเรื่องต่าง ๆ

จุดประสงค์

นักเรียนสามารถบอกความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของการปรับตัวที่ดีได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ว่านักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไร และนักเรียนควรดำเนินชีวิตอย่างไร
2. ให้นักเรียนเล่าถึงความรู้สึกที่ต้องการพบกับสถานการณ์ใหม่หรือคนกลุ่มใหม่ที่รู้จักมาก่อนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง นักเรียนรู้สึกอย่างไร และนักเรียนปฏิบัติตัวอย่างไร เช่น เมื่อเปิดเทอมใหม่ พบเพื่อนใหม่ ไปพักบ้านญาติ ไปโรงเรียนด้วยตนเอง ฯลฯ
3. ครูเขียนวิธีการปรับตัวที่นักเรียนเล่าบนกระดาน
4. นักเรียนช่วยกันจำแนกวิธีการปรับตัวที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม
5. นักเรียนช่วยกันสรุปความหมาย ความสำคัญ และลักษณะที่ดีของการปรับตัว

สื่อ อุปกรณ์

ข่าวจากหนังสือพิมพ์

การประเมินผล

จากการซักถามนักเรียนถึงความหมาย ความสำคัญ และลักษณะที่ดีของการปรับตัว

กิจกรรม ฟังหน่อยนะ

สาระสำคัญ

การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และแสดงความคิดเห็นของตนเอง จะทำให้เรารู้จักและเข้าใจคนอื่นเป็นอย่างดี และสร้างสัมพันธภาพที่ราบรื่นกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

จุดประสงค์

1. นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุผล
2. รู้จักมารยาทและสามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคล

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูกล่าวนำตามสภาพปัญหาและสภาพแวดล้อมที่นักเรียนประสบอยู่
2. แบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม แล้วให้ส่งตัวแทนออกมาเล่าเรื่อง และกำหนดให้แต่ละกลุ่มดำเนินการดังนี้
 1. กลุ่มที่ 1 “ไม่ฟัง” คือคนพูดพูดไปเรื่อย ๆ แต่คนในกลุ่มจะไม่ฟัง ไม่สนใจ
 2. กลุ่มที่ 2 “พูดแทรก” คือ คนพูดพูดไปเรื่อย ๆ แต่คนในกลุ่มจะพูดเรื่องของตัวเองแทรกแซง และไม่สนใจคุยกันตลอดเวลา
 3. กลุ่มที่ 3 “ฟัง” คือ คนพูดพูดไปเรื่อย ๆ คนในกลุ่มก็ตั้งใจฟังอย่างมีเหตุผล
3. หลังจากทีตัวแทนกลุ่มแต่ละกลุ่มพูดเสร็จแล้ว ครูให้ผู้เล่าเรื่องในแต่ละกลุ่มมาเล่าว่ามีความรู้สึกอย่างไร ขณะที่พยายามเล่าเรื่อง เพราะอะไร
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่า ขณะที่ผู้พูดพูดแล้วไม่มีคนฟังหรือพูดแทรก ผู้พูดจะเกิดอารมณ์โกรธ กังวล และรู้สึกน้อยใจที่ไม่สามารถดึงดูดความสนใจคนที่ไม่ยอมฟังตน ดังนั้น ผู้พูดก็ต้องปรับท่าทีการพูดให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ ขณะเดียวกันผู้ฟังจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่และปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ควรฟังด้วยความตั้งใจ สนใจ
5. ครูและนักเรียนอภิปรายสรุปประสบการณ์ ข้อคิด จากกิจกรรมนี้โดยอาศัยแนวทางในการปรับตัว ให้ฟังความคิดเห็น และตัวเองก็ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่น การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ได้ดี ต้องอาศัย หลักการปรับตัว โดยรู้เขารู้เรา และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

สื่อ อุปกรณ์

ใบความรู้

การประเมินผล

สังเกตการบรรยายเปรียบเทียบความรู้สึของผู้พูดและผู้ฟัง 3 ลักษณะของนักเรียน

ใบความรู้

ตัวอย่างเรื่องที่ใส่เล่าให้ฟัง

มัดแขนงไม้

ชาวนาคนหนึ่งเห็นลูก ๆ ทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำ อบรมสั่งสอนเท่าใดก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ยังคงทะเลาะเบาะแว้งกันเหมือนเดิม จึงคิดหาอุบายสอนตัวอย่างของการขาดความสามัคคีให้ลูก ๆ เข้าใจ วันหนึ่งจึงสั่งให้ลูกทุกคนไปหาแขนงไม้มาคนละอัน ชาวนามัดแขนงไม้รวมเข้าด้วยกัน จากนั้นจึงส่งให้ลูก ๆ ทุกคนลองหักดู เมื่อไม่มีใครสามารถหักได้จึงแก้มัดออก ส่งแขนงไม้ให้ลูกทุกคน ช่วยกันหักก็สามารถหักได้อย่างง่ายดาย

“เจ้าเห็นแล้วใช่ไหม” ชาวนากล่าวกับลูก ๆ ทุกคน “ทราบได้ที่พวกเจ้าสามัคคีกลมเกลียวกันเหมือนแขนงไม้ในมัดจะไม่มีผู้ใดมาทำอันตรายได้ แต่เมื่อใดที่พวกเจ้าแตกแยกกันเหมือนแขนงไม้แต่ละอันย่อมถูกศัตรูทำลายได้โดยง่าย”

กิจกรรม ผูกมิตรไว้ด้วยไมตรี

สาระสำคัญ

การที่บุคคลใช้คำพูด กริยาท่าทาง และการแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล จะทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จุดประสงค์

นักเรียนรู้จักการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นโดยใช้คำพูด กริยาท่าทาง และการกระทำอย่างเหมาะสมต่อบุคคลและกาลเทศะ

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูและนักเรียนร่วมกันร้องเพลง “ ความเกรงใจ ”
2. ให้นักเรียนร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้จากเนื้อเพลง
3. ให้นักเรียนทำกิจกรรมประกอบภาพให้สมบูรณ์ โดย

3.1 ครูแจกภาพตัดต่อที่มีชิ้นส่วนคนคละกันให้นักเรียนคนละ 4 ชิ้น (ครูแจกภาพ จิ๊กซอร์ รูปว่างง่าย ๆ แตกต่างกันในรูปทรง สีล้น จำนวนภาพเท่ากับจำนวนนักเรียน ให้ตัดรูปแต่ละรูปเป็นชิ้นส่วนรูปละ 4 ชิ้น นำชิ้นส่วนทั้งหมดมาคละกัน แล้วแจกให้นักเรียนคนละ 4 ชิ้นส่วน โดยไม่ให้ซ้ำชิ้นส่วนที่มาจากภาพเดียวกัน หากมีนักเรียนจำนวนมาก อาจจัดแบ่งชิ้นส่วนให้เป็นกลุ่มย่อยลงมาเป็นกลุ่มละ 15-20 ภาพ เท่ากับจำนวนนักเรียนกลุ่มย่อยก็ได้)

3.2 ให้นักเรียนแต่ละคน หาชิ้นส่วน 4 ชิ้น มาต่อกันเป็นภาพที่สมบูรณ์หากไม่สามารถจะต่อภาพได้ให้หาวิธีการที่จะได้ชิ้นส่วนจากเพื่อนมาต่อภาพของตนให้สมบูรณ์ (ครูควรกำหนดระยะเวลาให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน)

4.เมื่อหมดเวลา ครูถามนักเรียนว่า นักเรียนที่ประกอบภาพได้เสร็จสมบูรณ์ มีวิธีการอย่างไรที่ได้ชิ้นส่วนมาประกอบ

5. ให้นักเรียนช่วยกันสรุปถึงวิธีการที่ได้มาของชิ้นส่วนภาพของตน เช่น นักเรียนต้องพูดขออนุญาต ขอร้อง ขอแลกกัน ควรมีการพูดขอบคุณเมื่อได้สิ่งที่ต้องการ และพูดปฏิเสธอย่างสุภาพ เมื่อไม่ต้องการแลก หรือคำพูดอื่น ๆ ตลอดจนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นี้

6. ให้นักเรียนแต่ละคนทำใบงาน วิเคราะห์การผูกมิตรต่อไปนี้ ลงในใบงานเรื่อง “ การวิเคราะห์การผูกมิตร ”

- 6.1 ถ้านักเรียนเหยียบเท้าเพื่อนโดยไม่ตั้งใจ
- 6.2 ถ้านักเรียนถูกเพื่อนเหยียบเท้าโดยไม่ตั้งใจ
- 6.3 เมื่อเพื่อนแบ่งขนมให้นักเรียน
- 6.4 เมื่อนักเรียนขอยืมของเล่นของเพื่อนและเพื่อนให้ยืม
- 6.5 เมื่อนักเรียนขอยืมของเล่นของเพื่อนและเพื่อนไม่ให้ยืม
- 6.6 เมื่อเพื่อนขอยืมของเล่นของนักเรียน และนักเรียนให้ยืม
- 6.7 เมื่อเพื่อนขอยืมของเล่นของนักเรียนและนักเรียนไม่สามารถจะให้ยืมได้
- 6.8 เมื่อนักเรียนชื่นชมเพื่อนที่แข่งขันกีฬาชนะ นำชื่อเสียงให้โรงเรียน
- 6.9 เมื่อเพื่อนเข้ามาแสดงความชื่นชมที่นักเรียนได้รางวัลนักเรียนมารยาทดี
- 6.10 เมื่อนักเรียนไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยและนักเรียนต้องการทักทายทำความรู้จักกับผู้อื่นที่ไม่รู้จัก

7. ครูถามนักเรียนไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยและมีคนไม่รู้จักเข้ามาทักทายนักเรียนในแต่ละสถานการณ์ แล้วครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่าคำพูดที่ใช้ในแต่ละสถานการณ์เหมาะสมหรือไม่เพียงใด เพราะอะไร

8. แบ่งกลุ่มนักเรียนช่วยกันคิดว่า ในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น นักเรียนควรมีคำพูดกิริยาท่าทาง และการกระทำเช่นไรที่เหมาะสมกับบุคคลและกาลเทศะ

9. ให้ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอ ครูช่วยสรุปเพิ่มเติม และให้นักเรียนนำแนวทางที่นำเสนอไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน

สื่อ / อุปกรณ์

1. เพลง “ความเกรงใจ”
2. ภาพจิ๊กซอว์ / ซองใส่จิ๊กซอว์
3. ใบงานเรื่อง “การวิเคราะห์การผูกมิตร”

การประเมินผล

1. การสังเกต
 - 1.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมภาพตัดต่อ
 - 1.2 จากการแสดงความคิดเห็นในการทำกิจกรรมตัดต่อ
 - 1.3 จากการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มและข้อสรุปกลุ่มเรื่องแนวทางการสร้าง

สัมพันธภาพ

2. ตรวจสอบจากใบงาน เรื่อง “การวิเคราะห์การผูกมิตร”

ข้อเสนอแนะ

ครูอาจปรับสถานการณ์ในใบงาน เรื่อง “วิเคราะห์การผูกมิตร” เป็นสถานการณ์ในครอบครัว ชุมชน หรือที่สาธารณะหรืออาจให้นักเรียนแบ่งกลุ่มแสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์การผูกมิตรต่าง ๆ

เพลงประกอบ

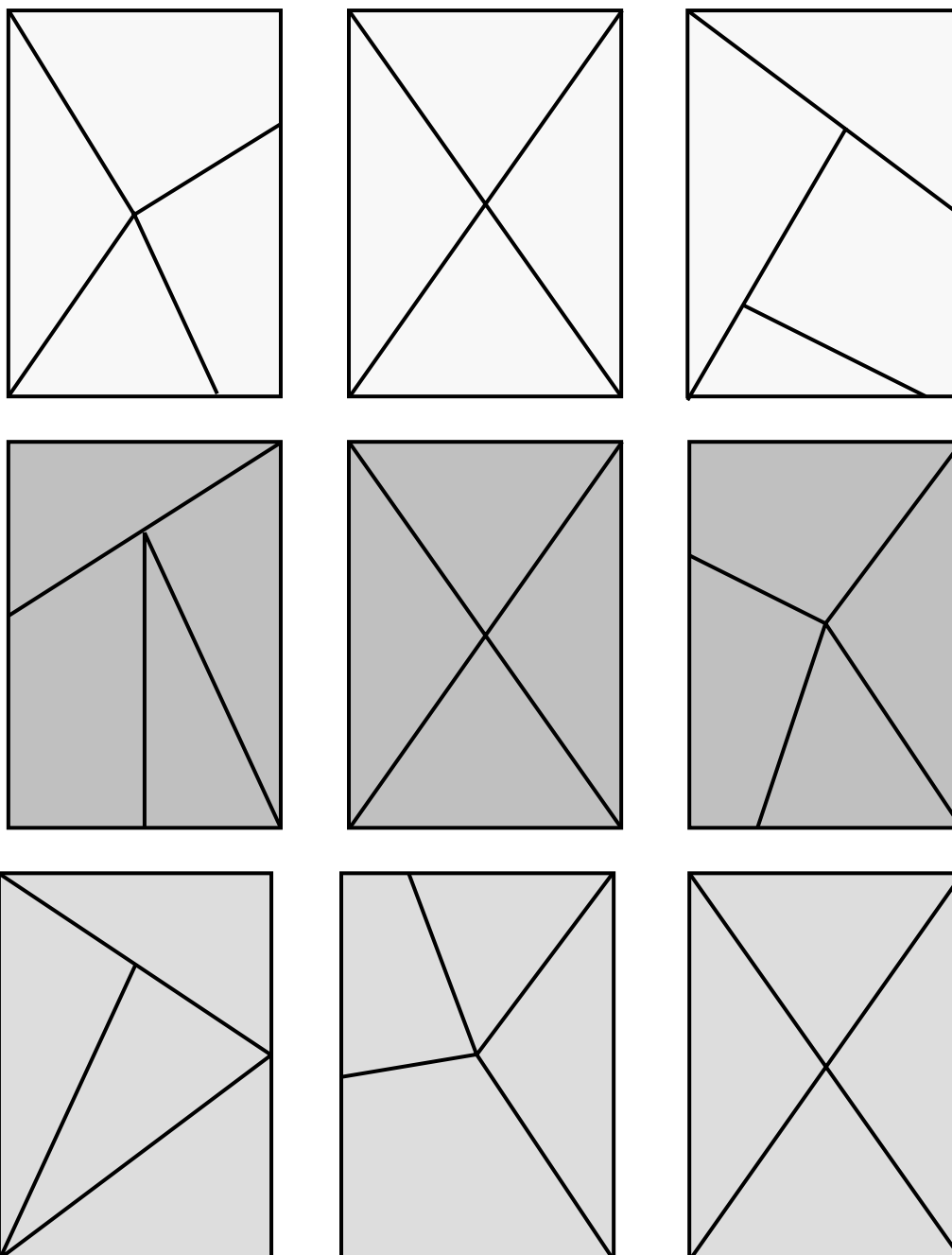
กิจกรรมผูกมิตรไมตรี

เพลง ความเกรงใจ

ความเกรงใจ เป็นสมบัติของผู้ดี
ตรองดูซิ ทุกคนก็มีหัวใจ
เกิดเป็นคน ถ้าหากไม่เกรงใจใคร
คนนั้นไซ้ไร ไร้คุณธรรมของผู้ดี

ตัวอย่างภาพจิกซอว์

กิจกรรมผูกมิตรได้ด้วยไมตรี

ภาพประกอบ 11 ตัวอย่าง ภาพจิกซอว์ กิจกรรมผูกมิตรได้ด้วยไมตรี

ใบงาน กิจกรรม ผูกมิตรไว้ด้วยไมตรี

เรื่อง “การวิเคราะห์การผูกมิตร”

คำชี้แจง ให้นักเรียนบันทึกลงในใบงานให้สมบูรณ์

1. ถ้านักเรียนเหยียบเท้าเพื่อนโดยไม่ตั้งใจ
 - 1.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 1.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
2. ถ้านักเรียนถูกเพื่อนเหยียบเท้าโดยไม่ตั้งใจ
 - 2.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 2.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
3. เมื่อเพื่อนแบ่งขนมให้นักเรียน
 - 3.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 3.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
4. เมื่อนักเรียนแบ่งขนมให้เพื่อน
 - 4.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 4.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
5. เมื่อนักเรียนขอยืมของเล่นของเพื่อนและเพื่อนให้ยืม
 - 5.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 5.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
6. เมื่อนักเรียนขอยืมของเล่นของเพื่อนและเพื่อนไม่ให้ยืม
 - 6.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 6.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
7. เมื่อเพื่อนขอยืมของเล่นของนักเรียน และนักเรียนให้ยืม
 - 7.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 7.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....

8. เมื่อเพื่อนขอยืมของเล่นของนักเรียนและนักเรียนไม่สามารถจะให้ยืมได้
 - 8.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 8.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
9. เมื่อนักเรียนชื่นชมเพื่อนที่แข่งขันกีฬาชนะ นำชื่อเสียงให้โรงเรียน
 - 9.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 9.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
10. เมื่อเพื่อนเข้ามาแสดงความชื่นชมที่นักเรียนได้รางวัลนักเรียนมารยาทดี
 - 10.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 10.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
11. เมื่อนักเรียนไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยและนักเรียนต้องการทักทายทำความรู้จักกับผู้อื่น
 - 11.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 11.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....
12. เมื่อนักเรียนไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยและมีคนไม่รู้จักเข้ามาทักทายนักเรียน
 - 12.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไร.....
 - 12.2 คำพูดที่นักเรียนจะพูดคือ.....

ที่ไม่รู้จัก

กิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน
 ด้านการทำงานเป็นทีม
 ช่วงชั้นที่ 2

กิจกรรม อะไรเอ่ย

กิจกรรม ทุกคนล้วนสำคัญ

กิจกรรม วางแผนดีมีประโยชน์

กิจกรรม ทำงานเป็นทีม

กิจกรรม การทำงานร่วมกัน

กิจกรรม อะไรเอ่ย

สาระสำคัญ

ในการทำงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนต้องรู้จักสังเกตคำพูด ท่าทาง ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และใช้คำพูดสรุปความให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการทำงานกลุ่ม

จุดประสงค์

1. ฝึกการสังเกตภาษา ท่าทาง ของสมาชิกในกลุ่มได้
2. ฝึกการฟัง และพูดสรุปใจความได้
3. ฝึกการรับฟังและเสนอความคิดเห็น ข้อวิจารณ์ด้วยความจริงใจ เปิดเผย

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูให้อาสาสมัครที่นัดหมาย มาแสดงท่าทาง เช่น แสดงท่าทางของอาชีพนักมวย ขอทาน จิตรกร ฯลฯ แล้วให้นักเรียนทายว่าเป็นอะไร
2. ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน กลุ่มละ 6-7 คน และมอบหมายให้กลุ่มไปดำเนินการและนำเสนอ ดังนี้
 - 2.1 คิดคำ ข้อความ บุคคล อาชีพ ฯลฯ
 - 2.2 แสดงท่าทางประกอบสิ่งที่คิด
 - 2.3 เล่าเรื่องประกอบสิ่งที่นำมาแสดง

ตัวอย่าง กลุ่มคิดคำว่า “เปิด” ก็จะแสดงท่าทางประกอบคำว่า “เปิด” และเล่าเรื่องเปิดหรือเกี่ยวกับเปิด เป็นต้น
3. ครูให้แต่ละกลุ่มมานำเสนอหน้าห้องเรียน และกลุ่มอื่น ๆ เป็นผู้สังเกตท่าทาง ฟังเนื้อเรื่อง และทายคำหรือข้อความนั้น ๆ ให้ถูกต้อง
4. ครูเปิดโอกาสให้สมาชิกวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะ
5. ครูถามความรู้สึกจากกลุ่มที่ได้รับการวิจารณ์และยอมรับข้อวิจารณ์นั้นหรือไม่เพราะเหตุใด
6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่า การทำงานร่วมกัน ต้องสื่อความหมายซึ่งกันและกัน โดยทั้งคำพูดและท่าทาง รับฟังและเสนอความคิดเห็น ข้อโต้แย้ง คำวิจารณ์ ข้อเสนอแนะด้วยความจริงใจ เปิดเผย และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

สื่อ อุปกรณ์

ใบความรู้

การประเมินผล

สังเกตการณ์ร่วมกิจกรรมและการตอบคำถาม

ข้อเสนอแนะ

1. เพลงและกิจกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
2. สอนสอดแทรกในวิชาภาษาไทย

ใบความรู้

ตัวอย่าง คำที่ใช้สื่อความหมาย

1. คำว่า “เปิด” แสดงท่าทางเดินของเปิด

เล่าเรื่องเกี่ยวกับ”เปิด” เช่น เป็นสัตว์ปีกแต่ชอบว่ายน้ำ อาหารของมันคือ รำข้าว ไข่ของมันเป็นสีขาว นำมาประกอบอาหารได้ทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน เนื้อของมันแสนอร่อยและราคาแพง

2. คำว่า “โทรทัศน์” ทำมือแสดงลักษณะของโทรทัศน์

เล่าเรื่องเกี่ยวกับ ”โทรทัศน์” เช่น มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยม สามารถพูดได้ทั้งเสียงผู้ชายและผู้หญิง ทำงานได้ต้องมีไฟฟ้า

กิจกรรม ทุกคนล้วนสำคัญ

สาระสำคัญ

การมองเห็นคุณค่าหรือความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของผู้อื่น ที่แตกต่างจากตนเอง การยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน และมีมุมมองที่เห็นว่าทุกคนล้วนมีความสำคัญแม้จะต่างความสามารถ ต่างความคิด ต่างความรู้สึก แต่ทุกคนก็มีคุณค่าในตัวเอง การกำหนดบทบาทเด่นหรือบทบาทรองของแต่ละคน ก็ขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ไป ถ้าเรายอมรับซึ่งกันและกันได้ ก็จะทำให้เราอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการยอมรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน รู้วิธีควบคุมอารมณ์เมื่ออยู่ในบรรยากาศของการถกเถียงให้เหตุผลต่อกัน
2. ให้นักเรียน เรียนรู้และยอมรับบทบาทหน้าที่ ที่แตกต่างกันของคนอื่น ๆ

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มละ 10 คน เลือกนักเรียน 7 คน แสดงบทบาทสมมติ อีก 3 คน เป็นผู้สังเกตการณ์และให้คะแนนบทบาทสมมติ
2. ให้แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ และบทบาทที่กำหนดเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 3
3. ให้นักเรียนจับฉลากบทบาทสมมติคนละ 1 บทบาท แล้วให้แต่ละคนแสดงคำพูดและท่าทางในกลุ่มตามบทบาทที่ได้รับ
4. ครูสอบถามความรู้สึกของผู้แสดงบทบาทสมมติ ของแต่ละกลุ่มด้วยคำถามเหล่านี้
 - 4.1 แสดงแล้วรู้สึกเป็นอย่างไร
 - 4.2 พอใจกับบทบาทที่ได้รับหรือไม่
 - 4.3 ตรงกับความรู้สึกของตัวเองหรือเปล่า หรือว่าขัดกับความรู้สึกของตัวเองอย่างไร
5. ครูให้ผู้สังเกตการณ์บอกพฤติกรรมของแต่ละคน ความสามารถในการแสดงบทบาท และคะแนนที่ได้รับ เหตุผลของการตัดสินใจในการให้คะแนนเลือกแต่ละวิชาชีพ

6. ครูสรุป ทุกคนล้วนสำคัญและมีความจำเป็นต่อการทำงานร่วมกันเพื่อการสร้างประเทศไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดก็จำเป็นทั้งนั้น ก็เช่นเดียวกับพวกเรา ทุกคนในห้องนี้มีความแตกต่างกัน มีความสามารถทำงานได้ดี หรือทำงานไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร แต่การอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องใช้เหตุผล มากกว่าใช้อารมณ์ส่วนตัว อะไรสำคัญและจำเป็นกว่าต้องรีบทำก่อน จึงควรมีการปรึกษาหารือกัน

7. ครูเล่านิทานเรื่อง “ผู้นำตด”

8. ครูถามนักเรียนว่าได้แ่งคิดอะไรจากนิทานบ้าง

9. นักเรียนร่วมกันหาข้อสรุปดังนี้

9.1 นักเรียนมีวิธีการแสดงออกถึงการยอมรับซึ่งกันและกันได้อย่างไร

9.2 นักเรียนคิดว่าเพื่อนในกลุ่มของนักเรียนแต่ละคนมีความสำคัญกับนักเรียน

อย่างไร

สื่อ / อุปกรณ์

1. เนื้อหาเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 3 และเนื้อหาบทบาทสมมติ
2. แบบตัดสินคะแนน
3. นิทานเรื่องผู้นำตด

การประเมินผล

1. ผู้สวมบทบาทและผู้สังเกตการณ์ สามารถให้ข้อคิดเห็นต่อกิจกรรมได้
2. นักเรียนให้ข้อสรุปจากนิทานได้
3. นักเรียนให้ข้อสรุปวิธีการแสดงออกถึงการยอมรับซึ่งกันและกัน และบอกความสำคัญของเพื่อน ๆ ได้

ใบกิจกรรมทุกคนล้วนสำคัญ

สถานการณ์ที่กำหนด เรื่อง สงครามโลกครั้งที่ 3

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 3 ยุติลง มีประเทศหนึ่งกลายเป็นประเทศร้าง เพราะผู้คนล้มตายหมด แต่ประเทศนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ อยู่อีกมากมาย จึงทำให้คนในประเทศหนึ่งต้องการไปสร้างประเทศใหม่ที่นี่ ดังนั้นจึงได้มาจัดเตรียมขนส่งภาระและสิ่งของที่จำเป็นต่างๆ รวมทั้งบุคคลในอาชีพต่างๆ ได้แก่ ผู้นำประเทศ ทหาร ตำรวจ หมอ ช่างไฟฟ้า ช่างก่อสร้าง พ่อค้า เพื่อเดินทางไปที่นี่ แต่ไม่สามารถที่จะขนเอาคนและสิ่งของที่เตรียมไว้ได้ทั้งหมด จำเป็นต้องตัดคนใดคนหนึ่งออกจึงสามารถเดินทางไปได้นักเรียนจะต้องแสดงบทบาทสมมุติของตนเอง โดยในกลุ่มให้จัดสรรว่าใครจะสวมบทบาทเป็นใคร แต่ละคนต้องพยายามให้เหตุผลว่า อาชีพที่นักเรียนได้รับจำเป็นต่อการพัฒนา หรือสร้างประเทศใหม่ให้มีความอยู่รอด เจริญรุ่งเรือง โดยแสดงบทบาทสมมุติตามที่ระบุไว้ในหลาสดังนี้

ตาราง 6 แสดงสถานการณ์ที่กำหนด

บทบาทการแสดง	เหตุผลที่จำเป็น	ลักษณะน้ำเสียง/ท่าทาง
ผู้นำประเทศ	ผู้นำประเทศมีความจำเป็นมากที่สุด เพราะการสร้างประเทศใหม่นั้นต้องมีผู้นำ และข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่เก่ง มีความสามารถหลาย ๆ อย่าง	พูดเสียงดัง วางอำนาจ
ทหาร	ทหารเป็นรั้วของประเทศคอยปกป้องผู้นำ ปกป้องบ้านเมืองเมื่อถูกโจมตีจากข้าศึก	พูดแบบโอ้อวดมาดเข้ม
ตำรวจ	ควรตัดทหารออกเพราะตำรวจจะช่วยให้บ้านเมืองเป็นระเบียบ ตำรวจจึงมีความจำเป็นมากที่สุด	แสดงท่าทางก้าวร้าว เช่น ตบโต๊ะ ท้าวสะเอว
หมอ	หมอมมีความจำเป็นหากที่สุด เพราะถ้าเกิดเจ็บป่วย ใครจะคอยดูแลรักษา	พูดอย่างสุภาพเรียบร้อย
ช่างไฟฟ้า	ช่างไฟฟ้าจำเป็นมากที่สุด เพราะไฟฟ้าเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ช่างไฟฟ้าจึงจำเป็นกว่าช่างก่อสร้าง	ทำหน้าอเวลาพูด
ช่างก่อสร้าง	ช่างก่อสร้างมีความจำเป็นมากที่สุด จำเป็นมากกว่าช่างไฟฟ้า เพราะถนน ที่พักอาศัยทุกอย่างต้องอาศัยช่างก่อสร้างเท่านั้น	พูดพร้อมแสดงท่าทางปนอารมณ์โกรธ
พ่อค้า	พ่อค้าสำคัญที่สุดเพราะช่วยให้ทุกคนสะดวกสบาย มีของมาแลกเปลี่ยนใช้สอย	พูดสุภาพ มีรอยยิ้ม

นิทานประกอบกิจกรรมทุกคนล้วนมีความสำคัญ

เรื่อง ผู้นำตด

ร่างกายของคนเราประกอบด้วย อวัยวะหลาย ๆ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ปาก ตา หู จมูก แขน ขา กระเพาะ ตับ ไต ไข้พุง หัวใจ ทุกอย่างนั้นมีความสำคัญกับชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ทำงาน เราก็จะเจ็บป่วย หรือพิการได้ อยู่มาวันหนึ่งพวกอวัยวะทั้งหลาย เกิดความสนุกสนาน คึกคะนอง หัวเราะเยาะเจ้ากัน ที่ต้องทำหน้าที่ขบถ่ายของเสียออกจากร่างกาย ทำให้กันเสียใจมาก และบอกกับตัวเองว่า ฉันจะต้องเป็นผู้นำและออกคำสั่งอวัยวะต่าง ๆ ให้ทำตามให้ได้ กันจึงไม่ยอมทำหน้าที่ของตนเอง ไม่ยอมผายลม และไม่ยอมถ่าย ทำให้ร่างกายเมื่อกินอะไรเข้าไป ไม่มีการขบถ่าย ก็มีความอึดอัด ท้องอืด ท้องเฟ้อ นานวันเข้าร่างกายก็เจ็บป่วย ไม่มีเรี่ยวแรง อวัยวะทุกส่วนของร่างกายได้รับผลกระทบ ทุก ๆ ส่วนเริ่มอ่อนแอ ร่างกายกำลังจะตาย อวัยวะทุก ๆ ส่วนก็ไปขอร้องกันให้ทำหน้าที่ของตนเอง กันจึงบอกว่า ต้องยอมรับให้เขาเป็นหัวหน้าของการทำงานของร่างกาย ต้องฟังคำสั่งและเห็นคุณค่าของกันว่าสำคัญ อวัยวะทุกส่วนก็ยอมทำตามและให้กันได้เป็นผู้นำ โดยให้ชื่อกันด้วยความภาคภูมิใจว่าเป็น “ ผู้นำตด “ แต่นั่นมา

กิจกรรม วางแผนดีมีประโยชน์

สาระสำคัญ

ในการทำงานกลุ่ม เราจะต้องมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยดี มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จุดประสงค์

เพื่อฝึกการวางแผนและปฏิบัติตามแผนการทำงานของกลุ่มได้

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ครูสนทนากับนักเรียนว่า การวางแผนและการกำหนดขั้นตอนการทำงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนเรามากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด
2. ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4-6 คนแล้วแจกกระดาษหนังสือพิมพ์นักเรียน กลุ่มละ 1 แผ่น
3. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนฉีกกระดาษให้ยาวที่สุด โดยไม่ต่อกระดาษ (กระดาษจะไม่ขาดจากกัน)
4. ให้นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มเข้าแถว ให้สัญญาณนักเรียนคนที่ 1 ฉีกกระดาษโดยใช้เวลาคนละ 30 วินาที เมื่อหมดเวลาให้ไปต่อท้ายแถวของกลุ่มตนเอง แล้วคนที่ 2 ของกลุ่มฉีกกระดาษต่อจากคนแรก ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนครบทุกคน
5. นำกระดาษของทุกกลุ่มมาเปรียบเทียบกัน กลุ่มที่ฉีกกระดาษได้ยาวกว่าจะเป็นผู้ชนะ
6. ครูถามกลุ่มที่ชนะว่า รู้สึกอย่างไร และมีการวางแผนการทำงานอย่างไรจึงทำให้กลุ่มทำงานประสบความสำเร็จ ส่วนกลุ่มที่ฉีกกระดาษได้ยาวน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ รู้สึกอย่างไร และมีการวางแผนการทำงานอย่างไร จึงทำให้กลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร
7. ให้นักเรียนเล่นเกม ฉีกกระดาษ อีกครั้งหนึ่งโดยใช้กติกาเดิม
8. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและส่งตัวแทนออกมารายงานเปรียบเทียบว่ากลุ่มของตนมีวิธีการวางแผนการทำงานในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 อย่างไรและผลที่ได้รับเป็นอย่างไร
9. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดที่ได้จากกิจกรรมตามแนวทางดังนี้

ในการวางแผนการทำงานนั้น ต้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการกำหนดแนวทาง และขั้นตอนการทำงานล่วงหน้า ซึ่งถือว่าการเตรียมงานด้วยความรอบคอบ และจะได้ปฏิบัติสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายหรือตามแผนที่กำหนดไว้

สื่อ/อุปกรณ์

กระดาษหนังสือพิมพ์

การประเมินผล

1. สังเกตจากการวางแผนร่วมกันของนักเรียน
2. สังเกตจากการสรุปของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

อาจใช้เกมหรือการทำงานอื่น ๆ ร่วมกัน ตามความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

กิจกรรม ทำงานเป็นทีม

สาระสำคัญ

ในการทำงานใด ๆ ให้สำเร็จนั้น บางครั้งเราไม่สามารถทำตามลำพังให้สำเร็จได้ เพราะคนเราไม่ได้เก่ง หรือรู้ไปหมดทุกเรื่อง หรืองานบางอย่างก็มีความยุ่งยาก ซับซ้อน เป็นงานที่ใหญ่เกินกว่ากำลังคนเดียวจะทำให้สำเร็จได้ เมื่อมีการทำงานร่วมกัน หากผู้ที่ร่วมงานกัน มีการมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน มีการร่วมกันวางแผนที่ดี มีการให้เกียรติ รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แบ่งงานกันตามความถนัดความสามารถของแต่ละคน และแต่ละคนมีความรับผิดชอบและเสียสละตนเองในการทำงานเพื่อกลุ่ม รวมทั้งมีการสื่อสารที่ดีต่อกัน สามัคคีกัน ก็จะทำให้การงานนั้นสำเร็จได้ผลงานที่ดีตามที่ต้องการและทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

จุดประสงค์

1. ให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของการทำงานเป็นทีม
2. ให้นักเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นทีม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งนักเรียนกลุ่มละ 8 คน โดยครูใช้เกมนันทนาการให้นักเรียนรวมกลุ่มกันตามจำนวนที่ต้องการ เช่น ใช้เพลงในการแบ่งกลุ่ม “พายเรือไปตามนาวา กุ้ง หอย ปู ปลา แหวกว่ายเวียนวน พายเรือไปกันหลายคน ให้คน 8 คน เอาหัวชนกัน” เป็นต้น
2. ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำกิจกรรมตัวต่อกลไก โดยครูสั่งให้นักเรียนแต่ละกลุ่มต่อตัวกันเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ โดยใช้ร่างกายของทุกคนในกลุ่มต่อกัน เช่น ครูสั่งว่า “ขอให้แต่ละกลุ่มต่อตัวเป็นรถยนต์ 1 คัน, เป็นเรือบิน 1 ลำ, เป็นปลา 1 ตัว, ช้าง 1 ตัว, ต้นไม้ 1 ต้น, นาฬิกาปลุก 1 อัน เป็นต้น
3. เมื่อนักเรียนทุกคนต่อตัวแล้ว ครูก็สั่งให้มีการเคลื่อนไหว เช่น สั่งให้รถยนต์แต่ละคันขับไปมา ครูให้นักเรียนทำกิจกรรม 2-3 อย่าง
4. เมื่อถึงการต่อตัวครั้งสุดท้ายเสร็จแล้ว ครูสั่งให้นักเรียนต่อตัวเป็นรถยนต์ แล้วครูซักถามทีละกลุ่มว่า

4.1 รถยนต์ที่นักเรียนช่วยกันต่อตัวนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งนักเรียนจะตอบได้ว่า เป็นล้อรถบ้าง พวงมาลัยบ้าง ท่อไอเสีย เบาะนั่ง ตัวถังรถ เป็นต้น

4.2 ครูถามต่อว่าแต่ละชิ้นส่วนนั้นทำหน้าที่อะไรบ้าง

4.3 จากนั้นครูสั่งให้ถอดบางชิ้นส่วนออกไปทีละชิ้น แล้วให้นักเรียนเคลื่อนไหว จะพบว่าเกิดการติดขัด หรือมีผลทำให้รถหยุดวิ่ง

5. ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนหาข้อสรุปว่า

5.1 อะไรทำให้รถยนต์วิ่งได้ ช้างเดินได้ ต้นไม้เติบโตและให้ผลได้ ปลาว่ายน้ำได้ เครื่องบินบินได้ นาฬิกาเดินตามเวลาและปลุกได้ (ยกจำนวนตัวอย่าง ตามที่ได้สั่งให้นักเรียนทำ)

5.2 ครูอธิบายให้นักเรียนเห็นว่าแต่ละชิ้นส่วนนั้นมีรูปร่าง ลักษณะ หน้าที่และคุณสมบัติที่แตกต่างกัน แต่เมื่อประกอบเข้าด้วยกันกลับทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากขาดชิ้นใดชิ้นหนึ่งจะทำให้หยุดการทำงาน หรือการทำงานได้ไม่ดี ขัดข้อง ทุกส่วนล้วนมีคุณค่าไม่ว่าจะทำหน้าที่อะไรไม่มีอะไรด้อยกว่าอะไร แม้แต่น็อตตัวเล็ก ๆ ตัวเดียว ที่ดูไร้ค่า แต่ถ้าหลุดไปก็อาจทำให้เครื่องบินขัดข้องและตกลงมาก็ได้ เปรียบได้กับการที่คนเราอยู่ร่วมกัน หรือทำงานด้วยกัน ทุกคนก็มีความสำคัญต่อการทำงานต่าง ๆ ให้บรรลุความสำเร็จได้ ถ้าทุกคนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ขณะเดียวกันก็เห็นความสำคัญของผู้อื่นด้วย

6. ครูให้นักเรียนทำงานร่วมกันชิ้นหนึ่ง ในห้องเรียน ให้แบ่งกลุ่ม (กลุ่มเดิม) โดยครูมอบอุปกรณ์ในการทำงานให้ ได้แก่ ดินสอสี กระดาษโปสเตอร์ ไม้ขีดไฟและให้งานแต่ละกลุ่มดังนี้

6.1 ให้แต่ละกลุ่มคิดคำขวัญประจำกลุ่มสั้น ๆ ไม่เกิน 8 คำ

6.2 ให้แต่ละกลุ่มนำไม้ขีดไฟมาต่อเป็นตัวอักษรคำขวัญประจำกลุ่มติดบนกระดาษโปสเตอร์

6.3 ครูจับเวลาให้นักเรียนทำประมาณ ครึ่งชั่วโมง

7. ครูให้เวลาทำงานกลุ่มอย่างอิสระในเวลาที่กำหนด

8. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอภาพตัวอักษร

9. ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม ในประเด็น

9.1 นักเรียนมีวิธีการทำงานร่วมกันอย่างไร

9.2 อะไรที่นักเรียนพอใจในการทำงานร่วมกันที่เอื้อให้งานสำเร็จ

9.3 อะไรที่นักเรียนไม่พอใจ ที่เป็นอุปสรรคในการทำงานให้สำเร็จ

9.4 โดยภาพรวมนักเรียนพอใจการทำงานกลุ่มของนักเรียนหรือไม่ เพราะอะไร

10. ครูให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มสรุปผลการทำงานของกลุ่ม

11. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปแนวทางการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จตามแนวคิดสาระสำคัญของกิจกรรม

12. ปิดกลุ่มตัวอย่างที่ครูและนักเรียนร่วมกันร้องเพลง “สามัคคี”

สื่อ / อุปกรณ์

1. กระดาษโปสเตอร์สีต่าง ๆ กลุ่มละ 1 แผ่น
2. ไม้ขีดไฟ กลุ่มละ 1 กล่อง
3. กาว ดินสอ
4. เนื้อเพลง “สามัคคี”

การประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมตัวต่อกลไก
2. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมตัวต่อกลไก
3. พฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของนักเรียนขณะทำกิจกรรม “ทำงานเป็นทีม”
4. ข้อคิดเห็นของนักเรียนในการวิเคราะห์การทำงานกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ครูสามารถให้นักเรียนฝึกหัดการทำงานเป็นทีมด้วยวิธีการอื่น ๆ ด้วยการทำงานจริง ๆ เช่น ให้นักเรียนร่วมกันจัดการแสดง นิทรรศการ จัดงานกีฬา งานรื่นเริง แล้วครูมีการให้นักเรียนวิเคราะห์การทำงานเป็นทีมของตนเองและของกลุ่ม มีการให้คำชมต่อกันในพฤติกรรมดี และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขแก่กันด้วยบรรยากาศที่อบอุ่นและสร้างสรรค์มากกว่าการตำหนิติเตียน

เพลงประกอบกิจกรรมทำงานเป็นทีม

เพลง สามัคคี

จับมือกันไว้ให้มั่นคง
 เพื่อความยั่งยืนสามัคคี
 รักกันปรองดองดั่งน้องพี่
 เพื่อความสามัคคีมีร่วมกัน
 โกรธกันนั้นชั่วร้ายเป็นสิ่งเลว
 ดุจดั่งเป็นเปลวร้อนไฟนั้น
 เผาใจให้มีความไหวหวั่น
 จับมือยื้อให้กันนั้นแหละดี

กิจกรรม ทีมเดียวกันใจเดียวกัน

สาระสำคัญ

การทำงานใด ๆ ก็ตามจะประสบความสำเร็จ มีผลงานที่มีประสิทธิภาพนั้นเกิดจากการร่วมมือร่วมใจกันทำงานของกลุ่มบุคคล และการปฏิบัติตามความคิดเห็นของส่วนรวม

จุดประสงค์

1. ในการทำงานร่วมกันนักเรียนสามารถปฏิบัติตามความคิดเห็นของคนส่วนมากได้
2. นักเรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในการทำงานเป็นทีม

ระยะเวลา 60 นาที

วิธีดำเนินการ

1. ให้นักเรียนอาสาสมัครออกมาแสดงบทบาทสมมติ 11 คน โดยครูกำหนดสถานการณ์จำลองเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านดอกไม้บาน”
2. ให้นักเรียนเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน 9 คน เป็นผู้แทนหมู่บ้าน 2 คน
3. ครูกำหนดให้ผู้แทนหมู่บ้านออกไปนอกห้องกับครู และให้ผู้แทนคนที่ 1 เสนอใช้งบประมาณที่ได้รับมาสร้างถนนในหมู่บ้าน ส่วนผู้แทนคนที่ 2 เสนอสร้างโรงผลิตน้ำประปาในหมู่บ้าน โดยให้นักเรียนทั้ง 2 คน คิดหาคำพูดเพื่อโน้มน้าวให้คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นด้วยกับข้อเสนอของตนเอง
4. ครูนัดแนะกับคณะกรรมการหมู่บ้านว่า เมื่อผู้แทนหมู่บ้านมาเสนอโครงการใช้เงินงบประมาณในการสร้างโรงผลิตน้ำประปา และโครงการสร้างถนนในหมู่บ้าน ให้กรรมการ 5 คน เลือกโครงการสร้างโรงผลิตน้ำประปา และให้กรรมการ 4 คน เลือกโครงการสร้างถนน
5. ครูสั่งให้ผู้แทนหมู่บ้านเข้ามาในที่ประชุม และเริ่มนำเสนอโครงการใช้เงินงบประมาณทีละคน
6. เมื่อเริ่มการแสดงบทบาทสมมติ ผู้แทนหมู่บ้านทั้ง 2 คนต่างก็เสนอเหตุผลของตนว่าทำไมจึงต้องสร้างสิ่งที่ตนเสนออย่างเร่งด่วน
7. เมื่อผู้แทนหมู่บ้านเสนอโครงการเสร็จ ประธานกรรมการหมู่บ้านดำเนินการขอความคิดเห็นจากกรรมการทุกคนโดยการโหวตเสียง ผลปรากฏว่าเสียงข้างมากเลือกโครงการสร้างโรงผลิตน้ำประปา

8. ครูสรุปให้นักเรียนเห็นว่าการทำงานร่วมกันนั้นทุกคนต้องยอมรับฟังความคิดเห็นและมติของที่ประชุม ถึงแม้จะขัดต่อความต้องการของตนเอง และในการทำงานเป็นทีมนี้ทุกคนต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองตามที่ครูกำหนด นั่นคือการทำงานเป็นทีมนี้งานจะสำเร็จลงด้วยดีทุกคนในทีมต้องมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

สี่ อุปกรณ์

ใบความรู้ สถานการณ์เรื่อง การพัฒนาหมู่บ้านดอกไม้บาน

การประเมินผล

1. สังเกตการทำงานกลุ่มของนักเรียน
2. ติดตามพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนในโอกาสต่อไป

ใบความรู้

สถานการณ์เรื่อง การพัฒนาหมู่บ้านดอกไม้บาน

หมู่บ้านดอกไม้บาน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการหมู่บ้านพัฒนา ของตำบลแห่งหนึ่งในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก เนื่องจากถนนในหมู่บ้านก็เป็นถนนลูกรังแคบ ๆ การเดินทางของผู้คนในหมู่บ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีสุขภาพไม่ดี เนื่องจากน้ำที่นำมาใช้อุปโภคหรือบริโภค เป็นน้ำจากลำคลองเล็ก ๆ ที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ไม่มีการฆ่าเชื้อโรค อีกทั้งเวลาจะใช้น้ำก็ต้องเดินทางไปตักจากลำคลองที่อยู่ห่างไกลบ้าน แต่ปีนี้โชคดีที่ทางราชการได้ให้งบประมาณมาพัฒนาหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีความเห็นว่างบประมาณดังกล่าวไม่สามารถนำมาสร้างถนนและโรงผลิตน้ำประปาได้พร้อมๆ กันได้ ถ้าจะสร้างถนนก่อนชาวบ้านที่ต้องการโรงผลิตน้ำประปาก็ไม่พอใจ หรือถ้าจะสร้างถนนก่อนชาวบ้านที่ต้องการโรงผลิตน้ำประปาก็ไม่พอใจ ดังนั้นจึงให้มีการโหวตเสียงเพื่อหาข้อยุติว่าจะนำเงินงบประมาณไปสร้างอะไรก่อนโดยให้ชาวบ้านส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่มเข้ามาร่วมประชุมเพื่อเสนอความคิดเห็นและเหตุผลของตนเอง

หนังสืออ้างอิง

กรมวิชาการ. (2543). *คู่มือพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ:

ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.

._____. (2544). *คู่มือพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศีลธรรมและจริยธรรมระดับประถมศึกษา*.

กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ

กรมสุขภาพจิต. (2548). *คู่มือการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์เพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

บทที่ 5

บทสรุป

ในการจัดทำคู่มือการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการนั้น ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์จัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน เพื่อให้ครูเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนได้ครอบคลุมทักษะการดำเนินชีวิตที่จำเป็น อันเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรได้รับการพัฒนาให้มีทักษะการดำเนินชีวิตตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

เนื้อหาของคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการรู้จักตนเอง 2) ด้านการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจ 3) ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 4) ด้านการทำงานเป็นทีม โดยแยกเนื้อหาของกิจกรรมออกเป็น 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ในแต่ละช่วงชั้นประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตทั้ง 4 ด้าน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตแต่ละด้านประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต 5 กิจกรรม

โครงสร้างของกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตในแต่ละกิจกรรมประกอบด้วย 1) สาระสำคัญ 2) จุดประสงค์ 3) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 4) วิธีดำเนินการ 5) สื่อ อุปกรณ์ 6) การประเมินผล 7) ข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำคู่มือ ให้ผู้เชี่ยวชาญคณะที่ 1 จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมของโครงร่างคู่มือ เพื่อนำไปดำเนินการจัดทำรายละเอียดของคู่มือ นำคู่มือที่ได้จัดทำไปให้ผู้เชี่ยวชาญคณะที่ 2 จำนวน 15 คน ตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้ ก่อนนำคู่มือไปใช้ปฏิบัติจริง ผลการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้คือ เห็นด้วยและสามารถนำไปปฏิบัติได้มาก โดยมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยเท่ากับ 4.44

สรุปผลในการจัดทำคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ เป็นคู่มือสำหรับครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเนื้อหาของคู่มือเล่มนี้ ประกอบด้วยกิจกรรมฝึกให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะ 4 ด้าน ซึ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนวัยประถมศึกษา ได้แก่ ด้านการรู้จักตนเอง ด้านการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการทำงานเป็นทีม ทั้งนี้เพื่อให้ครูผู้ที่ใช้คู่มือได้ทราบถึงแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิต

การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร และครูโดยตรง การกำหนดรายละเอียดของ
 สาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละแห่ง จะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของ
 สถานศึกษา แต่สิ่งสำคัญที่สถานศึกษามีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดในตัวนักเรียนคือ ทักษะการ
 ดำเนินชีวิต ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย สามารถคิด
 แก้ปัญหาได้เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายในชีวิต หรือแม้แต่การที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง
 มีความสุข นักเรียนก็ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนจนเกิดทักษะที่จะสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ ซึ่งครู
 เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้รอบรู้ทั้งด้านวิชาการ และด้านทักษะในการ
 ดำเนินชีวิต ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าครูควรมีคู่มือที่มีประสิทธิภาพไว้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม
 พัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียน และควรครอบคลุมทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในด้าน
 อื่น ๆ เพิ่มอีก อาทิ เช่น ด้านการปรับตัว ด้านการแสวงหาและใช้ข้อมูล ด้านการวางแผนและการ
 จัดการ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่นักเรียนควรได้รับการพัฒนา เพื่อให้ นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และ
 สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤษฎณมูรติ. (2548). การศึกษาและสาระสำคัญของชีวิต. กรุงเทพฯ: มูลนิธิอินนิกษณา.
- กรมวิชาการ. (2540). แผนพัฒนาการแนะแนวกระทรวงศึกษาธิการ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2540-2544).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- (2543). คู่มือพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ:
ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- (2544). คู่มือพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศีลธรรมและจริยธรรมระดับประถมศึกษา.
กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- (2545 ก). แผนพัฒนาการแนะแนวกระทรวงศึกษาธิการในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549). กรุงเทพฯ: ศูนย์สภาลาดพร้าว.
- (2545 ข). พุทธศาสนกับการแนะแนว. กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- (2545 ค). คู่มือการบริหารจัดการแนะแนว. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภาลาดพร้าว.
- (2545 ง). ส่งเสริมลูกน้อยให้มีคุณลักษณะทางอารมณ์ ศีลธรรมและ จริยธรรม.
.....
กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- (2545 จ). การจัดทำคู่มือพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศีลธรรมและธรรมระดับ
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กรุงเทพฯ: ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- (2546 ก). คู่มือครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภาลาดพร้าว.
- (2546 ข). การแนะแนวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับ 1. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- (2546 ค). การแนะแนวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับ2. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- (2547). การพัฒนาการรู้จักตนเองระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ:
ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ.
- กรมสุขภาพจิต. (2548). คู่มือการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์เพื่อป้องกันปัญหา
พฤติกรรมการใช้ความรุนแรง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง
ประเทศไทยจำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- (2547ก). มาตรฐานการศึกษาชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

..... (2547ข). พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). ข้อคิดเพื่อการทำงานเป็นทีม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ซีเอสมีเดีย.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2538). การบริหารงานแนะแนวคู่มือการดำเนินงาน
แนะแนวเล่ม 1. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.

คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2547). ทฤษฎีการให้คำปรึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์; และ มาเรียม นิลพันธ์. (2542). รายงานการวิจัยและจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน
อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม(อส.มส.). นครปฐม:

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. (2546). ชีวิตและการรู้จักตนเอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์; และคนอื่นๆ (2545). การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ:
เอ็กซ์เปอร์เน็ก.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2530). หลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยวัฒน์ อัดพิพัฒน์. (2538). หลักการดำรงชีวิตในสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เต็มศักดิ์ คทวณิช. (2546). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทรงศักดิ์ สิงหาด. (2531). มนุษย์สัมพันธ์/หลักการและเทคนิค. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยี
ราชมงคล.

ทิตนา แชมมณี; และคนอื่นๆ. (2543). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พ.ว.

ทิตนา แชมมณี. (2547). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เทพ สงวนกิตติพันธ์. (2539). การแสดงออกที่เหมาะสม. กรุงเทพฯ: พงษ์พานิชเจริญผล.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544). ความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์ (1969).

นิพนธ์ คันทะเสวี. (2530). มนุษย์สัมพันธ์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นิพล รันตพันธ์. (2542, มิถุนายน). การสอนมนุษยสัมพันธ์กับกระบวนการแก้ปัญหา.

วารสารวิชาการ. 2 (6): 50-1.

นิภา แก้วศรีงาม. (2547, มีนาคม). การสร้างพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่มีสุข. วารสารวงการครู.
1(3): 81-3.

..... (2547, กรกฎาคม). ทฤษฎีโครงสร้างเซวาร์ปัญหา. วารสารวงการครู. 1(7): 74-5.

นิรมล คชวุฒิ. (2548, กรกฎาคม). การจัดการเรียนรู้ที่เริ่มจากผู้เรียน. วารสารวงการครู. 1(7): 86-7.

ปัญญา อึ้งสกุล. (2545, มีนาคม). ประสิทธิภาพของการศึกษาไทย. วารสารวิชาการ. 5(3): 26-8.

- บุญเกื้อ ครอบหาเวช. (2531). *นวัตกรรมการศึกษา*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทยาการพิมพ์.
- ปรีศนา จันทัด. (2547). *คู่มือการให้คำปรึกษาสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยาลัยเทคนิคราชบุรี*.
สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน; และคนอื่น ๆ. (2539). *เทคนิคการเรียนรู้และผลิตตำรา*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ.
- ประเวศ วะสี. (2542). *กระบวนการทางปัญญา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมศรี-สุทธิดีวงศ์และสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ปิเตอร์ โฮเนย์. (2539). *ปัญหาส่วนตัวต้องแก้ไขได้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดลฟี.
- พงษ์เทพ บุญศรีโรจน์. (2543, ตุลาคม). สอนให้คิด. *วารสารวิชาการ*. 3(10):13-15.
- พรรณี ชูชัย เจนจิต. (2538). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นอ่อนแถมมี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). *คู่มือชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- เพิ่มวุธ บุปผามาตะมั่ง. (2543, มกราคม). ครูไทยในสหัสวรรษใหม่. *วารสารวิชาการ*. 3(1): 51-54.
- ไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาญ. (2546, พฤษภาคม). อย่างไรเรียกว่าการนำแนวทางศาสนามาปรับใช้ใน
การเรียนการสอน. *วารสารวิชาการ* 6(5): 42.
- ภัทรกร เฟื่องฟู. (2548). *คู่มือการปฏิบัติงานการรับงานการคำสำหรับครูอาจารย์ใน
วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มณฑล ไบบัว. (2536). *หลักและทฤษฎีการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- มนตรี ชมชื่น. (2548). *คู่มือการทอลดลายผ้าตีนจกไทยยวนจังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- มนัส บุญประกอบ ; และคนอื่น ๆ. (2546). *พลิกปัญหาให้เป็นปัญญา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- มาลินี จุฑะรพ. (2537). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.
- รศนา อัคระกิจ. (2537). *กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจเชิงวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล. (2539). *หลักการแนะแนว*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542* กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์.

- โรงเรียนแย้มวิทยการ. (2544). *คู่มือการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนวิทยการ*. ราชบุรี: งานฝ่ายบุคลากรโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- (2546ก). *หลักสูตรสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนแย้มวิทยการ*. ราชบุรี: งานฝ่ายวิชาการโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- (2546ข). *ธรรมนูญโรงเรียนแย้มวิทยการ (พ.ศ.2546-2548)*. ราชบุรี: งานฝ่ายแผนงานโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- (2547). *หลักสูตรสถานศึกษาระดับปฐมวัยโรงเรียนแย้มวิทยการ*. ราชบุรี: งานฝ่ายวิชาการโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- (2548). *ทะเบียนโรงเรียนแย้มวิทยการ*. ราชบุรี: งานธุรการฝ่ายทะเบียนโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- (2549). *เอกสารประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษา*. ราชบุรี: งานฝ่ายวัดผลและประเมินผลโรงเรียนแย้มวิทยการ.
- ลูกซ์; และริชาร์ด. (2548). *การบริหารจัดการทีมงาน*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- เลียวนาร์ต เอ บุลเลน. (2521). *ศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง.
- วรภา ชัยเลิศวิชกุล. (2538, เมษายน). การตัดสินใจของเด็กวัยเรียน. *วารสารวิชาการ*. 4(8): 45.
- วศิน สันธิบุญญ. (2541, พฤษภาคม-มิถุนายน). อีกแนวทางของกระบวนการแก้ปัญหา. *วารสาร NECTEC*. 5(22): 77-81.
- วสันต์ ทอไทย. (2546). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตพิสัยในการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2533). *งานบุคลากรนิสิตนักศึกษากับการพัฒนาเยาวชน*. (เอกสารประชุมวิชาการ). กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์.
- วิจิตร อวระกุล. (2542). *เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- วิจิตรา การกลาง. (2546, ตุลาคม). การจัดสภาพการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มุ่งทักษะการสื่อสารตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิชาการ*. 6 (10): 28.
- วิสวรรณ พลเสน. (2547). *คู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เวอร์นอน โคลแมน. (2545). *การรู้จักตนเอง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดลฟี.
- คันสุณีย์ ฉัตรคุปต์. ; และ อุษา ชูชาติ. (2544). *ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- สมชาย วงษ์คล้าย. (2530). การสำรวจปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครูช่างอุตสาหกรรมที่ทำการสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพในวิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.อ.ม. (คุรุศาสตรอุตสาหกรรม). นนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. ถ่ายเอกสาร.
- สุจิตรา ชื่นอารมณ์. (2546). การศึกษาบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำหน้าที่แนะแนวตามทัศนะของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและทัศนะของอาจารย์ที่ปรึกษาโรงเรียนพาณิชยการราชดำเนิน. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2540, พฤศจิกายน). การแก้ปัญหาของชาติตามแนวพระราชดำริ. วารสารวิชาการ. 4(11): 19-25.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). กลยุทธ์การสอนคิดแก้ปัญหา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2544). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานกฤษฎีกา. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559). กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2548). วันครู 2548. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต2. (2548). คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการเรียนรู้. ราชบุรี: กลุ่มนิเทศ.
- สายสมร ยุทธิมิ. (2544, ธันวาคม). ครูอาชีพ : ความหวังของการปฏิรูปการศึกษา. วารสารวิชาการ. 4 (12) : 13 -15.
- อรวีไล สว่างคำ. (2548). คู่มือการปฏิบัติงานการจัดบริการแนะแนวระดับประถมศึกษา. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อนุชิต เจริญใจ. (2545). คู่มือการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะครูดีของนักเรียน นักศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เอกวุฒิ ไกรมาก. (2541). การสร้างคู่มือในการจัดหาและใช้ประโยชน์จากวิทยากรท้องถิ่นวิชาช่างอุตสาหกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.

(อุตสาหกรรมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.

อำนวย เถาตระกูล. (2541). *คู่มือการเขียนแผนการสอนเพื่อนำไปสู่การประกันคุณภาพ
อาชีวศึกษา*. เชียงใหม่: เอมพันธ์.

Arends, Recharl.I. (1997). *Classroom Instruction and Management*. New York:
Mcgraw-Hill.

Clark, Onristopher M. (1995). *Thoughtful Teaching*. London: Cassell.

Douglass, Hari R. (1965). *The high school Cumiculum*. New York : The Ronald Press.

Green, Jan. (1998). *Teacher Professionalism, Teacher Development and school
Improvement: opening Door From the Inside*. Edited by Halsall , Rod.
Buckingham: open University Press.

Goen, George A & Clover , Sharon I.R. (1991). *Mastering School Reform* . Bostom: allyn
& Bacon.

Hessong, Robert F, and weers, Thomas H (1987). *Introduction to Education*.
New York : Macmillan Publishing.

Hoy, Wayne K & Miskel,Cecil G. (1996). Education Administration. *Theory Research
and Practice*. 5 th ed. New York: McGraw –Hill.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาโครงร่างคู่มือ

ภาคผนวก ข.

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

ผู้บริหารสถานศึกษา

1. นายกิตติชาญ พันธุ์ภาไพ	ผู้อำนวยการโรงเรียนแย้มวิทยาคาร อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
2. นายภิรมย์ โชติแดง	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องพราน อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
3. นางจารุพรรณ คุณาพันธุ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนเจริญศิลป์ศึกษา อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร
4. นายอภิชาติ คุณาธาร	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตลุง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี
5. นางอุไร เขียมสะอาด	ผู้อำนวยการโรงเรียนโสภณศิริราษฎร์
อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

นักวิชาการ

1. นางมณีนรัตน์ โชติวุฒาภกร	ศึกษานิเทศก์ 7 เขตพื้นที่การศึกษาราชบุรีเขต 2
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
2. นางสาวกาญจนา หลวงจอก	ครู คศ. 2 หัวหน้าแนะแนวโรงเรียนบางแพปฐมพิทยา
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
3. นางสาวศิรินาถ สนั่น	ครู คศ. 2 หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียน
เฉลิมพระเกียรติศรีนครินทร์กาญจนบุรี อำเภอท่าม่วง
จังหวัดกาญจนบุรี
4. นางอัมพวัน อัมพรศิลป์	อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง
อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
5. นางสาวเสาวนีย์ เก่งตรง	ครู คศ. 2 หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียนเบญจมราชูทิศ
อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ครูผู้ปฏิบัติการสอน

1. นางสาวยุพดี แยมทรัพย์ ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
2. นางสาววรลักษณ์ เสงลาหอม ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
3. นางสาววันทนา เชื้อเกตุ ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
4. นางจำเรียง ศรีประเสริฐ ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี
5. นางสาวกฤษณา ภูระหงษ์ ครูผู้ปฏิบัติงานโรงเรียนแย้มวิทยการ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก ค.
แบบตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

แบบตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนแย้มวิทยการ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ประเมินความเป็นไปได้ของคู่มือ

☐ ผู้บริหาร ☐ นักวิชาการ ☐ ครูผู้สอน

ตอนที่ 2 ตรวจสอบความเป็นไปได้ของคู่มือ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องแสดงความคิดเห็นตามความคิดของท่าน

ข้อที่	รายการตรวจสอบ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	เนื้อหาสาระมีความเหมาะสม ชัดเจน เข้าใจง่าย					
2	รูปแบบของคู่มือ มีความเหมาะสม					
3	รายละเอียดที่กำหนดในคู่มือมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ					
4	คู่มือมีความสอดคล้องและความเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม					
5	การจัดลำดับ หรือขั้นตอนของกระบวนการฝึกทักษะมีความเป็นไปได้					
6	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการรู้จักตนเอง มีความเป็นไปได้					
7	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการคิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ มีความเป็นไปได้					
8	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความเป็นไปได้					
9	กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการทำงานเป็นทีม มีความเป็นไปได้					
10	คู่มือมีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน สามารถนำไปใช้ได้					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง.
ผลการประเมินคุณภาพของผู้มีอ

ตาราง 7 ผลการประเมินคุณภาพของคู่มือตามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา

นักวิชาการ ครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียน
แย้มวิทยการ

ผู้เขียน ชาญ	ข้อ										รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	4	4	3	3	4	4	4	4	4	4	38
2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50
3	5	5	4	4	5	5	5	5	5	5	48
4	5	5	4	4	4	5	5	4	5	5	46
5	4	5	4	4	4	4	3	4	4	4	39
6	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	48
7	4	3	3	3	4	4	3	3	3	4	34
8	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	49
9	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50
10	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
11	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40
12	5	5	4	4	5	5	5	5	5	5	48
13	5	5	5	5	5	4	5	5	4	5	48
14	4	5	5	4	4	4	5	5	5	4	45
15	4	4	4	5	5	4	4	4	4	5	43
รวม	68	68	63	64	67	67	66	67	67	69	666
$\bar{X}$	4.53	4.53	4.20	4.27	4.47	4.47	4.40	4.47	4.47	4.60	4.44
S.D.	0.48	0.60	0.60	0.66	0.48	0.48	0.69	0.60	0.60	0.47	0.56

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางเลิศลักษณ์ กมลเพชร
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2498
สถานที่เกิด	อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 114 ตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี 70120
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนแย้มวิทยการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนแย้มวิทยการ ตำบลโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2515	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง อำเภอท่าม่วง จังหวัด กาญจนบุรี
พ.ศ. 2517	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนวิสุทธิรังษี อำเภอเมือง จังหวัด กาญจนบุรี
พ.ศ. 2520	ประกาศนียบัตรประโยคพิเศษทางการศึกษา (พ.กศ.) ศึกษาด้วยตนเอง
พ.ศ. 2521	ประกาศนียบัตรประโยคพิเศษครูมัธยม (พ.ม.) ศึกษาด้วยตนเอง
พ.ศ. 2525	ปริญญาตรีศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) จากมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
พ.ศ. 2549	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ